

**CUMHURİYETTEN GÜNÜMÜZE SOSYAL BİLGİLER DERS
KİTAPLARININ NÜFUS VE NÜFUS İLE İLGİLİ KAVRAMLAR
AÇISINDAN İNCELENMESİ**

Muhammed Zeki Güz

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ ANABİLİM DALI
SOSYAL BİLGİLER EĞİTİMİ BİLİM DALI**

**GAZİ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

TEMMUZ, 2022

TELİF HAKKI VE TEZ FOTOKOPİ İZİN FORMU

Bu tezin tüm hakları saklıdır. Kaynak göstermek koşuluyla tezin teslim tarihinden itibaren (...) ay sonra tezden fotokopi çekilebilir.

YAZARIN

Adı : Muhammed Zeki
Soyadı : Güz
Bölümü : Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi / Sosyal Bilgiler Eğitimi
İmza :
Teslim Tarihi :

TEZİN

Türkçe Adı : Cumhuriyetten Günümüze Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarının Nüfus ve Nüfus İle İlgili Kavramlar Açısından İncelenmesi

İngilizce Adı: Exemination of Social Studies Textbooks from the Republic to Today in Terms of Population and Population Related Concepts

ETİK İLKELERE UYGUNLUK BEYANI

Tez yazma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyduğumu, yararlandığım tüm kaynakları kaynak gösterme sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyduğumu, yararlandığım tüm kaynakları kaynak gösterme ilkelerine uygun olarak kaynakçada belirttiğimi ve bu bölümler dışındaki tüm ifadelerin şahsıma ait olduğunu beyan ederim.

Yazar Adı: Muhammed Zeki GÜZ

İmza:

JÜRİ ONAY SAYFASI

Muhammed Zeki GÜZ tarafından hazırlanan “Cumhuriyetten Günümüze Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarının Nüfus ve Nüfus ile İlgili Kavramlar Açısından İncelenmesi” adlı tez çalışması aşağıdaki jüri tarafından oy birliği ile Gazi Üniversitesi Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Anabilim Dalı’nda Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Danışman: Prof. Dr. Turhan ÇETİN

(Sosyal Bilgiler Eğitimi Anabilim Dalı Gazi Üniversitesi)

Başkan: Prof. Dr. Ufuk KARAKUŞ

(Sosyal Bilgiler Eğitimi Anabilim Dalı Gazi Üniversitesi)

Üye: Doç. Dr. Osman ÇEPNİ

(Coğrafya Bölümü Karabük Üniversitesi)

Tez Savunma Tarihi: 23.06.2022

Bu tezin Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Anabilim Dalı’nda Yüksek Lisans tezi olması için şartları yerine getirdiğini onaylıyorum.

Prof. Dr. Şaban ÇETİN

Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürü

TEŞEKKÜR

Bu süreçte her zaman yanımda olan babam Arslan Güz'e, annem Hatice Güz'e ablalarım Azime ve Büşra'ya, kız arkadaşım Hilal'e, süreç içerisinde yardımlarını esirgemeyen danışmanım Prof. Dr. Turhan Çetin'e teşekkürlerimi sunarım.

**CUMHURİYETTEN GÜNÜMÜZE SOSYAL BİLGİLER DERS
KİTAPLARININ NÜFUS VE NÜFUS İLE İLGİLİ KAVRAMLAR
AÇISINDAN İNCELENMESİ**
(Yüksek Lisans Tezi)

Muhammed Zeki Güz
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
Temmuz, 2022

ÖZ

Eğitim materyalleri, nüfus ve nüfus ile ilgili kavramların öğretiminde önemli bir rol oynamaktadır. Bu araştırmanın amacı, cumhuriyetten günümüze kadar okullarda okutulan sosyal bilgiler eğitimine yönelik ders kitaplarını, nüfus kavramı ve nüfus ile ilgili kavramlar açısından incelemektir. Bu amaç doğrultusunda, 1934-2021 yılları arasındaki Millî Eğitim Bakanlığı (MEB) tarafından ders kitabı olarak kabul edilmiş ve dağıtımı yapılmış olan sosyal bilgiler eğitimine yönelik ders kitaplarının içerikleri incelenmiştir. Araştırmanın veri kaynağını, 1934-2021 yılları arasında okutulan yurt bilgisi, yurттаşlık bilgisi, milli tarih, milli coğrafya ve sosyal bilgiler ders kitapları oluşturmaktadır. Araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden doküman analizi veri toplama yöntemi olarak kullanılmıştır. Araştırmada kitaplardan elde edilen verilerin çözümlenmesi aşamasında ise içerik analizi yöntemi kullanılmıştır. Araştırmanın sonucunda, nüfusun niteliğine yönelik on, nüfusun niceliğine yönelik yirmi yedi ve nüfus ile ilgili diğer on beş kavrama ulaşılmıştır. Bu kavramlara ait tema ve kodlar oluşturularak, ders kitabı içerikleri nüfusun nitelikleri, nüfusun nicelikleri ve nüfus ile ilgili diğer kavramlar başlıkları altında sunulmuştur. Bununla beraber 1934-2021 yılları arasında okutulan sosyal bilgiler ders

kitaplarının ünite ve konuları bir tablo halinde listelenmiştir. İncelenen tüm kitaplarda nüfus ile ilgili ifadelerin doğrudan ya da dolaylı olarak yer aldığı tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler : Sosyal bilgiler, Nüfus, Nitel araştırma

Sayfa Adedi : 209

Danışman : Prof. Dr. Turhan ÇETİN

**EXEMINATION OF SOCIAL STUDIES TEXTBOOKS FROM THE
REPUBLIC TO TODAY IN TERMS OF POPULATION AND
POPULATION RELATED CONCEPTS**

(M. S. Thesis)

Muhammed Zeki Güz

GAZİ UNIVERSITY

GRADUATE SCHOOL OF EDUCATIONAL SCIENCES

July, 2022

ABSTRACT

Educational materials play an important role in teaching population and population-related concepts. The aim of this research is to examine the social studies education textbooks taught in schools from the republic to the present in terms of the concept of population and population-related concepts. For this purpose, the contents of "social studies teaching textbooks", which were accepted as textbooks by the Ministry of National Education (MEB) between 1934-2021, were examined. The data source of the research is citizenship informations, country informations, national history, national geography and social studies textbooks taught between 1934-2021. In the research, document analysis, one of the qualitative research methods, was used as a data collection method. In the research, content analysis method was used to analyze the data obtained from the books. As a result of the research, ten concepts related to the quality of the population, twenty seven concepts related to the quantity of the population and fifteen other concepts related to the population were reached. By creating the themes and codes of these concepts, the content of the textbook is presented under the titles of the characteristics of the population, the quantities of the population and other concepts related to the population. In addition, the units and topics of the social studies textbooks taught between 1934-2021 are listed in a table. It has

been determined that statements about population are included directly or indirectly in all the books examined.

Key Words : Social studies, Population, Qualitative research

Page Number : 209

Supervisor : Prof. Dr. Turhan ÇETİN

İÇİNDEKİLER

TELİF HAKKI VE TEZ FOTOKOPİ İZİN FORMU	i
ETİK İLKELERE UYGUNLUK BEYANI	ii
JÜRİ ONAY SAYFASI.....	iii
TEŞEKKÜR.....	iv
ÖZ	v
ABSTRACT	vii
İÇİNDEKİLER.....	ix
TABLolar LİSTESİ.....	xv
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	xvii
BÖLÜM I	1
GİRİŞ.....	1
1.1. Problem Durumu	1
1.2. Araştırmanın Amacı ve Soruları	5
1.3. Araştırmanın Önemi.....	5
1.4. Sınırlılıklar.....	6
1.5. Tanımlar	7
BÖLÜM II.....	8
KURAMSAL ÇERÇEVE	8

2.1. Sosyal Bilgiler: Tanımı, Önemi, Amacı ve Kapsamı	8
2.2. Nüfus Kavramı	13
2.3. Nüfus Coğrafyası.....	14
2.4. Nüfus Hareketleri.....	16
2.4.1. Doğumlar	17
2.4.1.1. Doğurganlık	17
2.4.2. Ölümler	18
2.4.2.1. Doğal Sebepler	18
2.4.2.2. Beşerî Sebepler.....	19
2.4.3. Göçler	20
2.4.3.1. Göçlerin Sınıflandırılması	21
2.4.3.1.1. İç Göçler	21
2.4.3.1.2. Dış Göçler	22
2.4.3.2. Göçlerin Nedenleri ve Sonuçları	22
2.5. Nüfus ve Çevre	23
2.6. Nüfus Nitelikleri	25
2.6.1. Nüfusun Yerleşim Birimine Göre Durumu	25
2.6.2. Nüfusun Yaş ve Cinsiyet Durumu	27
2.6.2.1. Nüfus Piramidi.....	29
2.6.3. Nüfusun Eğitim Durumu.....	30
2.6.4. Nüfusun Çalışma Durumu	30
2.6.5. Nüfusta Yaşlanma Sorunu	32
2.7. Nüfus Teorileri ve Politikaları	33
2.7.1. Nüfus Artışı.....	35
2.7.2. Nüfus Artış Hızı.....	36
2.8. Nüfusun Tarihsel Değişimi.....	36

2.9. Nüfusun Dağılışı.....	38
2.9.1. Nüfusun Coğrafi Dağılışı.....	40
2.9.2. Nüfus Yoğunluğu	41
2.9.2.1. Aritmetik Nüfus Yoğunluğu	41
2.9.2.2. Fizyolojik Nüfus Yoğunluğu	43
2.9.2.3. Tarımsal Nüfus Yoğunluğu	43
2.10. Nüfus ile İlgili Diğer Kavramlar.....	44
2.10.1. Nüfusun Değişimi.....	44
2.10.2. Nüfusun Gücü.....	45
2.10.3. Nüfus Kuşağı	46
2.10.4. Nüfusun Patlaması.....	47
2.10.5. Nüfus Projeksiyonları.....	48
2.10.5.1. Dünya Nüfus Projeksiyonu	48
2.10.5.2. Türkiye Nüfus Projeksiyonu.....	52
2.10.6. Nüfus Sayımları.....	53
2.10.7. Nüfus Yatırımları.....	54
2.10.8. Nüfusbilim (Demografi).....	55
2.10.9. Nüfuslanma.....	55
2.10.10. Mülteci	55
2.10.11. Sığınmacı.....	56
2.10.12. Göçmen	56
2.11. İlgili Araştırmalar.....	57
BÖLÜM III	59
YÖNTEM.....	59
3.1. Araştırmanın Modeli	59
3.2. Verinin Kaynağı.....	60

3.3. Verilerin Toplanması.....	64
3.4. Verilerin Analizi.....	65
3.5. Araştırmanın Güvenirliği.....	66
BÖLÜM IV	67
BULGULAR VE YORUM	67
4.1. 1934-2021 Yılları Arasında Okutulan Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarındaki Nüfus ile ilgili Kavramlar.....	67
4.2. 1934-2021 Yılları Arasında Okutulan Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarındaki Nüfus Kavramına Yer Verilen Ünite, Öğrenme Alanları ve Konular	68
4.3. 1934-2021 Yılları Arasında Okutulan Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarındaki Nüfusun Niteliğine Yönelik Kavramlara ait Tema, Kodlar ve Kitap İçerikleri	77
4.3.1. Nüfus Nitelikleri.....	78
4.3.1.1. Nüfus Yaş Yapısı.....	78
4.3.1.2. Nüfus Piramidi.....	80
4.3.1.3. Kadın-Erkek Nüfusu.....	86
4.3.1.4. Genç-Yaşlı Nüfus	90
4.3.1.5. Nüfusun Yerleşimi	92
4.3.1.6. Bağımlı Nüfus	108
4.3.1.7. Aktif Nüfus	109
4.3.1.8. Nüfusun Eğitimi.....	120
4.3.1.9. İşsizlik.....	126
4.4. 1934-2021 Yılları Arasında Okutulan Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarındaki Nüfusun Niceliğine Yönelik Kavramlara ait Temalar, Kodlar ve Kitap İçerikleri	126
4.4.1. Nüfus Hareketleri.....	127
4.4.1.1. Ölümler.....	127

4.4.1.2. Doğumlar.....	129
4.4.1.3. Göç.....	130
4.4.2. Nüfus Dağılışı	141
4.4.2.1. Nüfusun Dağılımı	141
4.4.2.2. Nüfus Yoğunluğu.....	146
4.4.3. Nüfus Artışı.....	155
4.4.3.1. Nüfusun Artışı.....	155
4.4.3.2. Nüfus Artış Hızı	161
4.4.3.3. Doğal Nüfus Artışı	165
4.4.3.4. Nüfus Artışından Kaynaklanan Sorunlar.....	166
4.4.4. Nüfus Sayısı	167
4.4.4.1. Nüfus Genel Sayımı	167
4.4.4.2. Nüfus Miktarı.....	172
4.5. 1934-2021 Yılları Arasında Okutulan Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarındaki Nüfus ile ilgili Diğer Kavramlara ait Tema, Kodlar ve Kitap İçerikleri	177
4.5.1. Nüfus Kavramları.....	177
4.5.1.1. Demografi.....	177
4.5.1.2. Nüfus Projeksiyonu.....	178
4.5.1.3. Aile Planlaması	179
4.5.1.4. Nüfus Sayımı Yapan Kurumlar.....	180
4.5.1.5. Nüfus Kurumları.....	181
BÖLÜM V	186
SONUÇ, TARTIŞMA ve ÖNERİLER	186
5.1. Sonuç ve Tartışma.....	186
5.1.1. 1934-2021 Yılları Arasında Okutulan Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarındaki Nüfus ile ilgili Kavramlar Nelerdir?	186

5.1.2. 1934-2021 Yılları Arasında Okutulan Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarındaki Nüfus Kavramına Yer Verilen Ünite, Öğrenme Alanları ve Konular Nelerdir?	187
5.1.3. 1934-2021 Yılları Arasında Okutulan Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarındaki Nüfusun Niteliğine Yönelik Kavramlara ait Tema, Kodlar ve Kitap İçerikleri Nelerdir?	188
5.1.4. 1934-2021 Yılları Arasında Okutulan Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarındaki Nüfusun Niceliğine Yönelik Kavramlara ait Temalar, Kodlar ve Kitap İçerikleri Nelerdir?	190
5.1.5. 1934-2021 Yılları Arasında Okutulan Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarındaki Nüfus ile ilgili Diğer Kavramlara ait Tema, Kodlar ve Kitap İçerikleri Nelerdir?	193
5.2. Öneriler	194
KAYNAKLAR.....	195
EKLER	207
Ek-1. İzin Formu	208
Ek-2. İzin Formu	209

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1. Göçe Neden Olan Faktörler	23
Tablo 2. Türkiye Kıır-Kent Nüfus Dağılımı	26
Tablo 3. Türkiye Kıır-Kent Nüfus Oranı	27
Tablo 4. Yıllara göre Dünya Nüfusu	38
Tablo 5. Türkiye Aritmetik Nüfus Yoğunluğu 2007-2021	42
Tablo 6. Türkiye Nüfus Yoğunluğu 1927-2000	43
Tablo 7. Araştırmada İncelenen Kitaplar 1934-1983.....	61
Tablo 8. Araştırmada İncelenen Kitaplar 1983-1999.....	62
Tablo 9. Araştırmada İncelenen Kitaplar 2001-2018.....	63
Tablo 10. Araştırmada İncelenen Kitaplar 2018-2021.....	64
Tablo 11. Nüfus ve Nüfus ile İlgili Temalar ve Kodlar	67
Tablo 12. Nüfus ve Nüfus ile İlgili Kavramlar.....	68
Tablo 13. Nüfus Kavramı Bulunan Ünite, Öğrenme Alanları ve Konular 1934-1956	69
Tablo 14. Nüfus Kavramı Bulunan Ünite, Öğrenme Alanları ve Konular 1957-1976	70
Tablo 15. Nüfus Kavramı Bulunan Ünite, Öğrenme Alanları ve Konular 1976-1987	71
Tablo 16. Nüfus Kavramı Bulunan Ünite, Öğrenme Alanları ve Konular 1987-1990	72
Tablo 17. Nüfus Kavramı Bulunan Ünite, Öğrenme Alanları ve Konular 1990-1995	73
Tablo 18. Nüfus Kavramı Bulunan Ünite, Öğrenme Alanları ve Konular 1995-2003	74
Tablo 19. Nüfus Kavramı Bulunan Ünite, Öğrenme Alanları ve Konular 2004-2011	75
Tablo 20. Nüfus Kavramı Bulunan Ünite, Öğrenme Alanları ve Konular 2012-2020	76

Tablo 21. <i>Nüfus Kavramı Bulunan Ünite, Öğrenme Alanları ve Konular 2021</i>	77
Tablo 22. <i>Nüfusun Niteliğine ait Tema ve Kodlar</i>	77
Tablo 23. <i>Nüfusun Niceliğine ait Temalar ve Kodlar</i>	126
Tablo 24. <i>Nüfus ile ilgili Diğer Kavramlara ait Tema ve Kodlar</i>	177

ŞEKİLLER LİSTESİ

<i>Şekil 1.</i> Sosyal bilgileri oluşturan sosyal bilimler disiplinleri.....	13
<i>Şekil 2.</i> Göçün şekli.....	21
<i>Şekil 3.</i> 2007-2021 TÜİK nüfus piramidi	29
<i>Şekil 4.</i> 2007-2021 TÜİK çalışma çağındaki nüfus ve bağımlı nüfusun oranları.....	31
<i>Şekil 5.</i> 2017-2021 TÜİK bağımlı nüfus oranları	31
<i>Şekil 6.</i> Türkiye'nin çalışan nüfusunun sektör dağılımı.....	32
<i>Şekil 7.</i> Dünyada nüfusun dağılışı.....	40
<i>Şekil 8.</i> Dünya nüfusu projeksiyonu	49
<i>Şekil 9.</i> Dünyanın yıllık ortalama nüfus değişimi oranı.....	50
<i>Şekil 10.</i> Dünya nüfusunun yıllar içinde yaş grupları arasındaki değişim.....	51
<i>Şekil 11.</i> Türkiye nüfus projeksiyonu 2018-2080	52
<i>Şekil 12.</i> Türkiye nüfus piramidi 2018-2080	53
<i>Şekil 13.</i> Türkiye nüfusunun yaş gruplarına dağılımı	78
<i>Şekil 14.</i> Türkiye'nin 2017 yılı nüfus piramidi	79
<i>Şekil 15.</i> 1955-2000 nüfus piramidi	81
<i>Şekil 16.</i> 1955-2000 nüfus piramidi	81
<i>Şekil 17.</i> Nüfus piramidi	82
<i>Şekil 18.</i> Ülkelerin gelişmişliğine göre nüfus piramitleri	83
<i>Şekil 19.</i> Türkiye'ye ait nüfus piramitleri.....	84
<i>Şekil 20.</i> Türkiye'nin 2017 yılı nüfus piramidi	85

Şekil 21. Kadın-Erkek nüfus dağılımı	86
Şekil 22. Kadın-Erkek nüfusu	87
Şekil 23. Türkiye'de şehir nüfusunun cinsiyet durumu	87
Şekil 24. Kadın-Erkek nüfusu grafiği üzerine değerlendirme sorusu	88
Şekil 25. Türkiye nüfusunun cinsiyet durumu	89
Şekil 26. Yıllara ve cinsiyete göre nüfus sayımı	90
Şekil 27. Şehir bazında çocuk nüfus oranı	91
Şekil 28. İlk insan yerleşimleri temsili resim	93
Şekil 29. Göbeklitepe temsili resim	93
Şekil 30. Çatalhöyük temsili resim.....	94
Şekil 31. Bir Sümer şehri temsili resim.....	94
Şekil 32. Temsili köy fotoğrafı.....	95
Şekil 33. Anadolu'da bir köy	96
Şekil 34. Köy fotoğrafı.....	96
Şekil 35. Kasaba fotoğrafı	98
Şekil 36. Türkiye'nin yıllara göre kırsal-kentsel nüfusu.....	98
Şekil 37. Türkiye'nin köy ve şehir nüfusları grafiği	99
Şekil 38. Köylerde ve şehirlerde nüfus	100
Şekil 39. Türkiye'nin genel nüfus sayım yıllarına göre köy-şehir nüfus dağılımı.....	101
Şekil 40. Türkiye nüfusunun köy ve şehir dağılımı	101
Şekil 41. Köy ve şehir nüfusunun yıllara göre oranı.....	102
Şekil 42. Yıllara göre kırsal-kentsel nüfus	102
Şekil 43. Türkiye'de kırsal-kentsel nüfusu	103
Şekil 44. Kent yerleşim yeri ve özellikleri	104
Şekil 45. Kırsal yerleşim yeri ve özellikleri.	105
Şekil 46. 2000 yılı genel nüfus sayımına göre 10 ilin nüfusu	105
Şekil 47. 2000 yılı genel nüfus sayımına göre 10 ilin nüfus grafiği	106

Şekil 48. Yıllara göre şehir nüfusu	106
Şekil 49. Yıllara göre köy nüfusu.....	107
Şekil 50. Yıllara göre kır-şehir nüfusları.....	107
Şekil 51. Yıllara göre kır-şehir nüfusları.....	108
Şekil 52. Çalışan nüfusun ana iş alanlarına dağılımı.....	110
Şekil 53. Fransa'da tarımla uğraşan insanların bağ bozumu görseli.....	112
Şekil 54. Çin'de tarımla uğraşan insanlar.	112
Şekil 55. Hindistan'da çay toplayan kadınlar	113
Şekil 56. Tarımsal nüfusta yıllar içerisindeki değişim	115
Şekil 57. Tarımsal nüfusta yıllar içerisindeki değişim	116
Şekil 58. Marmara bölgesi nüfusunun iş alanlarına dağılımı	116
Şekil 59. Çalışan nüfusun ekonomik faaliyetlere göre dağılımı	117
Şekil 60. Çalışan nüfusun ekonomik faaliyetlere göre dağılımı	117
Şekil 61. Çalışan nüfusun ekonomik faaliyetlere göre dağılımı	118
Şekil 62. Çalışan nüfusun ekonomik faaliyetlere göre dağılımı	118
Şekil 63. Çalışan nüfusun ekonomik faaliyetlere göre dağılımı	119
Şekil 64. İlkokulda bir Türk kızı	120
Şekil 65. Okuryazarlık oranında artış.....	121
Şekil 66. 1935 yılı Türkiye okuryazarlık oranı	121
Şekil 67. Okuryazarlık ve eğitim durumuna göre nüfus	122
Şekil 68. Cinsiyete göre okuryazarlık durumu.....	122
Şekil 69. Okuma-yazma seferberliği	123
Şekil 70. Türkiye’de nüfusun eğitim durumu 2010	124
Şekil 71. Türkiye’de yıllara ve eğitim düzeylerine göre okullaşma oranı	124
Şekil 72. Türkiye’de okullaşma oranı	125
Şekil 73. 6 Yaş ve üzeri okuma yazma bilmeyenlerin oranı	125
Şekil 74. Ölüm oranı.	127

Şekil 75. Nüfus kaybı nedenlerinden, deprem	128
Şekil 76. Nüfus kaybı nedenlerinden, trafik kazaları	128
Şekil 77. Doğum oranı.....	129
Şekil 78. İlk çağlarda göç	130
Şekil 79. Göç türleri	131
Şekil 80. Moğol göçebeleri	131
Şekil 81. Kavimler Göçü	132
Şekil 82. Bulgaristan göçmenleri	133
Şekil 83. Beyin göçü	134
Şekil 84. Ülke içinde göç eden nüfusun sayısı ve oranı	134
Şekil 85. Gelin filminin afişi	135
Şekil 86. Türkiye’de yaşanan iç göçlerin sebepleri.....	136
Şekil 87. Göçte itici ve çekici faktörler	136
Şekil 88. Anadolu’ya göç	137
Şekil 89. Göçebe yaşam	137
Şekil 90. Göçebe yaşam	138
Şekil 91. Hunların göç sebepleri	138
Şekil 92. Göç Destanı temsili görseli	139
Şekil 93. İllerin aldığı-verdiği göç	139
Şekil 94. Orta Asya’dan göçler	140
Şekil 95. Türkiye göç raporu.....	140
Şekil 96. Türkiye’de nüfus dağılışı	141
Şekil 97. Türkiye’de kent ve kasabalara göre nüfusun dağılışı.....	142
Şekil 98. Türkiye’de nüfusun dağılışı	143
Şekil 99. Nüfusun dağılışını etkileyen doğal ve beşerî faktörler.	145
Şekil 100. Türkiye’nin nüfus dağılışı	145
Şekil 101. Dünya nüfus yoğunluğunun dağılışı	146

<i>Şekil 102.</i> Dünya’da en çok ve en az nüfus yoğunluğuna sahip olan ülkeler	147
<i>Şekil 103.</i> Dünya nüfus sıklığı haritası	148
<i>Şekil 104.</i> Dünyanın nüfus yoğunlukları farklı olan bölgeleri.....	148
<i>Şekil 105.</i> Dünya nüfus yoğunluğu haritası	149
<i>Şekil 106.</i> Türkiye ve Türkiye’nin komşu ülkelerinde nüfus yoğunluğu.....	150
<i>Şekil 107.</i> Türkiye nüfus yoğunluğu	151
<i>Şekil 108.</i> Türkiye nüfus yoğunluğu 2008-2017.....	152
<i>Şekil 109.</i> Afyon ve Adana nüfus yoğunluğu	152
<i>Şekil 110.</i> Türkiye nüfus yoğunluğu haritası	153
<i>Şekil 111.</i> İller nüfus yoğunluğu tablosu.....	153
<i>Şekil 112.</i> Türkiye bölgeleri nüfus yoğunluğu.....	154
<i>Şekil 113.</i> İller nüfus yoğunluğu haritası	154
<i>Şekil 114.</i> Diğer ülkelerde nüfus artışı.....	155
<i>Şekil 115.</i> Türkiye’de nüfus artışı	156
<i>Şekil 116.</i> Türkiye’de genel nüfus sayımları arasındaki nüfus artışı oranları grafiği	156
<i>Şekil 117.</i> Endüstri merkezleri olan şehirlerde nüfus artışı.....	157
<i>Şekil 118.</i> Türkiye genel nüfusu ve köy-şehir nüfuslarının artışı.	158
<i>Şekil 119.</i> Türkiye nüfusunun sayım yıllarına göre gelişimi.	158
<i>Şekil 120.</i> Türkiye nüfusunun yıllara göre gelişimi	159
<i>Şekil 121.</i> Ankara’da yıllara göre nüfus artışı.....	159
<i>Şekil 122.</i> Türkiye’nin yıllara göre nüfus artış oranları grafiği	160
<i>Şekil 123.</i> Türkiye’nin yıllara göre nüfus artışı	161
<i>Şekil 124.</i> Türkiye yıllık nüfus artışı hızı 1927-2000	161
<i>Şekil 125.</i> İllerin nüfus artışı tablosu.....	162
<i>Şekil 126.</i> Türkiye’nin yıllara göre nüfus artış hızı.....	163
<i>Şekil 127.</i> Şehirlere göre nüfus artış hızı	163
<i>Şekil 128.</i> Türkiye nüfus artış hızı 1927-2050	164

<i>Şekil 129.</i> Türkiye nüfus artış hızı 1927-2050 doğru yanlış soruları	164
<i>Şekil 130.</i> Doğal nüfus artışı	165
<i>Şekil 131.</i> Nüfus sayımı temsili görsel.....	168
<i>Şekil 132.</i> Türkiye nüfusunun sayım yıllarına göre gelişimi	169
<i>Şekil 133.</i> Nüfus sayımı gazete haberi	170
<i>Şekil 134.</i> II. Mahmut döneminde ilk nüfus sayımı	171
<i>Şekil 135.</i> Yıllara göre Türkiye nüfusu	172
<i>Şekil 136.</i> Akdeniz bölgesi nüfus haritası	172
<i>Şekil 137.</i> Kıtalarla göre nüfus sayıları	173
<i>Şekil 138.</i> Türkiye’de illerin nüfus büyüklüklerine göre sıralanışı.....	174
<i>Şekil 139.</i> Ereğli ilçesi nüfus ve yüzölçümü.	174
<i>Şekil 140.</i> Türkiye iller nüfus haritası	175
<i>Şekil 141.</i> Azerbaycan ve Kazakistan nüfus ve özellikleri	176
<i>Şekil 142.</i> İtalya nüfus ve özellikleri.....	176
<i>Şekil 143.</i> 2030-2090 Dünya nüfus projeksiyonu	178
<i>Şekil 144.</i> Aile planlaması okuma parçası ve anne-çocuk görseli	179
<i>Şekil 145.</i> Türkiye Cumhuriyeti nüfus cüzdanı.....	182
<i>Şekil 146.</i> Osmanlı’nın ilk nüfus cüzdanı	183
<i>Şekil 147.</i> Türkiye Cumhuriyeti kimlik kartı	184
<i>Şekil 148.</i> Türkiye Cumhuriyeti kimlik kartı	184

BÖLÜM I

GİRİŞ

Bu bölümde araştırmanın problem durumuna, amacı ve sorularına, önemine, sınırlılıklara ve tanımlara yer verilmiştir.

1.1. Problem Durumu

P. Vidal de la Blache “insan bütün coğrafyanın esasını oluşturur” derken coğrafyanın temelini insan olduğu vurgusunu yapmaktadır. Zelinsky (1966) ise aynı görüşten hareketle insanın coğrafya konularındaki önemine vurgu yaparken “insanın kendisi hemen her coğrafi denklemde temel ögedir” şeklinde ifade etmektedir. Hoyt (1963) ise coğrafyanın ikili karakterinin bir kısmını insanın oluşturduğunu belirtirken, bireyin coğrafyadaki rolünü “insanın ikili karakteriyle ilgili olduğunu vurgulamaktadır; ilki çevrenin bir elemanı olarak ve ikincisi de çevreyi değiştirici olarak” diye tanımladığı ifade edilir (Tümertekin ve Özgüç, 2019, s. 212). Aristoteles’in felsefesinde bulunan “zoon politikon” kavramında insanın sosyal bir varlık olduğunu; üremeyi, çoğalmayı ve kendi türünden olanlarla bir arada yaşamayı tercih ettiği yönünde görüş bildirdiği ifade edilir (Yeşilçayır, 2014, s. 63, 64). Bir başka deyişle de insanın, canlı ve cansız unsurlarla

beraber belirli bir mekanda varlığını sürdüğü de söylenebileceği ifade edilir (Şahin, 2020, s. 1).

Belirli bir tarihte, belirli bir toprak parçasında yaşayan insanların toplam sayısı, nüfus olarak ifade edilir (Aksu, 1998, s. 219; Akbaş, 2020, s. 2; Doğanay ve Orhan, 2019, s. 139; Doğanay, Özdemir ve Şahin, 2020, s. 5).

Nüfus, geçmişte yaşamış olan avcı ve toplayıcı kabilelerden günümüz modern toplumuna kadar sürekli olarak ülkelerin ve toplumların gündeminde olan bir konudur. Nüfus ile ilgili değerlendirmeler yapılırken “nüfusun sayısı, özellikleri, artışı, mekana dağılışı” gibi başlıkların karşımıza çıktığı vurgulanmıştır (Akbaş, 2020, s. 2; Kasarcı, 1996, s. 247). Tarihin belli dönemlerinde insanların hayatlarını etkileyen tarım devrimi, sanayi devrimi, hastalıklar, göçler gibi durumlar yaşanmıştır. Buna bağlı olarak insan nüfusu sürekli olarak değişmiştir (Şahin, 2020, s. 2). Dolayısıyla nüfusun sürekli değişen bir olgu olduğu ifade edilir. Nüfusun değişimini etkileyen bileşenler; doğumlar, ölümler, göçler gibi durumlar, nüfusun dinamik olmasına neden olmaktadır. Nüfusun artışı ve azalışının sürekli oluşunun iki temel sebebinin doğumlar ve ölümler olduğu ifade edilir. Nüfus artışının, doğumların ölümlere oranla daha fazla olduğunda meydana geldiği vurgulanmıştır. Nüfusun azalışında ise ölümlerin, doğumlara oranla daha fazla olduğu ifade edilir. Bunun yanı sıra diğer bir bileşen olan göçlerin, nüfusun azalışını ve artışını etkileyen sürekli faktörlerden biri olmadığı da vurgulanmıştır. Kısaca nüfusun niteliği ve niceliğinin, nüfusun bileşenleri aracılığıyla sürekli olarak değiştiği ifade edilir. Nüfus kavramı ekonomik, siyasi, askeri ve sosyal açıdan ülkeler için önem arz etmektedir. Bir ülkenin sahip olduğu insan gücünü belirleyen en önemli unsurun nüfus olduğu belirtilmektedir. Bu sebeple ülkeler, sahip oldukları nüfusun niteliği ve niceliği konusundaki değişimleri takip etmekte ve bu konuya oldukça önem vermektedirler. Bununla birlikte ülkelerin, sahip oldukları nüfusun niteliği ve niceliğine uygun politikalar izledikleri ifade edilir (Kalelioğlu, 1970; akt. Çetin, 2003, s. 5; Oktay, 2014, s. 32; Yanardağ ve Özgen, 2003, s. 15). Nüfusun niceliğinin, ülkenin devamlılığı ve genç nüfusun, çalışan insan gücünün varlığı için önemli olduğu söylenebilir.

Ülkeler geleceklerini garanti altına almak için genç nüfusunu, çalışan insan gücünü yetiştirme ve yetiştirilen nüfusun nitelikli olması konusuna önem vermektedir. Dolayısıyla nüfusun niteliği ve niceliğinin, birbirini tamamlayan parçalar olduğu söylenebilir.

Nitelikli bir nüfus, ülkenin mevcut düzeyinden daha gelişmiş bir düzeye erişebilmesi için gereklidir. Nitelikli nüfusa sahip olan ülkeler, sahip oldukları beşeri ve doğal kaynaklarını daha etkin ve verimli bir şekilde kullanabileceklerdir. Bunun için ülkeler, kendi bulundukları bölgenin doğal ve beşeri kaynaklarına uygun nüfus politikaları izlemektedir. Söz konusu politikalara ve sahip oldukları kaynaklara uygun eğitim programları hazırlamakta, nitelikli insan gücü yetiştirmek için bu programları uygulamaktadır. İnsanlar bu programlar aracılığıyla aldıkları eğitim sayesinde, gelecekleri adına hem kendileri için hem de ülkeleri için daha uygun tercihler yaparak, refah düzeylerini arttırmakta ve birçok alanda atılım yapılabilmesi için ülkelerinin hareket alanını genişletmesine yardımcı oldukları ifade edilir (Yumuşak, 2008, s. 5).

Nüfus faktörü gelecekteki ekonomik, sosyal ve çevresel değişimin nedenlerinin önemli bir bileşenidir. Dünyanın içinde bulunduğu “iklim, enerji, yoksulluk, gıda, küresel ekonomi, politik istikrarsızlık” gibi birçok kriz, nüfusun gelişimiyle doğrudan ilişkili olduğu ifade edilir. “İklim değişikliği, çevre sorunları, artan enerji ihtiyacı, artan besin ihtiyacı, artan su kıtlığı, toprak erozyonu, tarım arazilerinin tahrip olması” gibi konular süreci daha zor bir hale getirmektedir (Ayhan-Selçuk, 2014, s. 192). Dolayısıyla bu sorunların önüne geçmek için söz konusu sorunların temel kaynağı olan ve aynı zamanda bu sorunlardan etkilenen konumda olan nüfusun, önemine dair bireyler bilinçlendirilmelidir.

Bahsi geçen olumlu ve olumsuz durumlar, nüfus kavramının ve nüfus ile ilgili kavramların önemine işaret etmektedir. Sosyal bilgiler programının ve dersinin amaçlarından biri de kavram öğretimidir. Sosyal bir varlık olan insanların, günlük hayatta kendisine lazım olacak kavramları öğrenmesinin önem arz ettiği ifade edilir. Sosyal bilgiler dersi, yapısı itibarıyla öğrencilerin birçok kavramı, sözel bilgiyi öğrenebildiği eğitim amaçlı olarak

tasarlanmış ve kendi içinde bir bütünlük oluşturan konu alanıdır. Dolayısıyla bu kavram ve sözel bilgiler, ders içeriği ve ders materyallerine öğrenci düzeyine uygun bir biçimde yansıtıldığında ezberciliğe yönelişi ortadan kaldıracağı ifade edilir (Doğanay, 2003; Ülgen, 2004; akt. Kaya, 2019, s. 175).

Nüfus kavramı ve nüfus ile ilgili kavramlar, insan hayatına olumlu ve olumsuz birçok duruma doğrudan etki eden unsurlar ile bağlantılı olduğu söylenebilir. Nüfusun değişken yapısı, nüfusun etkilediği ve nüfusu etkileyen birçok unsurun bulunması, nüfus ile ilgili birçok kavramın ortaya çıkmasına neden olmuştur. Öğrencilerin nüfusun etki ettiği olumlu ve olumsuz durumları öğrenme aşamalarında güçlük çekmemeleri, nüfus ve nüfus ile ilgili kavramlar hakkında kavram yanlışlarına düşmemeleri için nüfus ve nüfus ile ilgili kavramların öğretimi önem arz etmektedir. Dolayısıyla söz konusu kavramlar, kavram yanlışlarına sebep olmayacak bir şekilde öğrencinin düzeyine uygun bir biçimde kazandırılmalıdır. Aynı zamanda öğrencilerin, yaşadığı bölgenin nüfus özelliklerini öğrenebilmesi ve yerleşim birimlerinde yaşayan nüfusun, hangi ölçütlere göre köy, ilçe, şehir vb. isimler aldığı ve ne gibi imkanlara sahip olduğu veya olabileceği konusunda fikir edinimlerini kolaylaştırmak açısından nüfus kavramı ve nüfus kavramlarıyla ilgili konuların öğretimi önemlidir. Konusu insan olan nüfus ve nüfus ile ilgili kavramlar, yine konusu insan olan sosyal bilgiler dersinin öğretim programları ve ders kitapları içeriğinde yer almaktadır. Bu bağlamda ortaokul düzeyinde olan öğrencilere nüfus ve nüfus ile ilgili kavramların öğretiminde, en önemli dersin sosyal bilgiler olduğu söylenebilir. Dolayısıyla nüfus ve nüfus ile ilgili kavramların öğretiminde, en temel öğretim materyallerinden biri olması sebebiyle görsel ve sözel ifadeleri bir arada bulunduran ders kitaplarının, öncelikli olarak incelenmesi gerekmektedir. Ders kitapları içeriğinin, nüfus ve nüfus ile ilgili kavramların öğretimine uygun bir biçimde hazırlanmış olması gerekmektedir. Bu sebeple nüfus ve nüfus ile ilgili kavramlara, sosyal bilgiler ders kitaplarında hangi ünite ve öğrenme alanlarında yer verildiği, hangi konularda geçtiği, söz konusu kavramların ne

şekilde ele alındığı ve bu kavramlar ile ilgili ne tür içeriklere yer verildiği konusu problem durumu olarak saptanmıştır.

1.2. Araştırmanın Amacı ve Soruları

Bu araştırmanın amacı, cumhuriyetten günümüze kadar okullarda okutulan sosyal bilgiler ders kitaplarını, nüfus kavramı ve nüfus ile ilgili kavramlar açısından incelemektir.

Bu amaç doğrultusunda, 1934-2021 yılları arasındaki Milli Eğitim Bakanlığı (MEB) tarafından ders kitabı olarak kabul edilmiş ve dağıtımı yapılmış olan sosyal bilgiler eğitimine yönelik ders kitapları içerikleri incelenerek aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır:

1. Söz konusu ders kitaplarında “nüfus” ile ilgili hangi kavramlara yer verilmiştir?
2. Söz konusu ders kitaplarında “nüfus ve nüfus ile ilgili kavramlara” yer verilen ünite, öğrenme alanları ve konular nelerdir?
3. Söz konusu ders kitaplarında “nüfus ve nüfus ile ilgili kavramların” niceliğine vurgu yapan ders kitabı içerikleri nelerdir?
4. Söz konusu ders kitaplarında “nüfus ve nüfus ile ilgili kavramların” niteliğine vurgu yapan ders kitabı içerikleri nelerdir?
5. Söz konusu ders kitaplarında “nüfus ve nüfus ile ilgili diğer kavramlara” vurgu yapan ders kitabı içerikleri nelerdir?

1.3. Araştırmanın Önemi

Nüfus; çevresel, sosyal, ekonomik alanlarda yaşanan tüm gelişmelerde baş rolü oynamaktadır. İklim sorunları, çevre kirliliği, toprak erozyonu, enerji sorunu, gıda yetersizliği, ekonomik istikrarsızlık, politik istikrarsızlık gibi krizlerde nüfus temel etkenlerden biridir. Bu olumsuz durumlar haricinde, nüfusun nitelikli olduğu toplumlarda

olumlu durumlar gözlemlenmektedir. Bununla beraber söz konusu olumsuz durumların yaşanmaması için nitelikli nüfusun bulunduğu ülkeler, insanları için ve insanlık için birçok önlem almaktadır. Bunun yanında ülkeye ait doğal ve beşerî kaynakları daha verimli bir şekilde kullanmaktadırlar. Bu durum refah düzeyini arttırmakta, söz konusu olumsuz durumların önüne geçme ve ülke içinde alınan kararların, uygulanan sosyal, ekonomik, askeri ve çevre politikalarının kapsamını genişletmeye yardımcı olduğu ifade edilir. Dolayısıyla bu durum nüfusun olumlu etkilerinin de olduğunu göstermektedir. Bu olumlu ve olumsuz durumlara direkt etki eden nüfusun sürekli değişen bir yapıda olması ve etki ettiği olumlu ve olumsuz durumlardan etkilenir durumda olması sebebiyle nüfus ile ilgili birçok kavram ortaya çıkmıştır. Bu kavramlar nüfusun nitelik ve nicelik yönünü vurgulamaktadır. Nüfusun temel konusu insandır. Dolayısıyla konusu insan olan sosyal bilgiler dersi içeriğinde yer alan nüfus kavramı ve nüfus ile ilgili kavramların, öğrencilerin kullandıkları ders kitaplarına yansımaları görsel ve metinlerle desteklenmelidir. Aynı zamanda söz konusu görsel ve metinler konunun anlaşılabilmesi için yeterli sayıda olmalı, kapsam olarak öğrenci düzeyine uygun bir şekilde ve öğrenmeyi kolaylaştıracak biçimde hazırlanmalı ve ders kitabı içeriğinde yer verilmelidir. Bu sebeple cumhuriyetten günümüze kadar hazırlanmış olan sosyal bilgiler öğretimine yönelik ders kitapları incelenerek; nüfus ve nüfus ile ilgili kavramların geçtiği ünite ve öğrenme alanlarını, yer verilen veya ilişkilendirilen konuları, nüfus ile ilgili hangi kavramlara yer verildiğini, nüfus kavramının ders kitabı içeriğinde hangi yönüyle (nitelik, nicelik) ele alındığını saptamak araştırmanın önemini göstermektedir.

1.4. Sınırlılıklar

Bu araştırma, 1934-2021 yılları arasında okutulan, sosyal bilgiler eğitime yönelik (Yurt Bilgisi, Yurttaşlık Bilgisi, Milli Tarih, Milli Coğrafya, Sosyal Bilgiler) ders kitapları ile sınırlıdır.

1.5. Tanımlar

Sosyal Bilgiler: “Sosyal bilgiler, bireyin toplumsal varoluşunu gerçekleştirmesine yardımcı olması amacıyla; tarih, coğrafya, ekonomi, sosyoloji, antropoloji, psikoloji, felsefe, siyaset bilimi ve hukuk gibi sosyal bilimleri ve vatandaşlık bilgisi konularını yansıtan; öğrenme alanlarının bir ünite ya da tema altında birleştirilmesini içeren, insanın sosyal ve fiziki çevresiyle etkileşiminin geçmiş, bugün ve gelecek bağlamında incelendiği; toplu öğretim anlayışından hareketle oluşturulmuş bir ilköğretim dersidir” (MEB, 2005).

Ders Kitabı: “Bir dersin öğretimiyle ilişkili olarak hazırlanan ya da seçilen herhangi bir kitap”, “Belirli ölçülere göre incelendikten sonra belli bir okul, sınıf ve ders için öğretmen ve öğrencilere temel kaynak olarak salık verilen kitap” (Türk Dil Kurumu Sözlükleri, 2019). “Millî Eğitim Bakanlığına bağlı örgün ve yaygın eğitim kurumlarının haftalık ders çizelgelerinde yer alan derslerin öğretim programlarına göre hazırlanmış, Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı tarafından inceleme ve değerlendirme işlemleri tamamlanarak okutulması uygun bulunmuş kitaplara verilen genel isimdir” (Talim ve Terbiye Kurulu, 2019).

Nüfus: “Bir ülkede, bir bölgede, bir evde belirli bir anda yaşayanların oluşturduğu toplam sayı, popülasyon” (TDK, 2019).

Kavram; “Bir nesnenin veya düşüncenin zihindeki soyut ve genel tasarımı, mefhum, fehva, konsept, nosyon” (TDK, 2019).

BÖLÜM II

KURAMSAL ÇERÇEVE

Bu bölümde sosyal bilgilerin; tanımı, önemi, amacı ve kapsamı, nüfus, nüfus ile ilgili kavramlar ve ilgili araştırmalar yer almaktadır.

2.1. Sosyal Bilgiler: Tanımı, Önemi, Amacı ve Kapsamı

Dönmez (2003)' e göre insanoğlu var olduğundan beri dünyayı anlama ve anlamlandırma çabası içerisinde. Bu sebeple insanoğlunun varlığından beri sosyal bilimlerin de var olduğu kabul edilebileceğini vurgulamaktadır (akt. Özmen, 2015, s. 5). Dolayısıyla sosyal bilimlerin nerede ve ne zaman başladığına dair kesin bir yargıya varmanın mümkün olmayacağı ifade edilir. Ancak bu dersin konularını ilk çağlardan itibaren Antik Yunan, Mısır, Çin, Yunan, Anadolu, Mezopotamya ve Hindistan gibi medeniyetlerde toplumsal düzeni korumak ve sağlamak için verildiği bilinmektedir (Özmen, 2015, s. 4). Antik Çağ'da yaşayan bu uygarlıklardan Yunanların eğitiminin temel amacı iyi bir vatandaş yetiştirmek olduğu bilinmektedir. Mısır medeniyeti için aile kavramı önemlidir ve eğitim bunun etrafından şekillenmiştir. Çin medeniyeti ise daha çok vatandaşlık eğitimi üzerinde durmuştur. Hint medeniyetinin eğitim sisteminde daha çok “Veda” adı verilen kutsal metinler bulunmaktaydı. Bu kutsal metinlere dayalı verilen eğitimin daha çok “kast

sisteminin” devamlılığını sağlama amacıyla olduğu ifade edilir. Mezopotamya uygarlıklarında daha çok astroloji ve coğrafya eğitimi üzerinde yoğunlaştığı bilinmektedir. Sümerlerde “Edubba” adı verilen okullarda eğitim yapıldığı ifade edilir. Anadolu da çoğunlukla dini ve tarihi metinler üzerinden eğitim verildiği vurgulanmıştır (Ulu-Kalın, 2020).

Sosyal bilimlerin insanın var oluşuyla birlikte ortaya çıkmasına rağmen bir kavram olarak ortaya çıkışı 19.yüzyılın başlarına denk gelmektedir. İlk olarak Amerika Birleşik Devletlerinde ortaya çıkan bu kavram, sanayi devrimiyle birlikte kırdan kente başlayan göçlerin sonucunda şehirlerde insan nüfusunun artması nedeniyle, yenilikçi eğitimcilerin sanayi ve şehir toplumuna uyacak biçimde bir program ortaya koyma kararı almalarına sebep olduğu bilinmektedir. O dönemlerde Amerika Birleşik Devletlerine diğer kıtalardan ve ülkelerden yaşanan göçlerle birlikte gelen göçmenlerin Amerikalılaştırılması için uygun bir ortam oluşturmak için de bu uygulamanın yapıldığı ifade edilir (Doğanay, 2008, s. 78).

Sosyal bilimlerin insanın, diğer insanlarla ve çevresiyle etkileşimiyle oluşan bilgilerin beşeri ve toplumsal boyutlarının kanıtlanma prensibine dayalı şekilde oluşturulan bilimlerin topluluğu olarak tanımlanmıştır. Sosyal bilimlerin kapsamında yer alan bilimlerin her biri farklı insani olgular üzerinde araştırmalar yapmaktadır. Bu bilimler; “antropoloji, iletişim bilimleri, ekonomi, eğitim bilimleri, coğrafya, tarih, uluslararası ilişkiler, dil bilimi, siyaset bilimi, psikoloji, sosyoloji, müzikoloji, hukuk ve suç bilimi” olduğu ifade edilir (Tay, 2018, s. 3, 4). Doğa bilimleri ve sosyal bilimlerin her ikisi de insan yararına bilgi üretmekte olduğu vurgulanmıştır. Üretilen bilgiler insana eğitim yoluyla ulaştırılır. Sosyal bilimlerin eğitiminde sosyal bilimlere ait bilgi, beceri, tutum ve değerlerin bireye kazandırılması disiplinlerin tek tek ya da çok disiplinli bir şekilde veya disiplinler arası yaklaşımla öğretimi öngörülmekte olduğu ifade edilir (Safran, 2015, s. 3).

Sosyal bilgilerin yıllar içerisinde birçok tanımı yapılmıştır. Bu tanımlardan en kapsamlı olanını ve çokça kabul gören tanımını ilk kez 1970 yılında Barth ve Shermis’in yaptığı

ancak bu tanımlamaların 1990'lı yıllara kadar devam ettiği ifade edilir (Öztürk, 2015, s. 3). Barth (1991) sosyal bilgilerin, bireyin vatandaşlık becerilerinin geliştirilmesi için toplum içinde önem arz eden konularda sosyal bilimler ve beşeri kavramların disiplinler arası bütünleşmesi olduğunu vurgulamıştır (akt. Berber, 2019, s. 6). Amerika Birleşik Devletlerinde bulunan Sosyal Bilgiler Ulusal Konseyi (1993) tanımlama tartışmalarını bitirmek için yeni bir tanımlama yapmıştır. Sosyal bilgiler uzmanları tarafından da yaygın olarak kabul gören tanıma göre (akt. Doğanay, 2008, s. 79):

“Sosyal Bilgiler, vatandaşlık yeterlikleri kazandırmak için sanat, edebiyat ve sosyal bilimlerin disiplinler arası bir yaklaşımla birleştirilmesinden oluşan bir çalışma alanıdır. Okul programı içinde Sosyal Bilgiler, antropoloji, arkeoloji, ekonomi, coğrafya, tarih, hukuk, felsefe, siyasal bilimler, psikoloji, din, sosyoloji ve sanat, edebiyat, matematik ve doğa bilimlerinden uygun ve ilgili içeriklerden süzülen sistematik ve eşgüdümlü bir çalışma alanı sağlar. Sosyal Bilgilerin temel amacı, birbirlerine bağımlı, global bir dünyada, kültürel farklılıkları olan demokratik bir toplumun vatandaşları olarak kamu yararına bilgiye dayalı, mantıklı kararlar verebilme yeteneği geliştirmek için genç insanlara yardımcı olmaktır.”

Türkiye’de sosyal bilgiler dersinin tanımı 2005 sosyal bilgiler dersi öğretim programını hazırlayan komisyon tarafından yapılmıştır. Bu tanıma göre sosyal bilgiler (MEB, 2005):

“Bireyin toplumsal varoluşunu gerçekleştirebilmesine yardımcı olması amacıyla; tarih, coğrafya, ekonomi, sosyoloji, antropoloji, psikoloji, felsefe, siyaset bilimi ve hukuk gibi sosyal bilimleri ve vatandaşlık bilgileri konularını yansıtan; öğrenme alanlarının bir ünite ya da tema altında birleşmesini içeren; insanın sosyal ve fiziki çevresiyle etkileşiminin geçmiş, bugün ve gelecek bağlamında incelendiği; toplu öğretim anlayışından hareketle oluşturulmuş bir ilköğretim dersi.”

Sosyal bilgiler dersinin amaçları pratikte hak ve sorumluluklarını bilen, karşılaştığı problemleri çözebilen, toplumsal yaşamda etkin ve üretken, aktif bireyler yetiştirmek olduğu ifade edilir (Akpınar ve Kaymakçı, 2012, s. 606). Özetle sosyal bilgilerin, öğrencileri sosyal bilimlerden elde edilen bilgiler ışığında, ülkesi adına iyi birer vatandaş olmaları, sosyal ve etkin bireyler yetiştirmek amacıyla ilkokul ve ortaokul seviyesine indirgenerek sunulan bir ders olarak tanımlanmaktadır (Polat ve Aksoy, 2021, s. 3). Sosyal bilgilerin temel amaçları öğrencilerin eleştirel düşünme, problem çözme, karar verme becerilerini geliştirmek, sorumluluk alma yetisine sahip olmalarını sağlamak olduğu ifade

edilir. Sosyal bilgiler dersinde öğrencilere topluma uyum sağlamaları adına gerekli olan bilgi, beceri ve değerleri kazandırmak amaçlanmaktadır (Öztürk, 2015, s.8). Bu amaçlar evrensel olarak kabul edilen 4 ana tema üzerindedir. Bunlar; bilgi, beceri, değer/tutum ve sosyal katılım olarak ifade edilir. Ancak bu evrensel temaların yanında ülkelerin kendi ulusal amaçları da bulunmaktadır. 2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı (MEB, 2018, s. 7)’na göre ise sosyal bilgiler dersi ile öğrencilerin;

1. “Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olarak vatanını ve milletini seven, haklarını bilen ve kullanan, sorumluluklarını yerine getiren, millî bilince sahip birer vatandaş olarak yetişmeleri,
2. Atatürk ilke ve inkılaplarının, Türkiye Cumhuriyeti’nin sosyal, kültürel ve ekonomik kalkınmasındaki yerini kavrayıp demokratik, laik, millî ve çağdaş değerleri yaşatmaya istekli olmaları,
3. Hukuk kurallarının herkes için bağlayıcı olduğunu, tüm kişi ve kuruluşların yasalar önünde eşit olduğunu gerekçeleriyle bilmeleri,
4. Türk kültürünü ve tarihini oluşturan temel öge ve süreçleri kavrayarak millî bilincin oluşmasını sağlayan kültürel mirasın korunması ve geliştirilmesi gerektiğini kabul etmeleri,
5. Yaşadığı çevre ile dünyanın genel coğrafi özelliklerini tanıyarak insan ile çevre arasındaki etkileşimi açıklamaları ve mekânı algılama becerilerini geliştirmeleri,
6. Doğal çevrenin ve kaynakların sınırlılığının farkına varıp çevre duyarlılığı içerisinde doğal kaynakları korumaya çalışmaları ve sürdürülebilir bir çevre anlayışına sahip olmaları,
7. Doğru ve güvenilir bilgiye ulaşma yollarını bilen bireyler olarak eleştirel düşünme becerisine sahip olmaları,
8. Ekonominin temel kavramlarını anlayarak kalkınmada ve uluslararası ekonomik ilişkilerde millî ekonominin yerini kavramaları,
9. Çalışmanın toplumsal yaşamdaki önemine ve her mesleğin gerekli ve saygın olduğuna inanmaları,
10. Farklı dönem ve mekânlara ait tarihsel kanıtları sorgulayarak insanlar, nesneler, olaylar ve olgular arasındaki benzerlik ve farklılıkları belirlemeleri, değişim ve sürekliliği algılamaları,
11. Bilim ve teknolojinin gelişim sürecini ve toplumsal yaşam üzerindeki etkilerini kavrayarak bilgi ve iletişim teknolojilerini bilinçli kullanmaları,
12. Bilimsel düşünmeyi temel alarak bilgiye ulaşma, bilgiyi kullanma ve üretmede bilimsel ahlakı gözetmeleri,

13. Toplumsal ilişkileri düzenlemek ve karşılaştığı sorunları çözmek için temel iletişim becerileri ile sosyal bilimlerin temel kavram ve yöntemlerini kullanabilmeleri,

14. Katılımın önemine inanmaları, kişisel ve toplumsal sorunların çözümü için görüşler belirtmeleri,

15. İnsan hakları, ulusal egemenlik, demokrasi, laiklik, cumhuriyet kavramlarının tarihsel süreçlerini ve günümüz Türkiye'si üzerindeki etkilerini kavrayarak yaşamını demokratik kurallara göre düzenlemeleri,

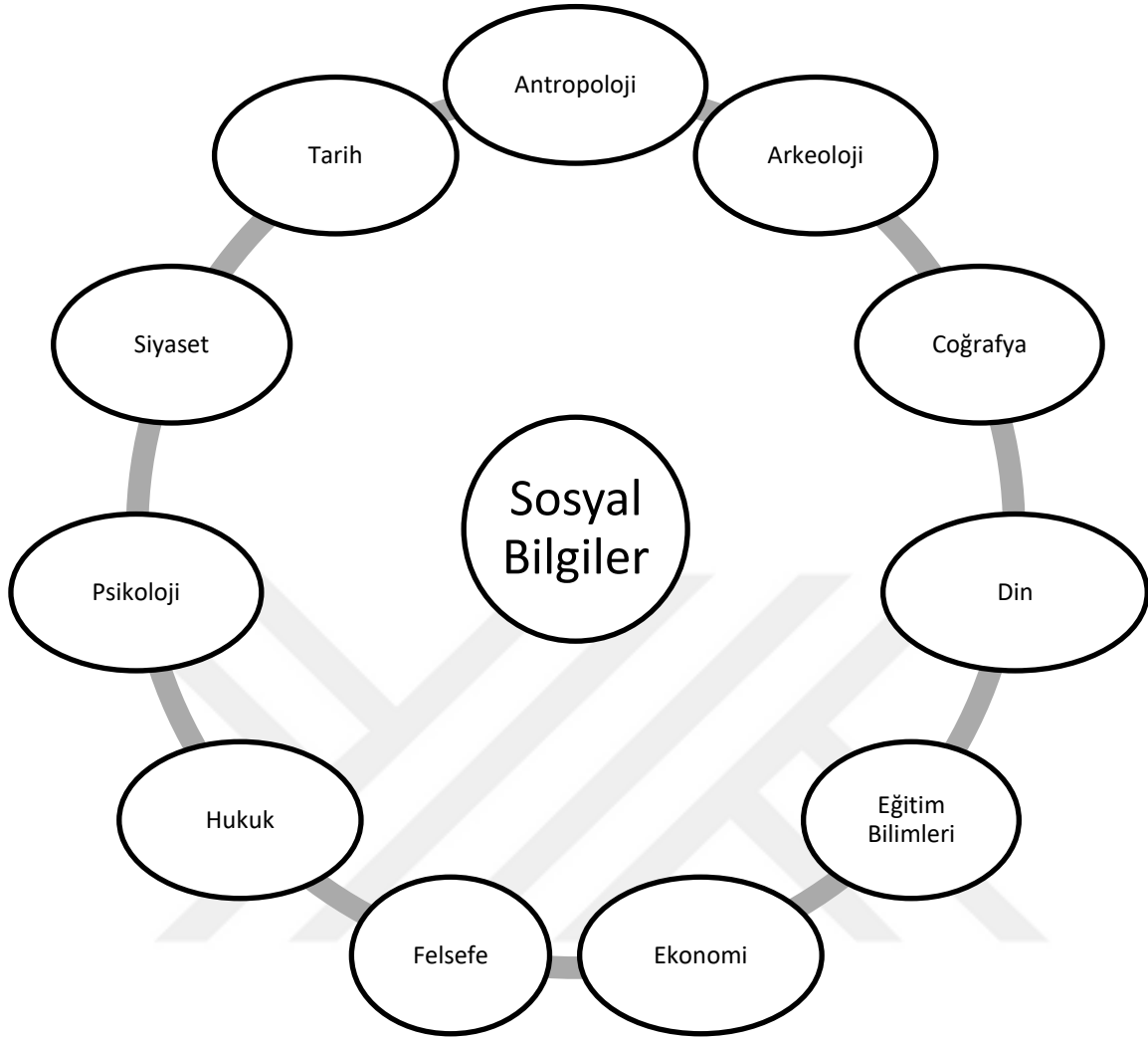
16. Millî, manevi değerleri ile evrensel değerleri benimseyerek erdemli insan olmanın önemini ve yollarını bilmeleri,

17. Ülkesini ve dünyayı ilgilendiren konulara duyarlılık göstermeleri,

18. Özgür birer birey olarak fiziksel, duygusal özelliklerinin; ilgi, istek ve yeteneklerinin farkına varması amaçlanmaktadır.”

Bu amaçlar ışığında sosyal bilgiler dersinin, öğrencinin kendini tanımasını, ne yapmak istediğine karar verebilmesini, bilimsel yolları rehber edinerek ihtiyaç duyduğu bilgiye erişebilmesini ve bu eriştiği bilgileri eleştirel olarak yaklaşabilmesini öğrenebilmiş bireyler yetiştirmeyi amaç edinmiş olduğu görülmektedir. Aynı zamanda sosyal bilgilerin sosyal bilimleri günlük hayatta da kullanabilen, cumhuriyete bağlı ve cumhuriyetin topluma kazandıklarını benimsemiş bilinçli ve etkin vatandaşlar yetiştirmeyi amaç edindiği söylenebilir (Berber, 2019, s. 9).

Sosyal bilimler olarak nitelendirilen ve sosyal bilgilerin yapı taşlarını oluşturan; antropoloji, tarih, coğrafya, sosyoloji, psikoloji, felsefe, ekonomi, hukuk, siyaset, din ve eğitim bilimleridir (Kılınç, 2019, s. 6).

Şekil 1. Sosyal bilgileri oluşturan sosyal bilimler disiplinleri. Kılınç, M. (2019). Sosyal Bilgilerin Temelleri. Kara, C. (Ed.). *Sosyal Bilgilere Evrensel ve Ulusal Düzeyde Genel Bakış: Sosyal Bilim ve Sosyal Bilgiler İlişkisi* içinde (s. 1-20). Ankara: Pegem.

2.2. Nüfus Kavramı

Nüfus en dar anlamıyla bir kişi veya birey demektir. Anlam biraz genişletilecek olursa bir aileyi oluşturan, ailenin üyelerinin toplam sayısıdır. En geniş anlamında ise nüfus, belirli bir sayım tarihinde, belirli bir ülkede veya bölgede bulunan toplam insan sayısı olarak ifade edilir (Doğanay, Özdemir ve Şahin, 2020, s. 6). Aynı zamanda nüfus kısaca, “belli bir ülke, bölge ya da yerleşim yerinde, belli bir nüfus saptanma tarihindeki toplam nüfus” olarak tanımlanmaktadır (Doğanay, 2017, s. 394). Canbaba (2018, s. 6) ise belirli bir

zaman diliminde ve sınırları belli olan bir alanda yaşayan insan sayısı olarak ifade etmektedir. Aynı zamanda nüfusu doğum, ölüm, göç, doğal afetler gibi olaylardan etkilenen bir yapı olarak ifade eder.

Farklı alanlardan oluşan coğrafyanın dinamik ve temel unsuru nüfus olduğu vurgulanmıştır. İklim, arazi kullanım sistemleri, ulaşım modelleri vb. konularda değil, temelde coğrafyanın insan merkezli olduğunu ve eğer durum buysa, nüfusun sayıları, yoğunlukları ve niteliklerinin tüm coğrafya için gerekli arka planı sağladığı ifade edilir (Trewartha, 1970, s. 14).

Nüfus, ulusların devamlılığını garanti altına alan, ulusal savunmanın ana unsuru ve aynı zamanda nüfusun ülkenin işgücünün bel kemiği konumunda olduğu vurgulanmıştır. Yani ekonomik kalkınmanın insan temelini, nüfusun oluşturduğu vurgulanmıştır (Doğan, 2015, s. 43).

2.3. Nüfus Coğrafyası

Nüfus coğrafyasının ilgilendiği kısım yoğunlukla insanların mekânsal dağılımı ve bu dağılımı etkileyen çeşitli faktörleri incelemek olduğu ifade edilir. Bunun yanında nüfus sayısı, nüfus yoğunluğu, nüfus hareketleri, doğal nüfus değişkenleri gibi konuları da içine aldığı vurgulanmıştır. Nüfus coğrafyasının ilgilendiği temel konulardan biri de nüfusun nitelikleridir. Nüfusun yaş yapısı, cinsiyet, etnik yapı, medeni durum, hane başına düşen insan sayısı gibi farklı boyutlarda da ilgilendiği ifade edilir (Wetherick, 1995, s. 6).

Coğrafyanın tanımı gibi insanın coğrafyadaki yeri de uzun zamandır akademik bir tartışma konusu olmuştur. Daha önceki coğrafyacılar dikkatlerini büyük ölçüde doğal çevreye ayırmışlardır. Ancak dünyanın ana sakini olarak insana artan vurgu neticesinde bu konuyla ilgili bakış açısı değişmiştir. İnsan ile doğal çevre arasındaki ilişki araştırmaları ilk olarak Fransa'da gerçekleşmiştir. Ancak 1953 yılında nüfus coğrafyası olarak insana odaklanan ve coğrafi nüfus çalışmaları için bir çerçeve oluşturma işi Trewartha tarafından

gerçekleştirildiği ifade edilir. Trewartha nüfus ile ilgili olarak nüfus sayıları, yoğunlukları ve nitelikleri tüm coğrafya için bir temel oluşturduğunu söylemiştir. Aynı zamanda nüfus ile ilgili olarak diğer tüm unsurların gözlemlendiği ve hepsinin tek tek ve toplu olarak anlam türetildiği bir referans noktası olarak gördüğü ifade edilir (Clarke, 1975, s. 1).

Zelinsky nüfus coğrafyasını “yerlerin coğrafi karakterinin hem uzayda hem de mekânda değişen bir dizi nüfus olgusu tarafından oluşturulduğu ve buna etki eden yollarla ilgilenen bilim” olarak nitelendirmiştir (Demko, Rose ve Schnell, 1970, s. 2).

Nüfusun önemli bir unsur olduğunu söylemek mümkündür ve bu durumu açıklarken de nüfusun birçok konuyla etkileşimde olduğu hususunun akıllara geldiği ifade edilir. Nüfusun önemine dikkat çekecek konuların nüfusun; siyasal yönü, ekonomik yönü, sosyal yönü olarak açıklanabileceği vurgulanmaktadır. Siyasal yönüyle nüfus, tarihin ilk çağlarında beylik, oymak düzeninde yaşayan toplulukların sayıca kalabalık olmaları, dışardan gelebilecek tehlikelere karşı savunma kapasitesi anlamında daha güçlü olmalarına olanak tanımış ve bu durumda çevresindeki diğer topluluklara üstünlük kurmasında bir etken olmuştur. Ekonomik yönüyle bakıldığında nüfusun, ülkelerin refah düzeyleriyle bir ilişkisi olduğu ifade edilir. Burada optimal nüfus kavramı akıllara gelmektedir. Optimal nüfus; bir ülkenin mevcut doğal kaynaklarının, sınırları içerisinde yaşamakta olan nüfusun ne kadarını geçindirebileceği sorusundan hareketle ülke sınırları içerisinde bulunan doğal kaynakların ve işletilebilecek rezervlerin ve işgücünün, nüfusun tamamına yetecek düzeydeyken nüfusun ulaşabileceği maksimum sayı optimal nüfus olarak ifade edilir. Sosyal yönüyle nüfus ise daha çok nüfusun yapısıyla ilgilenmektedir. Nüfusun yaş yapısı, optimal nüfus, nüfusun eğitim durumu, nüfus hareketleri gibi konular nüfusun sosyal yönüyle öne çıkan konularıdır (Doğanay, Özdemir ve Şahin, 2020, s. 21, 30, 37).

Nüfus coğrafyası nüfus dağılımı, bileşimi, göçleri ve büyümesindeki mekânsal değişikliklerin çevrede yaşanan mekânsal değişiklikler ile nasıl bir ilişki içerisinde olduğunu göstermekle ilgili olduğu ifade edilir. Bu anlamda nüfus coğrafyası demografiden ayrılır. Demografi de yoğunlukla siyasi birimler, sayılar ve demografik

süreçlerle ilgilenirken nüfus coğrafyası ise nüfustaki alansal farklılıklar ve bunların fiziksel, kültürel, ekonomik fenomenlerle ilişkileri ile daha fazla ilgilenir (Clarke, 1975, s. 2).

Nüfus coğrafyasını istatistiksel olarak ilgilendiren insan ve nüfus özellikleri üç grupta incelenmektedir. Birincisi mutlak sayılar, ikinci olarak fiziksel özellikler; yaş, cinsiyet, ırk, hastalık durumu, zekâ, sosyal özellikler; medeni durum, aile, hane, ikamet, okuryazarlık, eğitim, dil, din, uyruk, etnik grup, ekonomik özellikler; meslek, gelir, iş kollarına dağılım, üçüncü olarak nüfus dinamikleri; doğurganlık, ölüm oranı, göç, değişim olarak belirtilmiştir (Clarke, 1975, s. 3).

2.4. Nüfus Hareketleri

Nüfus coğrafyasında temel kaygı nüfusun mekâna dağılımı olduğu ifade edilir. Ancak nüfusun mekânsal dağılımının statik ve değişmeyen bir şey olmadığı vurgulanmıştır. Nüfusun her bölgede aynı şekilde artıp, azalmadığı ve bununla birlikte nüfusun bir yerden bir yere göç etmesiyle nüfusun mekâna dağılımının dinamik bir yapıda olduğu ve bu dağılımın farklı sebeplerle sürekli olarak değişebileceği ifade edilir (Wetherick, 1995, s. 29).

Bir yerdeki nüfusun değişiminde önemli olan üç faktörden söz edilmektedir. Bunlar doğumlar, ölümler ve göçler olduğu ifade edilir. Ölümler ve göçlerle kaybedilen nüfustan, doğumlar fazla ise o bölgede nüfusun artması beklenir. Doğumlar, ölümlerden fazla ise buna da doğal nüfus artışı denildiği ifade edilir. Dünyada yıllık olarak 133 milyon doğum, 55-60 milyon arasında ise ölüm gerçekleştiği ifade edilir. Doğal yıllık artışın yaklaşık 75 milyon olduğu söylenmektedir (Şahin, 2020, s. 77). Doğumlar ve ölümler arasındaki farkın dünya genelinde nüfus artışında etkili olduğu söylenebilir.

Göçler ise dünyada farklı nüfus yoğunluklarının oluşmasına sebep olmaktadır. Dışarıya olan göçün yoğun olduğu bölgelerde doğum oranları, cinsiyet oranlarındaki dengesizlikler

sonucunda, evlilik oranlarının azalışıyla dolaylı yoldan etkilendiği de ifade edilir (Şahin, 2020, s. 77).

2.4.1. Doğumlar

Diğer canlılar gibi insanlar da nesillerini devam ettirmeyi amaçlamaktadır. Bu sebeple nüfusu korumak ve arttırmak için doğum en önemli etkidir. Dünyada zaman içerisinde doğumlarda artış meydana gelmiş ve bu artışın, ölüm oranlarından fazla olması sebebiyle, yıldan yıla insan nüfusu çoğalma eğilimi göstermiştir. Doğum oranlarının ölüm oranlarına göre daha fazla olması, doğal nüfus artışı kavramına bir örnektir. İnsanlık tarihinde belli dönemlerde nüfus artışı çok fazla olmuştur. İnsanların refah düzeylerinin arttığı, daha çok bir arada yaşadığı tarım ve sanayi devriminde, nüfusta büyük artışlar meydana gelmiştir. Bunun bir sonucu olarak nüfus artışının çok fazla olması durumu, nüfus patlaması olarak ifade edilir (Şahin, 2020, s. 78).

2.4.1.1. Doğurganlık

Doğurganlık, canlı doğum sayısı üzerinden çıkarımda bulunulan ve bir popülasyonun doğum performansı üzerine ortaya atılmış bir kavramdır. Fizyolojik yeteneği ve üreme potansiyelini ifade eden doğurganlık kavramından farklı olduğu vurgulanmıştır. Dünyanın birçok bölgesinde doğumlar, göç ve ölümlere oranla daha fazla olması sebebiyle nüfus artışına etken olduğu ifade edilir. Doğurganlık, kısa dönemli iniş-çıkışların gündeminde olduğundan, göç ve ölüm gibi nüfus iniş-çıkışlarına sebep olan diğer etkenlere göre değerlendirmesi ve yorumlanması daha zor olduğu vurgulanmıştır (Clarke, 1975, s. 109; Trewartha, 1969, s. 96; Tümertekin ve Özgüç, 2019, s. 231; Witherick, 1995, s. 30). Toplam nüfus içerisinde 15-49 yaş arası kadın nüfusunun doğurgan nüfus olarak kabul edildiği ifade edilir. Doğurganlık oranının yüksek olması çocuk nüfus oranının daha fazla olacağı yönünde yorumlanabilir. Aynı zamanda doğurganlık oranının az olması, nüfusun

çoğunlukla yaşlı insanlardan oluşmasına sebep olacağı ifade edilir. Bu durumun bağımlı nüfusta artışa neden olabileceği vurgulanmıştır. Ülkelerin gelişmişlik düzeylerine göre hanelerde bulunan çocuk sayısı, gelişmiş olan ülkelere gelişmemiş olan ülkelere oranla daha azdır. Bu durumun insanların eğitim düzeyleriyle yakından ilişkili olduğu vurgulanmıştır. Evlilik ve yaş oranları, şehirleşme ve kadının sosyal statüsü, nüfusun yaş ve cinsiyet durumu, dinin etkisi, bebek ve çocuk ölümleri, uygulanan nüfus politikaları, doğal afetler gibi etmenlerin hanede bulunan çocuk sayısını etkilediği ifade edilir (Şahin, 2020; Trewartha, 1969, s. 118).

2.4.2. Ölüm

Dünyada nüfus artış ve dağılışına etki eden bir diğer değişken ölümlerdir. Yıllarca süre gelen teknolojik gelişmeler ve tıptaki gelişmeler sonucunda sağlık hizmetleri iyileşmekte ve bunun etkisiyle birçok ülkenin ölüm oranlarının düşmekte olduğu ifade edilir. Bu durum insanların daha iyi koşullarda yaşamasına olanak sağlamakta ve bunun yanında da tüm dünyada bir nüfus patlaması olarak tezahür etmekte olduğu vurgulanmıştır (Tümerterkin ve Özgüç, 2019, s. 235). Ancak bunun yanında canlı yaşamının bir de sonu vardır. Bunun nedenleri geçmiş yıllarda ve günümüzde de görüldüğü üzere savaşlar, salgın hastalıklar, doğal afetler ve kıtlıklar gibi etkenlerin yanında yaşam koşullarının zorlaşması sebebiyle temel gıdalara erişememe gibi yaşanan sıkıntılar neticesinde insan ömrünün sonlanabildiği ifade edilir (Şahin, 2020, s. 89, 90). Ölüm

2.4.2.1. Doğal Sebepler

İnsanlar var olduğu süre boyunca doğa ile sürekli etkileşim halinde olmuşlardır. Bununla beraber, yaşamlarını devam ettirebilmek için doğaya uyumlu yaşamaya çalışırken, aynı zamanda onunla mücadele etmişlerdir. Yıllar geçtikçe insanlık, doğanın yaşamlarını

olumsuz etkileyecek koşullarından korunmayı başarmışlardır. Ancak doğal ölüm sebebi olarak kabul edilen iklim koşulları, doğrudan yaşamlarını sonlandırabilmekte ve dolaylı olarak ise yaşam koşullarını etkileyip, kötüleştirerek ölümlerine sebep olabilir. Bunlara örnek olarak son 5-10 yılda meydana gelen El Nino ve Katrina gibi kasırgaların insanların ölümlerine neden olduğu ifade edilir. Bunun yanında da dünya var olduğundan beri iç kuvvetlerin etkisiyle meydana gelen depremlerin, yeryüzündeki hareketlenmeler sonucu insanların ölümlerine neden olduğu vurgulanmıştır. Bunun yanında daha çok tropikal iklim kuşağında bulunan ve muson ikliminin hâkim olduğu bölgelerde yaşanan, sel ve su baskınlarının insanların ölümlerine sebep olduğu ifade edilir (Şahin, 2020, s. 90).

2.4.2.2. Beşerî Sebepler

Doğal faktörler olduğu kadar insanların ölümüne etki eden beşerî sebepler de bulunmaktadır. Beşerî sebeplerden başlıca savaşlar, insanların ölümüne neden olan önemli bir faktördür. İnsanlık tarihinin başlangıcından beri topluluklar arasında farklı sebeplerden doğan mücadeleler olmuştur. Bu mücadeleler sonucunda milyonlarca insan yaşamını yitirmiştir. Bir başka beşerî sebep olan salgın hastalıklar ve kıtlıklar, tıp alanında gelişmeler ve sağlık hizmetlerinde iyileşmeler olmasına karşın insan hayatını tehdit eden ve günümüzde de bir örneği olan Covid-19 gibi salgın hastalıklar, insanlık tarihi boyunca insanların ölümlerine neden olmuştur. Salgın hastalıklar genelde az gelişmiş ülkelerde başlıca ölüm sebeplerindendir. Bunun yanında kitlesel kazalar, yaşanan hava, deniz ve kara yoluyla yaşanan kazalar ve patlamalar insanların yaşamlarını sonlandıran bir başka beşerî sebeptir. Temel gıdalara erişememe gibi bir başka beşerî sebepte, yetersiz beslenmelere yol açmakta ve insanların ölümlerine neden olmaktadır. Yetersiz beslenme daha çok az gelişmiş ülkelerde meydana gelen ölüm sebeplerindendir (Şahin, 2020, s. 91, 92, 93).

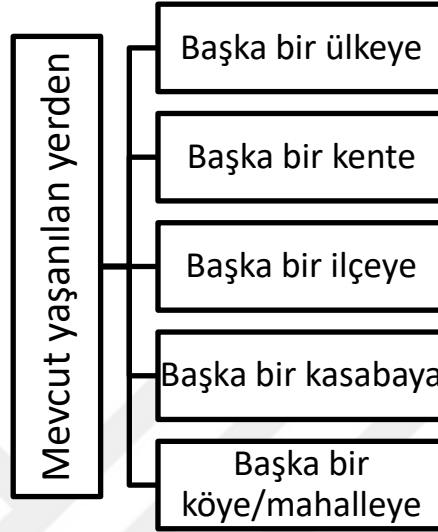
2.4.3. Göçler

Doğumlar ve ölümlerden sonra nüfus değişkenlerinden biri olan göç; belli bir yerleşim yerinden, bir başka yerleşim yerine çeşitli sebeplerle yapılan, bir nüfus hareketidir. Aynı zamanda göç, bir idari bölgenin sınırlarını geçerek, ikamet yerini sürekli veya uzun süreli değiştirme olayı olarak ifade edilir. Bu değişim kıtalararası, uluslararası, bölgeler arası, şehirden şehre, kırdan şehre ya da şehirden kıra doğru gerçekleşebilir. İnsanların bir yerden bir yere göç etmeleri, coğrafi anlamda önemi büyük bir olgudur. Göçler nüfusun yeniden dağılımı sonucunu doğurur ve günümüzün dünya nüfus dağılışı, geçmişte yaşanan büyük göçlerin bir sonucu olduğu ifade edilir (Tümertekin ve Özgüç, 2019, s. 289). İnsan hareketliliği, teknoloji ve ekonominin ilerlemesiyle birlikte düzensiz bir biçimde artmıştır. Artan hareketlilik, artan göçleri mümkün kılmıştır (Clarke, 1975, s. 130).

Nüfusun söz konusu yer değiştirme hareketine göç etmek, göçen nüfusa ise göçmen nüfus denildiği ifade edilir (Doğanay, Özdemir ve Şahin, 2020, s. 76). Genel olarak göç; “sosyal, ekonomik, siyasal, askeri, hukuksal, eğitimsel, kültürel, bireysel ve diğer nedenlerle idari yerleşim birimleri, coğrafi bölgeler ve/veya ülkeler arasında gerçekleşen, geçici veya kalıcı süreli yerleşim yeri değişikliklerine karşılık gelen, dinamik bir süreç” olarak tanımlanmaktadır (Çağlar, 2018, s. 31). Göç aynı zamanda istendik olup olmama, uzaklık, süreklilik, mekân, göçün yönü ve göçe sebep olan değişkenler gibi etkenlerle farklı isimlerle de adlandırıldığı ifade edilir. Mesela göç mecburi sebeplerle yapılıyorsa zorunlu göç, mecburi sebepler ortada yoksa isteğe bağlı göç olarak ifade edilir. Göç ülke sınırları içerisinde yapılıyorsa iç göç, ülke sınırları dışına doğru yapılıyorsa dış göç olarak isimlendirilir. Aynı zamanda göçe neden olan etkiler itici ve çekici faktörler olarak vurgulanmıştır. Örnek olarak savaş bir itici faktörse, yeterli düzeyde iş imkanları ve refahın çekici faktörler arasında gösterildiği ifade edilir (Sezer ve Şanlı, 2017, s. 17).

2.4.3.1. Göçlerin Sınıflandırılması

Nüfusun göç hareketlerini, çeşitli ölçütler ışığında sınıflandırmak mümkündür.

Şekil 2. Göçün şekli. Erol, M. ve Ersever, O., G. (2014). Göç Krizi ve Göç Krizine Müdahale. *KHO Bilim Dergisi*, 24(1), 47-68.

Ulusal sınırlar göz önüne alındığında, iç göçler ve dış göçler olarak iki başlıkta incelenebileceği vurgulanmıştır (Doğanay, Özdemir ve Şahin, 2020, s. 76).

2.4.3.1.1. İç Göçler

Ülkelerin kendi ulusal sınırları içerisinde gerçekleşen bir nüfus hareketidir. Başka bir ifadeyle nüfusun, aynı ülke sınırları içerisinde yeniden yerleşimidir. Bu nüfus hareketi kırsal bölgelerden kentlere, kentlerden kırsal bölgelere, kentlerden kentlere ve kırsal bölgelerden kırsal bölgelere gerçekleşebilmektedir (Doğanay, Özdemir ve Şahin, 2020, s. 76; Tümertekin ve Özgüç, 2019, s. 316). Dünyada yaşanan göçlerin büyük çoğunluğu iç göçler şeklinde ve çoğunlukla kırdan şehre doğru olduğu ifade edilir (Şahin, 2020, s. 104; Tümertekin ve Özgüç, 2019, s. 316).

2.4.3.1.2. Dış Göçler

Dış göçler, bir ülkeden başka ülkeye ya da ülkelere yapılan göçlerdir. Dış göç, tanımlamalarda çoğunlukla siyasi bir sınırın aşılması, iş imkanlarından faydalanma ve yerleşmek amacıyla gerçekleşen, geçici veya sürekli olarak yapılan bir göç türü olarak ifade edilir. Diğer tanımlamalarda ise dış göç, daha çok az gelişmiş olan ülkelere, nispeten daha gelişmiş veya gelişmiş ülkelere, ekonomik sebeplerle yapılan göçler olarak ifade edilir. Refah için ve daha iyi yaşam standartları yakalamak için yapılan bu göçler ülkeler ve hatta kıtalar geçilerek gerçekleştirildiği vurgulanmıştır. Bundan hareketle belli iş kollarında çalışanların, daha iyi ücretlerle çalışabilecekleri yerlere gitmesi örnek gösterilebileceği ifade edilir (Bayraklı, 2007, s. 19, 20).

2.4.3.2. Göçlerin Nedenleri ve Sonuçları

İnsanların yaşadıkları bölgeleri bırakıp bir başka bölgeye göç etmelerinin temelinde yatan birçok neden bulunmaktadır. Bu nedenler ekonomik sorunlar, çevresel sorunlar, eğitim konusundaki yetersizlikler, siyasi sorunlar ve güvenlik konusundaki yetersizlikler olarak sınırlandırılabilir ifade edilir (Günay, Atılgan ve Serin, 2017, s. 39). Sebep ne olursa olsun göç iki grup kuvvetin sonucunda gerçekleştiği ifade edilir (Wetherick, 1995, s. 78). Göçün nedenlerini en genel ifadeyle hareket edilen yerin ve varılacak yerin çeşitli özelliklerinin göçleri doğurduğu ifade edilir. Göçlere neden olan faktörler itici ve çekici olan faktörler olarak iki başlık altında ifade edilir (Şahin, 2020, s. 108):

Tablo 1

Göçe Neden Olan Faktörler

İtici Faktörler	Çekici Faktörler
Nüfusun aşırı artması	Sağlık, eğitim ve diğer hizmetlerin varlığı
İşsizlik ve yoksulluk	İş imkanları
Sağlık, eğitim ve diğer hizmetlerin yetersizliği	Daha iyi yaşama şartları
Doğal afetler	Alt ve üst yapı hizmetlerinin varlığı
Savaşlar ve iç karışıklıklar	Güvenlik
Kamulaştırma çalışmaları	

Şahin, S. (2020). *Geçmiş, Günümüz ve Gelecekte Nüfus Gerçeği*. (5. bs.). Ankara: Pegem. kaynağından uyarlanmıştır.

İtici faktörler göçmenin yaşadığı bölgede bulunur. Bu faktörler kişiyi uzaklaşmaya ikna eden baskılardır. Çekici faktörler ise göçmeni belirli bir yere çeken güçlerdir. Bu faktörler genel anlamda yaşamın daha rahat olduğu yerlere yönelik olduğu ifade edilir (Witherick, 1995, s. 78).

2.5. Nüfus ve Çevre

Nüfus ve çevre ile ilgili ilk çalışma Malthus'un 1798'de yayınlanan "An essay on the principle of population" adlı çalışması olmuştur. Malthus insanların besin ihtiyaçlarına yönelik üretimlerin aritmetik bir artış göstermesine karşılık, insan nüfusunun geometrik bir artış gösterdiği konusu üzerinde durmuştur. Bu sebeple gıda üretiminin, insan nüfusundaki artışı bir süre sonra karşılayamayacak hale gelebileceğini gündeme getirmiştir. Sonrasında bu durumun açlık gibi doğal bir nüfus kontrolü şekline dönüşeceği konusunda görüş bildirmiştir (Malthus, 1998).

De Castro ise Malthus teorisine zıt olan bir görüş ortaya atmıştır. Nüfus artışının açlığa neden olduğu konusuna katılmayıp, açlığın nüfus artışına baskıya sebep olduğu konusunda görüş belirtmiştir. Nüfus artışının önüne geçen şeyin yetersiz beslenme olduğunu ve yetersiz beslenmenin doğurganlığı azalttığı konusunda vurgu yapmıştır. (Blyn, 1970, s. 474).

Yirminci yüzyılın ikinci yarısından itibaren, ekonomik gelişmeler ve nüfus artışının etkileriyle birlikte çevre sorunlarının arttığı bilinmektedir. İnsanlar hayatlarını sürdürmek için ve ihtiyaçlarını karşılamak için çeşitli ekonomik faaliyetler de bulunmaktadır. Bununla beraber insanlar bu ekonomik faaliyetleri gerçekleştirirken çevreyle olan etkileşimleri sonucunda doğada tahribatlar da bulunabilmektedirler. Fosil kökenli sınırlı yakıt kaynaklarına olan bağımlılık, doğal kaynakların kontrolsüzce tüketilmesi, bu tüketimlerden doğan atıklar çevreye geri dönüşü zor olacak şekilde zarar vermektedir. Bunun sonucunda dünya iklim değişiklikleri, küresel ısınma, su kaynaklarının kirlenmesi ve ozon tabakasının delinmesi, doğal yaşam habitatların zarar görmesi gibi etkilerle baş başa kalmıştır. Çevreyi tehdit eden bu durumların önüne geçebilmek adına sürdürülebilir kalkınma konusu gündeme gelmiştir (Özmehmet, 2008, s. 2; Yaylı, 2012).

Kalkınma kavramı günümüzde çoğunlukla sanayileşme, büyüme, topyekûn olarak gelişme anlamlarında kullanıldığı ifade edilir. Kalkınma ile ilgili birçok tanım bulunmaktadır. Alkin (2008)'in tanımına göre kalkınma: “Toplunun yaşam standartlarında, üretilen malların kalitesinde veya üretimin organizasyonunda iyileşmeler yaratan ekonomik ortamdır” olarak ifade edilirken, R.A Flammang (1979) kalkınmayı ekonomik açıdan ele alarak “hem daha fazla çıktı hem de teknik ve kuramsal yapıdaki değişimleri kapsayan durum” olarak tanımlamaktadır. Yavilioğlu (2002) ise kalkınmayı “iktisadi kalkınma, sadece ekonomik boyutlarla sınırlanmayan, toplumu sosyolojik, psikolojik ve politik tüm boyutları ile kuşatan karmaşık bir süreçtir” olarak tanımlamaktadır. Dolayısıyla kalkınma üzerine birçok tanımlama yapılabilmektedir ve bu tanımlamaların ortak buluşma noktası gelişim ve değişim olduğu ifade edilir (Tıraş, 2012, s. 58, 59).

Sürdürülebilirlik kavramı ise; ekonomik ve teknolojik gelişmelerle beraber, ortaya çıkan çevre sorunlarının önlenmesi ve ekosistemin korunması üzerine yoğunlaşan bir kavram olduğu ifade edilir (Tosun, 2009). Sürdürülebilir kalkınmanın, bunun yanında beşerî ve doğal çevrenin korunması insan hayatı için büyük önem taşımaktadır ve insan hayatını hem doğrudan hem de dolaylı olarak etkileyen çevresel faktörlerin zararlı etkilerini azaltmak ve

insanlığın geleceğini güven altına almak için insanlığın, yaşadığı ortamda bilinçli hareket etmesi ve yaşadığı ortamı bozmadan koruması gerektiği söylenebilir.

2.6. Nüfus Nitelikleri

Nüfus homojen bir yapıda değildir. Nüfusun bir dizi farklı kritere göre gruplandırılabilir bir yapıya sahip olduğu ifade edilir (Wetherick, 1995, s. 108). Nüfus coğrafyasının en önemli konularından birisi de nüfusun niteliği konusudur. Bir ülkenin nüfusunun üretim ve üretimden gelen zenginlikten yararlanma becerisini etkileyen tüm faaliyetler insanın niteliği ile ilgili olduğu ifade edilir (Trewartha, 1970, s. 24).

Nüfusun yapısı konusu, insanı bir birim olarak ele almadığı için fiziksel, sosyal, ekonomik ve politik olarak çok çeşitli yapıda insanların bulunması sebebiyle ve bunun yanı sıra değişken verilerin olması nüfusun yapısı ile ilgili uluslararası bir karşılaştırma yapmanın güç olduğu konusu vurgulanmıştır. Ancak belirli ölçülebilen özellikler için nüfusun bileşimi veya nüfusun yapısı kavramı kullanılmıştır. Nüfusun yapısı; yaş, cinsiyet, medeni durum, ailelerin ve hanelerin büyüklüğü ve bileşimi, ekonomik faaliyetler, uyruk, dil, din, fiziksel ve psikolojik özellikler, sosyal ve kültürel gruplaşmalar gibi niteliksel yönleri içermektedir (Clarke, 1975, s. 65). Coğrafyacılar ülkeler, bölgeler, kentsel ve kırsal alanlar, topluluklar ve etnik gruplar arasında bölgesel olarak değişiklikler bulunması sebebiyle nüfusun yapısıyla ilgilenmektedirler (Clarke, 1975, s. 65).

Nüfus niteliklerinin alt başlıklarında; nüfusun yaş ve cinsiyet durumu, nüfusun eğitim durumu, nüfusun yerleşim birimine göre durumu, nüfusun çalışma durumu, nüfusta yaşlanma sorunu yer almaktadır.

2.6.1. Nüfusun Yerleşim Birimine Göre Durumu

Kırsal ve kentsel nüfus, nüfusun kendi başına bir özelliği değildir. Ancak kişinin ikametinin bir sonucu olarak, yaşam koşullarının değişmesi olarak da ifade edilebilir.

Şehirde yaşayan insanın birçok şeye erişimi kırsalda yaşayan insana göre daha kolaydır. Kırsalda yaşayan insanın, şehirde yaşayan insana oranla sosyal teması daha az olduğu ifade edilir (Trewartha, 1969, s. 146).

Nüfusun yerleşim birimlerine göre dağılımının isimlendirilmesi çoğunlukla kır, kent olarak kabul görmektedir. Bu kavramların tanımları ülkeden ülkeye ve bu ülkelerin yaşam koşullarına göre değişiklik göstermektedir. Kırsal alan; tarımsal üretimin hâkim olduğu bölgeler için kullanılmaktadır. Bu alanlarda düşük nüfus yoğunluğu bulunduğu ifade edilir (Aydınlı ve Çiftçi, 2015, s. 193). Kent kavramının tanımı bölgenin istihdam yapısı, ekonomik faaliyet, nüfus yoğunluğu vb. birçok kriter ile sağlanmaktadır. Bununla birlikte tanım ülkelere göre değişiklik göstermektedir (Topal, 2004, s. 277).

Kentsel ve kırsal arasındaki ayrım, nüfus coğrafyacısı için zorlu bir alan olduğu ifade edilir. Sosyologlar, kentsel nüfusu, kasaba yaşamını insanların bir takım sosyal ve ekonomik anlamda karşılıklı bağımlılık içinde yaşadığı, ortak idari, kültürel ve sosyal olanaklardan yararlandığı, tanınabilir bir sokak üzerinde konutların yoğunlaşması olarak değerlendirmişlerdir. Ancak bu tanım istatistiksel analiz için oldukça belirsiz olduğu konusu vurgulanmıştır (Clarke, 1975, s. 46).

Nüfusun kentsel ve kırsal olarak sınıflandırılmasında bazı doğal zorlukları vardır. Birincisi, kentsel olanla kırsal olan arasında bir çizgi çizmek kolay bir iş değildir. Özellikle gelişmiş ülkelerde, ikisi arasında çok çeşitli yerleşim kalıpları vardır. Bu sebeple kentsel ve kırsal nüfus ayrımı, nüfus coğrafyacıları için oldukça zorlayıcı bir durum olduğu ifade edilir (Clarke, 1975, s. 46).

TÜİK (2021) verilerine göre Türkiye’de şehir ve kırsal alanların nüfusları dağılımları:

Tablo 2

Türkiye Kır-Kent Nüfus Dağılımı

Toplam Nüfus	İl/İlçe Nüfusu	Belde/Köy Nüfusu
84,680,273	78,908,631	5,771,642

“Türkiye Kır-Kent Nüfus Dağılımı”, TÜİK, 2021, Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi Sonuçları, 2021, [https://data.tuik.gov.tr/sayfasından alınan verilerden uyarlanmıştır](https://data.tuik.gov.tr/sayfasından%20alınan%20verilerden%20uyarlanmıştır).

Toplam nüfus 84,680,273, şehirlerde yaşayan nüfus 78,908,631 olarak kaydedilmiştir. Kırsal alanda yaşayan nüfus ise 5,771,642 olarak kaydedilmiştir.

Tablo 3

Türkiye Kır-Kent Nüfus Oranı

Yerleşim Yeri	2020	2021
İl/İlçe	%93	%93,2
Belde/Köy	%7	%6,8

“Türkiye Kır-Kent Nüfus Oranları” TÜİK, 2021, Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi Sonuçları, 2021, <https://data.tuik.gov.tr/> sayfasından alınan verilerden uyarlanmıştır.

TÜİK (2021)’in paylaştığı verilere göre il/ilçe-belde/köy nüfus dağılımında il/ilçe nüfusu 2020 yılında %93 olarak kaydedilmiştir. 2021 yılında bu oran %93,2 olmuştur. 2020 yılında %7 olan köy/belde nüfusu 2021 yılında %6,8’e gerilediği ifade edilir.

2021 itibariyle küresel olarak kent nüfusu 4,46 milyar olarak kaydedilmiştir. Kırsal alanlarda ise 3,42 milyar olarak ifade edilir. Bu da yaklaşık olarak dünyanın kent nüfusu oranı %56,61, kırsal nüfusu oranı da %43,39 olarak ifade edilebilir (Statisticstimes, 2021).

Sanayi devrimiyle birlikte tarımda makineleşmeye geçildi. Dolayısıyla insanlar, azalan iş fırsatları sebebiyle ve daha iyi bir yaşam hevesiyle şehirlere göç etmeye başladı. Bu durum kentleşme sürecini hızlandırıp ve aynı zamanda kentsel nüfusu arttırdığı vurgulanmıştır (Trewartha, 1969, s. 150). Günümüzde de kırsal alanlardan, kentlere yapılan çoğunluğunu ekonomik sebeplerin oluşturduğu göçler yaşanmaktadır. Bu sebeple kırsal alanlardan göçen nüfusun kentsel nüfusu arttırmaya devam ettiği söylenebilir.

2.6.2. Nüfusun Yaş ve Cinsiyet Durumu

Yaş yapısı nüfusun en temel özelliklerinden biridir. Nüfusun çeşitli yaş gruplarından oluşması, nüfusun genç, orta ve yaşlı yaş gruplarının sayısal dağılımı, nüfusun sosyal ve ekonomik yapısının önemli belirleyicilerinden biri olduğu ifade edilir. Toplum yaşamının

tüm yönleri nüfusun yaş yapısından doğrudan etkilenir bunlar; ekonomik etkinlikler, siyasi eğilimler, sosyal tutumlar, askerlik hizmeti vb. konular nüfusun yaş bileşeninden etkilendiği vurgulanmıştır (Trewartha, 1969, s. 117; Witherick, 1995, s. 112).

Nüfusun yaş yapısı, bireysel ve toplumsal hayatın yaştan etkilenmeyen bir yönü olmaması sebebiyle oldukça önemli olduğu ifade edilir. Bununla birlikte nüfusun yaş yapısının ölüm oranı, doğurganlık ve göçler gibi nüfusun değişkenlerinden doğrudan etkilendiği ifade edilir. Nüfusun yaş yapısı belirli yaş aralıklarına göre incelenmektedir. 0-14 yaş arası bebekler ve ergenler, yetişkinler 15-64 yaş arası, 65 yaş ve üstü ise yaşlılar olarak ifade edilir (Clarke, 1975, s. 66, 67).

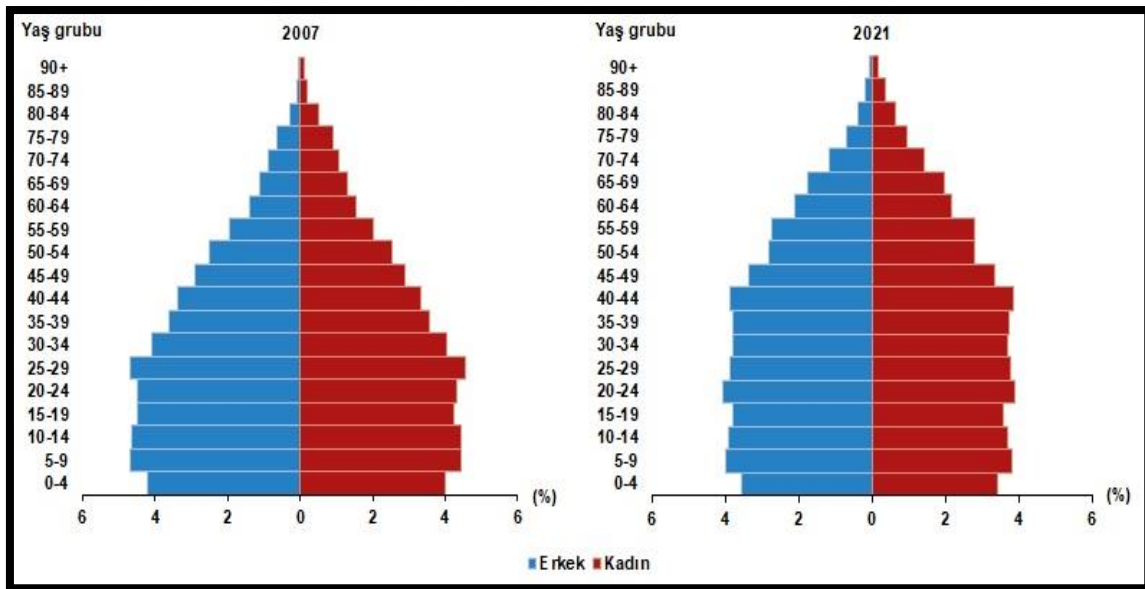
Nüfus yaş ve cinsiyet yapısının, nüfusun ihtiyaçlarını belirlemek ve buna uygun politikalar izlemek açısından değerli olduğu ifade edilir. Buna örnek olarak; bir toplumda çocuk ve gençlerin çoğunluğu oluşturması eğitime ait hizmetlere yönelik bir ihtiyaç doğurur. Yaşlı nüfusun fazla olması ise sağlık hizmetlerine yönelik bir ihtiyaç doğurduğu ifade edilir. Farklı yaş grupları ve cinsiyet dağılımı toplumun tüketim ihtiyaçlarını da değiştirmektedir. İş dünyasında bulunan insanlar veya toplum liderleri, nüfusun yaş ve cinsiyet yapısını göz önünde bulundurarak politikalar izlerlerse daha iyi bir yönetim sağlayabilecekleri vurgulanmıştır (Kızılcıaoğlu, 2005, s. 66).

Nüfusun yaş yapısının sosyal ve ekonomik sonuçları ve nüfusun dağılımında coğrafi farklılıklar bulunduğu ifade edilir. Bebekler, ergenler ve yaşlıların bulunduğu grubun çoğunlukla yetişkinler yaş grubuna bağımlı gruplar olduğu ifade edilir. Bu sebeple aktif yaşamın uzunluğunu etkileyebilecek önlemlere ve eğitim nedeniyle aktif yaşama başlamadaki gecikmelere karşı devletlerin önlem almaya dikkat etmeleri gerektiği vurgulanmıştır (Clarke, 1975, s. 67).

Nüfusun yaş yapısı incelenirken, daha ayrıntılı analiz etmek amacıyla nüfus piramitleri kullanılmaktadır. Nüfus piramitlerinde dikey eksen sıfırdan yukarı doğru yıllar veya yıl grupları olarak derecelendirilir. Yatay eksenler ise bu gruplar içerisindeki erkek ve kadın sayılarını veya yüzdelerini gösterdiği ifade edilir (Clarke, 1975, s. 69).

2.6.2.1. Nüfus Piramidi

Coğrafyacılar bir yerin nüfus özelliklerini inceleyecekleri zaman demografik incelemenin temel araçlarından olan nüfus piramitlerinden yararlanmaktadırlar (Kızılçaoğlu, 2005, s. 66). Nüfus piramidi şekil olarak doğurganlığı ve ölümlülükteki uzun vadeli eğilimleri yansıtmaktadır. Nüfus piramitlerinde yaş aralıkları daha sık tutulduğunda kısa vadeli olan olayların etkileri görülebilir. Buna örnek olarak savaşlar, salgın hastalıklar verilebilir (Witherick, 1995, s. 111). Piramit kelimesi yalnızca nüfusun genç yaş gruplarının yoğunlukta olduğu topluluklar için uygun olduğu vurgulanmıştır. Bu durumun dünya nüfus topluluklarının çoğu için geçerli olduğu ifade edilir. Ancak gelişmiş topluluklarda yaş piramitleri daha çeşitli ve karmaşık biçimlere sahip olduğu vurgulanmıştır (Clarke, 1975, s. 69). Yaş piramitlerinin, doğurganlık ve ölümlülükteki uzun vadeli eğilimleri ve aynı zamanda savaşların, göçlerin, salgın hastalıkların, “bebek patlamalarının”, nüfus politikalarının ve diğer fenomenlerin kısa vadeli etkilerine karşı da duyarlı olduğu ifade edilir (Clarke, 1975, s. 70).

Şekil 3. 2007-2021 TÜİK nüfus piramidi. “Nüfus Piramidi, 2007-2021”, TÜİK, 2021, <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Adrese-Dayali-Nufus-Kayit-Sistemi-Sonuclari-2021-45500> sayfasından erişilmiştir.

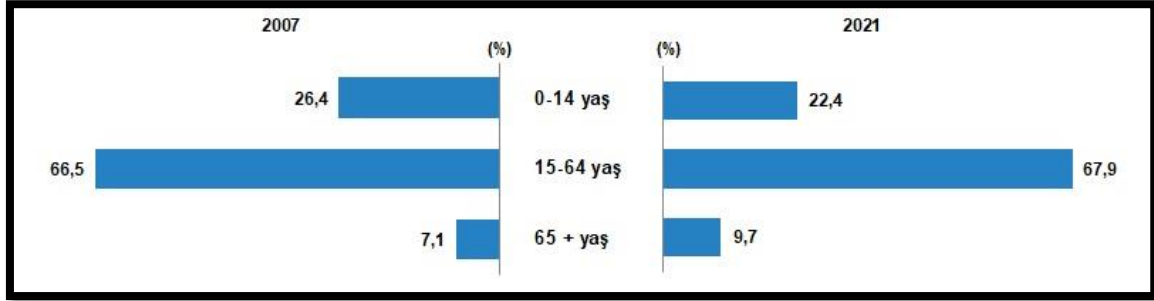
2.6.3. Nüfusun Eğitim Durumu

Toplumu insanlar oluşturur, insanın doğası gereği bir arada yaşaması gerekmektedir. Dolayısıyla toplumdan uzak bir insan düşünülemeyeceği ifade edilir. Toplum içinde yaşayan bireyin toplumsallaştırılması gerekmektedir. Bunun için bireyin o topluma ait öğretileri bilmesi gerekmektedir. Bu öğretinin bireye kazandırılmasının başlıca yolu eğitimden geçmektedir. Eğitimin toplumsal kalkınmada bel kemiği olduğu ifade edilir (Hoşgörür, 2014, s. 131). İnsan yaşadığı toplumun gücüdür. Dolayısıyla ülkeler insan gücünü eğitip, ekonomi ve savunma anlamında iyi bir konumda olmak ve ülkenin devamlılığını sağlamak için önlemler almaktadır. Ülkenin sisteminin işleyişinde gereken niteliklerde insan gücüne sahip olmak için eğitilmiş bireylere ihtiyaç duyulduğu ifade edilir (Ekinci, 2014, s. 163, 164). Eğitimli nüfus kalkınma da büyük önem taşımaktadır. Eski zamanlara göre günümüz bilgi çağında nüfusun çok olmasından ziyade, nitelikli olmasına önem verilmektedir. Bunun bilincinde olan ve çoğunlukla gelişmiş olan ülkeler eğitim yatırımlarına önem vermektedir (Şahin, 2020, s. 139). Nüfusun eğitim düzeyi ve okuryazarlık oranlarının yüksek olması, nüfusun niteliklerine olumlu bir etki bırakır. Bilgili ve eğitimli bir yurttaşın, yöneten ve yönetilenin bulunduğu demokratik toplumlar için önem arz ettiği vurgulanmıştır (Trewartha, 1969, s. 131).

2.6.4. Nüfusun Çalışma Durumu

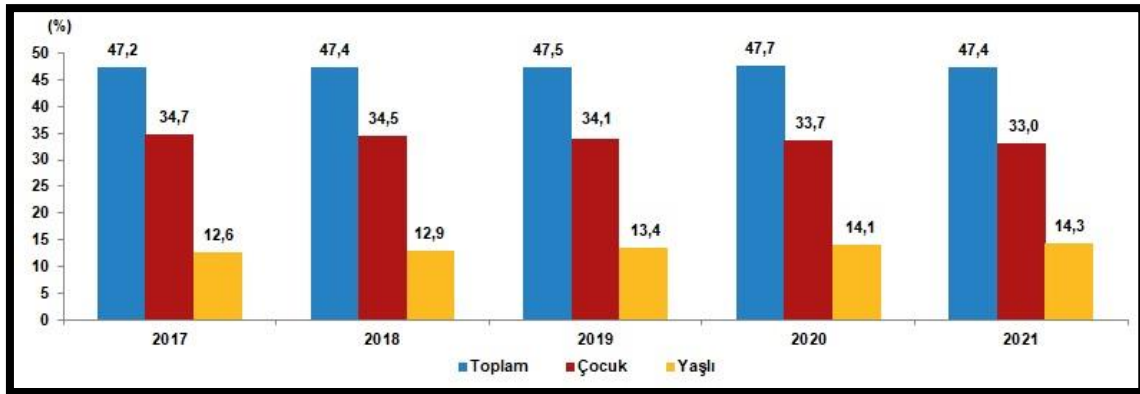
Bir bölgedeki nüfusun miktarının ve diğer özelliklerinin yanında yaş gruplarının özellikle 15-64 yaş grubu nüfusun durumu önemlidir. Bu yaş aralığı aktif çalışan, çalışabilecek yaş grubu olarak tanımlanmaktadır. Bu yaş aralığındaki nüfusun azlığının ve çokluğunun ülkenin kalkınma süreci için önemli bir paya sahip olduğu ifade edilir. Aktif çalışan nüfusun ülkeler bazında bakıldığında çoğunlukla tarım, hayvancılık ve ormancılık gibi sektörlerde çalıştıkları ve diğer sektörlerle oranla sayılarının çok fazla olduğu söylenebilir.

Gelişmiş ülkelerde ise bu durum daha çok ikincil meslek grupları olan sanayi ve hizmet sektöründe toplanmaktadır (Şahin, 2020, s. 145).

Şekil 4. 2007-2021 TÜİK çalışma çağındaki nüfus ve bağımlı nüfusun oranları. “Yaş Gruplarına Göre Nüfus Oranı, 2007-2021”, TÜİK, 2021, <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Adrese-Dayali-Nufus-Kayit-Sistemi-Sonuclari-2021-45500> sayfasından erişilmiştir.

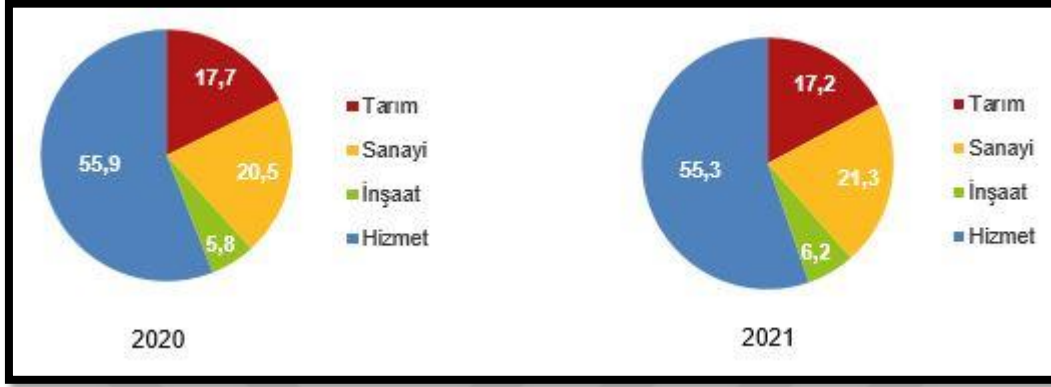
“Çalışma çağı olarak tanımlanan 15-64 yaş grubundaki nüfusun oranı, 2007 yılında %66,5 iken 2021 yılında %67,9 oldu. Diğer yandan çocuk yaş grubu olarak tanımlanan 0-14 yaş grubundaki nüfusun oranı %26,4'ten %22,4'e gerilerken, 65 ve daha yukarı yaştaki nüfusun oranı ise %7,1'den %9,7'ye yükseldiği” ifade edilir (TÜİK, 2021).

Şekil 5. 2017-2021 TÜİK bağımlı nüfus oranları. “Yaş Bağımlılık Oranları, 2017-2021”, TÜİK, 2021, <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Adrese-Dayali-Nufus-Kayit-Sistemi-Sonuclari-2021-45500> sayfasından erişilmiştir.

“Çalışma çağındaki birey başına düşen çocuk ve yaşlı birey sayısını gösteren toplam yaş bağımlılık oranı, 2020 yılında %47,7 iken 2021 yılında %47,4'e düştüğü” ifade edilir. “Ekonomik olarak aktif olan birey başına düşen çocuk sayısını ifade eden çocuk bağımlılık

orani, %33,7'den, %33'e gerilerken, çalışan birey başına düşen yaşlı birey sayısını ölçen yaşlı bağımlılık oranı ise %14,1'den %14,3'e yükseldi. Diğer bir ifadeyle, Türkiye'de 2021 yılında, çalışma çağındaki her 100 kişi, 33 çocuğa ve 14,3 yaşlıya bakmakta” olduğu ifade edilir (TÜİK, 2021).

Şekil 6. Türkiye'nin çalışan nüfusunun sektör dağılımı. “İstihdamın Sektörel Dağılımı, 2020-2021”, TÜİK, 2021, <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Isgucu-Istatistikleri-2021-45645#:~:text=%C4%B0stihdam%C4%B1n%20%55%2C3%27%C3%BC,ise%20hizmet%20sekt%C3%B6r%C3%BCnde%20yer%20ald%C4%B1>. sayfasından erişilmiştir.

“2021 yılında 4 milyon 948 bin kişi tarım sektöründe, 6 milyon 143 bin kişi sanayi sektöründe, 1 milyon 777 bin kişi inşaat sektöründe, 15 milyon 928 bin kişi hizmet sektöründe istihdam edildi. Bir önceki yıl ile karşılaştırıldığında istihdam edilenlerin sayısı tarım sektöründe 211 bin, sanayi sektöründe 661 bin, inşaat sektöründe 231 bin, hizmet sektöründe 998 bin kişi arttığı” ifade edilir (TÜİK, 2021).

2.6.5. Nüfusta Yaşlanma Sorunu

Bilim ve teknolojinin gelişimiyle birlikte iyileşen yaşam koşulları ve gelişen sağlık hizmetleriyle beraber insanoğlunun ortalama yaşam süresinde bir artış olduğu gözlemlenmiştir. Yaşam süresindeki artış ve doğurganlık oranının düşmesi sonucunda nüfusun yaşlanmasına yol açmaktadır (Zeybek-Birhan, 2006, s. 1). Bu durum çoğunlukla düşük doğurganlık oranına sahip, ekonomik anlamda gelişmiş olan ülkelerde bulunduğu ifade edilir. Bununla birlikte yaşlanmanın, sosyal ve ekonomik etkilerinin oldukça fazla olduğu vurgulanmıştır (Clarke, 1975, s. 71).

2.7. Nüfus Teorileri ve Politikaları

Nüfus ve nüfusun değişkenleri her dönem tartışılmaktadır. İleri sürülen görüşler çoğunlukla üretim, kaynak tüketimi, teknolojik ve sosyal gelişmeler ile artan nüfusa bağlı olarak ortaya çıkan çevre sorunları ile ilişkilidir. Bu görüşler dönemin şartlarına göre etkilenmiştir. Bununla birlikte teorilerin ortaya çıktığı toplumların kültürel ve sosyal yapıları, o döneme kadar nüfusun geçirdiği aşamalar bu görüşleri etkileyen diğer etkenler oldukları ifade edilir. Bu sebeple, teoriler değerlendirilirken dönemin şartlarının göz önünde bulundurulması gerektiği ifade edilir. Nüfus teorileri genel olarak; “nüfus sayısı, kişi başına düşen gelir, nüfus gelişimi, doğal kaynaklar, kalkınma, gelişme ve savunma ile ülkenin yönetiminde devamlılığı sağlayabilmek için oluşturulmuş görüşler” olarak ifade edilir. Tarım devrimi öncesinde nüfusun az olması gerektiği konusu üzerinde durulmuş ancak tarım devrimi sonrasında artan besin dolayısıyla bu görüş değişmiştir. İlk çağ nüfus teorilerinden birisi Çin’de Konfüçyüs tarafından ortaya atılan ve ekim, dikim alanlarıyla nüfusun birbirini dengeleyecek şekilde kurulması gerektiği yönündedir. Aksi takdirde nüfusun besinsiz kalacağı yönünde bir görüşü vardır. Eski Yunan ‘da Platon ve Aristo daha çok yönetsel konular hakkında nüfus teorileri üretmişlerdir. Arazi yapısı ve bu arazide yaşayabilecek nüfus konusu üzerinden hareket edilmiştir. Orta çağ dönemlerinde ise nüfusun arttırılması ve fazla nüfusun daha çok üretim imkânı sağlaması yönünde bir görüş olduğu ifade edilir. Yeni çağda Merkantilistlerin nüfus teorisine göre ekonomik ve askeri anlamda nüfusun çok olmasının avantajlı olduğu şeklinde görüş hâkim olduğu ifade edilir. Fizyokratların görüşüne göre ise tarımsal üretimi olumsuz etkileyebileceği görüşünden hareketle nüfusun dengeli olması ve aşırı artışın önlenmesi gerektiği konusu üzerinde durulmuştur. Klasiklerde ise ilk önce akla Robert Malthus’un teorisi gelmektedir. Nüfus ile ilgili ciddi tartışmaların başlangıcı Malthus’un teorisinden sonra gerçekleştiği ifade edilir. Malthus’a teorisine göre nüfus geometrik olarak büyüyeceği ve her 25 yılda bir, sayının iki katına ulaşacağı yönünde olduğu ifade edilir. Ancak tarımsal üretimde bu durum aritmetik şekilde olacağı ve bunun da nüfusun beslenmesini etkileyeceği konusunda görüş bildirdiği

ifade edilir. Örnek olarak nüfus 1,2,4,8,16 geometrik olarak artarken, besin üretimi 1,2,3,4,5 olarak yani aritmetik bir biçimde arttığı konusunu vurgulamıştır. Sosyalistlerde ise konu nüfusun artışı ve gıda üretiminden ziyade daha çok gelir dağılımı eşitsizliğinin nüfus için sorun olacağı yönünde olduğu ifade edilir. (Şahin, 2020). Malthus (1998) aynı zamanda bu durumun doğal bir nüfus kontrolü şekline dönüşebileceği konusunda görüş bildirmiştir.

Optimum nüfus teorisine göre ise kişi başına düşen gelirin maksimum düzeye ulaştığında, nüfusun devlet eliyle kontrol edilmesi gerektiği konusunda görüş bildirmiştir. Modern Nüfus teorilerin de çoğunlukla gündeme alınan konu beşerî sermayenin iktisadi anlamda büyümenin temel unsuru olarak görülmüş, nüfus hacminde yaşanan artışın yeni fikirleri, yeni teknolojileri doğuracağı konusu üzerinde durulmuştur. Yeni fikirler ve teknolojiler sayesinde de kişi başına düşecek milli gelirin artacağı vurgulanmıştır (Güneş, 2009, s. 136). Optimum nüfusun göstergeleri, yüksek ortalama yaşam standartları, tam istihdam, artan kaynakların rasyonel gelişimi ve dengeli demografik yapı ile gözlenebileceği ifade edilir (Clarke, 1975, s. 164).

Nüfus politikalarında ise ülkeler devamlılıklarını sağlamak ve beşerî sermayesinden en iyi şekilde faydalanmak için belli politikalar izlerler. Politikalar savunma, eğitim, sosyal ve ekonomik açıdan kalkınmayı sağlamak amacıyla gerçekleştirilmektedir. Aynı zamanda nüfus politikaları belirlenirken nüfusun dağılışı, sayısı, niteliği gibi konular da değerlendirildiği ifade edilir. Nüfus politikalarının, dünya nüfusunun son 200 yılda hızla artışıyla beraber, artan kaynak kullanımı ve çevre kirliliği sebebiyle önemli olduğu ve bu sebeple nüfusun kendi haline bırakılamayacağı ifade edilir. Her ülkenin gelişmişlik durumu ne düzeyde olursa olsun takip ettiği bir nüfus politikası bulunduğu ifade edilir. Nüfus politikaları uygulanırken birçok değişken göz önünde bulundurularak uygulanmalı ve nüfusa fazla müdahale edilmemelidir. Eğer fazla müdahale edilirse nüfus artışı ve artış hızı etkilenir dolayısıyla nüfus yıllar içerisinde kendini yenileyemez bir duruma gelir. Hiç

müdahale edilmezse de kontrolsüz nüfus artışları gerçekleşebileceği ifade edilir (Şahin, 2020, s. 71, 73).

Nüfus politikaları konusunda çoğu devlet genellikle nüfus artışını destekleme yolunu izlemişlerdir. Ancak ülkeler bunu yaparken kaynakları doğrultusunda hareket etmektedir. Nüfus politikalarında nüfusu kontrol etmek için çeşitli yöntemler kullanılmaktadır. Doğurganlık konusunda doğum kontrol yöntemleriyle aşırı nüfuslanmanın önüne geçerek yapılmaktadır. Ölüm oranlarını azaltmak için de sağlık harcamalarına önem verildiği ifade edilir (Clarke, 1975, s. 153).

2.7.1. Nüfus Artışı

Belli bir bölgede veya ülkede, belli bir süre içerisinde insan sayısında meydana gelen artış miktarına nüfus artışı denilmektedir. Nüfus içerisinde doğumların ölümlere oranla daha fazla olması ve o bölgeye veya ülkeye yönelik olan göçler sonrasında nüfus artışı beklenir. Nüfus artışı, belli periyotlarda yapılan nüfus sayımlarıyla belirlenebildiği ifade edilir (Boylu, 2010, s. 7). Nüfus değişimi yerine nüfus artışı denmesinin nedeni, ulusal düzeyde çok az ülkenin nüfusunun azalmakta olmasından kaynaklandığı ifade edilir. Çoğu bölgede nüfus çok hızlı artmaktadır, bu sebeple dünya nüfusunun hızlı büyümesinin bir sorun olduğu konusu vurgulanmıştır (Clarke, 1975, s. 146).

Nüfus artışı ile ilgili teoriler üç kategoride incelenmektedir. Bunlar; biyolojik, kültürel ve ekonomik olarak ifade edilir. Biyolojik teoriler, insan popülasyonunun büyümesini düzenleyen yasanın, temel olarak bitki ve hayvanların popülasyonunun büyümesiyle aynı yasadan geldiğini savunmaktadır. Ekonomik teoriler de genellikle toplumun ekonomik organizasyonlarındaki farklılaşmalar üzerinde durmaktadır. Kültürel teoriler de ise insanın doğurganlığını etkilemede karakterinin ve kültürünün önemini vurgular. Bunu gelişmiş ülkeler örneği üzerinden, doğurganlığın azalmasında yüksek sosyal ve ekonomik statüye ve hayatta daha fazla lükse, zevke yönelen arzular ile açıklanmıştır (Clarke, 1975, s. 151).

2.7.2. Nüfus Artış Hızı

Nüfus artışının belli periyotlarda yapılan nüfus sayımlarıyla belirlenmesi sonucunda ülkedeki nüfus artış hızı da hesaplanabileceği ifade edilir. Nüfus artış hızı, nüfus konusunda uygulanacak her türlü politika da büyük önem taşıdığı ifade edilir (Boylu, 2010, s. 7).

2.8. Nüfusun Tarihsel Değişimi

Nüfus konusunda üzerinde çokça durulan konu tarihsel süreç içerisindeki değişimi üzerine olduğu ifade edilir. İnsanlık yaklaşık dünyada 2 milyon yıldır bulunmaktadır. Ancak yeryüzü nüfuslanmaya 7-8 bin yıllık süreç içerisinde başlamıştır. Dünya nüfusuyla ilgili veriler incelendiğinde milattan önceki döneme ait veriler sınırlı olup, çoğunlukla tahmin üzerine dayanmaktadır. Tarım devrimi öncesi insanlık daha çok avcılık, toplayıcılık, balıkçılık ile geçimlerini sürdürdüğü ifade edilir. Bu dönemde yeryüzünde sadece birkaç milyon insan yaşadığı tahmin edilmektedir. Tarım devrimi sonrasında insanlığın besin elde etmesinin kolaylaşması ve bir arada yaşamaya başlayan insanlar nüfusun artışına sebep olduğu vurgulanmıştır (Şahin, 2020).

Dünyada nüfus artışı daha önceki dönemlerde tarım devriminde gerçekleştiği gibi modern döneme gelindiğinde sanayi-bilim devriminde de yaşandığı, bununla beraber sayı olarak artmasının yanında artış hızının da yükseldiği konusu vurgulanmıştır. 1650-1950 arasındaki 300 yıl boyunca insan nüfusunun yaklaşık 5 kat arttığı ifade edilir. Bu büyüme tarih içerisinde gerçekleşmiş olan nüfus büyümelerine göre çok daha göze çarpıcıdır (Trewartha, 1969, s. 28). Durand (1970)'in yaşadığımız dönemle ilgili olarak dünyanın insanlaşma çağı olarak bahsettiği ifade edilir.

Nüfus, yeryüzünün farklı coğrafi görünümeler kazanmasında da rol oynamaktadır. Dünya nüfusunda gerçekleşen ilk belirgin nüfus artışı günümüzden yaklaşık on iki bin yıl öncesine yani insanoğlunun tarımsal yaşama geçtiği dönemlere kadar uzandığı ifade edilir.

Bu dönemlerde dünya nüfusunun yaklaşık 5 milyon olduğu vurgulanmıştır. Milattan sonra 1. yüzyılda bu sayı yaklaşık 250 milyona ulaşmış ve nüfus artış hızı %0,04 olarak belirtilmiştir. Sanayi devriminin hemen öncesinde 1750’li yıllarda dünya nüfusunun yaklaşık 728 milyon olduğu ifade edilir. Bunun yanında nüfus artış hızı da yine 1750’li yıllarda %0,03 olduğu ve insanlığın başlangıcı ile karşılaştırma yapıldığında bu oran yaklaşık 150 kat daha fazladır (Gündüz, Kutlar, Gündüz ve Esgin, 2005, s. 1). Yirminci yüzyılın ikinci yarısında dünya nüfusu hızla artış eğilimi kazanmıştır. 1800 ve 1930’lu yıllar arasında dünya nüfusuna 1 milyar nüfus eklenmesi için 130 yıl geçmesi gerekirken, günümüzdeki nüfus artış hızı sayesinde dünya nüfusuna 1 milyar nüfus eklenmesi için 11 yılın yeterli olabileceğinin ön görüldüğü ifade edilir. Dünya nüfusu yıllar içinde hızla artmıştır. 1960’ta 3 milyar civarında olan dünya nüfusu, 1994 yılında 5,7 milyar nüfusa ulaşmış, 12 Ekim 1999’da 6 milyarı aştığı ifade edilir. 2011’de 7 milyar olan dünya nüfusu, 2019 yılında 7,7 milyara ulaşmıştır. Bu veriler ışığında dünya nüfusunun hızla arttığı söylenebilir. Ancak dünyanın farklı bölgelerinde farklı nüfus politikaları uygulanmaktadır. Bu veriler farklı bölgelerdeki farklı ülkelerin uyguladıkları nüfus politikalarının bir sonucu olduğu söylenebilir. Aynı zamanda bu veriler dünyadaki nüfusun hızla arttığına işaret ederken, dünyada değişen yaşam koşulları, nüfus artışının küresel ölçekte bir sorun oluşturup oluşturmayacağı konularında da bize bilgi vermediği de vurgulanmıştır (Tümerterkin ve Özgüç, 2019, s. 212, 213). 2020 yılına baktığımızda ise bu sayı 7 milyar 794 milyon civarına ulaşmıştır, 2021 yılında ise bu sayı 7 milyar 874 milyon civarındadır (Macrotrends, 2021; Worldometer, 2020).

Tablo 4

Yıllara göre Dünya Nüfusu

Yıl	Dünya Nüfusu	Artış Hızı	Artış Sayısı
200	190.000.000		
600	200.000.000		
700	210.000.000		
800	220.000.000		
900	240.000.000		
1000	275.000.000		
1100	320.000.000		
1200	360.000.000		
1400	350.000.000		
1500	450.000.000		
1600	500.000.000		
1700	610.000.000		
1760	770.000.000		
1804	1.000.000.000		
1850	1.200.000.000		
1900	1.600.000.000		
1927	2.000.000.000		
1951	2.584.034.261	%1,88	47,603,112
1960	3.034.949.748	%1,86	55,373,563
1970	3.700.437.046	%2,06	74,756,419
1980	4.458.003.514	%1,77	77,497,414
1990	5.327.231.061	%1,71	89,789,503
2000	6.143.493.823	%1,31	79,254,768
2010	6.956.823.603	%1,22	84,056,510
2015	7.379.797.139	%1,16	84,506,374
2016	7.464.022.049	%1,14	84,224,910
2017	7.547.858.925	%1,12	83,836,876
2018	7.631.091.040	%1,10	83,232,115
2019	7.713.468.100	%1,08	82,377,060
2020	7.794.798.739	%1,05	81,330,639
2021	7.874.965.825	%1,03	80,167,086

“World Population by Year”, Worldometers, 2021, <https://www.worldometers.info/world-population/world-population-by-year/>, “World Population Growth Rate”, Macrotrends, 2021, <https://www.macrotrends.net/countries/WLD/world/population-growth-rate> sayfalarından uyarlanmıştır.

2.9. Nüfusun Dağılışı

Yeryüzünde nüfusun dağılımı konusu beşerî coğrafyanın temel konularından biridir. Bir bölgeden diğer bir bölgeye olan nüfus farklılıkları o yerlerin özellikleri ve içinde yaşayan insanların yaşam tarzları hakkında birçok bilgi verir. Aynı zamanda nüfusun dağılışı hakkındaki bilgiler, yeryüzünün insanlar tarafından kullanışıyla ilgili çok çeşitliliği gözler önüne serdiği ifade edilir (Tümertekin ve Özgüç, 2019, s. 320).

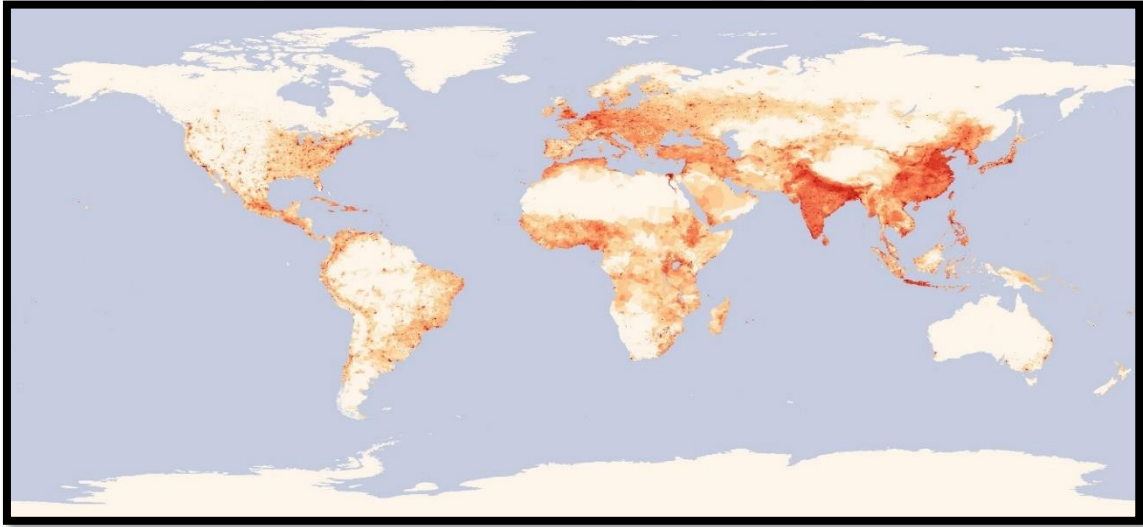
Coğrafyacıların nüfus çalışmalarında en önemli katkılarını insan sayılarının dağılımı konusunda yaptıkları ifade edilir. Bunun sebebi nüfusun dağılımının haritalarla gösterilebilmesi olduğu vurgulanmıştır (Trewartha, 1970, s. 20).

İklim kavramının, nüfusun dağılımı konusunda en etkili konulardan biri olduğu ifade edilir. İklimin nüfus dağılımı üzerindeki etkisi, yalnızca doğrudan insan organizması üzerinde değil, aynı zamanda toprak, bitki örtüsü ve tarım üzerindeki etkileri açısından dolaylı olarak etki ettiği konularda da son derece önemli olduğu ifade edilir. İnsanların bir bölgeye uzun süreli yerleşimi yalnızca belirli sıcaklık, yağış, nem, ışık ve elektrik yükü sınırları dahilinde mümkün olduğu vurgulanmıştır. Fiziksel çevrenin diğer bir faktörü olan toprak da nüfus dağılımı üzerinde etkilidir. İnsanlığın ilk zamanlarından itibaren ılıman iklime sahip bölgeler tercih edilmiş, tarım devrimiyle birlikte de tarıma elverişli bölgeler tercih edilmiştir ve insanlığın sonraki dönemlerde de yerleşimini bu şekilde sürdürdüğü söylenebilir. Maden ve enerji kaynaklarını kullanmak için gerekli teknik kabiliyet ve sosyal organizasyonun bulunduğu her yerde nüfus dağılımı üzerinde güçlü bir etki yaptığı ifade edilir. Sanayileşmeyle beraber enerji kaynaklarının önemi arttırmış ve popülasyonu bu bölgelere yöneltmiş olduğu vurgulanmıştır. Ekonomik faaliyetler de nüfus dağılımı üzerinde etkili etmenlerden biridir. Örnek olarak tarım toplumlarında nüfus dağılımı temel gıdaların doğasına ve bu gıdaların yetiştiği ortamın fiziksel koşullarıyla yakından ilişkili olduğu vurgulanmıştır. Bununla birlikte yüksek verimlilik sağlayan gıda ürünlerinin yetiştirildiği bölgelerde nüfus görece daha fazla iken, hayvancılık yapılan bölgelerde nüfusun daha az olduğu belirtilmiştir. Sanayi ve üretim alanında gelişmiş ülkelerde üretimin bulunduğu alanlarda nüfusun toplandığı vurgulanmıştır. Sanayi devriminin enerji kaynakları ve kümülatif endüstriyel büyümeyi nüfus yoğunluğunun en büyük odağı haline getirdiği vurgulanmıştır. Aynı zamanda sanayileşme ilerledikçe toprak, maden ve türevlerinin nüfus dağılımı üzerinde etkisinin azaldığı ifade edilir. Bunun sebebi olarak fiziksel çevrenin kontrolünün azalmasında etkili olan teknolojinin ilerlemesi, ulaşım, ticaret, emeğin artan mekânsal hareketliliği gibi etmenler olduğu vurgulanmıştır. Fiziksel

ve ekonomik etkilere rağmen geçmiş nüfus dağılımlarının şimdiki ve gelecekteki nüfus dağılımlarını etkilediği ifade edilir (Clarke, 1975, s. 5, 22, 24, 25, 26, 27). Dolayısıyla nüfusun dağılımı bir zincir halinde sürekli olarak tarih sahnesi içerisinde birbirini etkileyen süreçler olarak birbirini izlediği söylenebilir.

2.9.1. Nüfusun Coğrafi Dağılışı

Bir nüfus dağılışı haritasına bakıldığında birçok zıtlık dikkat çekmektedir. İlk olarak gözlenen durum nüfusun büyük bir bölümünün Kuzey Yarıküre de toplandığı görülmektedir. Güney Yarıküre de karalar, Kuzey Yarıküre 'ye oranla daha azdır ancak bunun yanında nüfus bakımından bu fark çok daha büyüktür (Tümertekin ve Özgüç, 2019, s. 320).

Şekil 7. Dünyada nüfusun dağılışı. “World Population Density”, Earth Habitat, 2010, <https://earthhabitat.files.wordpress.com/2010/02/temperaturepopulationdensity2000.jpg> sayfasından erişilmiştir.

Dünya nüfusunun yüzde 90’lık bölümünün, dünya karalarının yüzde 20’lik kısmında yaşadığı ifade edilir (Tümertekin ve Özgüç, s. 213). Şekil 7’ye bakıldığında nüfusun çoğunluğunun Asya kıtasında olduğu söylenebilir.

2.9.2. Nüfus Yoğunluğu

Nüfus dağılışı, bireylerin veya grupların bir bölge üzerine yerleşmeleri sonucunda meydana getirdikleri gerçek kalıp olarak tanımlandığı ifade edilir. Bir alanda nüfusun toplanma derecesini ölçmek ve dünyanın bir bölgesi ile diğer bir bölgesini karşılaştırabilmek için bir nüfus yoğunluk ölçütü kullanmak gerekmektedir. Bir alanda yaşayan nüfus ile üzerinde yaşanan alanın yüzölçümü arasındaki oranı yoğunluk terimi ifade etmektedir. En çok kullanılan yoğunluk terimi ise nüfus yoğunluğu veya diğer adıyla aritmetik yoğunluk olduğu vurgulanmıştır (Tümertekin ve Özgüç, 2019, s. 321).

Nüfus yoğunluğu kavramı, insan sayısını onların kapladığı alanla ilişkilendirmek coğrafyacılara tarafından kullanılan en ilgi çekici ve en tehlikeli bağıntılardan biri olduğu ifade edilir. Bu kavram ilk olarak 1837 yılında Henry Drury Harness tarafından İrlanda Demiryolları ile ilgilenen komisyon için bir dizi haritada kullanılmış, o zamandan bu yana kısmen aşırı nüfuslu ve az nüfuslu değerlendirmenin bir yolu olarak karşılaştırma amacıyla kullanıldığı ifade edilir (Clarke, 1975, s. 28).

Nüfus yoğunluğu ve nüfus dağılımı kavramları özdeş kavramlar olmamalarına rağmen birbirleriyle yakından ilişkilidirler. Nüfus dağılımı, yoğunlukla sayısal değerlere karşılık gelen harita üzerinde nokta ve noktalar kullanır, nüfus yoğunluğu ise insan sayısının alana oranlarından türetilen farklı yoğunluk kategorilerini yoğunluk haritalarına dönüştürmede kullanıldığı ifade edilir. Sıklıkla kullanılan nüfus yoğunluğu haritasının toplam nüfusu, toplam alana oranını kıyaslayan aritmetik nüfus yoğunluğu haritaları olduğu ifade edilir (Trewartha, 1969, s. 72; Trewartha 1970, s. 20).

2.9.2.1. Aritmetik Nüfus Yoğunluğu

Aritmetik yoğunluk, birim alan başına düşen nüfus miktarını veren ölçüt olarak tanımlanmaktadır. Ancak aritmetik yoğunluk ortalama bir değer vermekten öteye gitmediği için bir alandaki veya ülke ve bölgedeki en düşük ve en fazla yoğunluk olan alanlar

hakkında bilgi vermediği ifade edilir (Tümertekin ve Özgüç, 2019, s. 321). Aritmetik nüfus yoğunluğu hesaplanırken nüfus, yüzölçümüne bölünerek bulunduğu ifade edilir (Bekdemir, 2020, s. 174).

Tablo 5

Türkiye Aritmetik Nüfus Yoğunluğu 2007-2021

Yıl	Nüfus	Yıllık nüfus artış hızı	İl sayısı	İlçe sayısı	Belde/ilk kademe belediyesi sayısı	Köy sayısı	Nüfus yoğunluğu
2007	70 586 256	-	81	850	2 294	34 438	92
2008	71 517 100	13,1	81	892	1 981	34 349	93
2009	72 561 312	14,5	81	892	1 978	34 367	94
2010	73 722 988	15,9	81	892	1 977	34 402	96
2011	74 724 269	13,5	81	892	1 977	34 425	97
2012	75 627 384	12,0	81	892	1 977	34 434	98
2013	76 667 864	13,7	81	919	394	18 214	100
2014	77 695 904	13,3	81	919	396	18 340	101
2015	78 741 053	13,4	81	919	397	18 362	102
2016	79 814 871	13,5	81	919	397	18 373	104
2017	80 810 525	12,4	81	921	396	18 380	105
2018	82 003 882	14,7	81	922	386	18 275	107
2019	83 154 997	13,9	81	922	386	18 280	108
2020	83 614 362	5,5	81	922	386	18 287	109
2021	84 680 273	12,7	81	922	387	18 288	110

“Türkiye Aritmetik Nüfus Yoğunluğu, 2007-2021”, TÜİK, 2021, Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi (ADNKS) sonuçları, 2007-2021, <https://data.tuik.gov.tr/> sayfasından uyarlanmıştır.

Türkiye yüzölçümü Hatay’ın 1939 yılında Türkiye’ye katılmasıyla birlikte artmıştır. Yüzölçümünün artmasıyla birlikte sonraki yıllarda yapılan nüfus sayımlarında nüfus yoğunluğu hesaplanırken bu durum dikkate alınmıştır.

Tablo 6

Türkiye Nüfus Yoğunluğu 1927-2000

Sayım Tarihi	Nüfus Miktarı	Aritmetik Nüfus Yoğunluğu İzdüşümü Yüzölçümüne göre (km ²)	Aritmetik Nüfus Yoğunluğu Gerçek Yüzölçümüne göre (km ²)
1927	13.648.200	17,6	16,8
1935	16.158.000	20,8	19,9
1940	17.820.900	22,8	21,9
1945	18.790.200	24,1	23
1950	20.947.200	26,9	25,7
1955	24.064.700	30,9	29,5
1960	27.754.800	35,6	34
1965	31.391.400	40,3	38,5
1970	35.605.100	45,7	43,7
1975	40.347.700	51,7	49,5
1980	44.736.900	57,4	54,9
1985	50.664.400	72	62,2
1990	56.473.035	73,9	69,3
2000	67.803.927	87,5	83,2

Bekdemir, Ü. (2020). Türkiye Coğrafyası ve Jeopolitiği. Yazıcı, H. ve Koca, N. (Ed.). (9. bs.). *Türkiye Beşerî Coğrafyası* içinde (s. 165-229). Ankara: Pegem. kaynağından uyarlanmıştır.

2.9.2.2. Fizyolojik Nüfus Yoğunluğu

Yoğunluk ölçütlerinden birisi de ekili-dikili alanlara göre hesaplandığı fizyolojik nüfus yoğunluğu diğer adıyla beslenme yoğunluğu ölçütüdür. Fizyolojik nüfus yoğunluğu bir ülkenin nüfusunu besleyebilme kapasitesi hakkında bilgi verdiği için aritmetik yoğunluğa göre daha kullanışlı bir ölçüt olduğu ifade edilir (Tümertekin ve Özgüç, 2019, s. 322).

2.9.2.3. Tarımsal Nüfus Yoğunluğu

Diğer bir yoğunluk ölçütü olan tarımsal nüfus yoğunluğu ölçütü nüfusun ekili-dikili alanlara bölünmesiyle elde edilen bir ölçüttür. Bu ölçüt şehir nüfusunu dışarda tuttuğu için kırsal alan üzerindeki üretim baskısı hakkında önemli veriler elde edilebileceği ifade edilir. Bununla birlikte bir ülkenin kırsal alanlarının şehir ve kasabalarına oranla daha fazla

olması tarımsal nüfus yoğunluğunun yüksek çıkmasına sebep olacağı ifade edilir (Trewartha, 1969, s. 74; Tümertekin ve Özgüç, 2019, s. 323).

2.10. Nüfus ile İlgili Diğer Kavramlar

Nüfus ile ilgili birçok kavram bulunmaktadır. Bu başlık altında nüfus ile ilgili diğer kavramlara değinilecektir.

2.10.1. Nüfusun Değişimi

Nüfus kavramı geçmişten günümüze toplumların ilgi kaynağı olmuştur. Toplumlar, eski dönemlerden beri düşünürleri, politikacıları, araştırmacıları vasıtasıyla nüfus olgusu üzerinde çalışmalar yapmışlardır. Bu çalışmalarda nüfusta meydana gelen değişimlerin ülkeler ve toplumlar açısından ne gibi ekonomik ve sosyal sonuçlar doğurduğu sorularına cevaplar aranmıştır (Doğan, 2015, s. 41). Nüfus değişimleri, nüfusun büyüklüğü açısından ele alındığında Malthus'un değerlendirmesinde yer verdiği üzere fazla nüfusun ekonomik büyüme önünde bir engel olduğu konusu vurgulanmıştır. Bir başka deyişle de artan nüfus kaynak tüketimini de beraberinde getirmektedir. Dolayısıyla çalışan nüfusun, bakmakta yükümlü olduğu bağımlı nüfus sayısının nüfus artışıyla beraber artması durumunun ekonomik büyüme anlamında olumsuz sonuçlar doğuracağı ifade edilir. 20.yüzyıla kadar araştırmacılar ve bilim uzmanları nüfus değişimini, nüfus artışı ve nüfus büyüklüğü açısından değerlendirmişlerdir. Ancak nüfus değişiminin yalnızca nüfus büyüklüğünü etkilemediği görülmüştür. Nüfusun yapısı da bu durumdan etkilenmektedir (Başol, 1994; Şahin, 2006; akt. Doğan, 2015, s. 41; Parasız, 1998).

Nüfusun yapısı ve değişiminde doğum, ölüm gibi nüfus değişkenlerinin yanı sıra yerleşim yerine gelen uluslararası ve ulusal göçler de etkili olmaktadır. Söz konusu nüfus değişkenlerinin, nüfus üzerindeki etkilerini ortaya koymak amacıyla birçok bilimsel çalışma yapılmış ve çoğunlukla göçler konusu üzerine odaklanılmıştır. Bu çalışmalarla

beraber göçlerin nüfus üzerindeki etkilerini hesaplamak adına birçok yöntem geliştirilmiştir. Bunlardan en basit olanı yerleşim yerinin aldığı göçten, verdiği göç çıkarılarak elde edilen bulguya, net göç kavramı denilmektedir ve bu kavramın nüfus değişimini araştırırken kullanılan en yaygın yöntem olduğu ifade edilir. Net göç kavramının, göçlerin bir yerleşim alanında meydana getirdiği değişimi yalnızca artış ve azalış konularında fikir verdiği vurgulanmıştır. Bu sebeple yöntem göçlerden etkilenen nüfus hakkında yeterince bilgi sağlamadığı için yeni yöntemler geliştirilmiştir. Bu yöntemler; nüfus devinimi, nüfus değişimi ve göç etkinliği olarak ifade edilir. Bu yöntemler çoğunlukla iç göçlerin nüfus üzerine etkileri konusu üzerinde durmaktadırlar. Ancak nüfus değişimi ve nüfus devinimi yöntemleri, göç etkinliği yöntemine göre farklı parametreleri de göz önünde bulundurduğu için nüfusun değişimi hakkında daha fazla bilgi sağladığı vurgulanmıştır (Birinci, 2017, s. 81). Nüfus değişimi; ülkelerin gelişmişlik düzeyleri, nüfusun yapısı, nüfusun büyüklüğü, nüfus değişkenleri, dış göç ve iç göç gibi durumlardan, nüfusun etkilenmesi ile meydana gelmektedir. Nüfus olgusunun dinamik bir yapıda oluşu etkilendiği ve etkilediği birçok olay olması sebebiyle önemini bir kez daha vurgulamaktadır.

2.10.2. Nüfusun Gücü

Geçmiş dönemlerde imparatorlukların, krallıkların, ülkelerin ana meselelerinden birisi savunma ve beslenme konularıydı. Bunun için yönetimler, nüfusun fazla olmasının bu iki önemli unsur için daha iyi olacağı görüşünü benimsemiş oldukları ifade edilir. Bu unsurların yanında savaşlar, salgın hastalıklar, tarımsal üretim konusunda insan gücüne bağlı bu konular için yönetimler, nüfusun gücünü ön planda tutmuşlardır. Sonraki dönemlerde gerçekleşen sanayi devrimi, savaşların sona ermesi gibi durumlar neticesinde dünya profili bir değişime uğramıştır. Dolayısıyla ülkelerin nüfus hakkındaki politikaları da değişime uğradığı vurgulanmıştır (Doğan, 2011, s. 294). Günümüzde ise nüfus,

Ülkelerin gelişmişlik düzeyleri hakkında bilgi veren unsurlar arasında değerlendirilmektedir. Bu sebeple ülkeler nüfusunun gücü konusu ile ilgili daha çok nüfusun niteliğine önem vermektedir. Nüfus zellikleri açısından yaklaşıldığında doğal nüfus artış hızı dünya ortalamasının altında seyreden ülkeler gelişmiş ülkelerdir. Bu ülkelerde eğitim seviyesi, sağlık hizmetleri, ortalama yaşam süresi, kişi başına düşen doktor sayısı, kişi başına düşen gelir ve nitelikli, eğitimli eleman gibi konular dünya ortalamasının üstündedir. Gelişmiş ülkelerin sahip olduğu avantajlar konusunda, gelişmemiş ülkelerdeki durum tam tersi yönünde seyrettiği ifade edilir (Canbaba, 2018, s. 7, 8). Dolayısıyla günümüzde çoğunlukla ülkeler, ekonomik anlamda kendilerini korumak ve geliştirmek adına nüfusun gücünden, nitelikli ve yetişmiş eleman bakımından faydalanmak yönünde bir politika izlemektedir. Gelişmiş ülkelerin, üreten toplum ve donanımlı iş gücüne sahip olmak konusunda adımlar attıkları söylenebilir.

2.10.3. Nüfus Kuşağı

Kuşak, biyolojik olarak tanımlanırsa; anne ve babanın doğum tarihleriyle, çocuklarının doğum tarihleri arasındaki süre olarak ifade edilir. Sosyolojik olarak tanımlanacak olursa; belirli bir zaman aralığı içerisinde doğmuş, benzer tarihi ve sosyal olaylara tanıklık etmiş, olaylara ve olgulara karşı benzer fikirlere, dünya görüşüne ve deneyimlere sahip bir grup insan olarak ifade edilir (etinkaya, 2020).

Nüfus kuşakları, “oklu kuşak kuramı” olarak bilinen ve Mannheim (1952) tarafından ileri sürülmüş, popüler bir kavram haline ise Inglehart (1977), Strauss ve Howe (1991)’un yapmış olduğu çalışmalar neticesinde gelmiş bir kuram olarak ifade edilir (Gürbüz, 2015, s. 41). Kurama göre belli dönemlerde doğup büyüyen insanların ve aynı yaş grubu içerisinde yer alan insanların benzer davranışlar gösterdikleri yönünde görüş belirtildiği ifade edilir. Bir toplumda gerçekleşen birçok tarihsel olay ve sosyal değişim; savaşlar ve ekonomik buhranlar gibi olayların o topluma ait bireylerin hayat görüşlerini, değer

yargılarını ve tutumlarını, davranışlarını etkileyebildiği vurgulanmıştır. Bu olayların etkileri belli bir süreç içerisinde biçimlendirmesini tamamladığı ifade edilir. Dolayısıyla aynı dönemlerde doğan ve aynı yaş gruplarında olan insanların benzer davranışlar gösterdiği vurgulanmıştır (Moss, 2010; akt. Arslan ve Staub, 2015, s. 5).

Günümüzde yaşamakta olan kuşaklar; Sessiz Kuşak (1925-1945), Bebek Patlaması Kuşağı (1946-1964), X Kuşağı (1965-1979), Y Kuşağı (1980-1995), Z Kuşağı (1996-2010), Alfa Kuşağı (2010-2025) olarak belirtilmiştir (Çetinkaya, 2020).

2.10.4. Nüfusun Patlaması

İnsanoğlunun yerleşik hayata geçiş yaptığı yıllarda dünya nüfusunun 10 milyon civarında olduğu söylenmektedir. Bu dönemlerde doğal faktörlerden kaynaklı olarak insan nüfusunun etkilenmesi ve ortalama yaşam süresinin düşük olması sebebiyle nüfus artışının sıfır düzeyinde olduğu ifade edilir. Sonrasında gerçekleşen tarım devrimi artan gıda üretimiyle beraber insanların daha iyi beslenmesi ve daha iyi yaşam koşullarına erişmesiyle birlikte ortalama insan ömrü uzamış ve nüfusun bu dönemlerde önemli ölçüde bir artış yaşadığı ifade edilir. Sanayi devrimi sonrasında da bu artış eğilimi maksimum düzeye erişmiş ve nüfus artışında büyük sıçramaların bu dönemde gerçekleştiği vurgulanmıştır (Şahin, 2020, s. 58). Nüfus artış oranlarının belli dönemlerde büyük sıçramalar göstermesini nüfus bilimciler, nüfus patlaması kavramı ile ifade etmişlerdir.

Nüfus patlaması; baş döndürücü bir hızla nüfusun artması olarak ifade edilir. Nüfus artış hızının binde otuz, kırk gibi çok yüksek oranlarda olması, çocuk ölüm oranlarının azalması ve ölüm oranlarının azalmasıyla açıklanabileceği ifade edilir. Bunun yanında da gelişen sağlık hizmetleriyle birlikte insanın yaşam süresinin uzaması da bu durumu etkileyen parametrelerden biri olarak vurgulanmıştır (Doğanay, 2017, s. 394). Dünya nüfusu her yıl yaklaşık 80 milyon kişi artmaktadır. Bunun sonucunda 2007 yılı başlarında dünya nüfusu 6,5 milyarı geçmiştir. Önümüzdeki yıllarda da çok büyük değişiklikler yaşanmaması

halinde dünya nüfusunun 2030'lu yıllarda 8,5 milyara, 2050'li yıllarda ise 9 milyara ulaşacağı tahmin edildiği vurgulanmıştır (Şahin, 2020, s. 58).

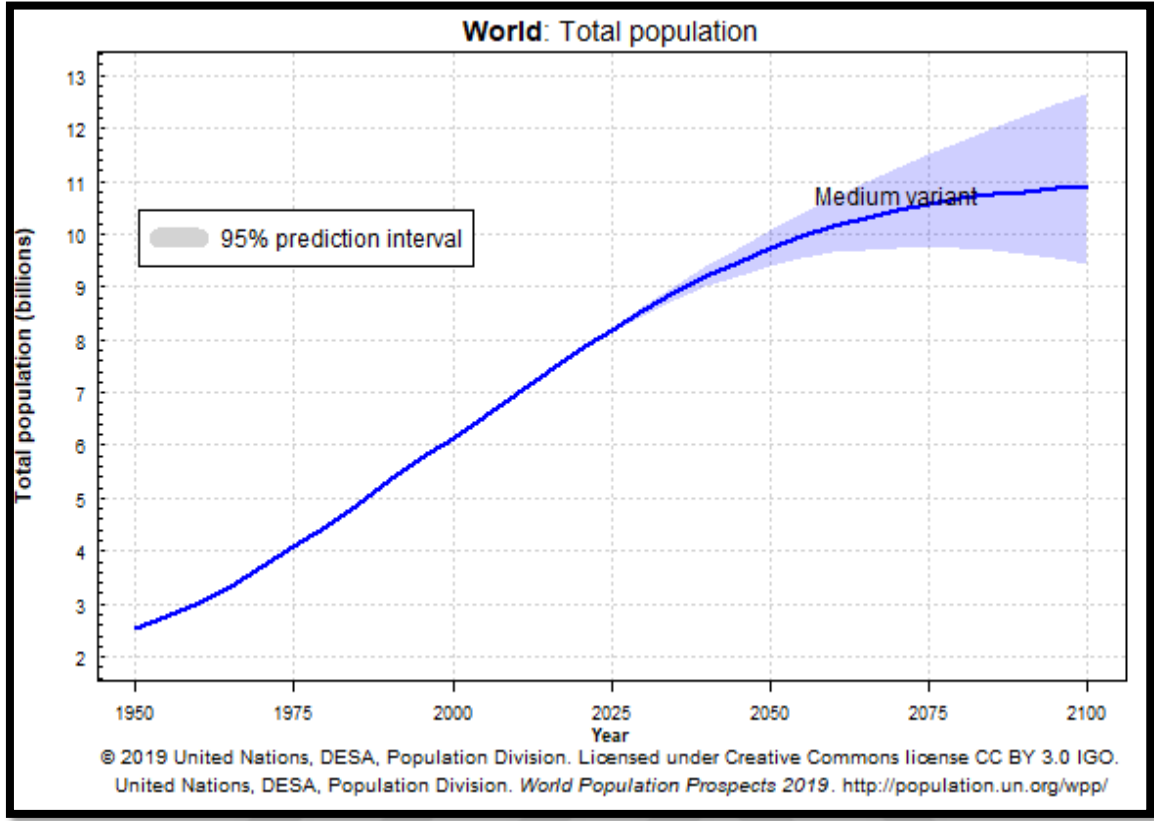
2.10.5. Nüfus Projeksiyonları

Doğurganlığı, ölüm oranlarını ve göçleri etkileyen sayısız gücün göreceli önemi hakkında çok az şey bildiğimiz ve geçmişteki demografik büyümenin ana nedenleri hakkında basit bir açıklama yapılamayacağı vurgulanmıştır. Bu sebeple gelecekteki nüfusun durumunu tahmin etmek çok güçtür. Ancak devletler, kurumlar ve ticari kuruluşlar bu konu hakkında tahminleri elde etmek istedikleri ifade edilir. Bu sebeple nüfus projeksiyonlarının ortaya çıktığı vurgulanmıştır. Nüfus projeksiyonları nüfus değişkenleri göz önünde bulundurularak, geçmişe dayalı nüfus değişimlerinin gelecekte ne durumda olacağı hususunda tahmin yürütülerek hazırlandığı ifade edilir (Clarke, 1975, s. 149).

Nüfus tahminleri yaygın adıyla nüfus projeksiyonları, sosyal ve ekonomik politikaları sayısal bir hale getiren ve bunu yansıtan bir yöntemdir. Kısaca nüfus projeksiyonu; doğum, ölüm, göç gibi nüfus değişkenlerinin ilerideki eğilimleri hakkında varsayımlar üzerinden tahminlerde bulunmak olarak tanımlanmaktadır (Kocaman, 2002, s. 2).

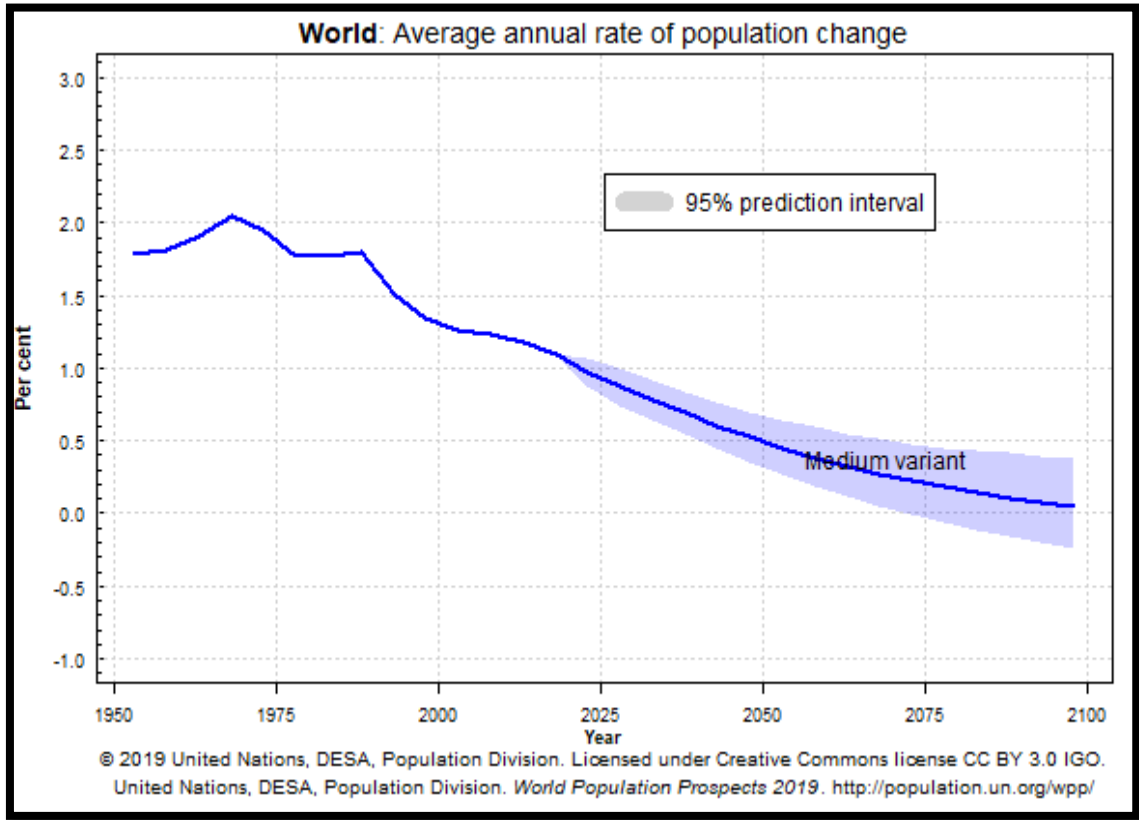
2.10.5.1. Dünya Nüfus Projeksiyonu

Dünya nüfus yapısındaki değişimler göz önünde bulundurularak, Birleşmiş Milletler 2019 yılında 1950-2100 arasını kapsayan süreci grafikler yardımıyla tahminlerini aktarmışlardır.

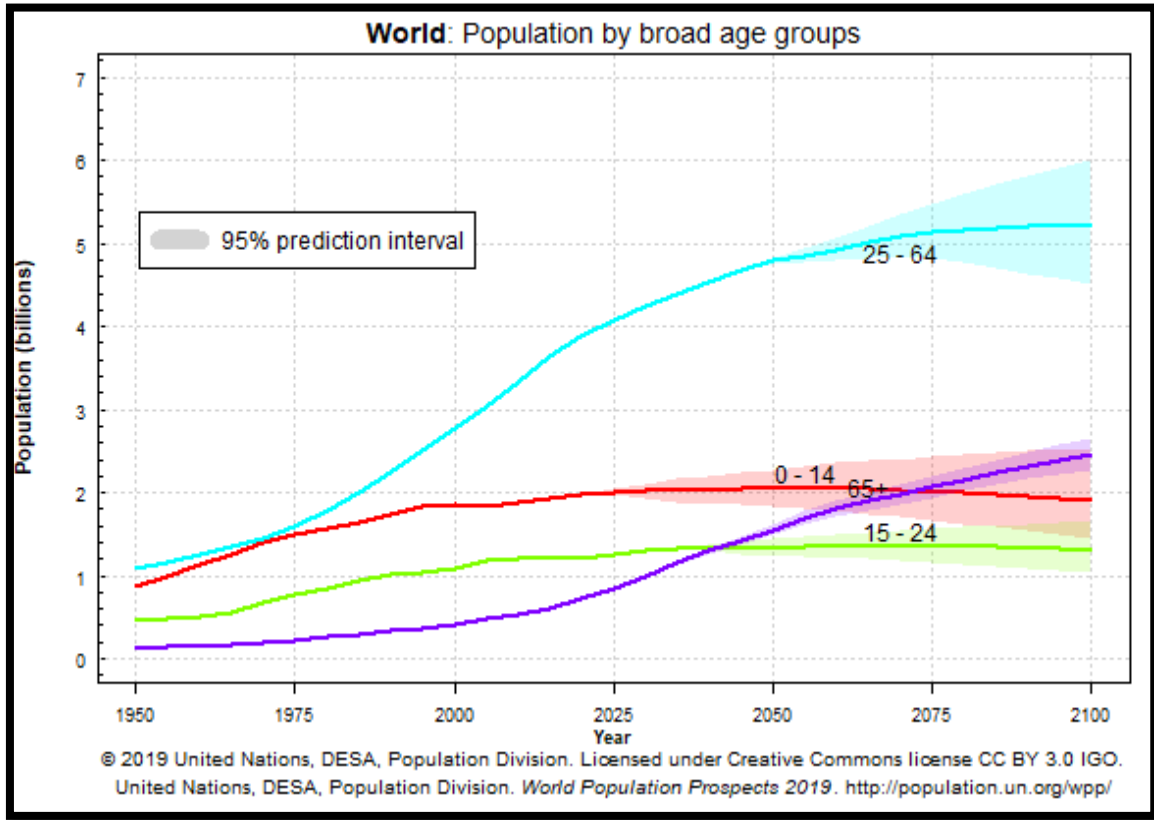
Şekil 8. Dünya nüfusu projeksiyonu. “*World Population Prospects 2019*”, United Nations, 2019, <http://population.un.org/wpp/> sayfasından erişilmiştir.

Şekil 8’de Birleşmiş Milletlere (2019) ait 1950-2100 yılları arasını kapsayan toplam nüfus tahmini verilmiştir. Buna göre 2100 yılında toplam dünya nüfusunun yaklaşık 11 milyar olacağı ifade edilir.

Şekil 9. Dünyanın yıllık ortalama nüfus değişimi oranı. “*World Population Prospects 2019*”, United Nations, 2019, <http://population.un.org/wpp/> sayfasından erişilmiştir.

Şekil 9’da görüldüğü üzere BM (2019)’nin tahmini üzere dünyanın yıllık ortalama nüfus değişimi 2100 yılına gelindiğinde %0,0-0,5 aralığında olacağı ifade edilir.

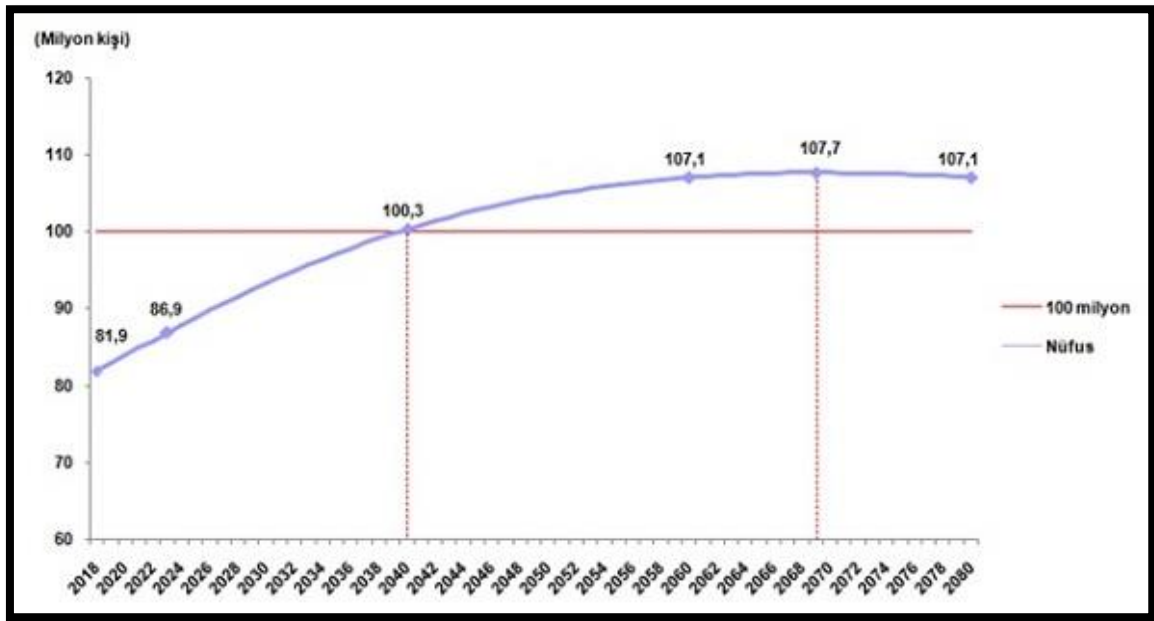

Şekil 10. Dünya nüfusunun yıllar içinde yaş grupları arasındaki değişim. “*World Population Prospects 2019*”, United Nations, 2019, <http://population.un.org/wpp/> sayfasından erişilmiştir.

Şekil 10’da görüldüğü üzere BM (2019)’nin tahminleri üzerinde 1950-2100 yılları arasındaki süreçte yaş grupları arasındaki değişim tahminleri verilmiştir. 2100 yılına gelindiğinde tahminlere göre, 0-14 yaş grubu yaklaşık 2 milyar nüfusa denk gelmektedir. 15-24 yaş grubu ise dünya nüfusunun yaklaşık 1,2 milyarlık kısmını oluşturmaktadır. 25-64 yaş grubuna bakıldığında 5,1 milyar civarında olması beklenmektedir. 65 yaş ve üzeri olan yaş grubu ise dünya nüfusunun yaklaşık 2,5 milyarlık kısmını oluşturacağı tahmin edilmektedir. Bu tahminlerin ışığında 2100 yılında genç nüfusun yaşlı nüfusa oranla düşüşte olduğu görülmektedir.

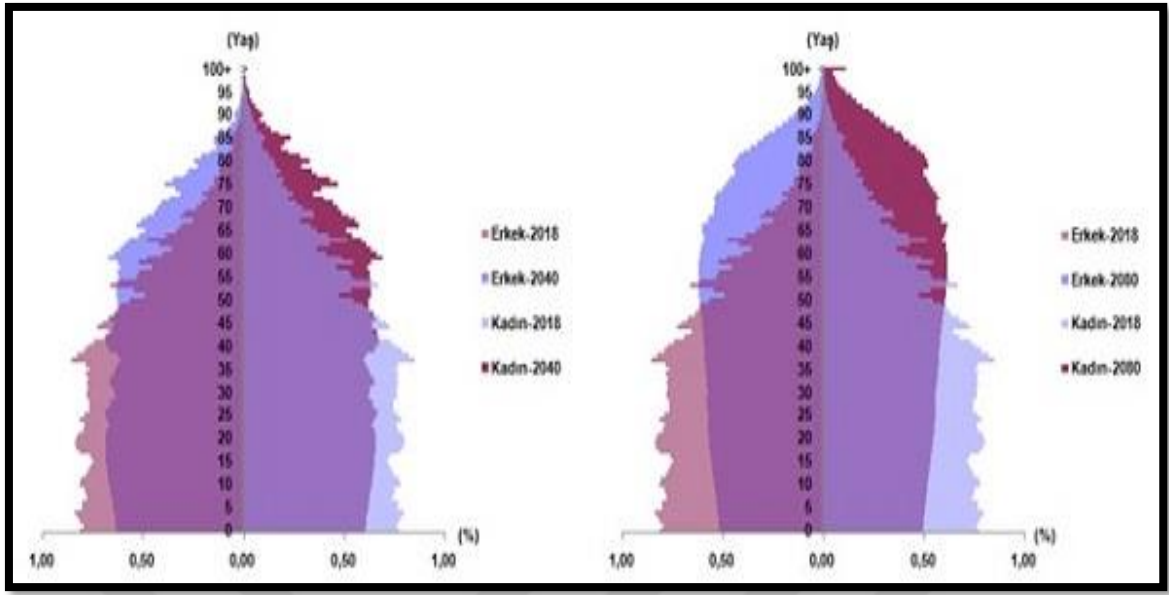
2.10.5.2. Türkiye Nüfus Projeksiyonu

Türkiye nüfus yapısındaki değişimler göz önünde bulundurularak, TÜİK Revizyon Politikası gereğince nüfus projeksiyonları güncellenmiştir. 2017 yılı Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi sonuçları temel alınarak, bir ana senaryo göz önünde bulundurularak farklı doğurganlık ve göç varsayımlarını içeren üç farklı senaryoya göre nüfus projeksiyonları yapılmıştır (TÜİK, 2018).

Şekil 11. Türkiye nüfus projeksiyonu 2018-2080. “Türkiye Nüfusu, 2018-2080”, TÜİK, 2018, <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Nufus-Projeksiyonlari-2018-2080-30567> sayfasından erişilmiştir.

Şekil 11’de görüldüğü üzere 2017 yılında yapılan adrese dayalı nüfus sayımında 80 milyon 810 bin 525 kişi olan nüfusu, 2023 yılında 86 milyon 907 bin 367 kişiye, 2040 yılında bu sayı 100 milyon 331 bin 233 kişi olması beklenmekte olduğu ifade edilir. 2069 yılında nüfus 107 milyon 664 bin 79 kişiye yükselerek en yüksek değerine ulaşacak, bu yıldan sonra biraz azalışın beklendiği nüfus 2080 yılında, 107 milyon 100 bin 904 kişi olacağı tahmin edilmektedir (TÜİK, 2018).

Şekil 12. Türkiye nüfus piramidi 2018-2080. “Türkiye Nüfusu, 2018-2080”, TÜİK, 2018, <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Nufus-Projeksiyonlari-2018-2080-30567> sayfasından erişilmiştir.

Nüfusun doğuştan beklenen yaşam süresi artmakta ve nüfusumuz yaşlanmaya devam etmektedir. Nüfusta yaş yapısının önemli göstergelerinden biri olan ortanca yaş 2018 yılında 32, 2023 yılında 33,5, 2040'ta 38,5, 2060'ta 42,3, 2080'de ise 45 olmasının beklendiği ifade edilir. Yaşlı nüfus olarak belirtilen 65 ve üzeri yaş grubunun 2018 yılında %8,7, 2023'te %10,2, 2040'ta %16,3, 2060'ta %22,6 ve 2080'de %25,6 olacağının ön görüldüğü vurgulanmıştır (TÜİK, 2018).

2.10.6. Nüfus Sayımları

Nüfus verileri iki şekilde toplanmaktadır. Bunlardan birincisi kişilerin sayım tarihinde bulunduğu yerin önemli olduğu De facto yöntemi, ikincisi ise ikametgaha dayalı olarak insanların farklı zamanlarda sayıldığı De juro yöntemidir. De facto yönteminde sayım zamanı geldiğinde, sayılacak yerde o an bulunan insanlar sayılır, bulunmayanlar sayıma dahil edilmezler. Ayrıca ülke içerisinde bulunan yabancılar da sayıma dahil edilir ancak

ülke dışında yaşamakta olan vatandaşlar sayıma dahil edilmezler De juro yönteminde kişilerin nerede bulunduklarının bir öneminin bulunmadığı ifade edilir. Bu sayım yönteminde kişiler ikametgâh adreslerinde tespit edilirler. Nüfus sayımlarının sıklığı ülkelerin tercihlerine göre değişmektedir. Toplanan veriler ışığında demografik, ekonomik ve toplumsal veriler toplama, analiz etme ve değerlendirme işlemlerinin yapıldığı vurgulanmıştır. İlk nüfus sayımlarının M.Ö. 4000 yılında yapılmaya başlandığı uzmanlarca belirtildiği ifade edilir. Bu sayımlardan günümüze ulaşmış bir kaydın bulunmadığı vurgulanmıştır. M.Ö. 435 yılında yapılmaya başlanan Roma sayımları hariç tutulursa, 18.yüzyılın ilk yarısından itibaren İngilizler ve Fransızların sömürgelerinde yaptıkları sayımlarla başladığının söylenebileceği ifade edilir. 20.yüzyıl öncesinde yapılan sayımların niteliği genellikle askeri gücün tespiti ve vergi mükelleflerinin belirlenmesi için yapılmıştır. 20.yüzyıl sonrasında nüfusun artış hızı, okur-yazar oranı, çalışan ve bağımlı nüfus, işsizlik, kır-kent nüfusu ve göç gibi konuların da ölçümlerin sebepleri arasında yer aldığı ifade edilir (Canbaba, 2018, s. 6).

2.10.7. Nüfus Yatırımları

Ülkelerin beşerî sermayelerini kullanarak büyümeleri fikri nitelikli nüfusun önemini arttırmıştır. Dolayısıyla eğitimin, ekonomik büyüme üzerindeki etkileri tartışma konusu olmaktadır. Eğitimin, ekonomik büyüme ile ilişkisinin araştırıldığı birçok çalışmada, eğitimin ekonomik büyümeyi pozitif yönde etkilediği sonucuna ulaşıldığı ifade edilir (Telatar ve Terzi, 2010, s. 197).

Nüfusun eğitim düzeyi, okuryazarlık oranının yüksek olması nüfusun nitelikleri açısından olumludur. Bilgili ve eğitilmiş bir yurttaş, demokratik toplumlarda yöneten ve yönetilen açısından büyük önem taşıdığı ifade edilir. Ekonomik anlamda gelişmek ve büyümek için bilgili, eğitilmiş bir nüfusun önemi büyüktür. Düşük düzeyde okuryazar nüfus oranına sahip

olan geleneksel toplumlarda ekonomik gelişimin çok zor olduğu vurgulanmıştır (Trewartha, 1969, s. 131).

2.10.8. Nüfusbilim (Demografi)

Nüfusbilim (demografi) dünyada veya bir ülkede bulunan nüfus yapısını, durumu ve dinamik özelliklerini inceleyen bir bilim dalıdır. Yunanca da demos (halk), graphien (yazmak) kelimelerinin birleşmesiyle meydana gelmiştir. Doğumlar, ölümler, göçler gibi nüfus değişkenleri hakkında araştırmalar bu bilim dalı ile gerçekleştirilmektedir. Yaş ve cinsiyet gibi konular üzerinde de çalışmalar yapılır ve biyolojik demografik özellikler olarak isimlendirilmektedir. Bununla birlikte biyolojik demografik özellikler toplumdaki topluma, kültürden kültüre değişiklik gösterebildiği için önemli olduğu vurgulanmıştır (Trewartha, 1969, s. 96).

2.10.9. Nüfuslanma

Dünya'nın nüfuslanma sürecine başlaması insanın yerleşik hayata geçmeye başladığı Neolitik Döneme denk gelmektedir (Çamurcu, 2005, s. 87). Nüfuslanma kısaca bir bölgenin insanlar tarafından yerleşik olarak kullanılması olarak söylenebilir.

2.10.10. Mülteci

Dünyada mülteci kavramı ile ilgili birçok tanım yapılmaktadır. Bu tanımlardan en kısa olanı sosyal ve ekonomik olaylar sonucunda iltica eden kişilere mülteci denilmektedir. Bir başka tanıma göre;

“Mülteci veya sığınmacı: dini ve milleti, belirli bir toplumsal gruba üyeliği veya siyasi düşünceleri nedeniyle zulüm gören veya göreceği korkusu ve endişesi taşıyan, bu sebeple ülkesinden ayrılan/ayrılmak zorunda bırakılan ve korkusu nedeniyle geri dönemeyen veya dönmek istemeyen, iltica ettiği ülke tarafından endişeleri haklı bulunan kişi” olarak tanımlanmaktadır (Boyraz, 2015, s. 36).

Birleşmiş Milletler (2016) 'in tanımına göre “ırkı, dini, milliyeti, belli bir sosyal gruba mensubiyeti veya siyasi düşünceleri nedeniyle zulüm göreceği konusunda haklı bir korku taşıyan ve bu yüzden ülkesinden ayrılan ve korkusu nedeniyle geri dönmeyen veya dönmek istemeyen kişi” tanımlanmaktadır. Mültecilik hukuki bir statüdür.

2.10.11. Sığınmacı

Sığınmacı ise mülteci gibi dini, milleti, belirli bir toplumsal gruba üyeliği, siyasi düşünceleri üzerine kendisine baskı, şiddet, zulüm gibi etkilerden kaçınmak, korunmak amaçlı yaşadığı bölgeden ayrılan veya ayrılmak zorunda bırakılan ve korku sebebiyle geri dönemeyen veya dönmek istemeyen, iltica ettiği ülkeye başvuruda bulunmamış veya başvurusu henüz onaylanmamış kişilere denilmektedir (Bianet, 2001).

2.10.12. Göçmen

Göçmen, TDK (2019)'nın tanımına göre “kendi ülkesinden ayrılarak yerleşmek için başka ülkelere giden (kimse, aile veya topluluk) muhacir” olarak tanımlanmaktadır. Uluslararası Göç Örgütü (IOM)'nün yayımlamış olduğu “Göç Terimleri Sözlüğü” içerisinde bulunan göçmen tanımına göre “göçmen terimi genellikle, bireyin göç etme kararını, zorlayıcı dış faktörlerin müdahalesi olmaksızın kendi özgür iradesiyle ve ‘kişisel uygunluk’ sebepleriyle aldığı tüm durumları kapsar şekilde anlaşılmıştır. Dolayısıyla bu ifade, maddi ve sosyal koşullarını iyileştirmek ve kendileri ve ailelerine ilişkin beklentilerini geliştirmek amacıyla başka bir ülkeye veya bölgeye hareket eden kişiler ve aile fertleri için geçerli kabul edilmiştir. Birleşmiş Milletler göçmeni, sebepleri, gönüllü olup olmaması, göç yolları, düzenli veya düzensiz olması fark etmeksizin yabancı bir ülkede bir yıldan fazla ikamet eden bir birey olarak tanımlar. Bu tanım kapsamında, turist veya iş adamı statüsüyle daha kısa sürelerde seyahat eden kişiler göçmen olarak değerlendirilmemektedir. Ancak yaygın

kullanım, tarım ürünlerinin ekimi veya hasadı için kısa sürelerde seyahat eden mevsimsel tarım işçileri gibi kısa dönemli göçmenlerin bazı türlerini de kapsar” olarak ifade edilir.

2.11. İlgili Araştırmalar

Bu bölümde nüfus kavramı ve nüfus ile ilgili kavramlar hakkında yapılan bazı çalışmalara yer verilmiştir.

Çakmak (2006) hazırlamış olduğu tez çalışmasında coğrafi ve tarih konularının temellerinin atıldığı sosyal bilgiler dersinde, bu düzeyde olan öğrencilere verilecek her türlü yanlış ve hatalı bilginin öğrencilerde bu kavramlara ilişkin yanlışlar oluşturduğunu ifade etmiştir. Çalışmanın amacı olarak “nüfus ve yerleşme” konusunda, 6. Sınıf öğrencilerinin anlama düzeylerini ve sahip oldukları kavram yanlışlarını tanımlamak ve ortaya çıkarmak olarak ifade edilir. Araştırma sonucunda öğrencilerin nüfus ve yerleşme konularında kavram yanlışlarına sahip oldukları belirlendiği ifade edilir. Velilerin eğitim durumları lise ve üstü eğitim kurumlarından mezun olan velilerin öğrencileri ile ilkökul mezunu olan velilerin çocukları arasında başarı anlamında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğu vurgulanmıştır. Farklı eğitim bölgelerinde öğrenim gören öğrenciler arasında da başarı anlamında istatistiksel olarak anlamlı bir farkın ortaya çıktığı ifade edilir.

Çelik ve İncili (2019)’nin hazırlamış olduğu çalışmada sosyal bilgiler öğretmen adaylarının “nüfus” ve “harita bilgisi” konusundaki metaforik algılarını incelemek amaçlandığı vurgulanmıştır. Araştırmaya katılan öğretmen adaylarının ürettiği 141 metafordan, 72 tanesi nüfus konuludur ve bu metaforlardan sadece 5 tanesi olumsuz çağrışım içerdiği ifade edilir.

Yanardağ ve Özgün (2003)’ün hazırlamış olduğu “Nüfus kavramı ve Türkiye’de nüfusun gelişim sürecinin değerlendirilmesi” adlı çalışmada nüfus kavramı açıklanmaya çalışılmış, nüfus teorileri, nüfusun ekonomik gelişmedeki önemi, nüfus artışının ekonomik etkilerine

yönelik kuramsal yaklaşım, nüfus politikaları, Türkiye nüfusundaki gelişmelere dair incelemeler ve görüşler paylaşılmıştır.

Karaca ve Karakuş (2020)'un hazırlamış olduğu çalışmanın amacı Türkiye'de uygulanan nüfus politikalarının lise coğrafya kitaplarında bulunan nüfus konularına etkisini incelemek 10 olarak ifade edilmiştir. Bu amaç doğrultusunda 1923-1963, 1964-1982, 1983 yılı ve sonrasında lise düzeyinde okutulan ders kitapları incelendiği ifade edilir. Araştırmada genel tarama modeli kullanıldığı ve nitel araştırma yöntemlerinden doküman incelemesiyle analiz edildiği vurgulanmıştır. Analiz sonucunda 1923-1963 yıllarında nüfusu arttırmaya yönelik olan nüfus politikalarının ders kitaplarına yansıdığı ifade edilir. 1964-1982 yılları arasında nüfus artış hızını azaltmaya yönelik politikalar yapılmış ve dönemin ilk yıllarındaki ders kitaplarına yansımaya da sonraki dönemlerinde söz konusu nüfus politikasının ders kitaplarına yansıdığı ifade edilir. 1983 sonrasındaki ders kitaplarında ise nüfus üzerine belirli bir planlama yapılması gerekliliğine vurgu yapıldığı ifade edilir. Sonuç olarak araştırmada elde verilerin veriler ışığında nüfus artış hızının arttırılmasına yönelik politikalar izlendiği dönemde ders kitaplarında nüfus artışının olumlu özellikleri verilmiştir. Nüfus artış hızının azaltılmasına yönelik olarak politikalar izlendiği dönemde ise nüfus artış hızının olumsuz niteliklerine vurgu yapıldığı ifade edilir.

BÖLÜM III

YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın modeline, verinin kaynağına, verilerin toplanması ve verilerin analizine, araştırmanın güvenirliğine yer verilmiştir.

3.1. Araştırmanın Modeli

Cumhuriyet tarihi boyunca kullanılmış olan sosyal bilgiler eğitime yönelik ders kitapları ve sosyal bilgiler ders kitaplarındaki nüfus ve nüfus ile ilgili kavramların incelendiği araştırmada, nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Bu araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden biri olan doküman incelemesi ile gerçekleştirilmiştir. Nitel araştırmalarda yararlanılması gereken dokümanlar, önemli bilgi kaynaklarıdır. Bu tür araştırmalarda elde edilmesi gereken verilere gözlem ve görüşme yapmadan ulaşılabilmektedir. Doküman incelemesi araştırılacak konu doğrultusunda bilgi veren yazılı materyallerin incelenmesidir. Nitel araştırmada doküman incelemesi, gözlem ve görüşme gibi veri toplama araçlarının yanında araştırmanın geçerliliğini arttırmak için kullanılsa da aynı zamanda tek başına bir nitel araştırma deseni olarakta kullanılabileceği ifade edilir (Yıldırım ve Şimşek, 2018, s. 189).

3.2. Verinin Kaynağı

Araştırmanın veri kaynağını, Milli Eğitim Bakanlığının 1934-2021 yılları arasında sosyal bilgiler eğitime yönelik olarak okullarda okutulmasını uygun gördüğü yurt bilgisi, yurttaşlık bilgisi, milli tarih, milli coğrafya ve sosyal bilgiler ders kitapları oluşturmaktadır. Bu amaç doğrultusunda bu tarihler arasında yer alan sosyal bilgiler eğitime yönelik olan söz konusu ders kitapları, araştırmanın veri kaynağı olarak kullanılmıştır. Cumhuriyet tarihinin ilk öğretim programı olan 1924 İlk Mektepler Müfredat Programında sosyal bilgiler eğitime yönelik dersler ilk defa yer almıştır. Sosyal bilgiler dersi ise ilk kez 1968 İlkokul programında yer almıştır. Yürürlükte olan öğretim programı ise 2018 yılına aittir. Bu nedenle çalışma grubunu 1934-2021 yılları arasında okutulan yurt bilgisi, yurttaşlık bilgisi, milli tarih, milli coğrafya ve sosyal bilgiler ders kitapları oluşturmaktadır.

Tablo 7

Araştırmada İncelenen Kitaplar 1934-1983

No	Kitap Adı	Yayın Yılı	Yayın Evi	Yazar
1	İlk Mektep Kitapları: IV.Sınıf Yurt Bilgisi	1934	Türk Kitapçılığı Şirketi	Maarif Vekaleti
2	İlk Mektep Kitapları: V.Sınıf Yurt Bilgisi	1934	Türk Kitapçılığı Şirketi	Maarif Vekaleti
3	İlk Mektep Kitapları: V.Sınıf Yurt Bilgisi	1937	Devlet Basımevi	Maarif Vekaleti
4	İlk Mektep Kitapları: V.Sınıf Yurt Bilgisi	1938	Sühulet Basımevi	Maarif Vekaleti
5	İlkokul Kitapları Yurt Bilgisi Dersleri V.Sınıf	1939	Maarif Matbaası	Maarif Vekaleti
6	Ortaokul Kitapları Yurt Bilgisi I	1939	Maarif Matbaası	Tezer Taşkıran
7	Ortaokul Kitapları Yurt Bilgisi II	1940	Maarif Matbaası	Tezer Taşkıran
8	İlkokul Kitapları Yurt Bilgisi Dersleri IV.Sınıf	1941	Maarif Matbaası	Tarık Emin Rona
9	İlkokul Kitapları Yurt Bilgisi Dersleri V.Sınıf	1941	Maarif Matbaası	Tarık Emin Rona
10	Ortaokul Kitapları Yurt Bilgisi II	1941	Maarif Matbaası	Tezer Taşkıran
11	İlkokul Kitapları Yurt Bilgisi Dersleri V.Sınıf	1945	Milli Eğitim Basımevi	Bedia Ermat, Kemal Ermat
12	Ortaokul Kitapları Yurt Bilgisi II	1945	Milli Eğitim Basımevi	Tezer Taşkıran
13	İlkokul Kitapları Yurt Bilgisi Dersleri V. Sınıf	1947	Maarif Matbaası	Bedia Ermat, Kemal Ermat
14	İlkokul Kitapları Yurt Bilgisi Dersleri IV. Sınıf	1948	Maarif Matbaası	Bedia Ermat, Kemal Ermat
15	Ortaokul Kitapları Yurt Bilgisi II	1948	Milli Eğitim Basımevi	Tezer Taşkıran
16	Ortaokul Kitapları Yurt Bilgisi I	1949	Milli Eğitim Basımevi	Tezer Taşkıran
17	İlkokul Kitapları Yurttaşlık Bilgisi Dersleri V.Sınıf	1950	Milli Eğitim Basımevi	Bedia Ermat, Kemal Ermat
18	Ortaokul Kitapları Yurttaşlık Bilgisi II	1950	Milli Eğitim Basımevi	Tezer Taşkıran
19	Ortaokul Kitapları Yurttaşlık Bilgisi III	1950	Milli Eğitim Basımevi	Tezer Taşkıran
20	İlkokul Kitapları Yurttaşlık Bilgisi Dersleri IV.Sınıf	1951	Milli Eğitim Basımevi	Faruk Kurtuluş
21	Yurttaşlık Bilgisi IV	1956	Çeltüt Yayınevi	İbrahim İleri
22	İlkokul Kitapları Yurttaşlık Bilgisi Dersleri IV.Sınıf	1957	Milli Eğitim Basımevi	Bedia Ermat, Kemal Ermat
23	İlkokul Kitapları Yurttaşlık Bilgisi Dersleri V.Sınıf	1957	Milli Eğitim Basımevi	Bedia Ermat, Kemal Ermat
24	Yurttaşlık Bilgisi I	1959	Remzi Kitabevi	Osman Pazarlı
25	Ortaokullar İçin Yurttaşlık Bilgisi I	1963	İnkılap ve Aka Kitabevleri	Burhan Anıl, İbrahim Beğen
26	İlkokullar İçin Yurttaşlık Bilgisi V	1966	İnkılap ve Aka Kitabevleri	Sabahattin Arıç
27	Testli Yurttaşlık Bilgisi III	1968	İnkılap ve Aka Kitabevleri	Cemal Onoğur
28	Testli Yurttaşlık Bilgisi II	1969	İnkılap ve Aka Kitabevleri	Cemal Onoğur
29	Yurttaşlık Bilgisi II	1969	Remzi Kitabevi	Osman Pazarlı
30	Yurttaşlık Bilgisi İlkokul 5	1969	Atlas Yayınevi	Hasan Ali Yücel, Rakım Çalapala
31	Testli Yurttaşlık Bilgisi Orta I	1969	İnkılap Kitabevi	Cemal Onoğur
32	Testli Yurttaşlık Bilgisi Orta I	1972	İnkılap ve Aka Kitabevleri	Cemal Onoğur
33	Sosyal Bilgiler 4	1973	Rehber Yayınevi	Hüseyin Hüsnü Tekışık
34	İlkokullar İçin Sosyal Bilgiler V.Sınıf (İkinci Bölüm)	1974	Başbakanlık Basımevi	Ferruh Sanır, Tarık Asal, Niyazi Akşit
35	İlkokullar İçin Sosyal Bilgiler IV.Sınıf	1975	Milli Eğitim Basımevi	Ferruh Sanır, Tarık Asal, Niyazi Akşit
36	Ortaokullar İçin Sosyal Bilgiler I.Sınıf	1976	Milli Eğitim Basımevi	Ferruh Sanır, Tarık Asal, Niyazi Akşit
37	Ortaokullar İçin Sosyal Bilgiler 2.Sınıf	1976	Milli Eğitim Basımevi	Ferruh Sanır, Tarık Asal, Niyazi Akşit
38	Ortaokullar İçin Sosyal Bilgiler 3.Sınıf	1976	Milli Eğitim Basımevi	Ferruh Sanır, Tarık Asal, Niyazi Akşit
39	İlkokullar İçin Sosyal Bilgiler V.Sınıf	1978	Milli Eğitim Basımevi	Ferruh Sanır, Tarık Asal, Niyazi Akşit
40	Ortaokullar İçin Sosyal Bilgiler 2.Sınıf	1980	Milli Eğitim Basımevi	Ferruh Sanır, Tarık Asal, Niyazi Akşit
41	İlkokullar İçin Sosyal Bilgiler IV.Sınıf	1981	Milli Eğitim Basımevi	Ferruh Sanır, Tarık Asal, Niyazi Akşit
42	Ortaokul Sosyal Bilgiler 1	1981	Milli Eğitim Basımevi	Kazım Saymalı
43	Ortaokul Sosyal Bilgiler 3	1983	Milli Eğitim Basımevi	Ferruh Sanır, Tarık Asal, Niyazi Akşit

Tablo 8

Araştırmada İncelenen Kitaplar 1983-1999

No	Kitap Adı	Yayın Yılı	Yayın Evi	Yazar
1	İlkokul Sosyal Bilgiler 5	1983	Milli Eğitim Basımevi	Ferruh Sanır, Tarık Asal, Niyazi Akşit
2	Ortaokul Sosyal Bilgiler 2	1984	Milli Eğitim Basımevi	Ferruh Sanır, Tarık Asal, Niyazi Akşit
3	Ortaokullar İçin Milli Tarih I	1985	Milli Eğitim Basımevi	Niyazi Akşit
4	Ortaokullar İçin Milli Tarih I	1986	Milli Eğitim Basımevi	Niyazi Akşit
5	Ortaokullar İçin Milli Tarih I	1987	Milli Eğitim Basımevi	Niyazi Akşit
6	Ortaokullar İçin Milli Coğrafya I	1987	Milli Eğitim Basımevi	Oğuz Ünal, Cafer Tayyar Karaoğuz
7	İlkokullar için Sosyal Bilgiler 4	1987	Milli Eğitim Basımevi	Ferruh Sanır, Tarık Asal, Niyazi Akşit
8	Ortaokullar İçin Milli Tarih I	1988	Milli Eğitim Basımevi	Niyazi Akşit
9	Ortaokullar İçin Milli Tarih I	1989	Milli Eğitim Basımevi	Niyazi Akşit
10	Ortaokullar İçin Milli Coğrafya I	1989	Türk Tarih Kurumu Basımevi	Komisyon
11	Birleştirilmiş Sınıflar İçin Sosyal Bilgiler İkinci Yıl	1988	Rehber Yayınevi	Hüseyin Hüsnü Tekişik
12	İlkokul Sosyal Bilgiler 5	1988	Milli Eğitim Basımevi	Ferruh Sanır, Tarık Asal, Niyazi Akşit
13	Birleştirilmiş Sınıflar İçin Sosyal Bilgiler Birinci Yıl	1989	Tekişik Yayıncılık	Hüseyin Hüsnü Tekişik
14	Birleştirilmiş Sınıflar İçin Sosyal Bilgiler 2.Yıl	1990	Koza Yayınları	Osman Kırbaş, Ziya Sırmatel, Mengüç Kırbaş, Zeki Türk Sırmatel
15	Birleştirilmiş Sınıflar İçin Renkli-Test Uygulamalı Sosyal Bilgiler 2.Yıl	1990	Bilim ve Kültür Yayınları	Elife Gündoğan
16	Birleştirilmiş Sınıflar İçin Sosyal Bilgiler 2.Yıl	1990	Vebsan A.Ş.	Mehmet Şahin
17	Sosyal Bilgiler 5	1990	Rehber Yayınevi	Hüseyin Hüsnü Tekişik
18	İlkokullar için Sosyal Bilgiler 4	1990	Türk Tarih Kurumu Basımevi	Komisyon
19	İlkokullar için Sosyal Bilgiler 5	1990	Türk Tarih Kurumu Basımevi	Komisyon
20	Birleştirilmiş Sınıflar İçin Sosyal Bilgiler 1.Yıl	1991	Koza Yayınları	Mengüç Kırbaş
21	Ortaokullar İçin Milli Coğrafya I	1992	Sanem Matbaacılık	Komisyon
22	Birleştirilmiş Sınıflar İçin Sosyal Bilgiler 1.Yıl	1993	Üner Yayınları	Erol Ünal Karabıyık
23	İlkokul Sosyal Bilgiler 5	1993	Gendaş A.Ş.	Selahattin Kaya
24	İlkokullar için Sosyal Bilgiler 5	1993	Türk Tarih Kurumu Basımevi	Komisyon
25	İlköğretim Sosyal Bilgiler 4	1994	Fil Yayınevi	Selman Erdem, İsmet Konuk, İlyas Küçükcan
26	İlkokullar için Sosyal Bilgiler 4	1994	Gaye Ders Kitapları	Ali Göndermez
27	İlkokul Sosyal Bilgiler 5	1994	Tekişik Yayıncılık	Hüseyin Hüsnü Tekişik
28	İlköğretim Okulları İçin Sosyal Bilgiler 5	1994	Önde Yayıncılık	Nalan Kılavuz
29	İlköğretim Birleştirilmiş Sınıflar Sosyal Bilgiler İkinci Yıl	1995	Tekişik Yayıncılık	Hüseyin Hüsnü Tekişik
30	Sosyal Bilgiler İlkokul 4	1995	Öğün Yayınları	Vedat Öğün
31	İlköğretim Sosyal Bilgiler 5	1995	Başarı Yayıncılık	Ercan Karlı, Aysel Düzgün, Ayşe Çetin
32	İlkokullar için Sosyal Bilgiler 4	1995	Milli Eğitim Basımevi	Güler Şenünver, Ezdihar Karabulut, H. Samim Kesim, Rıfat Turgut, Aliye Akay, Hasan Uslu, Murşide Kılıç, Mustafa Küçükbaycan, Ayten Toker, İsmet İnan, Bahir Güler
33	Ortaokullar İçin Milli Tarih I	1996	Milli Eğitim Basımevi	Niyazi Akşit
34	Birleştirilmiş Sınıflar İçin Sosyal Bilgiler 2.Yıl	1996	Öğün Yayınları	Vedat Öğün
35	İlköğretim Sosyal Bilgiler 5	1997	Salan Yayınları	Nurgün Şahin, Aziz Şahin
36	Birleştirilmiş Sınıflar İçin Sosyal Bilgiler 1.Yıl	1997	Öğün Yayınları	Vedat Öğün
37	Birleştirilmiş Sınıflı İlkokullar İçin Sosyal Bilgiler 1.Yıl	1997	Tekişik Yayıncılık	Hüseyin Hüsnü Tekişik
38	İlköğretim Sosyal Bilgiler 4	1999	Milli Eğitim Basımevi	Güler Şenünver, Ezdihar Karabulut, H. Samim Kesim, Rıfat Turgut, Nesime Ercan, Mustafa Küçükbaycan, Hasan Uslu, Aliye Akay
39	İlköğretim Sosyal Bilgiler 7	1999	Milli Eğitim Basımevi	Güler Şenünver, Ezdihar Karabulut, H. Samim Kesim, Rıfat Turgut, Nesime Ercan, Mustafa Küçükbaycan, Hasan Uslu, Aliye Akay

Tablo 9

Araştırmada İncelenen Kitaplar 2001-2018

No	Kitap Adı	Yayın Yılı	Yayın Evi	Yazar
1	İlköğretim Sosyal Bilgiler 6	2001	Ders Kitapları Anonim Şirketi	Cemalettin Şahin, Emine Yamanlar, Hamdi Göze
2	İlköğretim Sosyal Bilgiler 4	2001	Milli Eğitim Basımevi	Güler Şenünver, Ezdiyar Karabulut, H. Samim Kesim, Rifat Turgut, Nesime Ercan, Mustafa Küçükbaycan, Hasan Uslu, Aliye Akay
3	İlköğretim Sosyal Bilgiler 5	2001	Milli Eğitim Basımevi	Güler Şenünver, Ezdiyar Karabulut, H. Samim Kesim, Rifat Turgut, Nesime Ercan, Mustafa Küçükbaycan, Hasan Uslu, Aliye Akay
4	İlköğretim Sosyal Bilgiler 6	2001	Milli Eğitim Basımevi	Güler Şenünver, Ezdiyar Karabulut, H. Samim Kesim, Rifat Turgut, Nesime Ercan, Mustafa Küçükbaycan, Hasan Uslu, Aliye Akay
5	İlköğretim Sosyal Bilgiler 6	2003	Milli Eğitim Basımevi	Güler Şenünver, Ezdiyar Karabulut, H. Samim Kesim, Rifat Turgut, Nesime Ercan, Mustafa Küçükbaycan, Hasan Uslu, Aliye Akay
6	İlköğretim Sosyal Bilgiler 7	2003	Milli Eğitim Basımevi	Güler Şenünver, Ezdiyar Karabulut, H. Samim Kesim, Rifat Turgut, Nesime Ercan, Mustafa Küçükbaycan, Hasan Uslu, Aliye Akay
7	İlköğretim Sosyal Bilgiler 5	2004	Milli Eğitim Basımevi	Güler Şenünver, Ezdiyar Karabulut, H. Samim Kesim, Rifat Turgut, Nesime Ercan, Mustafa Küçükbaycan, Hasan Uslu, Aliye Akay
8	İlköğretim Sosyal Bilgiler 4	2004	Milli Eğitim Basımevi	Güler Şenünver, Ezdiyar Karabulut, H. Samim Kesim, Rifat Turgut, Nesime Ercan, Mustafa Küçükbaycan, Hasan Uslu, Aliye Akay
9	İlköğretim Sosyal Bilgiler 4	2005	Feza Gazetecilik A.Ş.	Meltem Tekerek, Niyazi Kaya, Melek Derya Alıç, Bekir Yılbat, Tuğrul Yıldırım, Miyase Koyuncu, Kadir Ulusoy
10	İlköğretim Sosyal Bilgiler 5	2005	İmaj İç ve Dış Ticaret A.Ş.	Demet Karagöz, Meltem Tekerek, Niyazi Kaya, Hikmet Azer, Melek Derya Alıç, Bekir Yılbat, Miyase Koyuncu, Kadir Ulusoy
11	İlköğretim Sosyal Bilgiler 4	2005	A Yayınları	Enver Aydın Kolukısa, Şahin Oruç, Bülent Akbaba, Hakan Dündar
12	İlköğretim Sosyal Bilgiler 6	2006	A Yayınları	Enver Aydın Kolukısa, Halil Tokcan, Bülent Akbaba
13	İlköğretim Sosyal Bilgiler 5	2006	Saray Matbaacılık	Demet Karagöz, Meltem Tekerek, Niyazi Kaya, Hikmet Azer, Melek Derya Alıç, Bekir Yılbat, Miyase Koyuncu, Kadir Ulusoy
14	İlköğretim Sosyal Bilgiler 6	2006	Milsan Basın San A.Ş.	Emine Genç, Mecit Mümin Polat, Samettin Başol, Niyazi Kaya, Hikmet Azer, Sevil Gökçe, Miyase Koyuncu, Abdülcelil Gök, Abdullah Yıldız, Dilek Yılmaz, Adem Özcan
15	İlköğretim Sosyal Bilgiler 7	2006	Devlet Kitapları Müdürlüğü	Emine Genç, Mecit Mümin Polat, Niyazi Kaya, Hikmet Azer, Miyase Koyuncu, Adem Özcan
16	İlköğretim Sosyal Bilgiler 5	2007	Doğan Ofset Yayıncılık ve Matbaacılık	Mecit Mümin Polat, Niyazi Kaya, Miyase Koyuncu, Adem Özcan
17	İlköğretim Sosyal Bilgiler 7	2007	Doğan Ofset Yayıncılık ve Matbaacılık	Mecit Mümin Polat, Niyazi Kaya, Miyase Koyuncu, Adem Özcan
18	İlköğretim Sosyal Bilgiler 4	2009	İhlas Gazetecilik A.Ş.	Meltem Tekerek, Niyazi Kaya, Melek Derya Alıç, Bekir Yılbat, Tuğrul Yıldırım, Miyase Koyuncu, Kadir Ulusoy
19	İlköğretim Sosyal Bilgiler 4	2010	Kelebek Matbaacılık	Miyase Koyuncu Kaya, Özgül Dağ, Emine Koçak, Tuğrul Yıldırım, Mehmet Ünal
20	İlköğretim Sosyal Bilgiler 5	2010	Bediralp Matbaacılık	Samettin Başol, Fatma Ünal, Hikmet Azer, Abdullah Yıldız, Ömer Faruk Evirgen
21	İlköğretim Sosyal Bilgiler 7	2010	Saray Matbaacılık	Mecit Mümin Polat, Niyazi Kaya, Miyase Koyuncu, Adem Özcan
22	İlköğretim Sosyal Bilgiler 6	2011	Saray Matbaacılık	Komisyon
23	İlköğretim Sosyal Bilgiler 7	2012	Başak Matbaacılık	Komisyon
24	İlköğretim Sosyal Bilgiler 4 (Ders ve Öğrenci Çalışma Kitabı, Birinci Kitap)	2013	Saray Matbaacılık	Miyase Koyuncu Kaya, Özgül Dağ, Emine Koçak, Tuğrul Yıldırım, Mehmet Ünal
25	İlköğretim Sosyal Bilgiler 7	2016	Başak Matbaacılık	Komisyon
26	İlkokul Sosyal Bilgiler 4	2017	Saray Matbaacılık	Ömer Faruk Evirgen, Zuhal Özduval, Jülide Özkan, Suna Öztürk
27	İlkokul Sosyal Bilgiler 4	2018	Tuna Matbaacılık	Sami Tüysüz

Tablo 10

Araştırmada İncelenen Kitaplar 2018-2021

No	Kitap Adı	Yayın Yılı	Yayın Evi	Yazar
1	Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu Sosyal Bilgiler 5	2018	Anadol Yayıncılık	Erhan Şahin
2	Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu Sosyal Bilgiler 6	2018	Netbil Basım ve Yayıncılık	Faruk Gökalp Yılmaz, Hasan Bayraktar, Mustafa Kemal Özden, Murat Akpınar, Ömer Evin
3	Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu Sosyal Bilgiler 7	2018	Netbil Basım ve Yayıncılık	Gökhan Gültekin, Murat Akpınar, Mustafa Nohutcu, Pınar Özerdoğan, Seher Aygün
4	Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu Sosyal Bilgiler 6	2019	EBA	Cengiz Yıldırım, Fatih Kaplan, Hayriye Kuru, Mukaddes Yılmaz
5	Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu Sosyal Bilgiler 7	2019	Çağlayan Matbaası	Öznur Açıl, Hülya Güvenç, Ayşegül Hayta, Sezcan Kılıç
6	Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu Sosyal Bilgiler 5	2020	Özgün Matbaacılık	Ömer Faruk Evirgen, Jülide Özkan, Suna Öztürk
7	Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu Sosyal Bilgiler 6	2020	Çağlayan Matbaası	Cengiz Yıldırım, Fatih Kaplan, Hayriye Kuru, Mukaddes Yılmaz
8	Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu Sosyal Bilgiler 7	2020	Özgün Matbaacılık	Öznur Açıl, Hülya Güvenç, Ayşegül Hayta, Sezcan Kılıç
9	Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu Sosyal Bilgiler 5	2021	EBA	Ömer Faruk Evirgen, Jülide Özkan, Suna Öztürk
10	Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu Sosyal Bilgiler 6	2021	EBA	Cengiz Yıldırım, Fatih Kaplan, Hayriye Kuru, Mukaddes Yılmaz
11	Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu Sosyal Bilgiler 7	2021	EBA	Öznur Açıl, Hülya Güvenç, Ayşegül Hayta, Sezcan Kılıç
12	Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu Sosyal Bilgiler 7	2021	EBA	Gökhan Gültekin, Murat Akpınar, Mustafa Nohutcu, Pınar Özerdoğan, Seher Aygün

3.3. Verilerin Toplanması

Araştırmada veri toplama yöntemi olarak doküman inceleme yöntemi kullanılmıştır. Doküman inceleme, araştırılan olgu ya da olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsamaktadır ve tek başına ya da diğer veri toplama yöntemleri ile kullanılabilir (Yıldırım ve Şimşek, 2018, s. 189). Araştırmada incelenecek olan kitaplara Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı Kütüphanesi, Ferit Ragıp Tuncor Bakanlık Arşiv ve Dokümantasyon Kütüphanesi ve Milli Eğitim Bakanlığı'nın web sitesi üzerinden erişilmiştir. Araştırmanın sınırlılıkları çerçevesine uygun olarak ders kitapları incelenerek, söz konusu kitaplardan veriler toplanmıştır.

3.4. Verilerin Analizi

Araştırmada, ders kitaplarındaki sözel ve görsel ifadeler nüfus ve nüfus ile ilgili kavramlar çerçevesinde incelenmiştir. Verilerin analizinin doküman incelemesi yönteminde, betimsel analiz ve içerik analizi olmak üzere iki şekilde yapıldığı ifade edilir (Yıldırım ve Şimşek, 2018, s. 239). Bu araştırmada tüm veriler baştan sona okunarak, verilerin analizi aşamasında içerik analizi yöntemi kullanılmıştır. İçerik analizi, genellikle yazılı ve görsel verilerin analizinde kullanılan, belirli kurallar çerçevesinde kodlamalar yapılarak, metin ve görselleri kategorilerle özetleyen sistematik bir analiz tekniği olarak ifade edilir. Araştırmacılar içerik analizi yoluyla, metin ve görsellerdeki kavramların anlamlarını ve ilişkilerini belirleyerek, buradaki mesaja ilişkin çıkarımlar yaptıkları vurgulanmıştır (Büyüköztürk, Çakmak, Akgün, Karadeniz ve Demirel, 2017, s. 259). İçerik analizinin amacı toplanmış olan verileri açıklayacak ilişkilere ulaşmaktır. Bunu yaparken, birbirlerine benzeyen veriler belirli temalar altında bir araya getirilerek, okuyucunun anlayabileceği bir şekilde düzenlenir. İçerik analizi; verilerin kodlanması, temaların bulunması, kodların ve temaların düzenlenmesi, bulguların tanımlanması ve yorumlanması olmak üzere dört aşamada gerçekleşmektedir. Verilerin kodlanması: Bu aşama içerik analizinin ilk aşamasıdır. Elde edilen veriler incelenir, anlamlı ve ilişkili olacak şekilde bölümlere ayrılır ve söz konusu bölümler bir veya birkaç sözcük ile isimlendirilir. Tüm bilgiler bu şekilde isimlendirildikten sonra bir kod listesi oluşturulur ve temaların bulunması aşamasına geçilir. Temaların bulunması aşaması ikinci aşamadır. İlk aşamada oluşturulan kodların verileri açıklamak için yeterli olmadığı ifade edilir. Bu aşamada, kodlar ortak özelliklerine göre bir araya getirilir, benzerlik ve farklılıklarına göre incelenerek daha genel olguları içeren temalar altında birleştirilir. Kodların ve temaların düzenlenmesi aşaması üçüncü aşamadır. Bu aşamada kodlar ve temalar düzenlenir. Daha önceki aşamalarda elde edilen aynı kod ve tema altındaki veriler, yorum ve görüş belirtilmeden tanımlandığı ifade edilir. Bulguların tanımlanması ve yorumlanması ise son aşamadır. Bu aşamada toplanan verilere anlam kazandırmak, elde edilen bulgular arasında neden-sonuç ilişkileri kurmak ve bir

sonuca ulaşmak gerekmektedir. İçerik analizinin bu dört aşaması, birbirlerine bağlıdır ve belirgin şekilde birbirinden ayıramayabilir. İlk aşamada yapılan kodlamalar ikinci aşamada temalar altında toplanır, üçüncü aşamada ise oluşturulan kodlar ve temalar düzenlenir ve betimlenir. Son aşamada ise, yapılan betimleme değerlendirilir ve yorumlanır (Yıldırım ve Şimşek, 2018, s. 242).

3.5. Araştırmanın Güvenirliği

Bu araştırmada güvenirliliğin sağlanması noktasında, içerik analizinde oluşturulan temalar için üç uzmanın (sosyal bilgiler öğretimi uzmanı, nüfus kavramları öğretimi uzmanı ve nitel eğitim araştırmaları uzmanı) görüşü alınmıştır ve araştırmanın tutarlı bir yapı arz ettiği belirlenmiştir.

BÖLÜM IV

BULGULAR VE YORUM

Araştırmanın bu bölümünde 1934-2021 yılları arasında okutulan sosyal bilgiler eğitimine yönelik ders kitapları içerik analizi tekniği ile incelenmiştir. Bu doğrultuda nüfus ve nüfus ile ilgili kavramlara ait elde edilen bulgulardan oluşturulan temalar ve kodların tablosu verilmiştir. Sonrasında araştırmanın alt boyutları dahilinde elde edilen veriler sunulmuştur.

Tablo 11

Nüfus ve Nüfus ile İlgili Temalar ve Kodlar

No	Tema	Kodlar
1	Nüfus Hareketleri	Ölümler, Doğumlar, Göç
2	Nüfusun Dağılışı	Nüfus Dağılımı, Nüfus Yoğunluğu
3	Nüfus Artışı	Nüfusun Artışı, Nüfus Artış Hızı, Doğal Nüfus Artışı
4	Nüfus Sayısı	Nüfus Genel Sayımı, Nüfus Miktarı
5	Nüfus Nitelikleri	Nüfus Yaş Yapısı, Nüfus Piramidi, Kadın-Erkek Nüfusu, Genç-Yaşlı Nüfus, Nüfusun Yerleşimi, Bağımlı Nüfus, Aktif Nüfus, Nüfusun Eğitimi, İşsizlik
6	Nüfus Kavramları	Demografi, Nüfus Projeksiyonu, Aile Planlaması, Nüfus Sayımı Yapan Kurumlar, Nüfus Kurumları

4.1. 1934-2021 Yılları Arasında Okutulan Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarındaki Nüfus ile ilgili Kavramlar

Bu başlıkta 1934-2021 yılları arasında okutulan sosyal bilgiler eğitimine yönelik ders kitaplarında bulunan nüfus ve nüfus ile ilgili kavramlar, nüfusun niteliği, nüfusun niceliğine ve nüfus ile ilgili diğer kavramlar olarak bir tablo halinde sunulmuştur.

Tablo 12

Nüfus ve Nüfus ile İlgili Kavramlar

No	Nüfusun Niteliğine Yönelik	No	Nüfusun Niceliğine Yönelik	No	Nüfus ile ilgili Diğer Kavramlar
1	Nüfus Yaş Yapısı	1	Nüfus Artışı	1	Nüfus Sayımı
2	Nüfus Piramidi	2	Doğal Nüfus Artışı	2	Genel Nüfus Sayımı
3	Kadın Nüfusu	3	Nüfus Artış Hızı	3	Devlet İstatistik Kurumu
4	Erkek Nüfusu	4	Ölüm Oranı	4	Türkiye İstatistik Kurumu
5	Genç Nüfus	5	Doğum Oranı	5	İnsan Topluluğu
6	Yaşlı Nüfus	6	Nüfus Yoğunluğu	6	Aile Planlaması
7	Kır-Kent Nüfusu	7	Tarımsal Nüfus Yoğunluğu	7	Nüfus Projeksiyonu
8	Bağımlı Nüfus	8	Tarımsal Nüfus Oranı	8	Nüfus Tahmini
9	Aktif Nüfus	9	Seyrek Nüfus	9	Demografi
10	İşsizlik	10	Yoğun Nüfus	10	Mülteci
		11	Nüfus Miktarı	11	Nüfus Dairesi
		12	Nüfus Sayısı	12	Nüfus Müdürlüğü
		13	Göç	13	Kimlik Belgesi
		14	Göçebe	14	T.C. Nüfus Cüzdanı
		15	Kavimler Göçü	15	T.C. Kimlik Kartı
		16	Beyin Göçü		
		17	Gönüllü Göç		
		18	Zorunlu Göç		
		19	Sürekli Göç		
		20	Geçici Göç		
		21	Mevsimlik Göç		
		22	İç Göç		
		23	Dış Göç		
		24	Kırdan Kente Göç		
		25	Kentten Kıra Göç		
		26	Kentten Kente Göç		
		27	Kırdan Kıra Göç		

4.2. 1934-2021 Yılları Arasında Okutulan Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarındaki Nüfus Kavramına Yer Verilen Ünite, Öğrenme Alanları ve Konular

Tablo 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20 ve 21’de yer alan ünite ve öğrenme alanları hangi konu ile ilişkiliyse sıra bazında numaralandırılmıştır. Örnek olarak 1956 Yurt Bilgisi IV kitabının tabloda listelendiği gibi, “1. Köyde Yaşayış” ünitesi içerisinde “1. Köyümüzü tanıyalım, Sevelim konusu” konusu yer almaktadır. Tek bir ünite ve öğrenme alanı içeren kitaplarda, numaralandırma kullanılmamıştır.

Tablo 13

Nüfus Kavramı Bulunan Ünite, Öğrenme Alanları ve Konular 1934-1956

No	Kitap Adı	Yayın Yılı	Üniteler ve Öğrenme Alanları	Konular
1	İlk Mektep Kitapları: IV.Sınıf Yurt Bilgisi	1934	İçtimai Yardım	-
2	İlk Mektep Kitapları: V.Sınıf Yurt Bilgisi	1934	Köy	-
3	İlk Mektep Kitapları: V.Sınıf Yurt Bilgisi	1937	Köy	-
4	İlk Mektep Kitapları: V.Sınıf Yurt Bilgisi	1938	Köy	-
5	İlkokul Kitapları Yurt Bilgisi Dersleri V.Sınıf	1939	Hükümet Ne İşler Görür? Vekillerin Çalışması	Maarif Vekilliği
6	Ortaokul Kitapları Yurt Bilgisi I	1939	Vazifelerimiz	Vatandaşların Devlete Karşı Vazifeleri
7	Ortaokul Kitapları Yurt Bilgisi II	1940	Dahiliye Vekaleti	Nüfus Umum Müdürlüğü, Belediyeler
8	İlkokul Kitapları Yurt Bilgisi Dersleri IV.Sınıf	1941	1.Giriş, 2. İkinci Bölüm	1.Yurdum Sen Ne Güzelsin, 1.İnsan ve Toplu Yaşayış, 1.Aile Ocağı, 2.Kasabada Yaşayış, Kasaba ve Şehir, 2.Türk Devleti ve Türk Cumhuriyeti
9	İlkokul Kitapları Yurt Bilgisi Dersleri V.Sınıf	1941	Hükümet Ne İşler Görür? Vekillerin Çalışması	Maarif Vekilliği
10	Ortaokul Kitapları Yurt Bilgisi II	1941	Dahiliye Vekaleti	Nüfus Umum Müdürlüğü, İdari Teşkilatımız
11	İlkokul Kitapları Yurt Bilgisi Dersleri V.Sınıf	1945	Üçüncü Bölüm	Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti Nasıl Kurulur
12	Ortaokul Kitapları Yurt Bilgisi II	1945	İç İşleri Bakanlığı	Nüfus Genel Müdürlüğü, İdari Kuruluşumuz, Belediyeler
13	İlkokul Kitapları Yurt Bilgisi Dersleri V.Sınıf	1947	Üçüncü Bölüm	Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti Nasıl Kurulur
14	İlkokul Kitapları Yurt Bilgisi Dersleri IV. Sınıf	1948	1.Birinci Bölüm, 2.İkinci Bölüm	1.İnsan Yalnız Başına Yaşayamaz, 1.Aile Yuvası, 2.Kasaba ve Şehirlerde Yaşayış,
15	Ortaokul Kitapları Yurt Bilgisi II	1948	İç İşleri Bakanlığı	Nüfus Genel Müdürlüğü, İdari Kuruluşumuz, Belediyeler
16	Ortaokul Kitapları Yurt Bilgisi I	1949	Vatandaşların Devlete Karşı Vazifeleri	Seçim
17	İlkokul Kitapları Yurttaşlık Bilgisi Dersleri V.Sınıf	1950	Hükümet Ne İşler Görür? Bakanlar Kurulu	Çalışma Bakanlığı
18	Ortaokul Kitapları Yurttaşlık Bilgisi II	1950	Topluluğu Yaşatan Kurumlar	İdari Kuruluşumuz
19	Ortaokul Kitapları Yurttaşlık Bilgisi III	1950	Vatandaşlık Ödevlerimiz	Memleketimizde Milletvekili Seçimi
20	İlkokul Kitapları Yurttaşlık Bilgisi Dersleri IV.Sınıf	1951	Birinci Bölüm	Köy ve Köyde Yaşayış
21	Yurttaşlık Bilgisi IV	1956	1.Köyde Yaşayış, 2.Kasabamızı, Şehrimizi Tanıyalım Sevelim, 3.Türkiyemizin İdari Kuruluşunu Öğrenelim	1.Köyümüzü Tanıyalım, Sevelim, 2.Kasaba ve Şehirde Halk İdaresi, 3.Kazada Vilayette Hükümet İdaresi

Tablo 14

Nüfus Kavramı Bulunan Ünite, Öğrenme Alanları ve Konular 1957-1976

No	Kitap Adı	Yayın Yılı	Üniteler ve Öğrenme Alanları	Konular
1	İlkokul Yurttaşlık Dersleri IV.Sınıf Kitapları Bilgisi	1957	İkinci Bölüm	Kasaba ve Şehirlerde Yaşayış
2	İlkokul Yurttaşlık Dersleri V.Sınıf Kitapları Bilgisi	1957	Hükümet Ne İşler Görür? Bakanlar Kurulu	Çalışma Bakanlığı
3	Yurttaşlık Bilgisi I	1959	Geniş Çevremiz	Şehir Kasaba ve Köyler, Geniş Çevremizin Yönetimi
4	Ortaokullar İçin Yurttaşlık Bilgisi I	1963	Geniş Çevremiz	Şehir Kasaba ve Köyler, Valinin Görevleri, Kasaba veya Şehir içinde Türlü Resmi Kurumlar
5	İlkokullar İçin Yurttaşlık Bilgisi V	1966	Türkiye’de Yönetim Bölümü	İlin Genel Yönetimi
6	Testli Yurttaşlık Bilgisi III	1968	Vatandaşlık Ödevlerimiz: Seçim	Seçim Şekilleri
7	Testli Yurttaşlık Bilgisi II	1969	Geniş Çevremizin Yönetimi	Türkiye’nin Yönetim Bölünüşü
8	Yurttaşlık Bilgisi II	1969	1.Geniş Çevremizin Yönetim Örgütleri, 2.Bucakların ve İlçelerin Yönetimi, 3.İllerin Yönetimi	1.Köyler ve Köy Yönetimi, 2.Bucakların Yönetimi, 2. İlçelerin Yönetimi, 3. İllerin Yönetimi, 3.İllerin Genel Yönetimi, 3.İllerin Özel İdaresi
9	Yurttaşlık İlkokul 5 Bilgisi	1969	Türkiye’de Yönetim Bölümü	Türkiye’de Yönetim Bölümü, İl Genel İdaresi
10	Testli Yurttaşlık Bilgisi Orta I	1969	1.Yakın Çevremiz, 2.Geniş 3.Çevremiz, Belediyemiz	1.Mahallemizin Yönetimi, 1.Kasaba, Şehrimizde Bulunan Kurumlar, 2.Kasabamız, Şehrimiz, 2. Kasabamız, Şehrimizin Yönetimi, 3.Belediyenin Yaptığı İşler, 3.Belediyenin Kuruluşları
11	Testli Yurttaşlık Bilgisi Orta I	1972	1.Yakın Çevremiz, 2.Geniş Çevremiz, 3.Belediyemiz	1.Mahallemizin Yönetimi, 1.Kasaba, Şehrimizde Bulunan Kurumlar, 2.Kasabamız, Şehrimiz, 2. Kasabamız, Şehrimizin Yönetimi, 3.Belediyenin Yaptığı İşler, 3.Belediyenin Kuruluşları
12	Sosyal Bilgiler 4	1973	1.İlimiz ve Bölgemiz, 2.Türkiyemiz, 3.Yurdumuzda Bugünkü Hayat	1.Yaşadığımız Yer, 1.İlimizde ve Bölgemizde Yaşayış, 1.İlimizin Yönetimi, 1.Coğrafi Bölgelerimiz, 2.Türkiye’ye Nereden Geldik, 3.Yurdumuzda Nüfus
13	İlkokullar İçin Sosyal Bilgiler V.Sınıf (İkinci Bölüm)	1974	1.Komşu Ülkelerde Yaşayış, 2.Bütünüyle Dünyamız ve Bölümleri	1.Doğu Avrupa ve Kuzey Asya, 1.Ön Asya ve Ön Asya Ülkeleri, 2. Yeni Dünya Kıtaları ve Öbürleri, 2. Orta Kuşak Ülkelerinde Yaşayış, 2.Sıcak Kuşak Ülkelerinde Yaşayış
14	İlkokullar İçin Sosyal Bilgiler IV.Sınıf	1975	1.Nasıl ve Nerede Yaşıyoruz?, 2.Vatanımız, Türkiye’de Yaşayış ve Sorunlarımız, 3.Türklerin Anayurdu Büyük Göçler ve Sonuçları	1.Köyümüzde Yaşayış, 2.Nüfusumuz, 3.İç Asya ve Büyük Göçler
15	Ortaokullar İçin Sosyal Bilgiler I.Sınıf	1976	1.Hangi toplulukların üyesiyiz? Bu topluluklar içinde yaşayış, Haklarımız ve Görevlerimiz, 2.Türkiye’nin Neresindeyiz, 3.Orta (İç) Asya Türkleri ve Türk Göçleri	1.Köy Toplumu Mahalle ve Semt, 1.Köy, Kasaba ve Şehir Topluluğu İçinde, 1.Yerel ve Genel Yönetim Kuruluşları, 2.İç Anadolu Bölgesinde Yaşayış, 2.Ege Bölgesinde Yaşayış, 2.Marmara Bölgesinde Yaşayış, 2.Karadeniz Bölgesinin Batı Bölümünde Yaşayış, 2.Karadeniz Bölgesinin Doğu Bölgesinde Yaşayış, 3.Göçlerden Sonra İç Asya’da Kurulan Türk Devletleri

Tablo 15

Nüfus Kavramı Bulunan Ünite, Öğrenme Alanları ve Konular 1976-1987

No	Kitap Adı	Yayın Yılı	Üniteler ve Öğrenme Alanları	Konular
1	Ortaokullar İçin Sosyal Bilgiler 2.Sınıf	1976	Komşularımız ve İlişkilerimiz Olan Devletler	Komşularımız, İlişkımız olan Öteki Devletler
2	Ortaokullar İçin Sosyal Bilgiler 3.Sınıf	1976	Nüfusumuz ve Nüfus Problemlerimiz	Türkiye’de Nüfus Artışı, Nüfusumuzun Görünüşü, Türkiye’de Nüfus Yoğunluğu, Sık ve Seyrek Nüfuslu Yörelere ve Nedenleri, Büyük Şehirlerin Önemli Problemleri, Nüfus Kaybının Nedenleri
3	İlkokullar İçin Sosyal Bilgiler V.Sınıf	1978	1.Komşu Ülkelerde Yaşayış, 2.Bütünüyle Dünyamız ve Bölümleri,	1.Doğu Avrupa ve Kuzey Asya, 1.Balkan Yarımadası ve Balkan Ülkeleri, 1.Ön Asya ve Ön Asya Devletleri, 2.Eski Dünya Kıtaları, 2.Yeni Dünya Kıtaları ve Öbürleri, 2.Orta Kuşak Ülkelerinde Yaşayış
4	Ortaokullar İçin Sosyal Bilgiler 2.Sınıf	1980	Komşularımız ve İlişkilerimiz olan Devletler	Komşularımız, İlişkımız olan Öteki Devletler
5	İlkokullar İçin Sosyal Bilgiler IV.Sınıf	1981	1.Nasıl ve Nerede Yaşıyoruz, 2.Vatanımız Türkiye’de Yaşayış ve Sorunlarımız, 3.Türkiye’de Bizden Önce Kimler Nasıl Yaşadılar, 4.Türklerin Anayurdu Büyük Göçler ve Sonuçları	1.Köyümüzde Yaşayış, 2.Nüfusumuz, 3.Eski Mezopotamyalılar ve Mısırlılar Nasıl Yaşardı, 4.İç Asya ve Büyük Göçler
6	Ortaokul Bilgiler 1	Sosyal 1981	1.Yaşadığımız Topluluklar İçinde Haklarımız ve Görevlerimiz, 2.Yurdumuzun Neresinde Yaşıyoruz	1.Öğrencilerin Sınıf Toplumu içinde Hak ve Ödevleri vardır, 1.Köyümüz, Kasabamız ya da Kentimiz İçindeki Yaşayışımız; Ödevlerimiz ve Sorunlarımız, 2.Denize Kıyısı Olan Bölgelerimiz, 2.Denizden Uzak Olan Bölgelerimiz
7	Ortaokul Bilgiler 3	Sosyal 1983	Nüfusumuz ve Nüfus Sorunlarımız	Türkiye’de Nüfus Artışı, Nüfusumuzun Görünüşü, Türkiye’de Nüfus Yoğunluğu, Sık ve Seyrek Nüfuslu Yörelere, Büyük Şehirlerin Önemli Problemleri, Nüfus Kaybının Nedenleri
8	İlkokul Sosyal Bilgiler 5	1983	1.Komşu Ülkelerde Yaşayış, 2.Bütünüyle Dünyamız ve Bölümleri	1.Doğu Avrupa ve Kuzey Asya, 1.Balkan Yarımadası ve Balkan Ülkeleri, 1.Ön Asya ve Ön Asya Devletleri, 2.Eski Dünya Kıtaları, 2.Yeni Dünya Kıtaları ve Öbürleri, 2.Orta Kuşak Ülkelerinde Yaşayış, 2.Sıcak Kuşak Ülkelerinde Yaşayış
9	Ortaokul Bilgiler 2	Sosyal 1984	Komşularımız ve İlişkilerimiz Olan Devletler	Komşularımız, İlişkımız olan Öteki Devletler
10	Ortaokullar İçin Tarih I	Milli 1985	Orta Asya Türkleri ve Göçler	Türklerin İlk Yurdu (Anayurdu) Orta Asya
11	Ortaokullar İçin Tarih I	Milli 1986	Orta Asya Türkleri ve Göçler	Türklerin İlk Yurdu (Anayurdu) Orta Asya
12	Ortaokullar İçin Tarih I	Milli 1987	Orta Asya Türkleri ve Göçler	Türklerin İlk Yurdu (Anayurdu) Orta Asya
13	Ortaokullar İçin Coğrafya I	Milli 1987	1.Asya Kıtası 2.Türkiyemiz 3.Türkiye’nin Ekonomik Coğrafyasını Etkileyen Şartlar	1.Asya Ülkelerine Toplu Bakış 2.Türkiye’mizin Beşerî ve Ekonomik Özellikleri 3. Nüfus ve Etkileri, 3.Yerleşme ve Etkileri

Tablo 16

Nüfus Kavramı Bulunan Ünite, Öğrenme Alanları ve Konular 1987-1990

No	Kitap Adı	Yayın Yılı	Üniteler ve Öğrenme Alanları	Konular
1	İlkokullar için Sosyal Bilgiler 4	1987	1.Nasıl ve Nerede Yaşıyoruz, 2.Vatanımız Türkiye’de Yaşayış ve Sorunlarımız, 3.Türkiye’de Bizden Önce Kimler Nasıl Yaşadılar, 4.Türklerin Anayurdu Büyük Göçler ve Sonuçları	1.Köyümüzde Yaşayış, 2.Nüfusumuz, 3.Eski Mezopotamyalılar ve Mısırlılar Nasıl Yaşardı, 4.İç Asya ve Büyük Göçler
2	Ortaokullar İçin Milli Tarih I	1988	Orta Asya Türkleri ve Göçler	Türklerin İlk Yurdu (Anayurdu) Orta Asya
3	Birleştirilmiş Sınıflar İçin Sosyal Bilgiler İkinci Yıl	1988	1.İlimiz, 2.Yurdumuz, 3.Dünyamız	1.İlimizde Yaşayış, 1.İçinde Bulunduğumuz İlin Yönetimi, 2.Yurdumuzun Nüfusu, 2.Yurdumuzun Ekonomisi, 3.Dünya’nın Tenha ve Kalabalık Yerleri, 3.En Çok Alışveriş Yaptığımız Ülkeler
4	İlkokul Sosyal Bilgiler 5	1988	1.Komşu Ülkelerde Yaşayış, 2.Bütünüyle Dünyamız ve Bölümleri	1.Doğu Avrupa ve Kuzey Asya, 1.Balkan Yarımadası ve Balkan Ülkeleri, 1.Ön Asya ve Ön Asya Devletleri, 2.Eski Dünya Kıtaları, 2.Yeni Dünya Kıtaları ve Öbürleri, 2.Orta Kuşak Ülkelerinde Yaşayış
5	Ortaokullar İçin Milli Tarih I	1989	Orta Asya Türkleri ve Göçler	Türklerin İlk Yurdu (Anayurdu) Orta Asya
6	Ortaokullar İçin Milli Coğrafya I	1989	1.Türkiye’ye Genel Bakış 2.Asya Kıtası 3.Türkiye’nin Ekonomik Coğrafyasını Etkileyen Şartlar	1.Türkiye’nin Beşerî Özellikleri 2.Asya Ülkelerine Toplu Bakış 3.Nüfus ve Etkileri, 3.Yerleşme ve Etkileri
7	Birleştirilmiş Sınıflar İçin Sosyal Bilgiler Birinci Yıl	1989	1.İlimiz ve Bölgemiz, 2.Dünyamız	1.İlimizin Nüfusu, 1.Yurdumuzun Coğrafi Bölgeleri, 2.Türklerin Anayurdu, 2.Yeni Dünya Karalar Topluluğu, 2.Türkiye’yi Çevreleyen Komşu Ülkeler
8	Birleştirilmiş Sınıflar İçin Sosyal Bilgiler 2.Yıl	1990	1.İlimiz, 2.Yurdumuz, 3.Dünyamız	1.İlimizde Yaşayış, 1.İçinde Bulunduğumuz İlin Yönetimi, 2.Yurdumuzun Nüfusu, 2.Yurdumuzun Ekonomisi, 3.Dünyaya Toplu Bakış, 3.Dünya’nın Tenha ve Kalabalık Yerleri, 3.Türklerin Yeryüzünde Dağılışı, 3.En Çok Alışveriş Yaptığımız Ülkeler
9	Birleştirilmiş Sınıflar İçin Renkli-Test Uygulamalı Sosyal Bilgiler 2.Yıl	1990	1.İlimiz, 2.Yurdumuz, 3.Dünyamız	1.İlimizde Yaşayış, 1.İçinde Bulunduğumuz İlin Yönetimi, 2.Yurdumuzun Nüfusu, 2.Türk Milletinin Gelişmesini Sağlayan İnkılaplar, 3.Dünyaya Toplu Bakış, 3.Dünya’nın Tenha ve Kalabalık Yerleri, 3.Türklerin Yeryüzünde Dağılışı, 3.En Çok Alışveriş Yaptığımız Ülkeler
10	Birleştirilmiş Sınıflar İçin Sosyal Bilgiler 2.Yıl	1990	1.İlimiz, 2.Yurdumuz, 3.Dünyamız	1.İlimizde Yaşayış, 1.İçinde Bulunduğumuz İlin Yönetimi, 2.Yurdumuzun Nüfusu, 3.Dünya’nın Tenha ve Kalabalık Yerleri, 3.En Çok Alışveriş Yaptığımız Ülkeler
11	Sosyal Bilgiler 5	1990	1.Yurdumuz ve Komşularımız, 2.Dünya’ya Toplu Bakış, 3.Dünya’nın Başlıca Ülkeleri	1.Balkan Yarımadasındaki Komşularımız, 1.Komşularımız Olan Diğer Ülkeler, 1.Yurdumuza Yakın Öteki Arap Ülkeleri, 2.Asya, Avrupa ve Afrika Kıtalarına Toplu Bakış, 2.Amerika ve Okyanusya Kıtalarına Toplu Bakış, 3.Türkiye’nin En Çok Alışveriş Yaptığı Ülkeler, 3.Afrika’da Bulunan Başlıca Ülkeler, 3.Asya’da Bulunan Başlıca Ülkeler, 3.Amerika’da Bulunan Öteki Ülkeler, 3.Okyanusya’da Bulunan Ülkeler

Tablo 17

Nüfus Kavramı Bulunan Ünite, Öğrenme Alanları ve Konular 1990-1995

No	Kitap Adı	Yayın Yılı	Üniteler ve Öğrenme Alanları	Konular
1	İlkokullar için Sosyal Bilgiler 4	1990	1.İlimiz ve Bölgemiz, 2.Tarih, Tarihte Anadolu, Türkler ve İslamiyet	1.İlimiz ve Bölgemizi Tanıyalım, 1.İlimizin Yönetimi, 1.Yurdumuzun Coğrafi Bölgeleri, 2.Türklerin Anayurdu ve Anadolu Uygarlıkları, 2.Selçuklu Uygarlığı
2	İlkokullar için Sosyal Bilgiler 5	1990	1.Dünyamız Yurdumuz ve Komşularımız, 2.Cumhuriyetimize Nasıl Kavuştuk, 3.Dünyaya Toplu Bakış	1.Yurdumuzda Nüfus, 1.Yurdumuzun Komşuları, 2. Türk İnkılabı ve Önemi, 3.Dünyayı Tanıyalım
3	Birleştirilmiş İçin Sosyal Bilgiler 1.Yıl	1991	1.İlimiz, 2.Dünyamız	1.Yurdumuzun Coğrafi Bölgeleri, 1.İlimizin Doğal Durumu, 2.Dünya Üzerinde Karalar ve Denizler, 2.Türkiye'nin Dünya Üzerindeki Yeri
4	Ortaokullar İçin Milli Coğrafya I	1992	1.Türkiye'ye Genel Bakış 2.Türkiye'nin Ekonomisini Etkileyen Şartlar 3.Asya Kıtası	1.Türkiye'nin Beşerî Özellikleri 2.Nüfus ve Yerleşmenin Etkileri 3.Asya Ülkelerine Toplu Bakış
5	Birleştirilmiş İçin Sosyal Bilgiler 1.Yıl	1993	1.İlimiz, 2.Yurdumuz, 3.Dünyamız	1.İlimizin Doğal Durumu, 1.Yurdumuzun Coğrafi Bölgeleri, 2.Türklerin İslamiyet'i Kabulü, 3.Dünyamızın Şekli, 3.Dünya Üzerinde Karalar ve Denizler, 3.Türkiye'nin Dünya Üzerindeki Yeri
6	İlkokul Sosyal Bilgiler 5	1993	1.Dünyamız Yurdumuz ve Komşularımız, 2.Türk Dünyasına Toplu Bakış	1.Yurdumuzda Nüfus, 1.Yurdumuzun Komşuları, 1.Türk İnkılabı ve Önemi, 2.Türk Cumhuriyetleri ve Türklerin Yaşadıkları Yerler
7	İlkokullar için Sosyal Bilgiler 5	1993	1.Dünyamız Yurdumuz ve Komşularımız, 2.Türk Dünyasına Toplu Bakış	1.Yurdumuzda Nüfus, 1.Yurdumuzun Komşuları, 1.Türk İnkılabı ve Önemi, 2.Türk Cumhuriyetleri ve Türklerin Yaşadıkları Yerler
8	İlköğretim Bilgiler 4	Sosyal 1994	1.İlimiz ve Bölgemiz, 2.Tarih, Tarihte Anadolu, Türkler ve İslamiyet	1.İlimiz ve Bölgemizi Tanıyalım, 1.Yurdumuzdaki Coğrafi Bölgeler, 2.Türklerin Ana Yurdu ve Anadolu Uygarlıkları, 2.İslamiyet'in Doğuşu ve Türklerin İslamiyet'i Kabulü
9	İlkokullar için Sosyal Bilgiler 4	1994	1.İlimiz ve Bölgemiz, 2.Tarih, Tarihte Anadolu, Türkler ve İslamiyet, 3.Türklerin Anadolu'ya Yerleşmesi	1.İlimiz ve Bölgemizi Tanıyalım, 1.Yurdumuzdaki Coğrafi Bölgeler, 2.Türklerin Ana Yurdu ve Anadolu Uygarlıkları, 2.İslamiyet'in Doğuşu ve Türklerin İslamiyet'i Kabulü, 3.Selçuklu Uygarlığı
10	İlkokul Sosyal Bilgiler 5	1994	1.Dünyamız Yurdumuz ve Komşularımız, 2.Türk Dünyasına Toplu Bakış	1.Yurdumuzda Nüfus, 1.Yurdumuzun Komşuları, 2.Türk Cumhuriyetleri ve Türklerin Yaşadığı Yerler
11	İlköğretim Okulları İçin Sosyal Bilgiler 5	1994	1.Dünyamız Yurdumuz ve Komşularımız, 2.Türk Dünyasına Toplu Bakış	1.Yurdumuzda Nüfus, 1.Yurdumuzun Komşuları, 2.Türk Cumhuriyetleri ve Türklerin Yaşadığı Yerler
12	İlköğretim Birleştirilmiş Sosyal Bilgiler İkinci Yıl	1995	1.İlimiz, 2.Yurdumuz, 3.Dünyamız	1.İlimizde Yaşayış, 1.İçinde Bulunduğumuz İlin Yönetimi, 2.Yurdumuzun Nüfusu, 2.Yurdumuzun Ekonomisi, 3.Dünya'nın Kalabalık ve Tenha Yerleri, 3.En Çok Alışveriş Yaptığımız Ülkeler
13	Sosyal Bilgiler İlkokul 4	1995	1.İlimiz ve Bölgemiz, 2.Tarih, Tarihte Anadolu Türkler ve İslamiyet	1.İlimiz ve Bölgemizi Tanıyalım, 1.Yurdumuzdaki Coğrafi Bölgeler, 2.Türklerin Ana Yurdu ve Anadolu Uygarlıkları

Tablo 18

Nüfus Kavramı Bulunan Ünite, Öğrenme Alanları ve Konular 1995-2003

No	Kitap Adı		Yayın Yılı	Üniteler ve Öğrenme Alanları	Konular
1	İlköğretim Bilgiler 5	Sosyal	1995	1.Dünyamız Yurdumuz ve Komşularımız, 2.Türk Dünyasına Toplu Bakış	1.Yurdumuzda Nüfus, 1.Yurdumuzun Komşuları, 2.Türk Cumhuriyetleri ve Türklerin Yaşadığı Yerler
2	İlkokullar için Bilgiler 4	Sosyal	1995	1.İlimiz ve Bölgemiz, 2.Tarih, Tarihte Anadolu Türkler ve İslamiyet, 3.Türklerin Anadolu'ya Yerleşmesi	1.İlimizi Bölgemizi Tanıyalım (2.bölüm), 1.İlimizin Yönetimi, 1.Yurdumuzdaki Coğrafi Bölgeler, 2.Türklerin Ana Yurdu ve Anadolu Uygarlıkları, 3.Selçuklu Uygarlığı
3	Ortaokullar İçin Tarih I	Milli	1996	Orta Asya Türkleri ve Göçler	Türklerin İlk Yurdu (Anayurdu) Orta Asya
4	Birleştirilmiş İçin Sosyal Bilgiler 2.Yıl	Sınıflar Bilgiler	1996	1.İlimiz, 2.Yurdumuz, 3.Dünyamız	1.İlimizde Yaşayış, 1.İçinde Bulunduğumuz İlin Yönetimi, 2.Yurdumuzun Nüfusu, 3.Dünya'nın Kalabalık ve Tenha Yerleri, 3.En Çok Alışveriş Yaptığımız Ülkeler
5	İlköğretim Bilgiler 5	Sosyal	1997	1.Dünyamız, Yurdumuz ve Komşularımız, 2.Türk Dünyasına Toplu Bakış	1.Yurdumuzda Nüfus, 1.Yurdumuzun Komşuları, 2.Türk Cumhuriyetleri ve Türklerin Yaşadığı Yerler
6	Birleştirilmiş İçin Sosyal Bilgiler 1.Yıl	Sınıflar Bilgiler	1997	1.İlimiz, 2.Dünyamız	1.İlimizin Yeri, 1.İlimizin Doğal Durumu, 2.Dünya Üzerinde Karalar ve Denizler, 2.Türkiye'nin Dünya Üzerindeki Yeri
7	Birleştirilmiş İlkokullar İçin Bilgiler 1.Yıl	Sınıflı Sosyal	1997	1.İlimiz, 2.Yurdumuz, 3.Dünyamız	1.İlimizin Yeri, 1.İlimizin Doğal Durumu, 1.İlimizin Geçmişi Hakkında Neler Biliyoruz?, 1.Coğrafi Bölgeler, 2.Yurdumuza Genel Bakış, 3.Dünya Üzerinde Karalar ve Denizler, 3.Türkiye'nin Dünya Üzerindeki Yeri
8	İlköğretim Bilgiler 4	Sosyal	1999	1.İlimiz ve Bölgemizi Tanıyalım, 2.Tarih, İlk Yurdumuz ve Tarihte Anadolu	1.Yurdumuzun Hangi İl ve Bölgesinde Yaşıyoruz?, 1.İlimiz ve Bölgemizde Nüfus ve Yerleşme, 2.Türklerin İlk Yurdu ve İlk Türk Devletleri, 2.İlk Türk Devletlerinde Kültür ve Uygarlık
9	İlköğretim Bilgiler 7	Sosyal	1999	1.Türkiye'nin Coğrafi Bölgeleri, 2.Yurdumuzun Komşuları ve Türk Dünyası	1.Türkiye'nin Coğrafi Bölgeleri ve Bölümleri, 1.Türkiye'nin Stratejik Durumu, 2.Yurdumuzun Komşuları, 2.Türk Dünyası
10	İlköğretim Bilgiler 4	Sosyal	2001	1.İlimiz ve Bölgemizi Tanıyalım, 2.Tarih, İlk Yurdumuz ve Tarihte Anadolu	1.Yurdumuzun Hangi İl ve Bölgesinde Yaşıyoruz?, 1.İlimiz ve Bölgemizde Nüfus ve Yerleşme, 2.Türklerin İlk Yurdu ve İlk Türk Devletleri, 2.İlk Türk Devletlerinde Kültür ve Uygarlık
11	İlköğretim Bilgiler 6	Sosyal	2001	1.Coğrafya ve Dünyamız, 2.Türkiyemiz	1.İnsanlığı Tehdit Eden Bazı Önemli Olaylar, 2.Yurdumuzda Nüfus ve Yerleşme
12	İlköğretim Bilgiler 6	Sosyal	2001	1.Coğrafya ve Dünyamız, 2.Türkiyemiz	1.İnsanlığı Tehdit Eden Bazı Önemli Olaylar, 2.Yurdumuzda Nüfus ve Yerleşme
13	İlköğretim Bilgiler 5	Sosyal	2001	1.Cumhuriyete Nasıl Kavuştuk, 2.İslamiyetin Doğuşu Yayılışı ve Türkler	1.Türk İnkılabı ve Önemi, 2.Türkler ve İslamiyet
14	İlköğretim Bilgiler 6	Sosyal	2003	1.Coğrafya ve Dünyamız, 2.Türkiyemiz	1.İnsanlığı Tehdit Eden Bazı Önemli Olaylar, 2.Yurdumuzda Nüfus ve Yerleşme
15	İlköğretim Bilgiler 7	Sosyal	2003	1.Türkiye'nin Coğrafi Bölgeleri, 2.Yurdumuzun Komşuları ve Türk Dünyası	1.Türkiye'nin Coğrafi Bölgeleri ve Bölümleri, 1.Türkiye'nin Stratejik Durumu, 2.Yurdumuzun Komşuları, 2.Türk Dünyası

Tablo 19

Nüfus Kavramı Bulunan Ünite, Öğrenme Alanları ve Konular 2004-2011

No	Kitap Adı		Yayın Yılı	Üniteler ve Öğrenme Alanları	Konular
1	İlköğretim Bilgiler 5	Sosyal	2004	Cumhuriyete Nasıl Kavuştuk	Türk İnkılabı ve Önemi
2	İlköğretim Bilgiler 4	Sosyal	2004	1.İlimiz ve Bölgemizi Tanıyalım, 2.Tarih, İlk Yurdumuz ve Tarihte Anadolu	1.Yurdumuzun Hangi İl ve Bölgesinde Yaşıyoruz?, 1.İlimiz ve Bölgemizde Nüfus ve Yerleşme, 2.Türklerin İlk Yurdu ve İlk Türk Devletleri, 2.İlk Türk Devletlerinde Kültür ve Uygarlık
3	İlköğretim Bilgiler 4	Sosyal	2005	Kendimi tanıyorum	Türkiye Cumhuriyeti Vatandaşlığım
4	İlköğretim Bilgiler 5	Sosyal	2005	1.Adım Adım Türkiye, 2.Bölgemizi Tanıyalım	1.Türk İnkılabı ve Atatürk, 2.Bölgemizin Coğrafi Özellikleri, 2.Merve Nerede Yaşıyor?, 2.Çevremizde Yerleşme
5	İlköğretim Bilgiler 4	Sosyal	2005	1.Kendimi Tanıyorum, 2.Uzaktaki Arkadaşlarım	1.Tanışabilir miyiz?, 2.Dünyadaki Ülkeler
6	İlköğretim Bilgiler 6	Sosyal	2006	1.İpek Yolunda Türkler, 2.Ülkemiz ve Dünya	1.Destan Yazan Türkler, 2. Nerede Niçin Yaşıyoruz? Nerede, Niçin Üretiyoruz?
7	İlköğretim Bilgiler 5	Sosyal	2006	1.Adım Adım Türkiye, 2.Bölgemizi Tanıyalım	1.Türk İnkılabı ve Atatürk, 2.Bölgemizin Coğrafi Özellikleri, 2.Merve Nerede Yaşıyor?, 2.Çevremizde Yerleşme
8	İlköğretim Bilgiler 6	Sosyal	2006	1.Sosyal Bilgiler Öğreniyorum, 2.Yeryüzünde Yaşam, 3.Ülkemiz ve Dünya, 4.İpek Yolunda Türkler, 5.Demokrasinin Serüveni	1.Atatürk ve Sosyal Bilimler, 2.Geçmişten Günümüze Yerleşme, 3.Dünya'nın Neresindeyiz, 3.Kim, Nerede Çalışıyor?, 3.Kültürler Arası Köprü, 3.Türk Dünyası, 4.İlk Türk Devleti, 4.Uygarlığa Adını Verenler, 4.Yeni Bir Din, 4.Cebeli Tarık'ın İki Yakası, 5.Eşitliğe Doğru
9	İlköğretim Bilgiler 7	Sosyal	2006	1.Ülkemizde Nüfus, 2.Ekonomi ve Sosyal Hayat	1.Nerelerde Yaşıyoruz?, 1.Niçin Sayılıyor?, 1.Merhaba, Doyduğum Toprak, 1.Devlet-Vatandaş El Ele, 2.Toprak Ana
10	İlköğretim Bilgiler 5	Sosyal	2007	1.Adım Adım Türkiye, 2.Bölgemizi Tanıyalım	1.Türk İnkılabı ve Atatürk, 2.Bölgemizin Coğrafi Özellikleri, 2.Merve Nerede Yaşıyor?, 2.Çevremizde Yerleşme
11	İlköğretim Bilgiler 7	Sosyal	2007	1.Ülkemizde Nüfus, 2.Ekonomi ve Sosyal Hayat	1.Nerelerde Yaşıyoruz?, 1.Niçin Sayılıyor?, 1.Merhaba, Doyduğum Toprak, 1.Devlet-Vatandaş El Ele, 1.Yerleşme ve Seyahat Özgürlüğü, 2.Toprak Ana
12	İlköğretim Bilgiler 4	Sosyal	2009	1.Kendimi Tanıyorum, 2.Uzaktaki Arkadaşlarım	1.Türkiye Cumhuriyeti Vatandaşlığım, 2.Uzaklardan Geldiler
13	İlköğretim Bilgiler 4	Sosyal	2010	Kendimi Tanıyorum	Ülkemin Vatandaşlığım
14	İlköğretim Bilgiler 5	Sosyal	2010	1.Haklarımı Öğreniyorum, 2.Adım Adım Türkiye, 3.Bölgemizi Tanıyalım, 4.Ürettiklerimiz	1.Çocuk Haklarına Yolculuk, 2.Atatürk'ü Anlamak, 3.İklim ve İnsan Faaliyetleri, 3.Yaşanacak Yerler, 3.Doğa ve İnsan, 4.Bölgelerimizde Ekonomik Faaliyetler
15	İlköğretim Bilgiler 7	Sosyal	2010	1.Ülkemizde Nüfus, 2.Ekonomi ve Sosyal Hayat	1.Nerelerde Yaşıyoruz?, 1.Niçin Sayılıyor?, 1.Merhaba, Doyduğum Toprak, 1.Devlet-Vatandaş El Ele, 1.Yerleşme ve Seyahat Özgürlüğü, 2.Toprak Ana
16	İlköğretim Bilgiler 6	Sosyal	2011	1.Ülkemizin Kaynakları, 2.Ülkemiz ve Dünya	1.Doğal Kaynaklar ve Ekonomi, 2.Dünya'da Nüfus ve Ekonomik Faaliyetler

Tablo 20

Nüfus Kavramı Bulunan Ünite, Öğrenme Alanları ve Konular 2012-2020

No	Kitap Adı	Yayın Yılı	Üniteler ve Öğrenme Alanları	Konular
1	İlköğretim Bilgiler 7 Sosyal	2012	1.Ülkemizde Nüfus, 2.Türk Tarihinde Yolculuk, 3.Ülkeler Arası Köprüler	1.Yaşadığımız Yerler, 1.Türkiye Nüfusunun Özellikleri, 1.Göçün Neden ve Sonuçları, 1.Eğitim ve Çalışma Hakkı, 1.Yerleşme ve Seyahat Özgürlüğü, 2.Türklerin Yeni Yurdu Anadolu, 3.Küresel Sorunlara Küresel Çözümler
2	İlköğretim Bilgiler 4 (Ders ve Öğrenci Çalışma Kitabı, Birinci Kitap) Sosyal	2013	Kendimi Tanıyorum	Ülkemin Vatandaşayım
3	İlköğretim Bilgiler 7 Sosyal	2016	1.Ülkemizde Nüfus, 2.Türk Tarihinde Yolculuk, 3.Ülkeler Arası Köprüler	1.Yaşadığımız Yerler, 1.Türkiye Nüfusunun Özellikleri, 1.Göçün Neden ve Sonuçları, 1.Eğitim ve Çalışma Hakkı, 1.Yerleşme ve Seyahat Özgürlüğü, 2.Türklerin Yeni Yurdu Anadolu, 3.Küresel Sorunlara Küresel Çözümler
4	İlkokul Sosyal Bilgiler 4	2017	1.Birey ve Toplum, 2.Kültür ve Miras	1.Benim de Kimliğim Var, 2.Aile Tarihimizi Öğreniyoruz
5	İlkokul Sosyal Bilgiler 4	2018	1.Birey ve Toplum, 2.Küresel Bağlantılar	1.Herkesin Bir Kimliği Var, 2.Ülkeleri Tanıyalım, 2.Komşularımız, 2.Türk Cumhuriyetleri, 2.Farklı Kùltürler
6	Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu Sosyal Bilgiler 5	2018	İnsanlar Yerler ve Çevreler	Nüfus ve Yerleşme
7	Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu Sosyal Bilgiler 6	2018	1.Kùltür ve Miras, 2.İnsanlar Yerler ve Çevreler, 3.Üretim, Dağıtım ve Tüketim	1.Destan ve Yazıtlarda Türkler, 2.Ülkemin Zenginlikleri Haritada, 3.Kaynaklarımızı Kazanca Dönüştürüyor
8	Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu Sosyal Bilgiler 7	2018	1.Kùltür ve Miras, 2.İnsanlar, Yerler ve Çevreler	1.Beylikten Cihan Devletine, 1.Değişen Dünyada Değişen Osmanlı, 2.Tablo ve Grafiklerle Ülkemiz, 2.Doğduğun Yer mi, Doyduğun Yer mi?, 2.Yerleşme ve Seyahat Özgürlüğüm Var
9	Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu Sosyal Bilgiler 6	2019	1.Tarihe Yolculuk, 2.Yeryüzünde Yaşam	1.Türklerin Ana Yurdu Orta Asya, 2.Dünya'nın Neresindeyiz?, 2.Ülkemizin Beşeri Coğrafyası
10	Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu Sosyal Bilgiler 7	2019	1.Türk Tarihinde Yolculuk, 2.Ülkemizde Nüfus	1.Bir Devlet Doğuyor, 2.Geçmişten Günümüze İnsan Yerleşimi, 2.Türkiye Nüfusunun Özellikleri, 2.Neden Göç Ediyoruz?, 2.Türkiye'de Göçün Sonuçları, 2.Yerleşme ve Seyahat Özgürlüğümü Kullanıyorum
11	Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu Sosyal Bilgiler 5	2020	1.Yaşadığımız Yer, 2.Üretimden Tüketime	1.Nerede Yaşanır?, 2.Çevremdeki Meslekler
12	Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu Sosyal Bilgiler 6	2020	1.Tarihe Yolculuk, 2.Yeryüzünde Yaşam	1.Türklerin Ana Yurdu Orta Asya, 2.Ülkemizin Beşeri Coğrafyası
13	Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu Sosyal Bilgiler 7	2020	Nüfus ve Yerleşme	Geçmişten Günümüze İnsan Yerleşimi, Türkiye Nüfusunun Özellikleri, Neden Göç Ediyoruz?, Türkiye'de Göçün Sonuçları -Yerleşme ve Seyahat Özgürlüğümü Kullanıyorum

Tablo 21

Nüfus Kavramı Bulunan Ünite, Öğrenme Alanları ve Konular 2021

No	Kitap Adı	Yayın Yılı	Ünite ve Öğrenme Alanları	Konular
1	Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu Sosyal Bilgiler 5	2021	1.Ülkem, Kültürüm ve Tarihim, 2.Yaşadığımız Yer, 3.Üretimden Tüketime, 4.Toplum için Çalışanlar	1.Tarihe Yolculuk, 2.Nerede Yaşanır?, 2.Afetlerin İnsan Üzerindeki Etkileri, 3.Ekonomi ve Yaşam, 4.Yaşadığım Yer ve Yönetimi
2	Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu Sosyal Bilgiler 6	2021	1.Tarihe Yolculuk, 2.Yeryüzünde Yaşam, 3.Üretiyorum, Tüketiyorum, Bilinçliyim	1.Türklerin Anayurdu Orta Asya, 2.Ülkemizin Beşeri Coğrafyası, 3.Ülkemizin Kaynakları ve Ekonomik Faaliyetleri
3	Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu Sosyal Bilgiler 7	2021	1.Türk Tarihinde Yolculuk, 2.Nüfus ve Yerleşme, 3.Ülkeler Arası Köprüler	1.Osmanlı Fetih Siyaseti, 2.Geçmişten Günümüze İnsan Yerleşimi, 2.Türkiye Nüfusunun Özellikleri, 2.Neden Göç Ediyoruz?, 2.Türkiye’de Göçün Sonuçları, 3.Günümüz Dünya Sorunlarına Çözümler
4	Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu Sosyal Bilgiler 7	2021	1.Kültür ve Miras, 2.İnsanlar Yerler ve Çevreler, 3.Küresel Bağlantılar	1.Beylikten Cihan Devletine, 1.Değişen Dünyada Değişen Osmanlı, 2.Nereye Yerleşelim, 2.Tablo ve Grafiklerle Ülkemiz, 2.Doğduğun Yer Mi Doyduğun Yer Mi, 3.Küresel Sorunlara Çözüm Üretiyorum

4.3. 1934-2021 Yılları Arasında Okutulan Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarındaki Nüfusun Niteliğine Yönelik Kavramlara ait Tema, Kodlar ve Kitap İçerikleri

Bu bölümle nüfusun niteliğine ait, tema, kodlar ve kitaplardan elde edilen veriler yer almaktadır.

Tablo 22

Nüfusun Niteliğine ait Tema ve Kodlar

Tema	Kodlar
Nüfus Nitelikleri	Nüfus Yaş Yapısı
	Nüfus Piramidi
	Kadın-Erkek Nüfusu
	Genç-Yaşlı Nüfus
	Nüfusun Yerleşimi
	Bağımlı Nüfus
	Aktif Nüfus
	Nüfusun Eğitimi
	İşsizlik

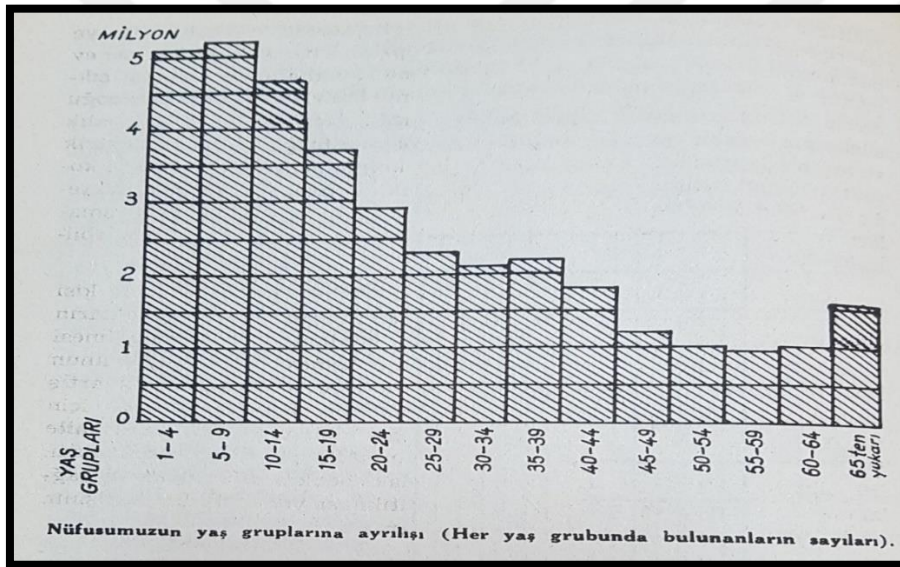
Tablo 22’de verilen tema ve kodlarla ilgili sosyal bilgiler ders kitaplarındaki metin ve görseller, her kod için ayrı ayrı sunulmuştur.

4.3.1. Nüfus Nitelikleri

Bu bölümde nüfusun niteliğine ait olan nüfus yaş yapısı, nüfus piramidi, kadın-erkek nüfusu, genç-yaşlı nüfus, nüfusun yerleşimi, bağımlı nüfus, aktif nüfus, nüfusun eğitimi, işsizlik gibi kodlara yer verilmiştir.

4.3.1.1. Nüfus Yaş Yapısı

Aşağıda yer alan görselde 1976 yılına ait sosyal bilgiler ders kitabında Türkiye nüfusunun yaş yapısının sütun grafiğine yer verilmiştir.

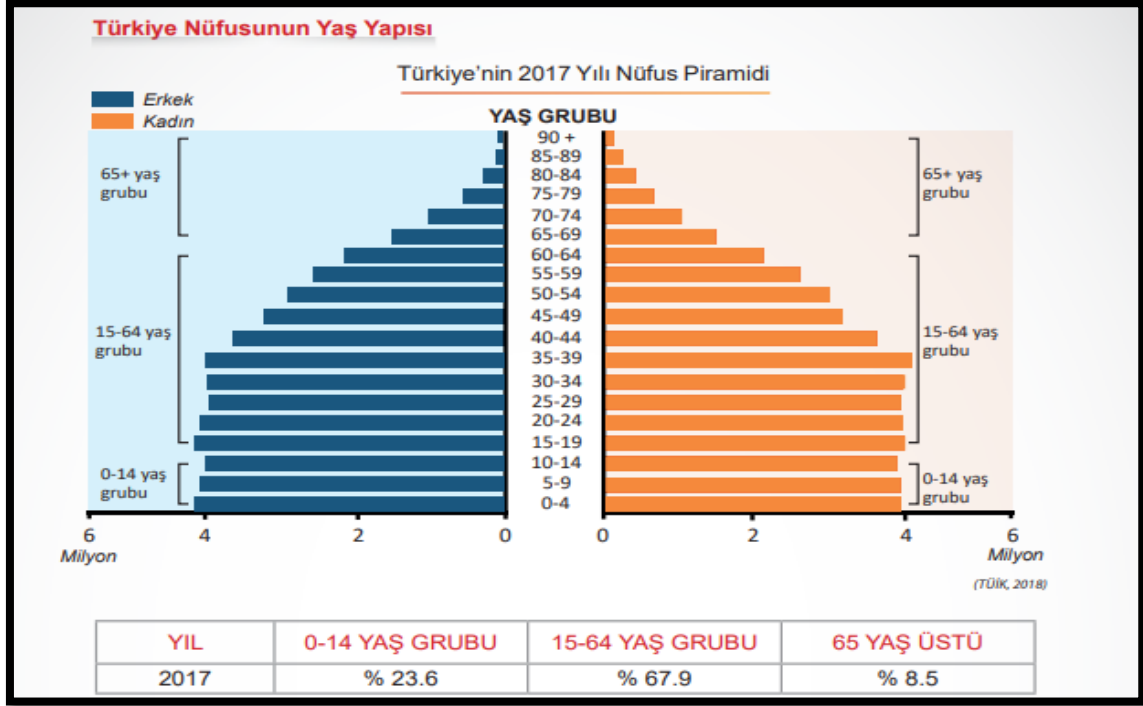

Şekil 13. Türkiye nüfusunun yaş gruplarına dağılımı. Asal, T., Akşit, N. ve Sanır, F. (1976). *Ortaokullar İçin Sosyal Bilgiler 3*. İstanbul: Milli Eğitim.

Bunun yanında 1976 yılında okutulan sosyal bilgiler ders kitabında nüfusun yapısı ile ilgili şu ifadeler yer verilmiştir;

Nüfusla birlikte, her yıl okul çağına girenler de hızla artmaktadır. Okul yapımına ve öğretmen yetiştirilmesine büyük önem verilmektedir. Fakat, çocukların artışı oranında yeni okullar açılmamaktadır. Bu nedenle okulsuz kalan çocukların sayısı oldukça çoktur. Orta dereceli okullarda da durum böyledir. Her yıl binlerce genç, yüksek okullarda ve üniversitelerde yer bulamamakta ve açıkta kalmaktadır (Asal, Akşit, Sanır, 1976, s. 136).

Yukarıda verilen ifadede okul çağında olan ve eğitimden yararlanamayan çocukların ve gençlerin fazla olduğuna dikkat çekilmiştir. Devletin çocukların eğitimine yönelik politikalar izlediği, ancak bu konuda istenilen seviyeye gelinemediği konusu vurgulanmıştır.

Şekil 14. Türkiye'nin 2017 yılı nüfus piramidi. Açıl, Ö., Güvenç, H., Hayta, A. ve Kılıç, S. (2021). *Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu Sosyal Bilgiler 7*. EBA.

2021 sosyal bilgiler ders kitabında nüfusun yaş yapısı ile ilgili öğrencilere 2017 yılına ait bir nüfus piramidi verilerek aşağıdaki sorulara ve ifadelere yer verilmiştir;

Ülkemize ait yukarıdaki yaş piramidinde yer alan tabandaki daralma, ileriki yıllarda nüfusun yaş yapısında ne gibi değişikliklere yol açar? Açıklayınız.

Nüfus piramidinde yer alan 0-14 yaş grubu bağımlı nüfusu göstermektedir.

Devletin 0-14 yaş grubundaki nüfusun sayısını bilmesi hangi alanlarda planlama yapmasına kolaylık sağlar? Açıklayınız.

Ülkemize ait yukarıdaki yaş piramidinde 15-64 yaş grubu, toplam nüfus içinde en büyük paya sahiptir. Bu grup ülkede çalışan nüfusu göstermektedir. Çalışan nüfus hem kendinin hem de çalışmayanların ihtiyaçlarını karşılamakta yükümlüdür.

Ülkemizde 15-64 yaş grubundaki nüfusun fazla olması ne gibi olumlu sonuçlar doğurur? Açıklayınız.

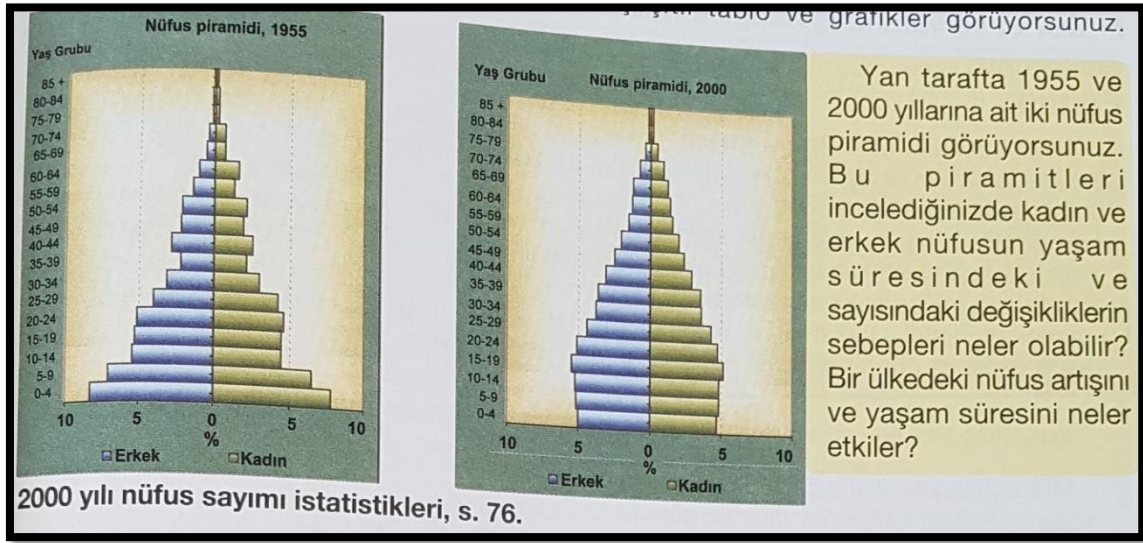
Devletin 15-64 yaş grubundaki nüfusun sayısını bilmesi, hangi alanlarda planlama yapmasına kolaylık sağlar? Açıklayınız (Açıl, Güvenç, Hayta ve Kılıç, 2019, s. 100).

Yer verilen ifade ve soruların ilkinde nüfus piramidinin tabanında olan daralmanın gelecekte ne gibi sonuçlara yol açacağı, nüfusun yaş yapısının ve dağılımının nasıl şekilleneceği konusunda bir soru yöneltilmiştir ve ilk ifadede de 0-14 yaş grubunun bağımlı nüfus olduğu vurgusu yapılmıştır. Sonrasında yer verilen soruda devletin, bağımlı nüfusun sayısı hakkında bilgi sahibi olmasının hangi alanlarda planlama yapmasını kolaylaştıracağı konusu soru olarak yöneltilmiştir.

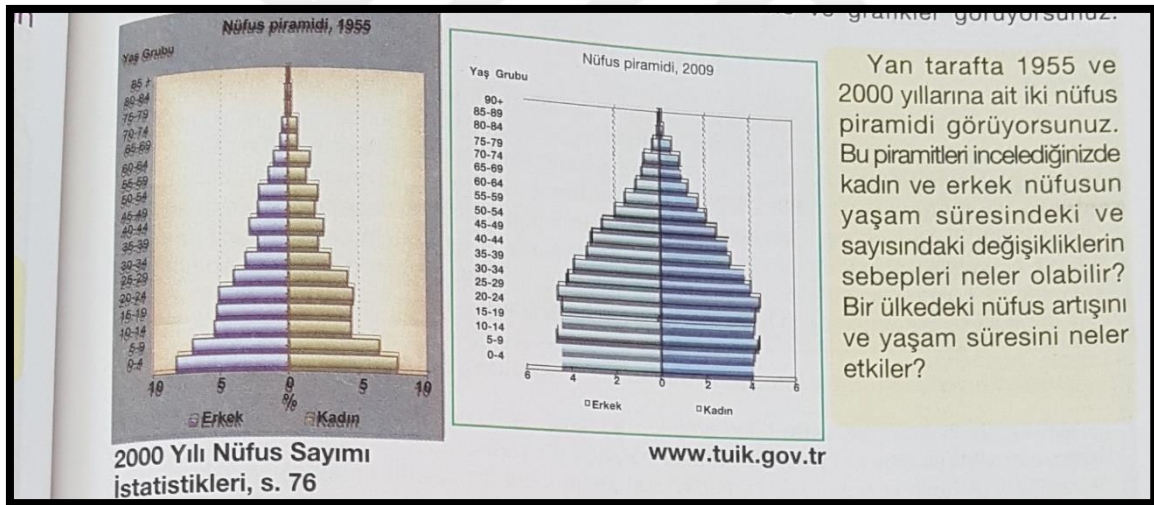
Diğer ifadede de 15-64 yaş grubuna yer verilmiş ve Türkiye nüfusunun büyük bir bölümünü oluşturduğu vurgusu yapılmıştır. Aynı zamanda çalışan yani aktif nüfus olarak ifade edilir. Aktif nüfusun hem kendilerinin hem de çalışmayanların ihtiyaçlarını karşıladığı vurgusu yapılmıştır. Buna karşılık altında yer verilen soruda 15-64 yaş grubunun ülkede fazla olmasının olumlu sonuçları sorulmuştur ve bir diğer soruda da devletin 15-64 yaş grubunun sayısını bilmesinin hangi konularda planlama yapmasına olanak sağlayacağı konusu öğrencilere soru olarak yöneltilmiştir.

4.3.1.2. Nüfus Piramidi

2006 ve 2010 yıllarına ait sosyal bilgiler ders kitaplarında, aşağıda 1955 ve 2000 yılları için nüfus piramitlerine ait görseller verilerek, kadınlar ve erkeklerin yaşam süreleri hakkında bir çıkarım yapmaları istenmiştir. Bu çıkarım sonucunda da bu durumun nüfus artışına etkisi ve yaşam süresi için ne ifade ettiği sorulmuştur.

Şekil 15. 1955-2000 nüfus piramidi. Polat, M., M., Kaya, N., Koyuncu, M. ve Özcan, A. (2007). *İlköğretim Sosyal Bilgiler 7*. İstanbul: Doğan.

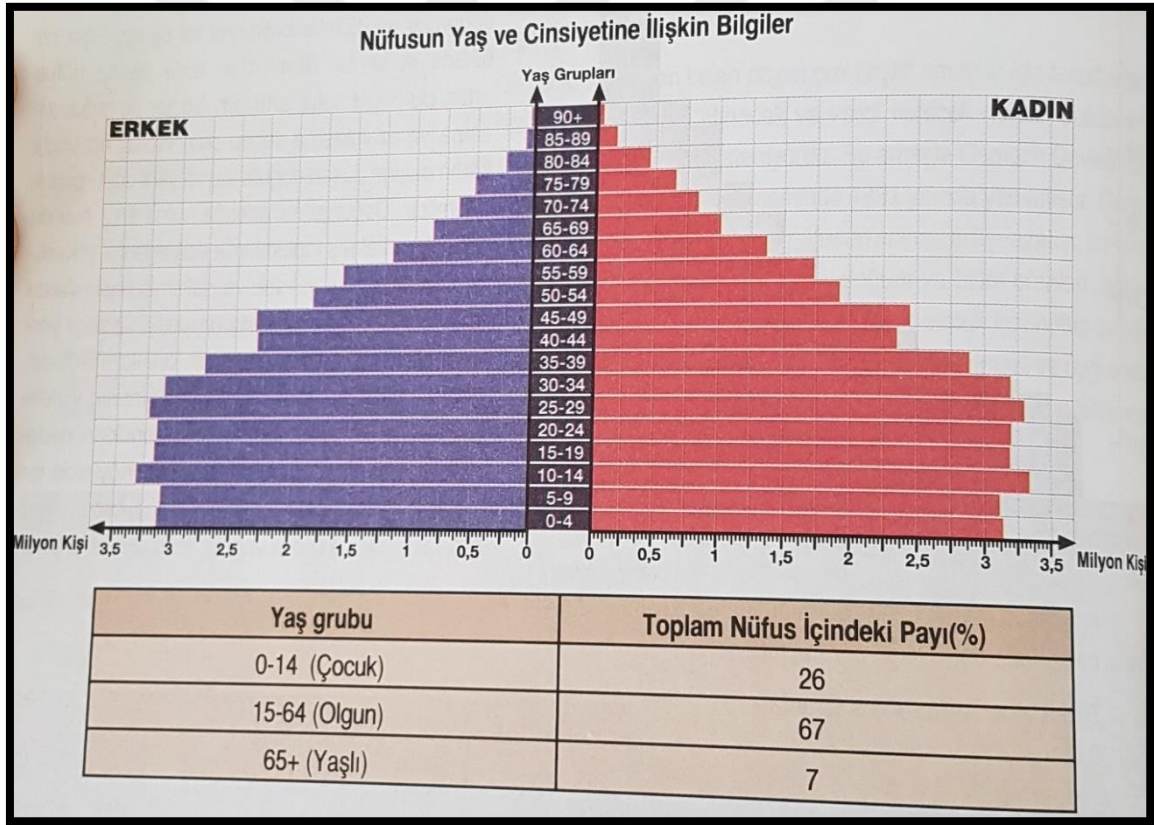
Şekil 16. 1955-2000 nüfus piramidi. Polat, M., M., Kaya, N., Koyuncu, M. ve Özcan, A. (2010). *İlköğretim Sosyal Bilgiler 7*. Ankara: Saray.

2012 yılına ait sosyal bilgiler ders kitabında, nüfus özelliklerini bilmenin öneminden bahsedilmiştir. Aynı zamanda geleceğe yönelik nüfus planlamaları yapılabilmesi için nüfus yaş yapısının da bilinmesi gerektiği konusu ifade edilir;

Ülkeler için nüfus özelliklerini bilmek birçok bakımdan önemlidir. Özellikle geleceğe yönelik planlamaların yapılmasında, nüfusun cinsiyete göre yaş dağılışı bilinmelidir. Çünkü farklı yaş ve cinsiyette olanların, istek ve ihtiyaçları, potansiyelleri birbirinden farklıdır. Örneğin bir yerde yaşayan nüfusun çoğunluğu, çocuk yaşıta ise orada yapılacak yatırım planları ile nüfusun çoğunluğunun, gençlerden veya yaşlılardan oluştuğu yer için yapılacak, yatırım planları farklı olacaktır. Çocukların çoğunlukta olduğu yere öncelikle okul ve oyun alanı, gençlerin çoğunlukta olduğu yere ise öncelikle yüksekokul, iş imkânı sağlayan yerlerin veya spor tesislerinin, yaşlıların olduğu yere ise huzurevi veya dinlenme alanlarının yapımına öncelik verilmektedir. Bir ülkenin iş gücü miktarı da nüfusun yaş yapısıyla doğrudan ilgilidir.

Yaş ve cinsiyete göre nüfus sayısı nüfus piramidi adı verilen grafiklerle gösterilir. Nüfus piramitlerinin yorumlanmasıyla önemli bilgiler elde edilir (Komisyon, 2012, s. 40).

Yukarıda verilen parçadan sonra örnek olarak Şekil 17’de yer alan nüfus piramidi verilmiştir.

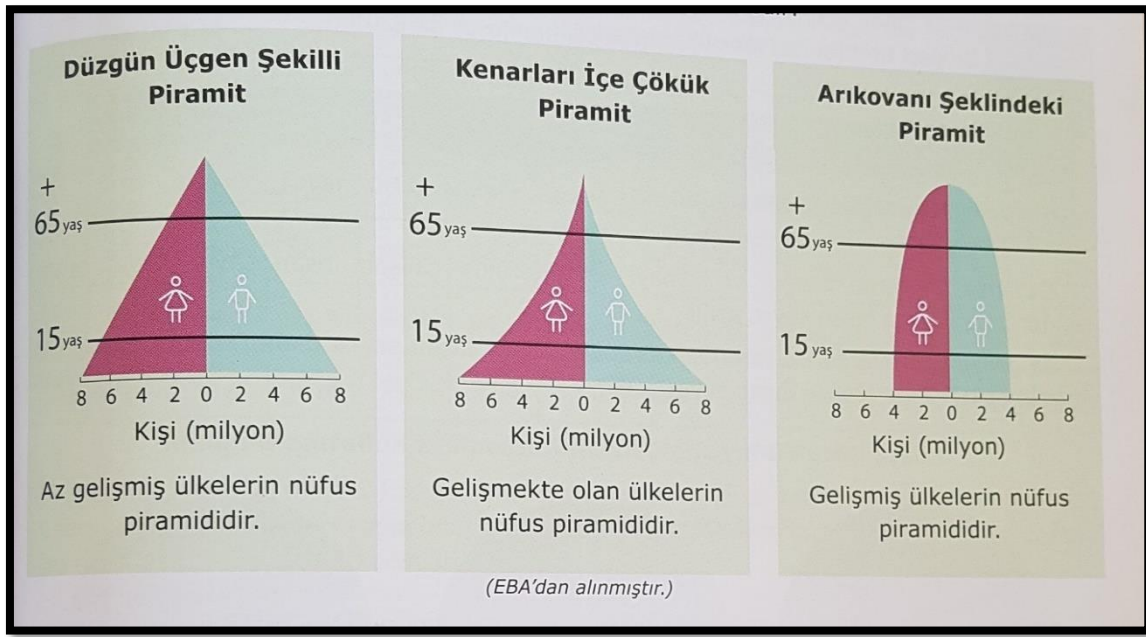

Şekil 17. Nüfus piramidi. Komisyon. (2012). *İlköğretim Sosyal Bilgiler 7*. Ankara: Başak.

2018 sosyal bilgiler ders kitabında nüfus piramidi ile ilgili açıklama şu şekildedir;

Nüfus piramitleri nüfusun cinsiyet, yaş, çalışan nüfus, tüketici nüfus, ortalama ömür durumlarını göstermeye yarayan grafiklerdir. Genellikle kadın ve erkek nüfus ayrı ayrı (sağlı solu) gösterilir (Gültekin, Akpınar, Nohutcu, Özerdoğan ve Aygün, 2018, s. 109).

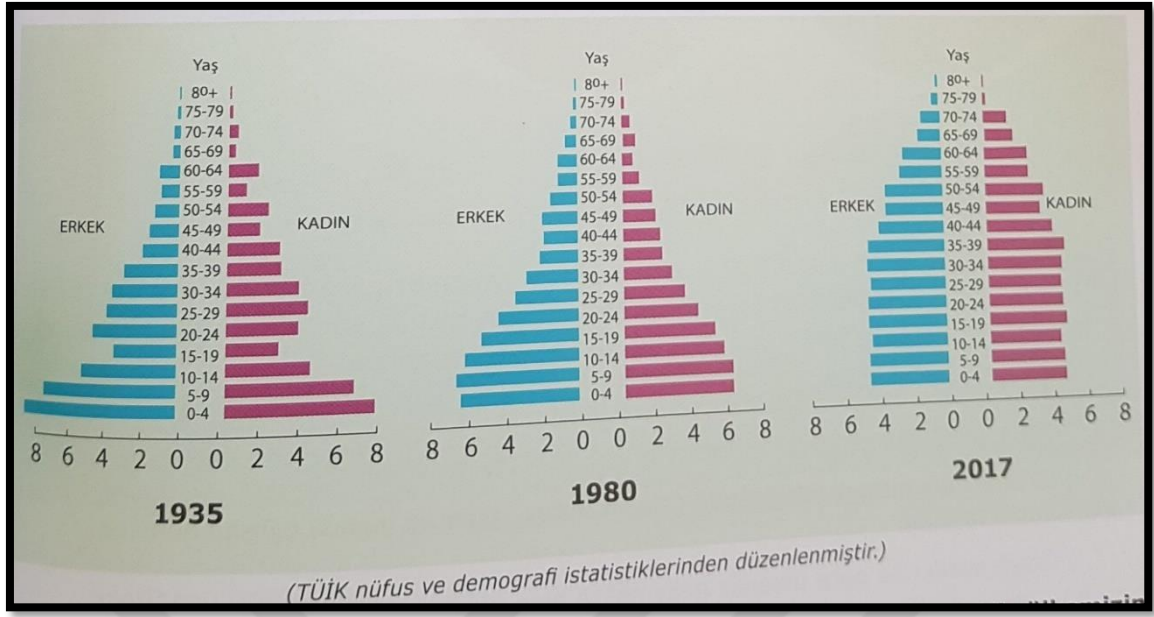
2018 sosyal bilgiler ders kitabında “ülkelerin gelişmişliğini gösteren nüfus piramitleri” ifadesine yer verilerek aşağıdaki görsel verilmiştir.

Şekil 18. Ülkelerin gelişmişliğine göre nüfus piramitleri. Gültekin, G., Akpınar, M., Nohutcu, M., Özerdoğan, P. ve Aygün, S. (2018). *Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu Sosyal Bilgiler 7*. İstanbul: Netbil.

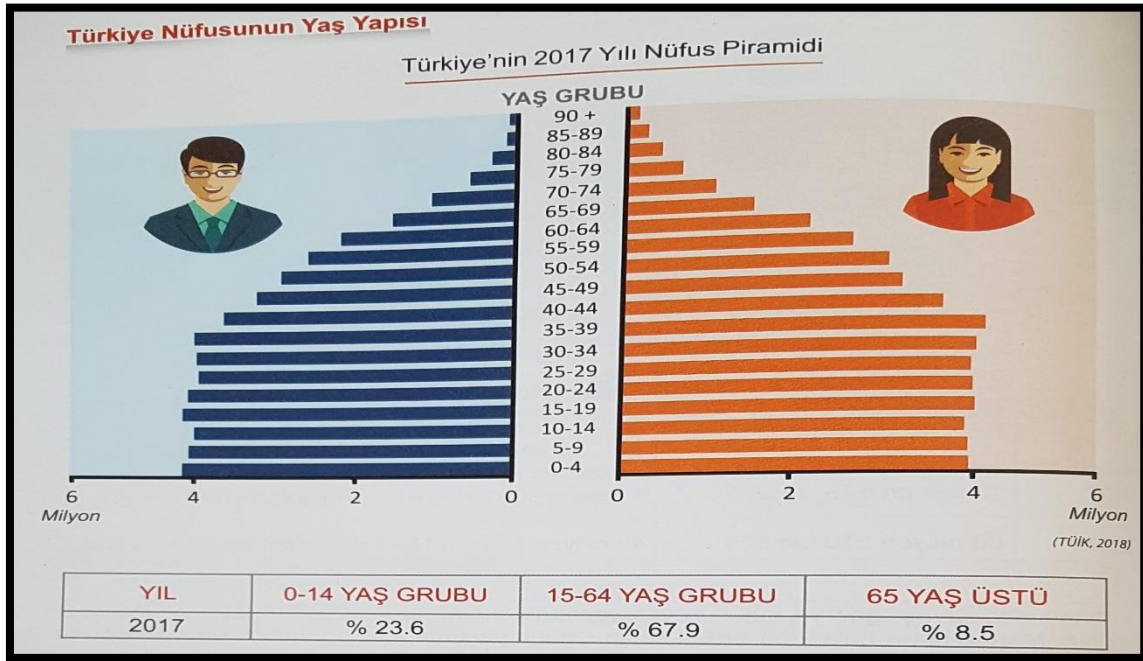
Şekil 18’de yer alan nüfus piramitleri az gelişmiş, gelişmekte olan ve gelişmiş ülkelerin nüfuslarının piramidi olarak ifade edilir.

2018 sosyal bilgiler ders kitabında “Ülkemizin 1935-1980-2017 nüfus piramitleri” ifadesine yer verilerek, Şekil 19’da yer alan görsel verilmiştir.

Şekil 19. Türkiye'ye ait nüfus piramitleri. Gültekin, G., Akpınar, M., Nohutcu, M., Özerdoğan, P. ve Aygün, S. (2018). *Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu Sosyal Bilgiler 7*. İstanbul: Netbil.

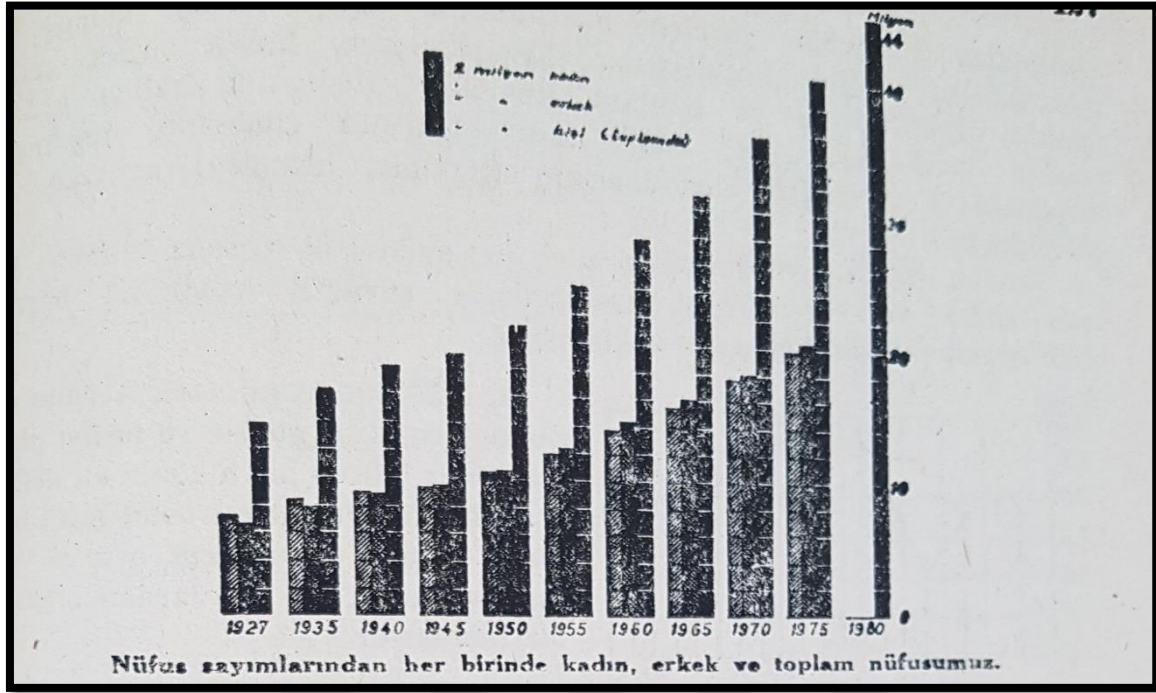
2019 sosyal bilgiler ders kitabında “Türkiye Nüfusunun Yaş Yapısı” başlığı altında 2017 yılına ait nüfus verilerinden oluşan bir nüfus piramidi verilmiştir.

Şekil 20. Türkiye'nin 2017 yılı nüfus piramidi. Açıl, Ö., Güvenç, H., Hayta, A. ve Kılıç, S. (2019). *Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu Sosyal Bilgiler 7*. İzmir: Çağlayan.

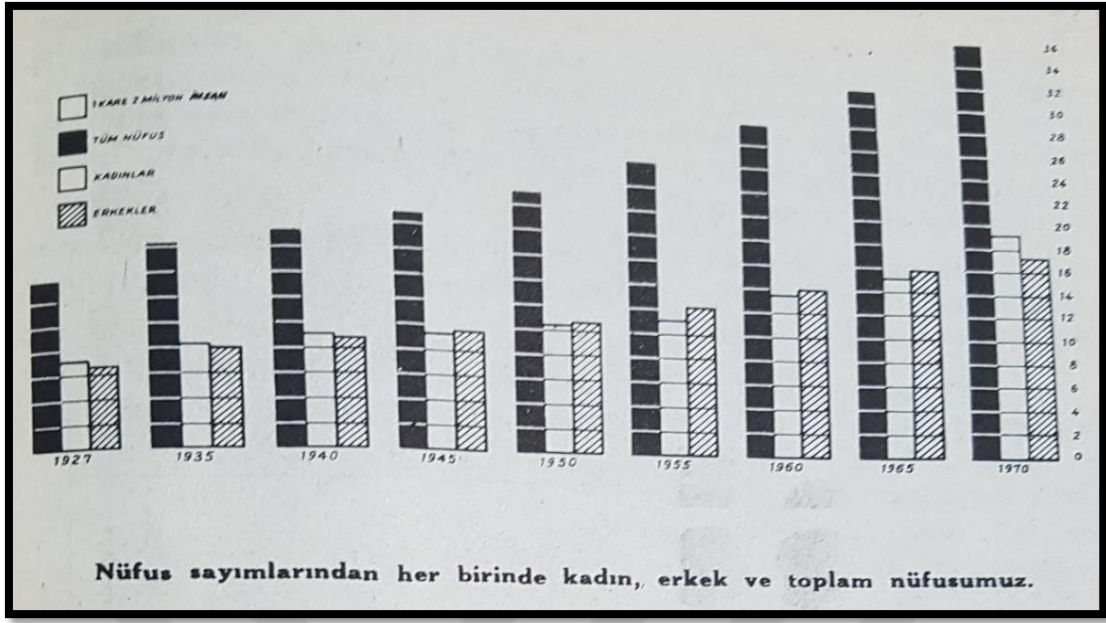
Şekil 20'de yer alan görselde aynı zamanda 2017 yılına ait, yaş gruplarının yüzdelik olarak dağılımlarına da yer verilmiştir. Bu dağılımda 0-14 yaş grubu %23,6, 65 yaş üstü %8,5 ve 15-64 yaş grubu ise %67,9 olarak verilmiştir. 15-64 yaş grubu ülke nüfusunun büyük bir oranını temsil etmektedir.

4.3.1.3. Kadın-Erkek Nüfusu

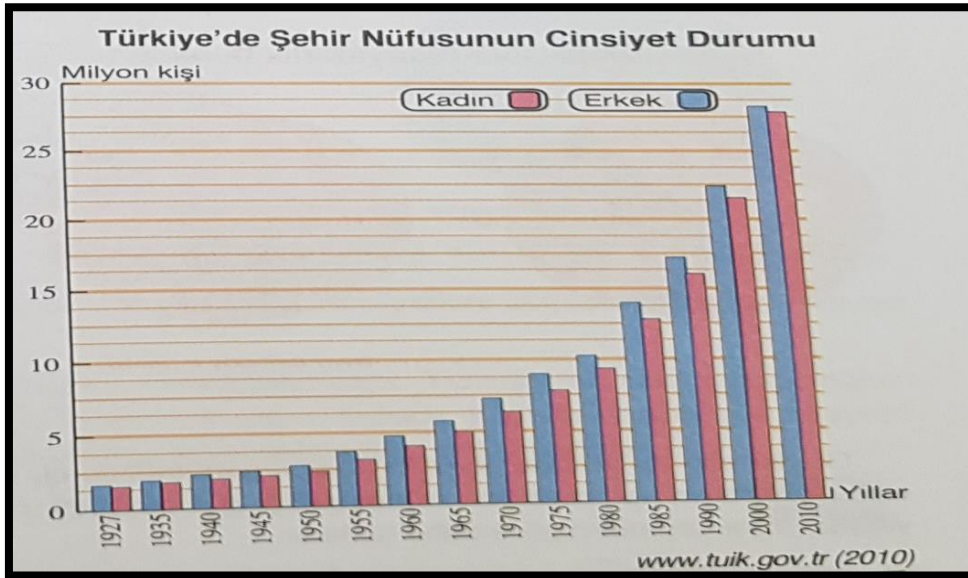
Şekil 21. Kadın-Erkek nüfus dağılımı. Asal, T., Akşit, N. ve Sanır, F. (1983). *Ortaokul Sosyal Bilgiler 3*. İstanbul: Milli Eğitim.

Şekil 21’de Kadın-Erkek nüfusunun 1927 yılından 1980 yılına kadar yapılan tüm nüfus sayımlarına göre toplam nüfus ve kadın-erkek nüfus dağılımı verilmiştir. Şekil 21’de sadece 1980 yılına ait kadın ve erkek nüfus dağılımına yer verilmemiştir.

Şekil 22. Kadın-Erkek nüfusu. Asal, T., Akşit, N. ve Sanır, F. (1976). *Ortaokullar İçin Sosyal Bilgiler 3*. İstanbul: Milli Eğitim.

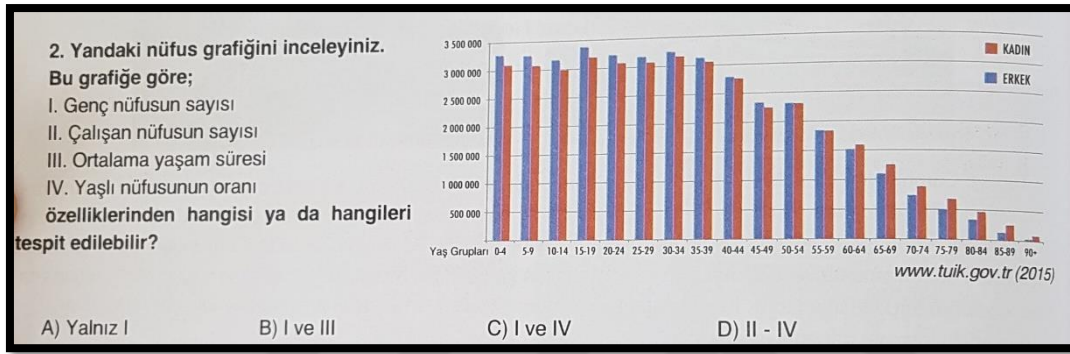
Şekil 22’de 1976 Ortaokul Sosyal Bilgiler 3.Sınıf kitabında yılla göre kadın-erkek nüfusu ve toplam nüfus verilmiştir. Bu grafikte ülke nüfusunun yıllar içerisinde arttığı görülmektedir.

Şekil 23. Türkiye’de şehir nüfusunun cinsiyet durumu. Komisyon. (2012). *İlköğretim Sosyal Bilgiler 7*. Ankara: Başak.

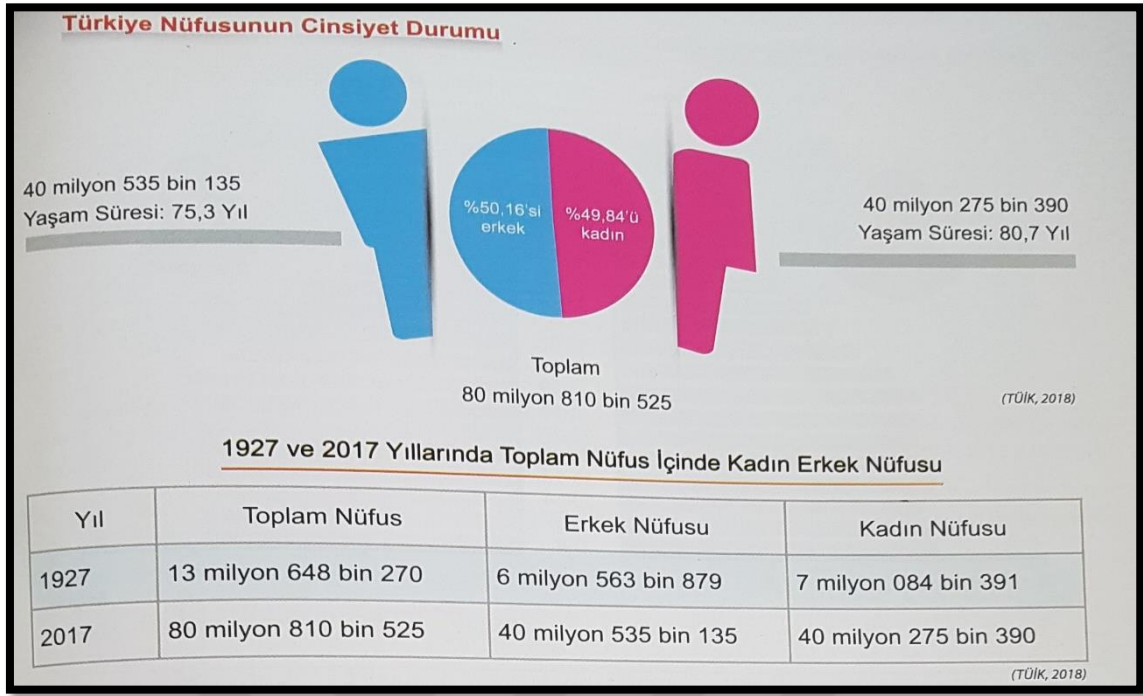
Şekil 23'te 2012 Sosyal Bilgiler 7.sınıf ders kitabından elde edilen görselde 2010 yılına ait TÜİK verilerine göre kentlerde yaşayan kadın-erkek nüfus oranlarına yer verilmiştir. 2010 yılına kadar ve geçmişe dönük diğer nüfus sayımlarını da kapsayan bir görsel olarak sunulmuştur.

Şekil 23'e de verilen grafiğe yönelik aşağıdaki yer verilen soru yöneltilmiştir; “Kentlerde erkek nüfusunun kadın nüfusundan fazla olmasının nedenleri nelerdir?” (Komisyon, 2012, s. 41).

Şekil 24. Kadın-Erkek nüfusu grafiği üzerine değerlendirme sorusu. Komisyon. (2016). *İlköğretim Sosyal Bilgiler 7*. Ankara: Başak.

2017 7.sınıf sosyal bilgiler ders kitabında yer alan ünite değerlendirmesi kısmında Şekil 24'te verilen soruya yer verilmiş ve bununla birlikte kadın-erkek nüfus dağılımı ve kadın-erkek yaş gruplarına ait grafik verilmiştir. Bu grafiğin yorumlanmasına yönelik bir soru oluşturulmuştur.

Şekil 25. Türkiye nüfusunun cinsiyet durumu. Açıl, Ö., Güvenç, H., Hayta, A. ve Kılıç, S. (2019). *Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu Sosyal Bilgiler 7*. İzmir: Çağlayan.

2019 7.sınıf sosyal bilgiler ders kitabında Türkiye nüfusunun cinsiyet durumuna yer verilmiştir. 2018 TÜİK verileri hazırlanarak sunulan içerikte 2017 yılına ait kadın-erkek nüfusunun toplam nüfus içerisindeki yüzdelik payları verilmiş ve hemen altında 1927 ve 2017 yıllarında nüfus içerisindeki kadın-erkek nüfusu verilmiştir.

2019 7.sınıf sosyal bilgiler ders kitabında Şekil 25'in altında nüfusun kadın-erkek oranındaki dağılıma etki eden faktörler şöyle açıklanmıştır;

Dünya'da; savaş, göç ve nüfusun yaş yapısı nüfustaki cinsiyet oranını etkilemektedir. 5 yaşın altındaki çocuk nüfusun büyük bir orana sahip olduğu yerlerde erkek nüfus fazladır. Göçler bir yerin cinsiyet oranında dengesizlik yaratarak etkili olurken, savaşlar da kadınlardan çok erkek nüfusunun azalması sebebi ile aynı şekilde dengesizlik yaratırlar (Açıl, Güvenç, Hayta ve Kılıç, 2019, s. 99).

2019 7.sınıf sosyal bilgiler ders kitabında aynı zamanda Şekil 25'te verilen görselden hareketle şu soru yöneltilmiştir; "1927 yılında kadın nüfusunun erkek nüfusundan fazla olmasının sebepleri nelerdir? Açıklayınız" (Açıl, Güvenç, Hayta ve Kılıç, 2019, s. 99).

Yıllara ve Cinsiyete Göre Nüfus Sayımı 2013-2017			
Yıl	Toplam	Erkek	Kadın
2017	80.810.525	40.535.135	40.275.390
2016	79.814.871	40.043.650	39.771.221
2015	78.741.053	39.511.191	39.229.862
2014	77.695.904	38.984.302	38.711.602
2013	76.667.864	38.473.360	38.194.504

Tablo 3.1 (TÜİK Nüfus ve Demografi İstatistiklerinden Düzenlenmiştir.)

Şekil 26. Yıllara ve cinsiyete göre nüfus sayımı. Gültekin, G., Akpınar, M., Nohutcu, M., Özerdoğan, P. ve Aygün, S. (2021). *Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu Sosyal Bilgiler 7*. EBA.

Şekil 26’da 7.sınıf 2021 sosyal bilgiler ders kitabında yer alan “Yıllara ve Cinsiyete Göre Nüfus Sayımı 2013-2017” isimli tabloda 2013-2017 yıllarında ve arasında kalan yıllarda kadın-erkek nüfus dağılımı ve toplam nüfus verilmiştir. Aynı zamanda bu tablonun yorumu için şu ifadeler yer verilmiştir;

Türkiye’de ikamet eden nüfus 2017 yılında bir önceki yıla göre 995 bin 654 kişi arttı. Erkek nüfus 40 milyon 535 bin 135 kişi olurken kadın nüfus 40 milyon 275 bin 390 kişi oldu. Buna göre toplam nüfusun %50,2’sini erkekler, %49,8’ini ise kadınlar oluşturdu (Gültekin, Akpınar, Nohutcu, Özerdoğan, Aygün, 2021, s. 106).

4.3.1.4. Genç-Yaşlı Nüfus

2021 7.sınıf sosyal bilgiler ders kitabında “Türkiye Yaşlanıyor mu?” başlığı altında şu ifadeler yer verilmiştir;

Türkiye’de Cumhuriyetin ilanından günümüze kadar gelen süreçte ekonomik, sosyal ve sağlık alanlarında olumlu gelişmeler yaşanmıştır. Bu gelişmeler çocuk ölümlerinin ve kadın başına düşen doğum sayısının önemli ölçüde azalmasına neden olmuştur. Gelişmiş ülkelerde XX. Yüzyılın sonlarına doğru nüfus artış hızı azalmıştır. Bu değişimle toplam nüfus içerisinde genç nüfusun oranı azalarak yaşlı nüfusun oranı artmıştır (Gültekin, Akpınar, Nohutcu, Özerdoğan ve Aygün, 2021, s. 108).

Çocuk Nüfus Oranının En Yüksek ve En Düşük Olduğu 5 il

En yüksek iller	(%)	En düşük iller	
Şanlıurfa	46,7	Tunceli	17,2
Şırnak	45,2	Edirne	18,4
Ağrı	43,7	Kırklareli	19,0
Muş	43,1	Çanakkale	19,2
Siirt	42,7	Karabük	20,4

(TÜİK, 2018)

Şekil 27. Şehir bazında çocuk nüfus oranı. Gültekin, G., Akpınar, M., Nohutcu, M., Özerdoğan, P. ve Aygün, S. (2021). *Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu Sosyal Bilgiler 7*. EBA.

Şekil 27’de 7.sınıf sosyal bilgiler ders kitabında şehirlere göre çocuk nüfus oranları verilmiştir. Hemen altında yer alan açıklamada; “... çocuk nüfus oranının en yüksek olduğu illerde doğum oranının yüksek olması ve yetişkinlerin iş bulma amacı ile sanayisi ya da turizmi gelişmiş şehirlere göç etmeleri, çocuk nüfus oranının fazla olmasına neden olmuştur (Gültekin, Akpınar, Nohutcu, Özerdoğan ve Aygün, 2021, s. 101).

Yukarıda verilen ifadede iş imkânı bulunan büyük şehirlere göç eden çalışan nüfusun, göç ile terk ettiği yerdeki bağımlı nüfusun oranının bölge nüfusunda daha fazla olmasına yol açtığı ve bu sebeple çalışan nüfusun terkedilen bölgenin genç nüfusunun bölge nüfusunda büyük bir pay elde etmesine neden olduğu ifade edilir.

4.3.1.5. Nüfusun Yerleşimi

2001, 2003 6.Sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarında “Yurdumuzda Yerleşme” başlığı altında kırsal ve kentsel yerleşmelere yer verilmiştir. Yerleşme ve kırsal ve kentsel yerleşmelerin tanımlarına ve kentlerin nüfuslarına göre ayrımı şu şekilde yer verilmiştir;

Yerleşme insanların oturduğu ve çeşitli şekillerde yararlandığı alandır. Yurdumuzun üzerinde yer aldığı topraklar, dünyanın ilk yerleşme alanları içinde yer alır...

Genel olarak yurdumuzdaki yerleşmeler, kır yerleşmeleri ve kent yerleşmeleri şeklindedir. Bu yerleşme birimlerinin birbirinden ayrılmasında alınan en önemli ölçüt, nüfustur (Şenünver, Karabulut, Kesim, Turgut, Ercan, Küçükbaycan, Uslu ve Akay, 2001, s. 111; Şenünver, Karabulut, Kesim, Turgut, Ercan, Küçükbaycan, Uslu ve Akay, 2003, s. 111).

Küçük kentler (nüfusları 10 bin- 25 bin arasında olanlar)

Orta Büyüklükteki kentler (nüfusları 25 bin – 100 bin arasında olanlar)

Büyük kentler (nüfusları 100 bin- 500 bin arasında olanlar)

Çok büyük kentler veya metropoliten kentler (nüfusları 500 binden fazla olanlar) olarak gruplandırılabilirler (Şenünver, Karabulut, Kesim, Turgut, Ercan, Küçükbaycan, Uslu ve Akay, 2001, s. 115; Şenünver, Karabulut, Kesim, Turgut, Ercan, Küçükbaycan, Uslu ve Akay, 2003, s. 115).

Yukarıda bulunan ifadelerde Türkiye toprakları dünyanın ilk yerleşim alanları içerisinde bulunduğu ifade edilir. Yurdumuz yerleşim alanlar kır ve kent yerleşim alanları olarak sınıflandırıldığı vurgulanmıştır. Nüfusun yerleşiminin nüfus sayısına göre ölçüt alındığı, kent sınıflamasında da küçük, orta büyüklükte, büyük, çok büyük veya metropoliten kentler olarak sıralandığı ifade edilir.

2019, 2020, 2021 7.Sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarında “Nüfus ve Yerleşme” başlığı altında yerleşimin tanımı şu şekilde verilmiştir: “Bir toplumsal küme ya da kalabalık bir nüfus topluluğunun yaşamak ve ekonomik etkinliklerini sürdürebilmek için belli bir yeri seçme eylemidir. Bu amaçlarla seçilip yerleşilen kent, kasaba, köy ya da daha küçük bir yerdir” (Açıl, Güvenç, Hayta ve Kılıç, 2019, s. 90; Açıl, Güvenç, Hayta ve Kılıç, 2020, s. 90; Açıl, Güvenç, Hayta ve Kılıç, 2021, s. 90).

Şekil 28. İlk insan yerleşimleri temsili resim. Açıl, Ö., Güvenç, H., Hayta, A. ve Kılıç, S. (2019). *Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu Sosyal Bilgiler 7*. İzmir: Çağlayan.

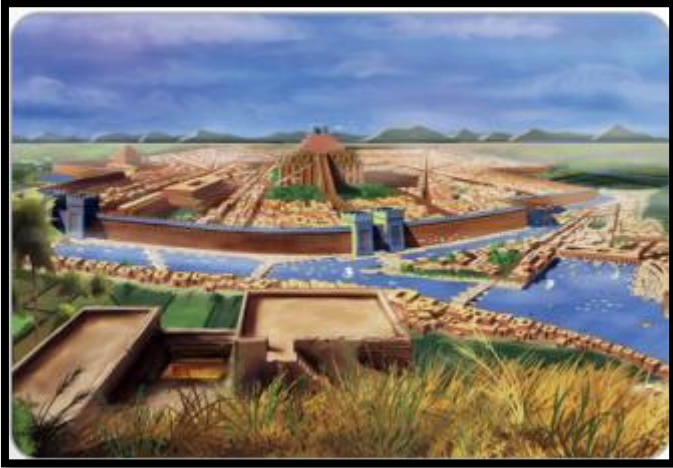
Şekil 28’de yer alan görselde insanların ilk yerleşim yerine temsilidir. Bu resimde insanlar bir arada yaşamakta ve günlük faaliyetlerini yürütmekte olduğu görülmektedir.

Şekil 29. Göbeklitepe temsili resim. Açıl, Ö., Güvenç, H., Hayta, A. ve Kılıç, S. (2021). *Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu Sosyal Bilgiler Ders Kitabı 7*. EBA.

Şekil 30. Çatalhöyük temsili resim. Açıl, Ö., Güvenç, H., Hayta, A. ve Kılıç, S. (2021). *Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu Sosyal Bilgiler Ders Kitabı 7. EBA.*

Şekil 31. Bir Sümer şehri temsili resim. Açıl, Ö., Güvenç, H., Hayta, A. ve Kılıç, S. (2021). *Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu Sosyal Bilgiler Ders Kitabı 7. EBA.*

2019, 2020, 2021 7.Sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarında Şekil 29’da Göbeklitepe, Şekil 30’da Çatalhöyük ve Şekil 31’de Sümer Uygarlığına ait temsili görselleri verilmiştir. Bu görsellerle birlikte ilk yerleşim yerleri gösterilmeyi amaçlanmıştır.

Şekil 32. Temsili köy fotoğrafı. Maarif Vekaleti. (1934). *İlk Mektep Kitapları Yurt Bilgisi V. Sınıf*. İstanbul: Türk Kitapçılığı.

1934, 1937, 1938 Yurt Bilgisi V. Sınıf ders kitaplarında Şekil 32’deki görsel verilerek, köy ile ilgili şu ifadeler yer verilmiştir: “Türkiye halkının en çoğu köylüdür. Köylüler, köylerde oturur. Köyler, birbirinden az çok küçük ev kümeleridir...” (Maarif Vekaleti, 1934, s. 38; Maarif Vekaleti, 1937, s. 42; Maarif Vekaleti, 1938, s. 42).

Yukarıda Türkiye nüfusunun çoğunluğunun köylülerden oluştuğu ifadesi yer almaktadır. Köylerin yerleşim planı üzerine de vurgu yapılmıştır.

1941, 1945, 1948 Yurt Bilgisi II; 1950, 1951 Yurttaşlık Bilgisi II, 1988 Birleştirilmiş Sınıflar için Sosyal Bilgiler 2.yıl ders kitaplarında “Köy” başlığı altında köyün tanımına şu ifadeyle yer verilmiştir: “Köy, nüfusu iki binden az olan yerlerdir” (Taşkiran, 1941, s. 88; Taşkiran 1945, s. 83; Taşkiran, 1948, s. 83; Taşkiran, 1950, s. 26; Tekışık, 1988, s. 15).

Köyler, nüfusu 2 000'den az olan yerleşme merkezleridir.

Şekil 33. Anadolu'da bir köy. Tekışık, H., H. (1988). *Birleştirilmiş Sınıflar için Sosyal Bilgiler 2.Yıl*. Ankara: Veb.

Şekil 33 ve Şekil 34'te köyün, köy olma nüfus ölçütü verilerek, temsili olarak bir köy görseli kullanılmıştır.

Köyler, nüfusu 2 000'den az olan yerleşme yerleridir.

Şekil 34. Köy fotoğrafı. Tekışık, H., H. (1973). *Sosyal Bilgiler 4*. Ankara: Rehber.

1951 Yurt Bilgisi IV. Sınıf ders kitabında “Köy ve Köyde Yaşayış” başlığı altında şu ifadeler yer verilmiştir;

Köy, aileden, okuldan daha büyük bir topluluktur. Bazı köylerde 40-50 aile, bazılarında 100-150 aile bulunur. Geniş Türkiye topraklarında irili ufaklı 40.000 köy vardır. Türkiye’de yaşayan 20.000.000 insanın 15.000.000’den fazlası köylerde oturur. Nüfusumuzun dörtte üçünden fazlası köylü ve çiftçidir (Kurtuluş, 1951, s. 20).

1990 4.Sınıf sosyal bilgiler ders kitabında “Köy” başlığı altında şu ifadeler yer verilmiştir: “Köyler, yurdumuzda nüfus bakımından en küçük yerleşim birimleridir. Nüfusları iki binden azdır” (Komisyon, 1990, s. 70).

1969, 1972 Testli Yurttaşlık Bilgisi I ders kitaplarında Türkiye’deki yerleşim birimleriyle ilgili şu ifadeler yer verilmiştir: “Türkiye’de en küçük kuruluş köydür. Köy kanunumuza göre; nüfusları 2000’den aşağı olan yerler köy sayılır. Nüfusları 2.000-20.000 arasındaki yerlere kasaba, 20.000’den çok olan yerlere şehir denir” (Onoğur, 1969, s. 45, Onoğur, 1972, s. 48).

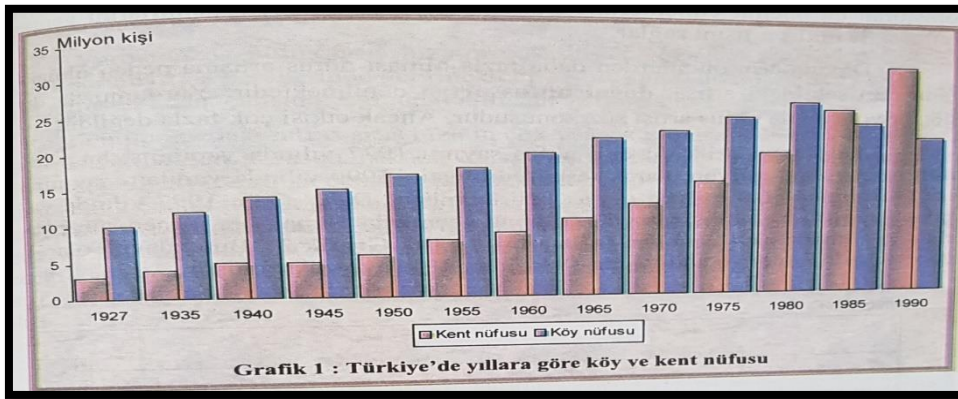
1948 Yurt Bilgisi IV. Sınıf, 1957 Yurttaşlık Bilgisi IV. Sınıf ders kitaplarında “Kasaba ve Şehirlerde Yaşayış” başlığı altında kasaba şöyle ifade edilir: “2000 kişiden fazla insanın yerleşip oturduğu yerlere kasaba denir. Kasabalar, köylerden daha kalabalık, daha büyük, şehirlerden daha az kalabalık ve küçüktür” (Ermat ve Ermat, 1948, Ermat ve Ermat, 1957).

1956 Yurttaşlık Bilgisi IV. Sınıf, 1973 4.Sınıf Sosyal Bilgiler, 1990 Birleşmiş Sınıflar için Sosyal Bilgiler 2.Yıl ders kitaplarında kasaba şöyle tanımlanmaktadır: “Nüfusu 2000’den 20.000’e kadar olan yerleşme alanına(merkezlerine) kasaba” olarak ifade edilir (İleri, 1956, s. 53; Tekışık, 1973, s. 36; Kırbaş, Kırbaş, Sırmatel, Sırmatel, 1990, s. 17).

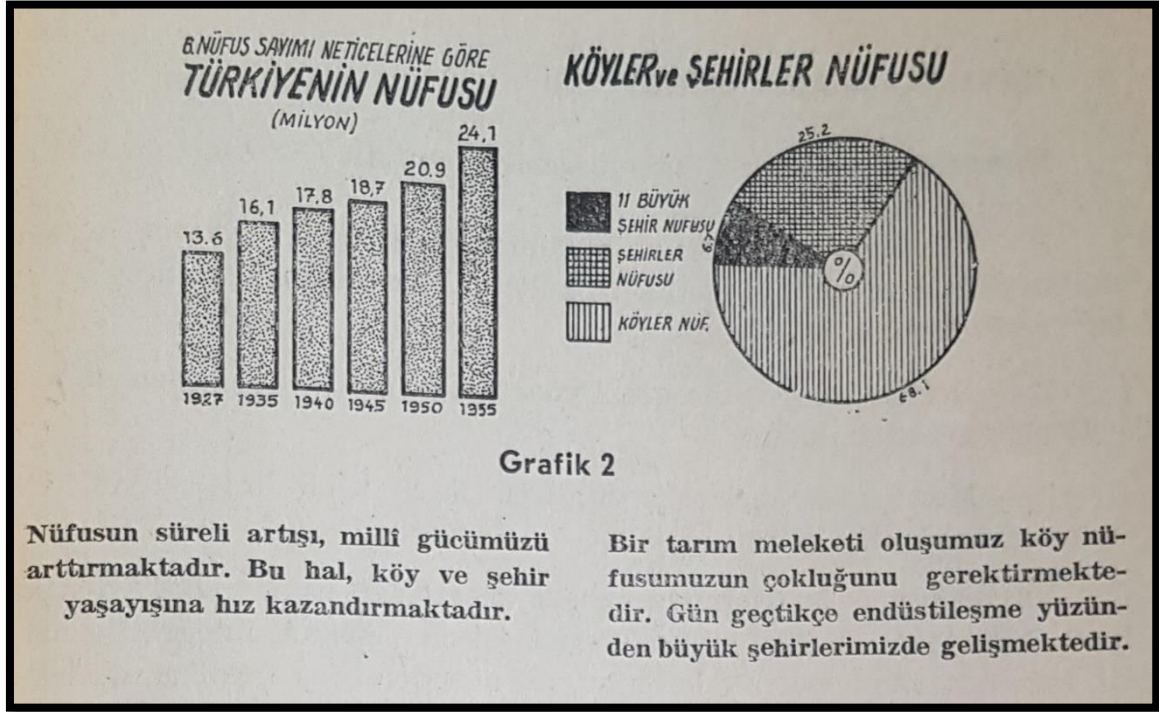
Şekil 35. Kasaba fotoğrafı. Tekışık, H., H. (1973). *Sosyal Bilgiler 4*. Ankara: Rehber.

1999 4. Sınıf sosyal bilgiler ders kitabında kent yerleşmeleri ile ilgili şu ifadeler yer verilmiştir: “Kent yerleşmeleri ise; nüfusun daha yoğun olduğu yerlerdir. Buralarda çeşitli kamu, sanat ve sanayi kuruluşları vardır. ...Yurdumuzda iç göçler sebebiyle kentlerimizin nüfusları sürekli artmaktadır” (Şenünver, Karabulut, Kesim, Turgut, Ercan, Küçükbaycan, Uslu ve Akay, 1999, s. 80).

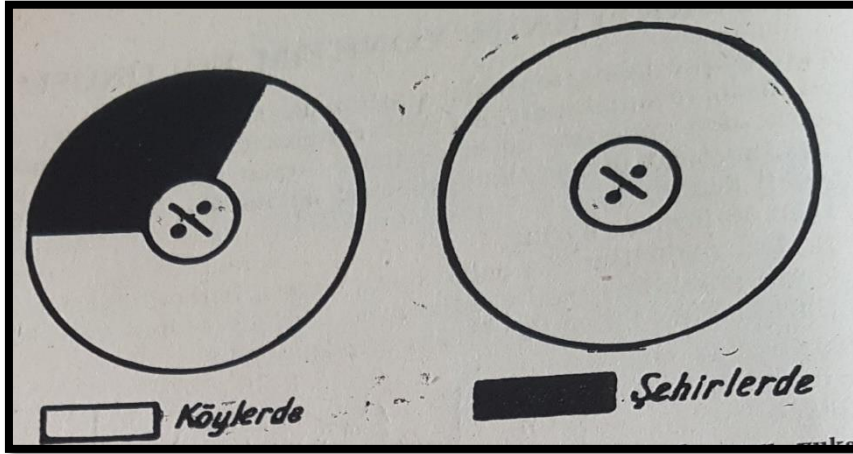
Şekil 36. Türkiye’nin yıllara göre kır-kent nüfusu. Şenünver, G., Karabulut, E., Kesim, H., S., Turgut, R., Ercan, N., Küçükbaycan, N., Uslu, H. ve Akay, A. (2001). *İlköğretim Sosyal Bilgiler 6*. İstanbul: Milli Eğitim.

Şekil 36'da yıllara göre köy ve kent nüfusları verilmiştir.

Şekil 37. Türkiye'nin köy ve şehir nüfusları grafiği. Anıl, B. ve Beğen, İ. (1963). *Ortaokul Yurttaşlık Bilgisi I*. İstanbul: İnkılap ve Aka.

Şekil 37'de 1963 Yurttaşlık Bilgisi I ders kitabında 6.Genel Nüfus Sayımı sonucunda elde edilen Türkiye Nüfusunun geçmişe yıllara dönük verilmiş şekilde bir sütun grafiği yer almaktadır. Bunun yanında 11 büyük şehir nüfusu, diğer şehirlerin nüfusu ve köylerin nüfusunun yer aldığı bir grafikte nüfusun kır-kent dağılımına yönelik yüzdeler paylar verilmiştir. Altındaki açıklamalarda da nüfusun artışının köy ve şehirlere olumlu etkisinden söz etmekle birlikte, bir tarım ülkesi oluşumuz sebebiyle köy nüfusunun çok olması gerektiği vurgusu yapılmıştır. Ancak endüstrileşmeden kaynaklı olarak nüfusun köyden şehre doğru göç ettiği vurgusu yapılmış ve nüfusun yerleşiminin buna göre şekil aldığı vurgulanmıştır.

Şekil 38. Köylerde ve şehirlerde nüfus. Onoğur, C. (1969). *Testli Yurttaşlık Bilgisi II*. İstanbul: İnkılap ve Aka.

1969 Testli Yurttaşlık Bilgisi II ders kitabında Şekil 38’de Türkiye’de köy ve şehirlerdeki nüfus oranları verilmiştir.

1987 Milli Coğrafya I ders kitabında “İnsanoğlu bilgisi ve çabası ile zayıf imkanları güçlü bir hale getirmektedir. İnsan birçok tabii güçlükleri yenerek toplumu oluşturmuştur. İnsanoğlu kendisine bir yerleşim yeri, yurt seçerken öncelikle beslenme durumunu göz önüne almıştır” ifadesinde insan oğlunun yerleşim yeri seçerken dikkate aldığı durumlar dile getirilmiştir (Ünal ve Karaoğuz, 1987, s. 109).

SAYIM YILI	ŞEHİRLER NÜFUSU	KÖYLER NÜFUSU	TOPLAM NÜFUS
1970	13 691 101	21 914 075	35 605 176
1975	16 896 068	23 478 651	40 347 719
1980	20 053 288	25 164 268	44 736 957
1985	26 865 757	23 798 701	50 664 458
1990	33 326 351	23 146 684	56 473 035

Tablo 1 - Nüfusumuzun sayım yıllarına göre şehirlere ve köylere dağılımı ile toplam nüfus.

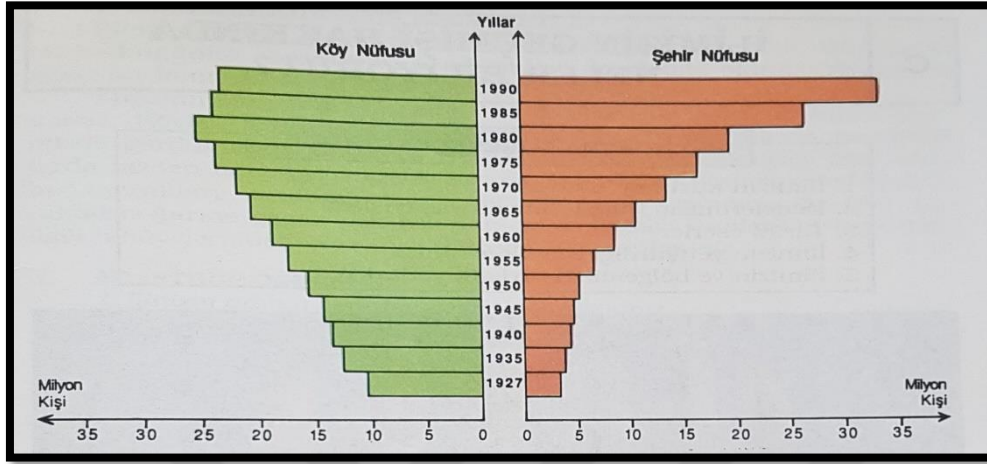
Şekil 39. Türkiye'nin genel nüfus sayım yıllarına göre köy-şehir nüfus dağılımı. Öğün, V. (1996). *Birleştirilmiş Sınıflar için Sosyal Bilgiler 2.Yıl*. Ankara: Öğün.

Şekil 39'da 1996 yılına ait birleştirilmiş sınıflar için sosyal bilgiler 2.yıl ders kitaplarında 1970, 1975, 1980, 1985, 1990 yıllarına ait köy ve şehir ve toplam nüfus sayıları verilmiştir.

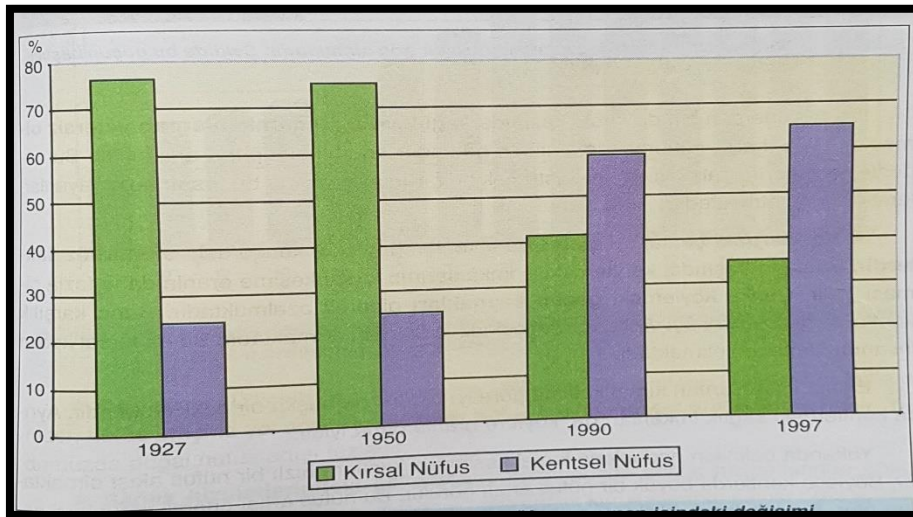
Şekil 40. Türkiye nüfusunun köy ve şehir dağılımı. Şahin, M. (1990). *Birleştirilmiş Sınıflar için Sosyal Bilgiler 2. Yıl*. İstanbul: Vebsan.

Şekil 40'ta 1990 yılına ait Birleştirilmiş Sınıflar için Sosyal Bilgiler 2.Yıl ders kitabında Türkiye nüfusunun köy ve şehirlerde yaşayan nüfusları köyde yaşayan ve şehirde yaşayan insanların giyim tarzlarına yönelik bir temsili görselle verilmiştir.

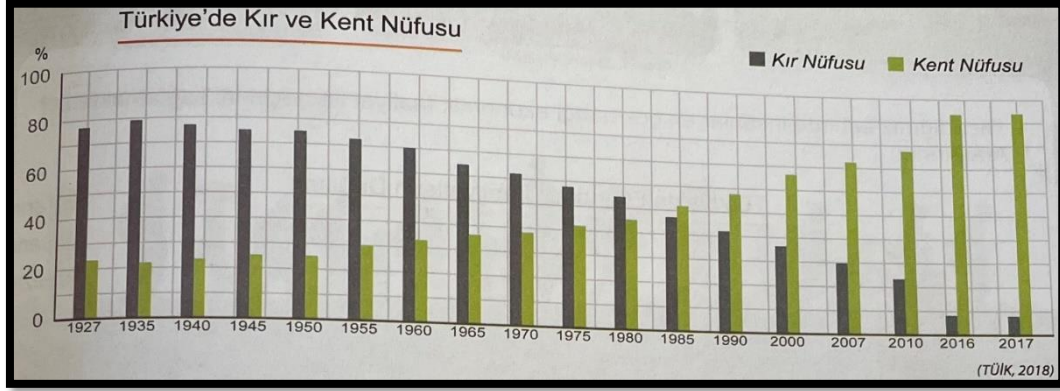
Şekil 41. Köy ve şehir nüfusunun yıllara göre oranı. Karabıyık, E., Ü. (1993). *Birleştirilmiş Sınıflar için Sosyal Bilgiler 1.Sınıf*. Ankara: Üner.

Şekil 41'de 1993 yılına ait Birleştirilmiş Sınıflar için Sosyal Bilgiler 1.sınıf ders kitabında köy ve şehir nüfusunun yıllara göre oranı 1990 yılına kadar olan tüm genel nüfus sayım yıllarına denk gelecek şekilde verilmiştir.

Şekil 42. Yıllara göre kırsal-kentsel nüfus. Şahin, C., Yamanlar, E. ve Göze, H. (2001). *İlköğretim Sosyal Bilgiler 6*. İstanbul: Ders Kitapları Anonim.

Şekil 42’de kırsal ve kentsel nüfusun 1927, 1950, 1990, 1997 yıllarına ait yüzdelik dağılımları sütun grafiği ile verilmiştir.

Şekil 43. Türkiye’de kır-kent nüfusu. Açıl, Ö., Güvenç, H., Hayta, A. ve Kılıç, S. (2019). *Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokul Sosyal Bilgiler 7*. İzmir: Çağlayan.

2019 7.sınıf sosyal bilgiler ders kitabında Şekil 43’ün hemen altında kent nüfusunun artıp, kır nüfusunun azalmasının sebeplerine yer verilen ve aynı zamanda Şekil 43’ün yorumlandığı ifadeler şu şekildedir;

Nüfus hızla artmış ve artışa bağlı olarak köylerde miras yoluyla bölünen tarlalar, kır nüfusunun geçimini sağlayamamıştır.

Tarımda makineleşme iş gücüne duyulan ihtiyacı azaltmış, köyden kente göç başlamıştır.

Sanayi ve hizmet sektöründeki gelişme, şehirlere olan göçü arttırmıştır.

İnsanlar; eğitim sağlık ve altyapı hizmetleri gibi yaşam koşullarından daha iyi faydalanmak için şehirleri tercih etmiştir.

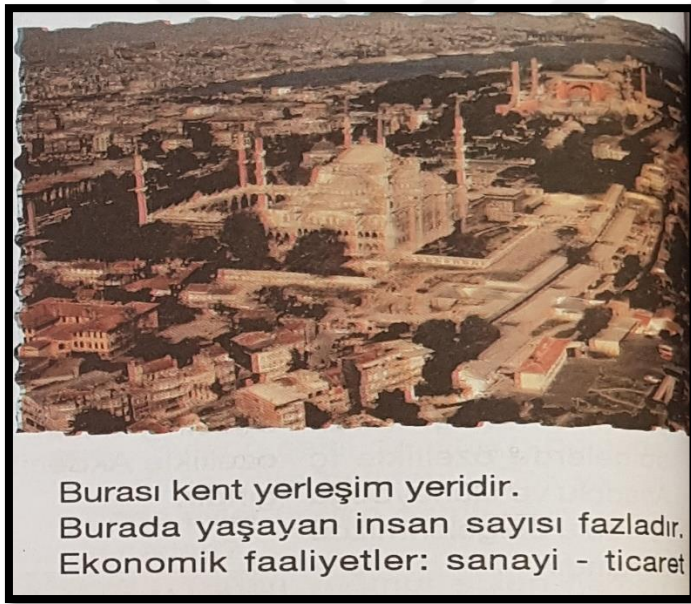
Yeni il ve ilçelerin kurulması ve belediye sınırlarının genişletilmesi ile kırsal alanlar şehir sayılmıştır.

Ülkemizde nüfusun büyük çoğunluğu şehirlerde yaşamaktadır ancak şehirlerimizin nüfusu her yerde aynı değildir. Sanayi, turizm, ticaret gibi ekonomik faaliyetlerin geliştiği yerlerde şehirlerin nüfusu fazla iken ekonomisi tarıma dayalı yerlerdeki şehirlerin nüfusu azdır (Açıl, Güvenç, Hayta ve Kılıç, 2019, s. 103).

Yukarıda verilen ifadelerde kır nüfusunun toprakların bölünmesi, tarımda makineleşme, sanayi ve hizmet sektörünün daha çok iş imkânı sağlaması, eğitim, sağlık ve altyapı hizmetlerinin yaşam koşullarını daha iyi bir hale getirmesi kır nüfusunu azaltıp, şehir

nüfusunu arttırdığına yönelik ifadelere yer verilmiştir. Bunun yanında ülkemizde nüfusun çoğunluğunun şehirlerde yaşadığı vurgulanmıştır. Tarıma dayalı ekonomisi bulunan kentlerde nüfus, sanayi, turizm, ticaret gibi ekonomik faaliyetlerin bulunduğu şehirlere oranla daha az olduğu ifade edilir.

2005 Sosyal Bilgiler 5.sınıf kitabında “Ülkemizde nüfus her yere eşit dağılmamıştır. Bazı yerler az nüfuslu, bazı yerler çok nüfusludur. Bunda yer şekilleri, iklim gibi doğal etkenler ön sırada olmakla birlikte; ekonomik, sosyal ve kültürel faktörler de etkilidir.” (Komisyon 2012). İfadesine yer verilmiştir. Ardından kent ve kır yerleşimlerinin temsili resimleri ve özelliklerine aşağıda yer alan Şekil 44 ve Şekil 45’te yer verilmiştir.

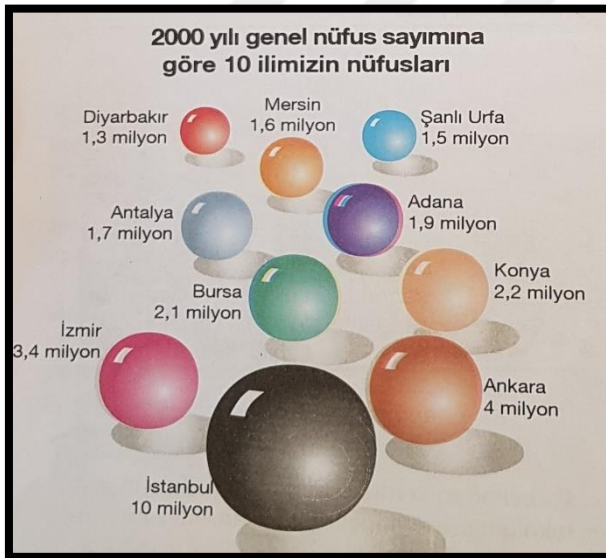
Şekil 44. Kent yerleşim yeri ve özellikleri. Karagöz, D., Tekerek, M., Kaya, N., Azer, H., Alıç, M., D., Yılbat, B., Koyuncu, M. ve Ulusoy, K. (2005). *İlköğretim Sosyal Bilgiler 5*. Ankara: İmaj.

1989 Milli Coğrafya I ders kitabında “Türkiye’de hızlı bir şehirleşme vardır. 1935 yılında ülkemiz nüfusunun yaklaşık dörtte biri (%23,5) şehirlerde yaşarken, 1985 yılında yarıdan fazlası şehirde yaşar duruma gelmiştir (%53)” bu metinde Türkiye’nin yıllar içinde

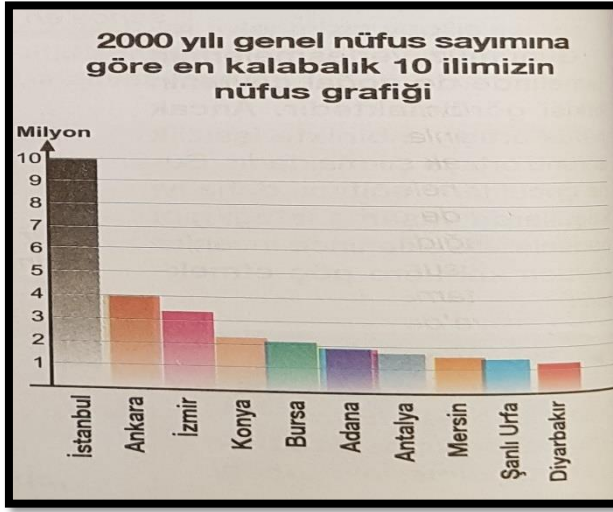
Türkiye nüfusunun %53'lük bir oranının şehirlerde yaşamayı tercih ettiği ifade edilir (Komisyon, 1989, s. 46).

Şekil 45. Kırsal yerleşim yeri ve özellikleri. Karagöz, D., Tekerek, M., Kaya, N., Azer, H., Alıç, M., D., Yılbat, B., Koyuncu, M. ve Ulusoy, K. (2005). *İlköğretim Sosyal Bilgiler 5*. Ankara: İmaj.

Şekil 46. 2000 yılı genel nüfus sayımına göre 10 ilin nüfusu. Karagöz, D., Tekerek, M., Kaya, N., Azer, H., Alıç, M., D., Yılbat, B., Koyuncu, M. ve Ulusoy, K. (2005). *İlköğretim Sosyal Bilgiler 5*. Ankara: İmaj.

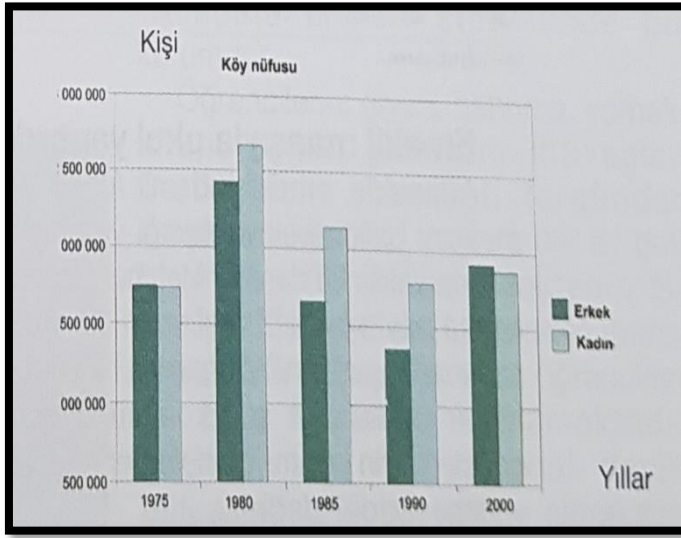

Şekil 47. 2000 yılı genel nüfus sayımına göre 10 ilin nüfus grafiği. Karagöz, D., Tekerek, M., Kaya, N., Azer, H., Alıç, M., D., Yılbat, B., Koyuncu, M. ve Ulusoy, K. (2005). *İlköğretim Sosyal Bilgiler 5*. Ankara: İmaj.

2005 Sosyal Bilgiler 5.sınıf ders kitabında 2000 yılı genel nüfus sayımının sonuçlarına göre İstanbul, Ankara, İzmir, Konya, Bursa, Adana, Antalya, Mersin, Şanlıurfa, Diyarbakır gibi şehirlerin nüfus özelliklerinin bulunduğu görseller Şekil 46 ve Şekil 47’de yer almaktadır.

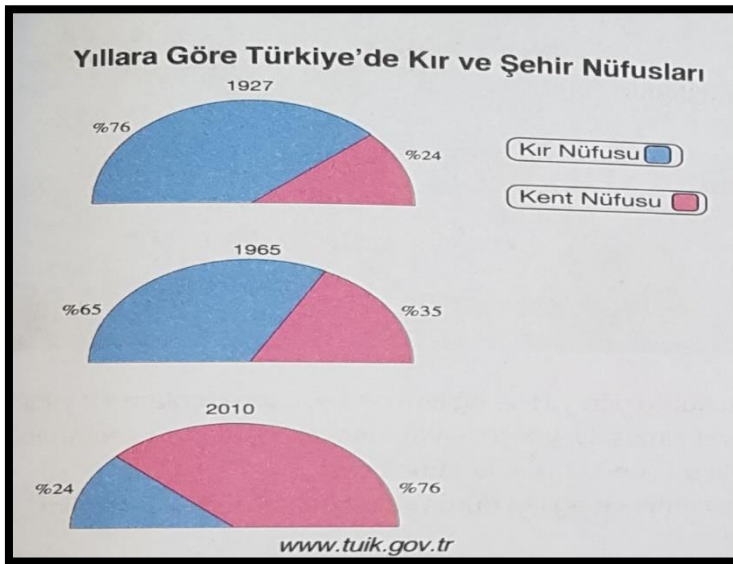

Şekil 48. Yıllara göre şehir nüfusu. Polat, M., Kaya, N., Koyuncu, M. ve Özcan, A. (2007). *İlköğretim Sosyal Bilgiler 5*. İstanbul: Doğan.

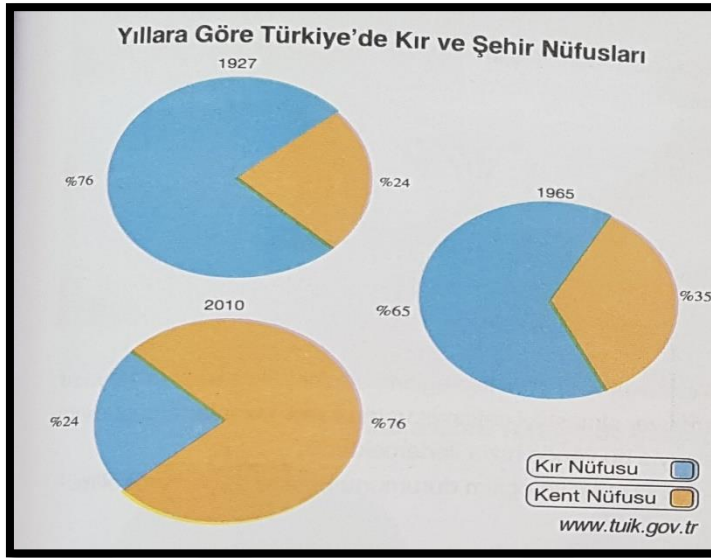

Şekil 49. Yıllara göre köy nüfusu. Polat, M., Kaya, N., Koyuncu, M. ve Özcan, A. (2007). *İlköğretim Sosyal Bilgiler 5*. İstanbul: Doğan.

Şekil 48 ve Şekil 49’da 2007 7.sınıf sosyal bilgiler ders kitabında köy ve şehir nüfuslarının yıllara göre dağılımı, aynı zamanda erkek ve kadınlar için ayrı ayrı veriler paylaşılarak bir sütun grafiği ile gösterilmiştir.

Şekil 50. Yıllara göre kır-şehir nüfusları. Komisyon. (2012). *İlköğretim Sosyal Bilgiler 7*. Ankara: Başak.

Şekil 51. Yıllara göre kırsal-şehir nüfusları. Komisyon. (2016). *İlköğretim Sosyal Bilgiler 7*. Ankara: Başak.

Şekil 50 ve Şekil 51’de yer verilen 2012 ve 2016 7.sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarında 1927, 1965 ve 2010 yıllarında ait kırsal ve kent nüfusunun yüzdeler oranları verilmiştir. Bu iki görsel aynı verileri içermektedir. Kırsal ve Kent nüfusunun yıllara göre değişimi verildikten sonra yüzdeler verilerin hemen altına “1927 ve 2010 yılı sonuçlarına göre kırsal nüfus oranının azalması kent nüfus oranının artmasının sebepleri nelerdir?” sorusu yöneltilmiştir. (Komisyon, 2012, s. 41; Komisyon, 2016, s. 41).

4.3.1.6. Bağımlı Nüfus

1976 sosyal bilgiler 3 ders kitabında çalışamayan yani bağımlı nüfus olarak nitelendirilen nüfus içerisindeki yaş grubu için şu ifadeye yer verilmiştir: “Nüfusumuz içinde 15 yaşına kadar olan çocuklar, belli bir meslek ve iş sahibi değildirler. Bunlarla çok yaşlılar ve işsizler dışında kalan %53’ü, gelir sağlayan işle uğraşmaktadır” (Tarık, Asal ve Akşit, 1976, s. 140).

Yukarıda verilen ifadeden hareketle %47'lik bir oranla bağımlı nüfusun bulunduğu ve kazanç sağlayabildikleri bir iş ile meşgul olmadıkları yönünde bir çıkarım yapılabilmektedir.

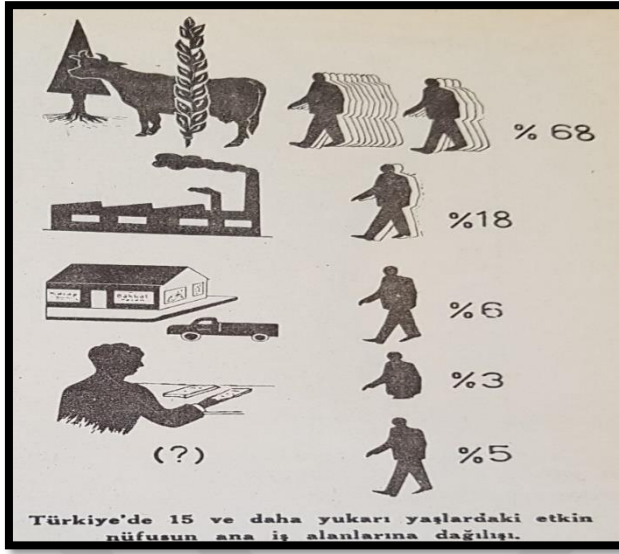
1983 sosyal bilgiler 3 ders kitabında ise 1976 sosyal bilgiler 3 kitabındaki ifadelere yer verilerek verilen yüzdeler farklı olduğu görülmektedir: “Nüfusumuz içinde 15 yaşına kadar olan çocuklar, belli bir meslek ve iş sahibi değildirler. Bunlarla çok yaşlılar ve işsizler dışında kalan %65'i, gelir sağlayan işle uğraşmaktadır” (Tarık, Asal ve Akşit, 1983, s. 140).

Yukarıda verilen ifadeden hareketle %35'lik bir oranla bağımlı nüfusun bulunduğu ve kazanç sağlayabildikleri bir iş ile meşgul olmadıkları yönünde bir çıkarım yapılabilmektedir.

2012 7.sınıf sosyal bilgiler ders kitabında da bağımlı nüfusumuz hakkında çıkarım yapabileceğimiz şu ifadeye yer verilmiştir: “Nüfusumuzun genç ve dinamik bir yapıya sahip olduğunu, ülkemiz nüfusunun %67'sinin çalışabilir olduğunu belirtmiştik.” (Komisyon, 2012, s. 47). Bu ifadeden hareketle ülke nüfusunun %33'lük kısmının bağımlı nüfus olarak sınıflandırılabilirliği anlaşılmaktadır.

4.3.1.7. Aktif Nüfus

2012 7.sınıf sosyal bilgiler ders kitabının sözlük bölümünde aktif nüfus şöyle tanımlanmıştır: “15-64 yaş grubunu kapsayan, çalışabilir etkin nüfus” (Komisyon, 2012, s. 188).

Şekil 52. Çalışan nüfusun ana iş alanlarına dağılımı. Asal, T., Akşit, N. ve Sanır, F. (1976). *Ortaokullar için Sosyal Bilgiler 3*. İstanbul: Milli Eğitim.

Şekil 52’de verilen görsel aynı zamanda 1987 4.Sınıf sosyal bilgiler ders kitabında da yer almaktadır.

1976 sosyal bilgiler 3 ders kitabında çalışan yani aktif nüfus olarak nitelendirilen nüfus içerisindeki yaş grubu için şu ifadeye yer verilmiştir: “Nüfusumuz içinde 15 yaşına kadar olan çocuklar, belli bir meslek ve iş sahibi değildirler. Bunlarla çok yaşlılar ve işsizler dışında kalan %53’ü, gelir sağlayan işle uğraşmaktadır” (Tarık, Asal ve Akşit, 1976, s. 140).

Yukarıda verilen ifadeden hareketle 15-64 yaş grubunun %53’lük bir oranla aktif nüfus olarak kazanç sağlayabildikleri bir iş ile meşgul oldukları yönünde bir çıkarım yapılabilmektedir.

1983 sosyal bilgiler 3 ders kitabında ise 1976 sosyal bilgiler 3 kitabındaki ifadeler yer verilerek verilen yüzdelik rakamın farklı olduğu görülmektedir: “Nüfusumuz içinde 15 yaşına kadar olan çocuklar, belli bir meslek ve iş sahibi değildirler. Bunlarla çok yaşlılar ve

işsizler dışında kalan %65'i, gelir sağlayan işle uğraşmaktadır” (Tarık, Asal ve Akşit, 1983, s. 140).

Yukarıda verilen ifadeden hareketle %65'lik bir oranla çalışan yani aktif nüfusun bulunduğu ve kazanç sağlayabildikleri bir iş ile meşgul oldukları yönünde bir çıkarım yapılabilmektedir.

Aynı zamanda 1983 4.sınıf sosyal bilgiler ders kitabında “Türkiye’de çalışan nüfusun %64’ü tarım işlerinde, %11’i endüstride, madencilikte ve el sanatlarında, %9’u ticaret ve ulaştırma işlerinde, %11,5 da kamu hizmetlerinde ve serbest mesleklerde çalışmaktadır” ve 1976 4.Sınıf sosyal bilgiler kitabında ise “Türkiye’de çalışan nüfusun %68’i tarım işlerinde, %12’i endüstride, madencilikte ve el sanatlarında, %8’u ticaret ve ulaştırma işlerinde, %12’si de kamu hizmetlerinde ve serbest mesleklerde çalışmaktadır” ifadelerine yer verilerek aktif nüfusun iş alanlarındaki dağılımı konusunda bilgi verilmiştir. (Tarık, Asal ve Akşit, 1976, s. 140; Tarık, Asal ve Akşit, 1983, s. 140).

2012 7.sınıf sosyal bilgiler ders kitabında da çalışan nüfusumuz hakkında çıkarım yapabileceğimiz şu ifadeye yer verilmiştir: “Nüfusumuzun genç ve dinamik bir yapıya sahip olduğunu, ülkemiz nüfusunun %67’sinin çalışabilir olduğunu belirtmiştik.” (Komisyon, 2012, s. 47).

Bu ifadeden hareketle ülke nüfusunun %67’lik kısmının çalışan aktif ve çalışabilecek nüfus olarak sınıflandırılabilceği anlaşılmaktadır.

Şekil 53. Fransa'da tarımla uğraşan insanların bağ bozumu görseli. Sanır, F., Asal, T. ve Akşit, N. (1978). *İlkokullar için Sosyal Bilgiler V. Sınıf*. İstanbul: Milli Eğitim.

1974, 1978 5.sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarında “Fransa’da çalışabilecek yaşta olanların %15’i tarımla uğraşır.” ifadesinden sonra Şekil 53’teki görsel verilmiştir (Sanır, Asal ve Akşit, 1974, s. 219; Sanır, Asal ve Akşit, 1978, s. 217).

1978 5. Sınıf sosyal bilgiler ders kitabında “Japonya’da çalışacak yaşta olanların yarısı tarımla uğraşır” ifadesi yer almaktadır (Sanır, Asal ve Akşit, 1978, s. 231).

Şekil 54. Çin'de tarımla uğraşan insanlar. Sanır, F., Asal, T. ve Akşit, N. (1978). *İlkokullar için Sosyal Bilgiler V. Sınıf*. İstanbul: Milli Eğitim.

1978 5.sınıf sosyal bilgiler ders kitabında bulunan Şekil 54'teki görselde Çin halkının tarımla uğraşan insanlar ile ilgili bir görsel verilmiştir.

Şekil 55. Hindistan'da çay toplayan kadınlar. Sanır, F., Asal, T. ve Akşit, N. (1978). *İlkokullar için Sosyal Bilgiler V. Sınıf*. İstanbul: Milli Eğitim.

1974, 1978, 1983, 1988 5.sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarında Şekil 55'teki görselin altında “Hint yarımadasında, halkın yüzde yetmişi tarımla uğraşır” ifadesine yer verilmiştir (Sanır, Asal ve Akşit, 1974, s. 245; Sanır, Asal ve Akşit, 1978, s. 243; Sanır, Asal ve Akşit, 1983, s. 243; Sanır, Asal ve Akşit, 1988, s. 237).

1975, 1981 4.sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarında “Tarımla uğraşanların çoğu köylerde, az bir bölümünün kasabalarda ve şehirlerde yaşar” ifadesine yer verilmiş ve tarım ile uğraşan tarımsal nüfusun yaşadığı yerler hakkın bilgi verilmiştir. Aynı zamanda 1975 4.sınıf sosyal bilgiler ders kitabında “Yurdumuzda tarımla uğraşanlar, çalışan nüfusumuzun dörtte üçüne yakındır”, 1981 4. Sınıf sosyal bilgiler ders kitabında “Yurdumuzda tarımla uğraşanlar, çalışan nüfusumuzun %65'ine yakındır” ifadeleri verilerek aktif nüfusun hangi iş alanında

yoğunlaştığı konusunda bilgi vermiştir (Sanır, Asal ve Akşit, 1975, s. 102; Sanır, Asal ve Akşit, 1981, s. 102).

1988 5.sınıf sosyal bilgiler ders kitabında “Halkımızın en önemli geçim kaynakları” başlığı altında “Yurdumuz bir tarım ülkesidir. Nüfusumuzun yüzde 70’i tarımla uğraşır” ifadesi bulunmaktadır (Tekışık, 1988, s. 42).

1990 4. Sınıf sosyal bilgiler ders kitabında Türkiye’nin bölgelerinin nüfus ve ekonomik hayatının anlatıldığı başlıklarda Ege Bölgesi nüfusu için “Nüfus, bölgenin kıyı kesimi ile verimli ovaların çevresinde toplanmıştır. Bu nüfusun bir kısmı tarımla uğraşır. Diğer kısmı da ticaret, ulaştırma ve endüstri alanlarında çalışır” ifadesine yer verilmiştir. Akdeniz Bölgesi nüfusu için “Yer şekilleri bakımından genel olarak dağlık olan bölgede nüfusun yoğunlaştığı alanlar, verimli ovalar ve endüstrinin geliştiği yerlerdir” ifadesinden hareketle Akdeniz nüfusunun bir bölümünün tarımla ilgilendiği çıkarımı yapılabilir. Aynı zamanda “Bölge ekonomisinde tarım önemli bir yere sahiptir” ifadesi bunu destekler nitelikte bir çıkarım olarak vurgulanmaktadır. Güneydoğu Anadolu bölgesi nüfusu için “Bölge halkının büyük bir kısmı tarım ve hayvancılıkla uğraşır” ifadesi yer almaktadır. Doğu Anadolu Bölgesi için “Bölge halkının geçim kaynaklarının başında hayvancılık gelir” ifadesi yer almaktadır. İç Anadolu bölgesi için de “bölge ekonomisi tarıma dayanır” ve “bölgenin önemli gelir kaynaklarından biri de hayvancılıktır” ifadesine yer verilmiştir (Komisyon, 1990, s. 90, 96, 101, 105, 109).

2003 7.sınıf sosyal bilgiler ders kitabında ülkelerin ekonomik faaliyetlerinden bahsederken Azerbaycan ekonomisi için “tarım en önemli ekonomik etkinliğidir” ifadesinden hareketle nüfusun çoğunluğunun tarım ile uğraştığı çıkarımı yapılabilmektedir. Özbekistan için “nüfusun çoğunluğu tarımsal etkinliklerde bulunmaktadır” Afganistan için ise “Halkın büyük bir bölümü geçimini tarımdan sağlar” ifadelerine yer verilmiştir. Romanya için ise “Romanya, daha çok bir tarım ülkesidir” ifadesinden hareketle halkın çoğunun tarım ile uğraştığı çıkarımı yapılabilmektedir (Şenünver, Karabulut, Kesim, Turgut, Ercan, Küçükbaycan, Uslu ve Akay, 2003, s. 173, 182, 185, 191).

2006 6.Sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında “Türkiye’de 23 milyondan fazla insan çalışıyor, çalışanların yaklaşık %22’si tarım, %18,8’i sanayi ve %59’unun hizmet sektöründe çalışmakta” ifadesi verilerek Türkiye nüfusunun iş alanlarındaki dağılımı hakkında bilgi vermektedir (Genç, Polat, Başol, Kaya, Azer, Gökçe, Koyuncu, Gök, Yıldız, Yılmaz ve Özcan, 2006, s. 90).

2006 7.sınıf sosyal bilgiler ders kitabında “Tarım, ülkemizin en önemli sektörlerinden biridir. Ülkemizdeki sanayi kuruluşlarının birçoğunun ham maddesini tarımsal ürünler oluşturmaktadır.” ifadesi yer almaktadır. Verilen bilgi içeriğinin devamında aşağıda eklenen Şekil 56’da yer alan içerik için “...Cumhuriyetin kuruluşundan günümüze kadar toplam nüfus içerisinde tarımsal nüfusun azaldığını görüyoruz” şeklinde ifade verilerek tarımsal faaliyetlerin, tarımsal nüfus oranı ile azaldığına dikkat çekilmiştir (Genç, Polat, Kaya, Azer, Koyuncu ve Özcan, 2006, s. 97).

A Tablosu: Tarımsal Nüfusta Değişme

YIL	TOPLAM NÜFUS	TARIMSAL NÜFUS	TARIMSAL NÜFUS ORANI%
1927	13.648.000	10.342.000	
1960	27.755.000	18.895.000	75,7
1970	35.605.000	21.914.000	68,1
1980	44.736.000	25.092.000	65,1
1990	56.473.000	23.147.000	56,1
1997	62.606.000	21.870.000	40,9
2000	67.803.927	23.797.653	34,9
			35,1

B Tablosu: Tarımsal Nüfusta Değişme

Şekil 56. Tarımsal nüfusta yıllar içerisindeki değişim. Genç, E., Polat, M., M., Kaya, N., Azer, H., Koyuncu, M. ve Özcan, A. (2006). *İlköğretim Sosyal Bilgiler 7*. Ankara: Devlet Kitapları.

Şekil 56’da verilen görsele 2007, 2010 7.Sınıf sosyal bilgiler ders kitabına 2006 yılı verileri eklenerek yapılarak tekrardan tablo konulmuştur, yapılan değişiklik sonucunda güncellenen tablo Şekil 57’de verilmiştir.

Tarımsal Nüfusta Değişme			
YIL	TOPLAM NÜFUS	TARIMSAL NÜFUS	TARIMSAL NÜFUS ORANI%
1927	13.648.000	10.342.000	75,7
1960	27.755.000	18.895.000	68,1
1970	35.605.000	21.914.000	65,1
1980	44.736.000	25.092.000	56,1
1990	56.473.000	23.147.000	40,9
1997	62.606.000	21.870.000	34,9
2000	67.803.927	23.797.653	35,1
2006	72.974	22.641	26,2

Şekil 57. Tarımsal nüfusta yıllar içerisindeki değişim. Genç, E., Polat, M., M., Kaya, N., Azer, H., Koyuncu, M. ve Özcan, A. (2007). *İlköğretim Sosyal Bilgiler 7*. İstanbul: Doğan.

Şekil 57’de verilen tarımsal nüfustaki değişimi gösteren tablo 2010 7.sınıf sosyal bilgiler kitabında da aynı verilerle kullanılmıştır.

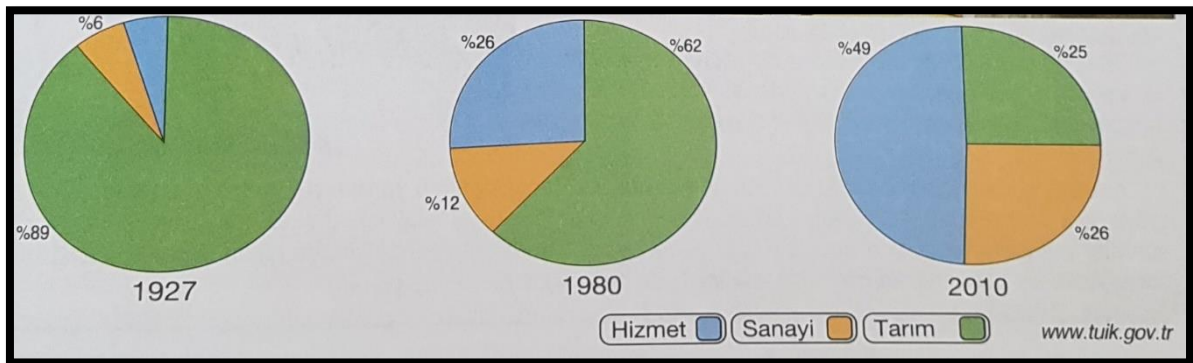
Şekil 58. Marmara bölgesi nüfusunun iş alanlarına dağılımı. Başol, S., Ünal, F., Azer, H., Yıldız, A. ve Evirgen, Ö., F. (2010). *İlköğretim Sosyal Bilgiler 5*. İstanbul: Bediralp.

2010 5.sınıf sosyal bilgiler ders kitabında Şekil 58’de görüldüğü üzere 2000 yılı TÜİK verilerine göre Marmara Bölgesinde iş kollarına dağılım %36 sanayi, %25 tarım, %39 hizmet sektörü olarak verilmiştir.

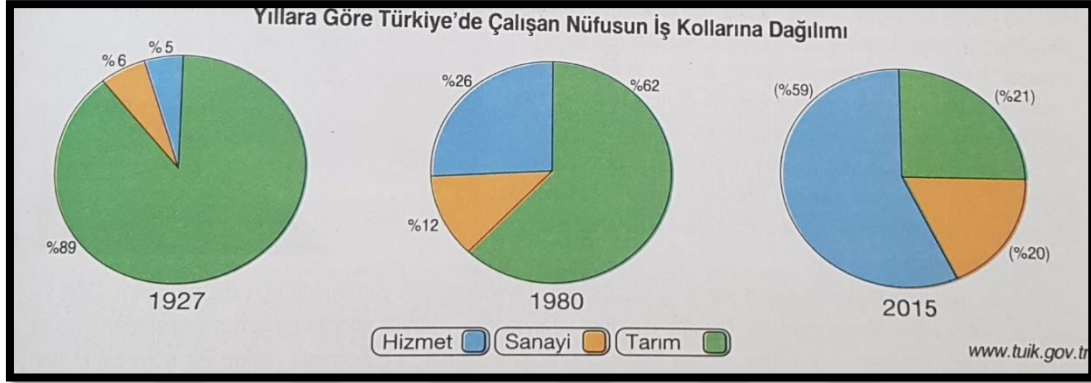
Şekil 59. Çalışan nüfusun ekonomik faaliyetlere göre dağılımı. Komisyon. (2011). İlköğretim Sosyal Bilgiler 6. Ankara: Saray.

2011 Sosyal Bilgiler 6.Sınıf ders kitabında ülke geneli için ekonomik faaliyetlere göre dağılım verilmiştir. Bu dağılımda %22 sanayi, %34 tarım, %44 hizmet sektörü olarak verilmiştir.

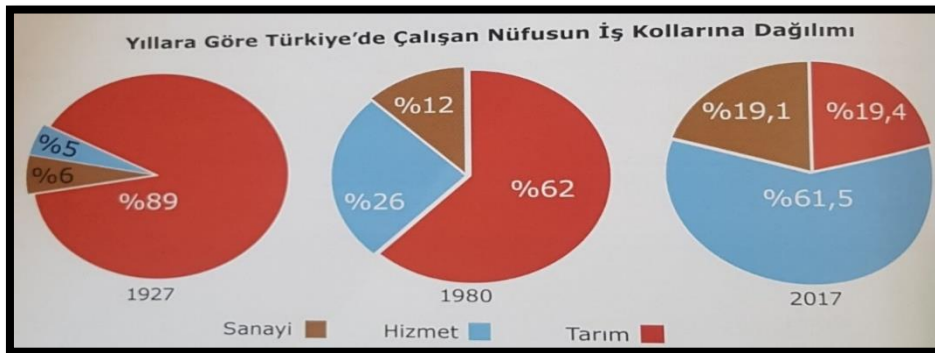
Şekil 60. Çalışan nüfusun ekonomik faaliyetlere göre dağılımı. Komisyon. (2012). İlköğretim Sosyal Bilgiler 7. Ankara: Başak.

2012 7.sınıf sosyal bilgiler ders kitabında Şekil 60'ta yıllara göre çalışan nüfusun iş alanlarına dağılımı grafiklerle verilmiştir. 1927 ve 1980 yıllarında tarım ağırlıklı bir faaliyet görülmektedir. 2010 yılında tarım faaliyetlerinin yerini hizmet sektörüne bıraktığı görülmektedir.

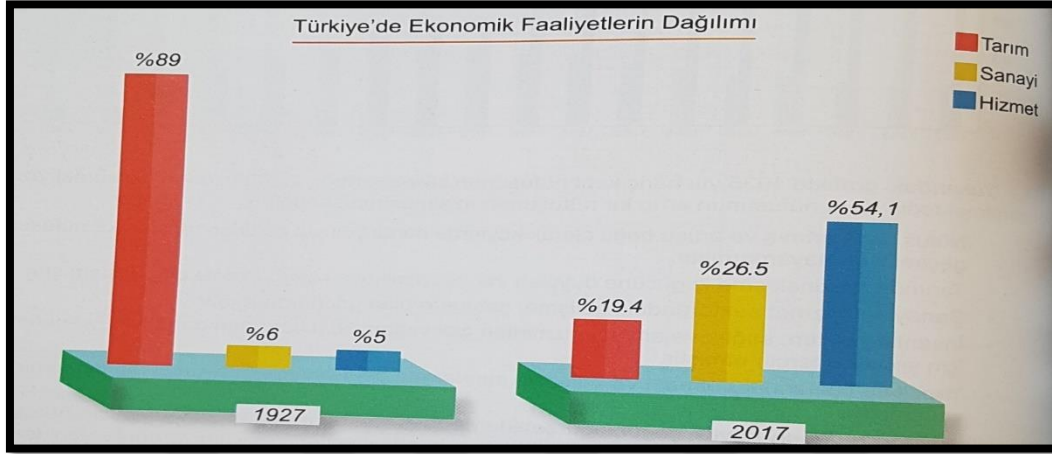
Şekil 61. Çalışan nüfusun ekonomik faaliyetlere göre dağılımı. Komisyon. (2016). *İlköğretim Sosyal Bilgiler 7*. Ankara: Başak.

2016 7.sınıf sosyal bilgiler ders kitabında yıllara göre çalışan nüfusun iş alanlarına dağılımı grafiklerle verilmiştir. 1927 ve 1980 yıllarında tarım ağırlıklı bir faaliyet görülmektedir. 2015 yılında tarım faaliyetlerinin yerini hizmet sektörüne bıraktığı görülmektedir. Şekil 61'de 2015 yılına ait veriler bulunmaktadır, 2015 yılında hizmet sektörünün grafikteki yüzdelik payının %10'luk bir puan artışına uğradığı görülmektedir.

Şekil 62. Çalışan nüfusun ekonomik faaliyetlere göre dağılımı. Gültekin, G., Akpınar, M., Nohutcu, M., Özerdoğan, P. ve Aygün, S. (2018). *Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu Sosyal Bilgiler 7*. İstanbul: Netbil.

2018, 2021 7.sınıf sosyal bilgiler ders kitabında Şekil 62'de görüldüğü üzere 2017 yılı verilerine göre hizmet sektörünün ekonomik faaliyetlerde %61,5 gibi bir paya sahip olduğu görülmektedir.

Şekil 63. Çalışan nüfusun ekonomik faaliyetlere göre dağılımı. Açıl, Ö., Güvenç, H., Hayta, A. ve Kılıç, S. (2019). *Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu İlköğretim Sosyal Bilgiler 7*. İzmir: Çağlayan.

2019, 2020, 2021 7.Sınıf sosyal bilgiler ders kitabında 1927 ve 2017 yılı karşılaştırmasına göre 1927 yılında tarıma dayalı ekonomik faaliyetlerin 2017 yılında yerini hizmet sektörüne bıraktığı görülmektedir.

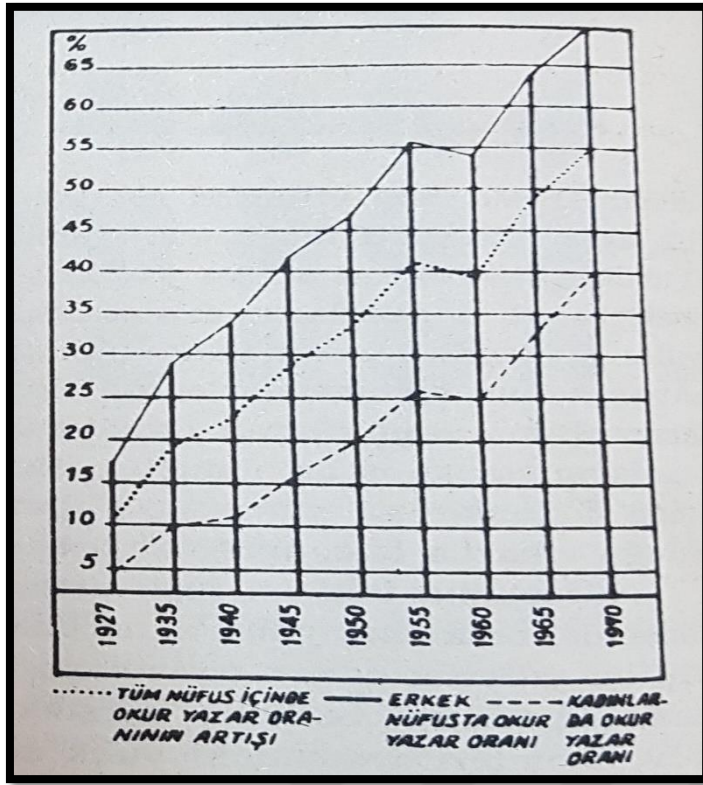
2020 7.sınıf sosyal bilgiler ders kitabında değerlendirme soruları bölümünde açık uçlu soruda “15-64 yaş grubunun toplam nüfus içindeki payının fazla olması, ülkeye hangi katkıları sağlar?” ifadesi verilerek aktif nüfusun ülke için ne gibi bir faydası olduğu konusu soru olarak yöneltilmiştir (Açıl, Güvenç, Hayta ve Kılıç, 2020, s. 117).

4.3.1.8. Nüfusun Eğitimi

Şekil 64. İlkokulda bir Türk kızı. Maarif Vekaleti. (1939). *Yurt Bilgisi Dersleri V. Sınıf*. İstanbul: Maarif.

1939, 1941 5.sınıf yurt bilgisi ders kitaplarında; “Osmanlı imparatorluğu zamanında, 1913-14 ders yılında yurtda 3414 ilkokul vardı. Bunlarda 223.279 çocuk okuyordu. Türkiye Cumhuriyeti ise her gün yeni yeni okullar açarak bunların sayısını 6181’e çıkardı. İlkokullarımızda şimdi 750.000 yurt çocuğu okuyor” ifadesine yer verilmiştir. Sonrasında Şekil 64’teki görsel verilmiştir (Maarif Vekaleti, 1939, s. 72; Rona, 1941, s. 72).

Şekil 65. Okuryazarlık oranında artış. Asal, T., Akşit, N. ve Sanır, F. (1976). *Ortaokullar İçin Sosyal Bilgiler 3*. İstanbul: Milli Eğitim.

1976, 1983 Ortaokul Sosyal Bilgiler 3.sınıf ders kitaplarında Şekil 65'te tüm nüfus içerisinde ve erkek-kadın olarak okuryazarlık oranında artış grafikle gösterilmiştir.

	Toplam	Okuma Yazma Bilmeyen	Okuma Yazma Bilen	Okuma Yazma Bilenlerin Yüzdesi	Okuma Yazma Bilmeyenlerin Yüzdesi
Toplam	12.862.754	10.387.105	2.475.649	%80.75	%19.25
Erkek	6.213.276	4.389.967	1.823.309	%70.65	%29.35
Kadın	6.649.478	5.997.138	652.340	%90.19	%9.81

B Kaynağı : TÜİK, 2004

Şekil 66. 1935 yılı Türkiye okuryazarlık oranı. Genç, E., Polat, M., M., Başol, S., Kaya, N., Azer, H., Gökçe, S., Koyuncu, M., Gök, A., Yıldız, A., Yılmaz, D. ve Özcan, A. (2006). *İlköğretim Sosyal Bilgiler 6*. İstanbul: Milsan.

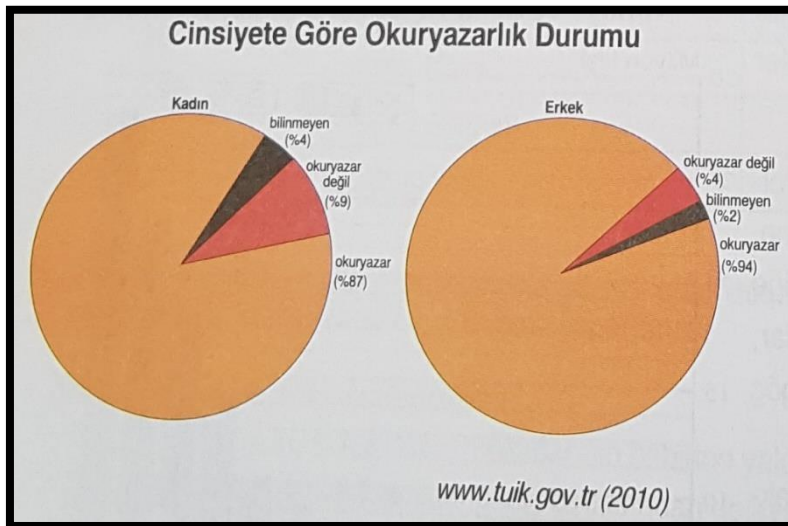
2006 6.sınıf sosyal bilgiler ders kitabında Şekil 66'da da verilen 1935 yılına ait Türkiye okuryazarlık oranına bakarak, 1928 yılında yapılan Harf İnkılabı neticesindeki okuryazarlık arttırma seferberliğinin sonuçları gösterilmektedir.

Okuryazarlık ve eğitim durumuna göre nüfus				
	İlkokul	Ortaokul veya dengi meslek okulları	Lise veya dengi meslek okulları	Yükseköğretim
1980 Erkek	% 46.75	% 5.39	% 6.61	% 5.68
Kadın	% 24.73	% 2.22	% 3.48	% 1.56
2000 Erkek	% 50.29	% 11.19	% 16.01	% 10.23
Kadın	% 45.27	% 5.31	% 9.12	% 5.39

TÜİK (2005)

Şekil 67. Okuryazarlık ve eğitim durumuna göre nüfus. Genç, E., Polat, M., M., Kaya, N., Azer, H., Koyuncu, M. ve Özcan, A. (2006). *İlköğretim Sosyal Bilgiler 7*. Ankara: Devlet Kitapları.

2006, 2007, 2010 7.sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarında Şekil 67'de görüldüğü üzere 1980 ve 2000 yıllarına ait Türkiye'de yaşayan kadın ve erkeklerin eğitim durumları gösterilmektedir.

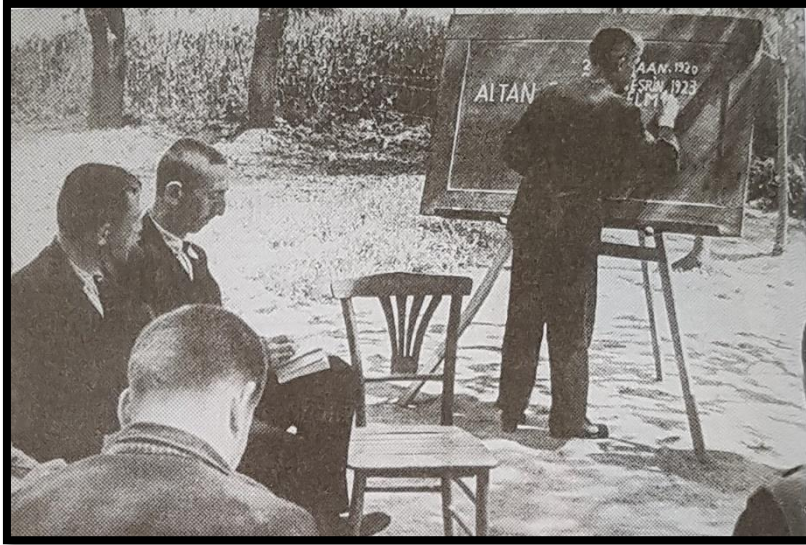

Şekil 68. Cinsiyete göre okuryazarlık durumu. Komisyon. (2012). *İlköğretim Sosyal Bilgiler 7*. Ankara: Başak.

2012 7.sınıf sosyal bilgiler ders kitabında Şekil 68’de cinsiyete göre okuryazarlık oranları verilmiştir. TÜİK 2010 verilerine göre kadınlarda %87 olan okuryazarlık, erkeklerde %94 olarak verilmiştir.

2012 7.sınıf sosyal bilgiler ders kitabında “Nüfusun önemli özelliklerinden biri de eğitim durumudur. Bir ülkede her alanda eğitilmiş insan sayısının fazlalığı o ülke için önemli bir güç kaynağıdır” ifadesine yer verilerek eğitilmiş nüfusun önemine değinilmiştir (Komisyon, 2012, s. 42).

2012 7.sınıf sosyal bilgiler ders kitabında “Türkiye’de Cumhuriyetin ilanından sonra eğitim görmüş insan sayısını arttırmak amacıyla hızla yatırım yapılmıştır. O yıllarda okuryazar oranı çok düşüktü” ifadesine yer verilmiş sonrasında “Cumhuriyetin ilk yıllarından günümüze, nüfusumuzun okuryazarlık oranı artmış ve eğitim seviyesi yükselmiştir” ifadesine yer verilmiştir (Komisyon, 2012, s. 42).

Şekil 69. Okuma-yazma seferberliği. Komisyon. (2012). *İlköğretim Sosyal Bilgiler 7*. Ankara: Başak.

Türkiye’de Nüfusun Eğitim Durumu	
EĞİTİM DURUMU	6 YAŞ VE ÜSTÜ TOPLAM NÜFUS İÇİNDEKİ ORANI
Okuma yazma bilmeyen	%3,5
Okuryazar fakat okul bitirmeyen	%12,08
İlkokul	%28,11
İlköğretim	%15,16
Ortaokul ve dengi	%10,06
Lise ve dengi	%18,17
Yüksekokul, yüksek lisans, doktora	%12,07
Durumu bilinmeyen	%0,85

Şekil 70. Türkiye’de nüfusun eğitim durumu 2010. Komisyon. (2016). *İlköğretim Sosyal Bilgiler 7*. Ankara: Başak.

2016 7.sınıf sosyal bilgiler ders kitabında 2010 TÜİK verilerine göre 6 yaş ve üstü okuma yazma becerisine sahip insanların eğitim düzeylerine göre oranları ve okuma yazma bilmeyen insanların oranları verilmiştir (Komisyon, 2016, s. 42).

Yıllar	Türkiye’de Yıllara ve Eğitim Düzeylerine Göre Okullaşma Oranı % (2014-2017)											
	İlkokul			Ortaokul			Ortaöğretim			Yükseköğretim		
	Türkiye Ortalama	Erkek	Kadın	Türkiye Ortalama	Erkek	Kadın	Türkiye Ortalama	Erkek	Kadın	Türkiye Ortalama	Erkek	Kadın
2014-2015	96,3	96,0	96,6	94,3	94,4	94,3	79,4	79,5	79,3	39,5	38,0	41,1
2015-2016	94,9	94,5	95,2	94,4	94,4	94,4	79,8	79,4	80,2	40,9	39,2	42,6
2016-2017	91,2	91,1	91,2	95,7	95,6	95,8	82,5	82,7	82,4	42,4	40,5	44,4

Tablo 3.4 (TÜİK Nüfus ve Demografi İstatistiklerinden Düzenlenmiştir.)

Şekil 71. Türkiye’de yıllara ve eğitim düzeylerine göre okullaşma oranı. Gültekin, G., Akpınar, M., Nohutcu, M., Özerdoğan, P. ve Aygün, S. (2018). *Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu Sosyal Bilgiler 7*. İstanbul: Netbil.

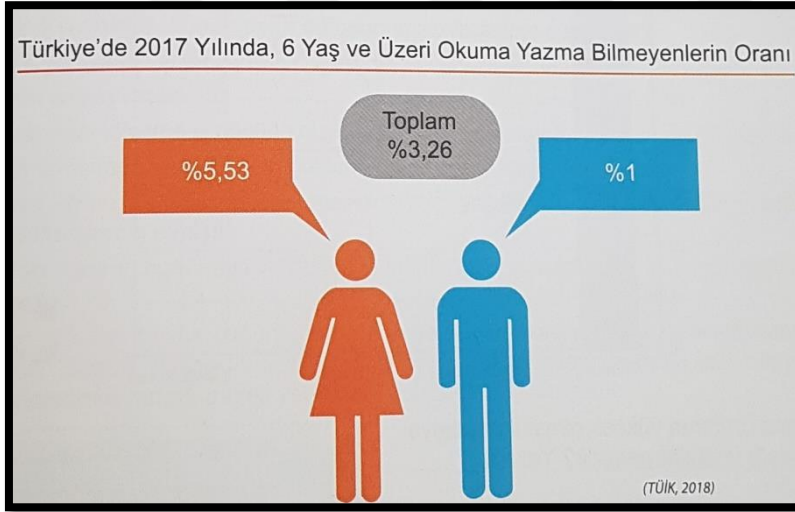
2018 7.sınıf sosyal bilgiler ders kitabında Şekil 71’de yıllara ve eğitim düzeylerine göre okullaşma oranı tablo halinde verilmiştir. 2014-2015 yılına göre okullaşma oranları 2016-2017 yıllarında artış olduğu ifade edilir (Gültekin, Akpınar, Nohutcu, Özerdoğan ve Aygün, 2018, s. 111).

YIL	İLKOKUL		ORTAOKUL		ORTAÖĞRETİM		YÜKSEKÖĞRETİM	
	ERKEK	KADIN	ERKEK	KADIN	ERKEK	KADIN	ERKEK	KADIN
2017 / 2018	91.42	91.68	94.26	94.69	83.77	83.39	43.99	47.36

(Millî Eğitim İstatistikleri Örgün Eğitim 2017/2018)

Şekil 72. Türkiye’de okullaşma oranı. Açıl, Ö., Güvenç, H., Hayta, A. ve Kılıç, S. (2021). *Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu Sosyal Bilgiler 7*. EBA.

2019, 2021 7.sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarında Şekil 72’de eğitim düzeylerine göre okullaşma oranı verilmiştir (Açıl, Güvenç, Hayta ve Kılıç, 2021, s. 102).

Şekil 73. 6 Yaş ve üzeri okuma yazma bilmeyenlerin oranı. Açıl, Ö., Güvenç, H., Hayta, A. ve Kılıç, S. (2019). *Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu İlköğretim Sosyal Bilgiler 7*. İzmir: Çağlayan.

2001 6.sınıf sosyal bilgiler ders kitabında “Ülkelerin en değerli güç kaynağı, insandır. İyi eğitilmiş; insan, ailesi, ülkesi ve bütün insanlık için yararlı işler yapar” ifadesine yer verilmiştir. Bu ifadeden eğitilmiş nüfusun ülkelerin en önemli sermayesi çıkarımı yapılabilmektedir (Şahin, Yamanlar ve Göze, 2001, s. 58).

4.3.1.9. İşsizlik

2001 6.sınıf sosyal bilgiler ders kitabında işsizlik ile ilgili şu ifadeler yer verilmiştir;

Eğitim düzeyi düşük olan ülkelerde nüfus artışı hızlı olur. Hızla artan nüfusa yeterli iş alanları bulunamadığı için, insanların bir kısmı işsiz kalır. İşsizlik ise insanlar ve ülkeler için çok önemli bir sorundur. Çünkü işsiz insan mutsuz olur. Mutsuzluğu, ailesine ve topluma da yansır. İşsiz sayısı fazla olan ülkelerde sosyal huzursuzluk baş gösterir (Şahin, Yamanlar ve Göze, 2001, s. 58).

2003 7.sınıf sosyal bilgiler kitabında “cumhuriyet döneminde nüfusun hızlı artması ve bu artışa karşılık iş alanlarının yetersiz oluşu, 1950’den sonra yurdumuzda işsizlerin sayısını arttırmıştır” ifadesine yer verilmiştir (Şenünver, Karabulut, Kesim, Turgut, Ercan, Küçükbaycan, Uslu ve Akay, 2003, s. 198).

4.4. 1934-2021 Yılları Arasında Okutulan Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarındaki Nüfusun Niceliğine Yönelik Kavramlara ait Temalar, Kodlar ve Kitap İçerikleri

Bu bölümle nüfusun niceliğine ait, temalar, kodlar ve kitaplardan elde edilen veriler yer almaktadır.

Tablo 23

Nüfusun Niceliğine ait Temalar ve Kodlar

Temalar	Kodlar
Nüfus Hareketleri	Ölümler
	Doğumlar
	Göç
Nüfus Dağılışı	Nüfus Dağılımı
	Nüfus Yoğunluğu
Nüfus Artışı	Nüfusun Artışı
	Nüfus Artış Hızı
	Doğal Nüfus Artışı
	Nüfus Artışından Kaynaklanan Sorunlar
Nüfus Sayısı	Nüfus Genel Sayımı
	Nüfus Miktarı

Tablo 23’te verilen temalar ve kodlarla ilgili sosyal bilgiler ders kitaplarındaki metin ve görseller, her kod için ayrı ayrı sunulmuştur.

4.4.1. Nüfus Hareketleri

Bu bölümde nüfus hareketleri temasında olan ölümler, doğumlar ve göç kodları ile ilgili sosyal bilgiler ders kitabı içeriklerine yer verilmiştir.

4.4.1.1. Ölümler

Şekil 74. Ölüm oranı. Genç, E., Polat, M., M., Başol, S., Kaya, N., Azer, H., Gökçe, S., Koyuncu, M., Gök, A., Yıldız, A., Yılmaz, D. ve Özcan, A. (2006). *İlköğretim Sosyal Bilgiler 6*. Ankara: Milsan.

2006 6.sınıf sosyal bilgiler ders kitabında 1000 kişilik bir ülke üzerinden ölüm, doğum oranları anlatılmıştır. Şekil 74'te 1000 kişilik ülkeden 3 kişi öldüğünde ölüm oranının %0,3 olacağı konusu ifade edilir.

2001 6.sınıf sosyal bilgiler ders kitabında "yurdumuzda nüfus kaybının nedenleri" başlığı altında "yurdumuzda nüfus kaybını oluşturan etmenlerin başında ana ve bebek ölümlerinin yüksek olması, trafik kazalarının çokluğu, salgın hastalıklar ve doğal afetlerin fazlalığı ile savaş ve dış göçler gelmektedir" ifadesinde yer alan doğal ve beşerî sebeplerin ölüm

oranlarını etkilediği çıkarımında bulunulabilir (Şenünver, Karabulut, Kesim, Turgut, Ercan, Küçükbaycan, Uslu ve Akay, 2001, s. 109).

Şekil 75. Nüfus kaybı nedenlerinden, deprem. Asal, T., Akşit, N. ve Sanır, F. (1976). *Ortaokullar için Sosyal Bilgiler 6*. İstanbul: Milli Eğitim.

Şekil 76. Nüfus kaybı nedenlerinden, trafik kazaları. Şenünver, G., Karabulut, E., Kesim, H., S., Turgut, R., Ercan, N., Küçükbaycan, M., Uslu, H. ve Akay, A. (2001). *İlköğretim Sosyal Bilgiler 6*. İstanbul: Milli Eğitim.

Şekil 75 ve Şekil 76’da görüldüğü üzere beşerî sebepler ve doğal sebeplerle beraber nüfus değişkenlerinden biri olan ölümler gerçekleşmektedir.

4.4.1.2. Doğumlar

Şekil 77. Doğum oranı. Genç, E., Polat, M., M., Başol, S., Kaya, N., Azer, H., Gökçe, S., Koyuncu, M., Gök, A., Yıldız, A., Yılmaz, D. ve Özcan, A. (2006). *İlköğretim Sosyal Bilgiler 6*. Ankara: Milsan.

2006 6.sınıf sosyal bilgiler ders kitabında 1000 kişilik bir ülke üzerinden ölüm, doğum oranları anlatılmıştır. Şekil 77’de 1000 kişilik ülkeden 10 bebek doğarsa doğum oranının %1 olacağı konusu ifade edilir.

4.4.1.3. Göç

Şekil 78. İlk çağlarda göç. Rona, T., E. (1941). *İlkokul Kitapları Yurt Bilgisi IV.Sınıf* . İstanbul: Maarif.

1941 Yurt Bilgisi 4. Sınıf ders kitabında “...yaşamalarına gereken şeyleri kolayca bulabilmek için yavaş yavaş bir araya gelerek toplu yaşamaya başladılar. Ava birlikte gitmenin, toprağı birlikte sürmenin ve birlikte oturup kalkmanın sayısız faydalarını gördüler. Önce ufak kümeler halinde göçebe yaşıyorlar” ifadesine yer verilmiş ve Şekil 78’de bunun temsili görseli yer almaktadır (Rona, 1941, s. 4, 5).

1986 Ortaokullar için Milli Tarih I ders kitabında;

Havanın ısınması ve Buzullar çağının sona ermesi üzerine Orta Asya yavaş yavaş kurumaya başladı. Irmakların suları azaldı. Kuzeyden esen kuru ve soğuk rüzgarların getirdiğı kum yığınları yaşama şartlarını büsbütün güçleştirdi. Bu yüzden Orta Asya’da yaşayan Türkler, ilk yurtlarını bırakarak başka ülkelere göç etmek zorunda kaldılar (Akşit, 1986, s. 24).

Yukarda verilen metinde yaşanan doğa olaylarından kaynaklı olarak Orta Asya Türklerinin zorunlu bir göç yaşadığı konusundan bahsedilmektedir.

Oluşum Nedenlerine Göre	Gönüllü Göç	İnsanların bulundukları yeri kendi iradeleri ile terk etmeleridir.	Eğitim, iş, sağlık olanakları ...
	Zorunlu Göç	İnsanların bulundukları yeri kendi iradeleri dışında terk etmeleridir. Mülteci göçleri buna örnektir.	Savaş, terör, doğal afet, mülteci ...
Süresine Göre	Sürekli Göç	İnsanların çeşitli nedenlerle bulundukları yeri sürekli terk etmeleridir.	Eğitim, iş, sağlık olanakları ...
	Geçici Göç	İnsanların tarım, hayvancılık ve turizm gibi faaliyetler nedeniyle yer değiştirmeleridir. Bu göç türü mevsimlik göç olarak adlandırılır.	Dinlenme ihtiyacı, otlak bulma, tarım işçiliği ...
Mesafesine Göre	İç Göç	Ülke sınırları içerisinde gerçekleşen göçlerdir.	Eğitim, iş, sağlık olanakları ...
	Dış Göç	Ülke sınırları dışına doğru gerçekleşen göçlerdir.	Eğitim, iş, sağlık olanakları, ...
Yapıldığı Yerin Özelliğine Göre	Kırdan Kente	Ülke sınırları içerisinde, kırdan kente, kentten kıra, kırdan kıra ve kentten kente doğru yapılan göçlerdir.	Şehirlerin çekiciliği, eğitim, iş, sağlık olanakları, şehirlerin iticiliği ...
	Kentten Kıra		
	Kırdan Kıra		
	Kentten Kente		

Şekil 79. Göç türleri. Gültekin, G., Akpınar, M., Nohutcu, M., Özerdoğan, P. ve Aygün, S. (2018). *Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu Sosyal Bilgiler 7*. İstanbul: Netbil.

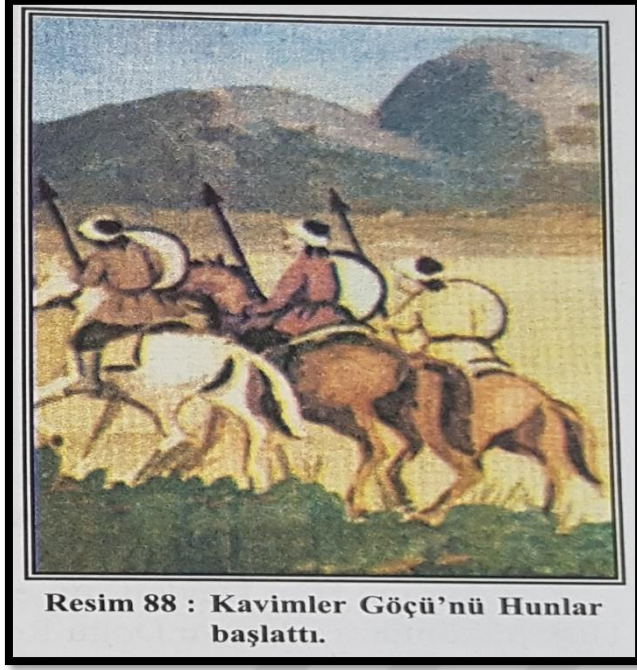
2018 7.sınıf sosyal bilgiler ders kitabında Şekil 79’da verilen göç tipleri, oluşum nedenlerine göre, süresine göre, mesafesine göre, yapıldığı yerin özelliğine göre olarak 4 başlıkta yer almıştır.

Mogol göçbeleri bir konaklama yerinde.

Şekil 80. Moğol göçbeleri. Asal, T., Akşit, N. ve Sanır, F. (1976). *Ortaokullar için Sosyal Bilgiler 2*. İstanbul: Milli Eğitim.

1976 Sosyal bilgiler 2 kitabında göçebe olarak yaşayan insanların yerleştiği bir kırsal bölge ve geçimlerini sağladıkları hayvanlar ve konakladıkları çadırlar Şekil 80’de görülmektedir.

Şekil 81. Kavimler Göçü. Şenünver, G., Karabulut, E., Kesim, H., S., Turgut, R., Ercan, N., Küçükbaycan, M., Uslu, H. ve Akay, A. (1999). *İlköğretim Sosyal Bilgiler 4*. İstanbul: Milli Eğitim.

1999 Sosyal bilgiler 4. Sınıf ders kitabında tarihte önemli bir yeri olan en büyük göç hareketlerinden biri olan ve dönemin toplumlarını büyük oranda etkileyen Kavimler Göç’ünün temsili resmi Şekil 81’de yer almaktadır. Kavimler göçü Altında not olarak Kavimler Göç’ünü Hunların başlattığı bilgisi verilmiştir.

1975, 1981, 1987 4.sınıf sosyal bilgiler ders kitabında “Bütün dünyada olduğu gibi, İç Asya da gittikçe kalabalıklaşıyordu. Bu kurak bölgenin besleyemeyeceği insan gruplarının, ilk vatanlarını bırakarak, diğer ülkelere doğru dalga dalga göç etmeleri doğaldı. Bu göçler aralıklı olarak yüzyıllarca, hatta binyıllarca sürdü. Türkler de İç Asya’dan göç eden büyük bir kavimdir” ifadesine yer verilmiştir ve Orta Asya’dan yapılan göçlerin sebeplerinden

birinden bahsedilmiştir (Sanır, Akşit, Asal, 1975, s. 200; Sanır, Akşit, Asal, 1981, s. 200; Sanır, Akşit, Asal, 1987, s. 200).

1990, 1995 4.sınıf sosyal bilgiler ders kitabında “göçler, bu göçlerin sebepleri ve sonuçları” başlığı altında “İnsanlar üzerinde yaşadıkları, yurt edindikleri topraklardan kolay kolay ayrılamazlar. Tarih boyunca ortaya çıkan göçlerin çok önemli sebepleri vardır. Birtakım ihtiyaçlar, yaşama zorlukları, insanların yeni yerleşme yerleri aramalarına yol açmıştır. Bu yer değiştirmelerin bazen küçük gruplar halinde, bazen de topluca yapıldığı bir gerçektir” ifadelerine yer verilmiştir” bu ifadeden hareketle göçlerin sebepleri ekonomik, siyasi olmasının yanında kitleleri etkileyebildiği ve bu nüfus hareketinin nüfusun dağılışına etki ettiği çıkarımı yapılabilir (Komisyon, 1990, s. 160; Şenünver, Karabulut, Kesim, Turgut, Akay, Uslu, Kılıç, Küçükbaycan, Toker, İnan ve Gürer, 1995, s. 125, 126).

Şekil 82. Bulgaristan göçmenleri. Genç, E, Polat, M., M., Kaya, N., Azer, H., Koyuncu, M. ve Özcan, A. (2006). *İlköğretim Sosyal Bilgiler 7*. Ankara: Devlet Kitapları.

Şekil 82’de bulunan gazete haberinde bir göçmen kfilesinin fotoğrafı paylaşılarak, dış ülkede yaşayan Türklerin siyasi baskılardan kaçarak ülkemize geldiklerine dair bir görsel 2006, 2010 7.sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarında bulunmaktadır.

Şekil 83. Beyin göçü. Genç, E, Polat, M., M., Kaya, N., Azer, H., Koyuncu, M. ve Özcan, A. (2006). *İlköğretim Sosyal Bilgiler 7*. Ankara: Devlet Kitapları.

2006 7.sınıf sosyal bilgiler ders kitabında bulunan, Şekil 83'te yer alan görselde yetişmiş ve yetiştiği ülkede yeterli imkanlara veya istediği yaşam koşullarına erişememiş insanlar için bir karikatür yer almaktadır. Bu karikatürde yetişmiş eleman olarak beyin, yaptığı göçü de temsilen çantalar resmedilmiştir.

Ülke içinde göç eden nüfus ve oranı				
Yerleşim yerleri	1975-1980	1980-1985	1985-1990	1995-2000
Toplam %	3 584 421 100	3 819 910 100	5 402 690 100	6 692 263 100
Şehirden şehire %	1 752 817 48.90	1 752 817 48.90	3 359 357 62.18	3 867 979 57.80
Köyden şehire %	610 067 17.02	860 438 22.53	969 871 17.95	1 168 285 17.46
Şehirden köye %	692 828 19.33	490 653 12.84	680 527 12.60	1 342 518 20.06
Köyden köye %	528 709 14.75	322 709 8.45	392 935 7.27	313 481 4.68

Not: İl ve ilçe merkezleri, "şehir", bucak ve köyler ise, "köy" olarak tanımlanmaktadır.

www.tuik.gov.tr

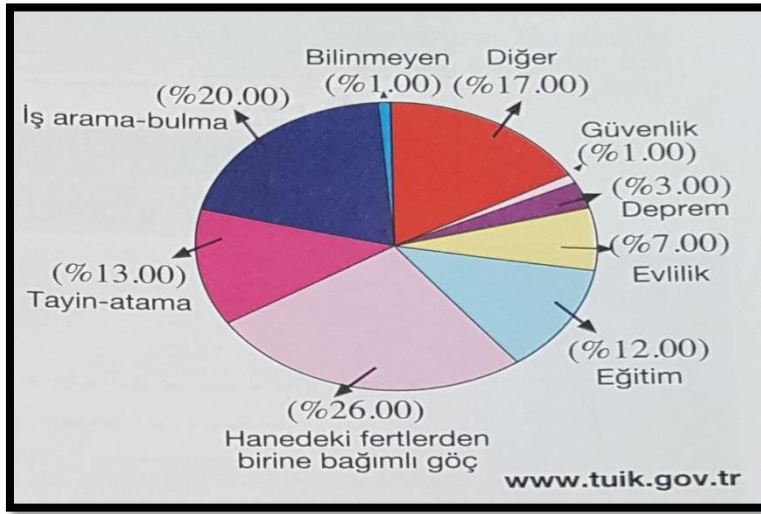
Şekil 84. Ülke içinde göç eden nüfusun sayısı ve oranı. Genç, E, Polat, M., M., Kaya, N., Azer, H., Koyuncu, M. ve Özcan, A. (2006). *İlköğretim Sosyal Bilgiler 7*. Ankara: Devlet Kitapları.

2006 7.sınıf sosyal bilgiler ders kitabında Şekil 84’te yer alan tabloda ülke içinde göç eden nüfus ve oranları verilmiştir.

Şekil 85. Gelin filminin afişi. Genç, E, Polat, M., M., Kaya, N., Azer, H., Koyuncu, M. ve Özcan, A. (2006). *İlköğretim Sosyal Bilgiler 7*. Ankara: Devlet Kitapları.

2006, 2007 7.sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarında Şekil 85’te verilen film afişinden hareketle şu ifadelere yer verilmiştir; “Gurbet Kuşları 1960’lı yıllarda Gelin-Düğün-Diyet üçlemesi ise 1970’li yıllarda kırsal kesimden kente göçü, göçle başlayan sorunları parçalanan ailelerin yaşamını beyaz perdeye aktarırken; Muhsin Bey’de 1980’li yıllarda göç olgusunu işleyen filmlerdendir” (Genç, Polat, Kaya, Azer, Koyuncu ve Özcan, 2006, s. 43; Polat, Kaya, Koyuncu ve Özcan, 2007, s. 45).

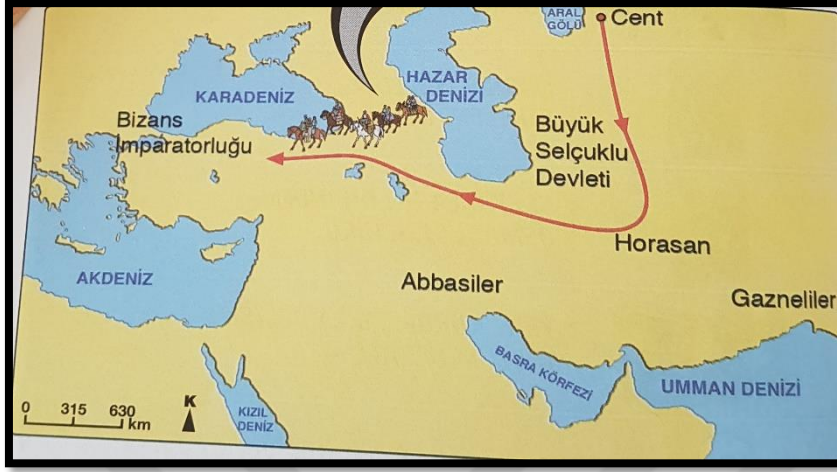
Şekil 86. Türkiye’de yaşanan iç göçlerin sebepleri. Polat, M., M, Kaya, N., Koyuncu, M., Özcan, A. (2007). *İlköğretim Sosyal Bilgiler 7*. İstanbul: Doğan.

2007 7.sınıf sosyal bilgiler ders kitabında ülkemizde yaşanan iç göçler hakkında pasta grafik verilmiştir. Grafikteki en yüksek oran %26 ile “hanedeki fertlerden birine bağımlı göç” olarak ifade edilir (Polat, Kaya, Koyuncu ve Özcan, 2007, s. 45).

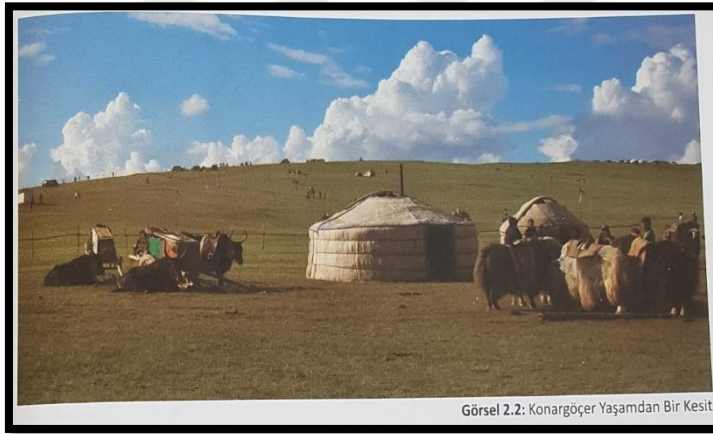
Şekil 87. Göçte itici ve çekici faktörler. Şahin, C., Yamanlar, E. ve Göze, H. (2001). *İlköğretim Sosyal Bilgiler 6*. İstanbul: Ders Kitapları Anonim.

2001 6.sınıf sosyal bilgiler ders kitabında Şekil 87’de görüldüğü üzere göçlere sebep olan itici ve çekici faktörler kırsal ve kent görselleri eşliğiyle verilmiştir.

Şekil 88. Anadolu’ya göç. Komisyon. (2012). *İlköğretim Sosyal Bilgiler 7*. Ankara: Başak.

2012 7.sınıf sosyal bilgiler ders kitabında Şekil 88’de Orta Asya’da yaşayan Türklerin göç yolunu gösteren bir görsel verilmiştir.

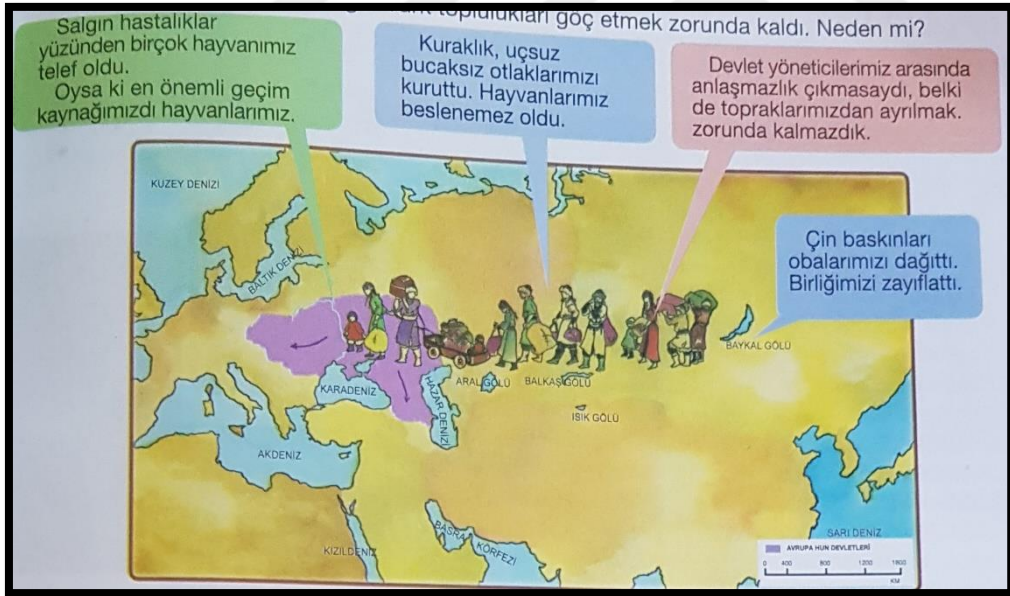
Şekil 89. Göçebe yaşam. Yılmaz, H., G., Bayraktar, H., Özden, M., K., Akpınar, M. ve Evin, Ö. (2018). *Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu Sosyal Bilgiler 6*. İstanbul: Netbil.

2018 6.sınıf sosyal bilgiler ders kitabında göçebe yaşamı temsilen, göçebe insanlar ve onların yaşamlarının bir anını görsel olarak Şekil 89’da verilmiştir.

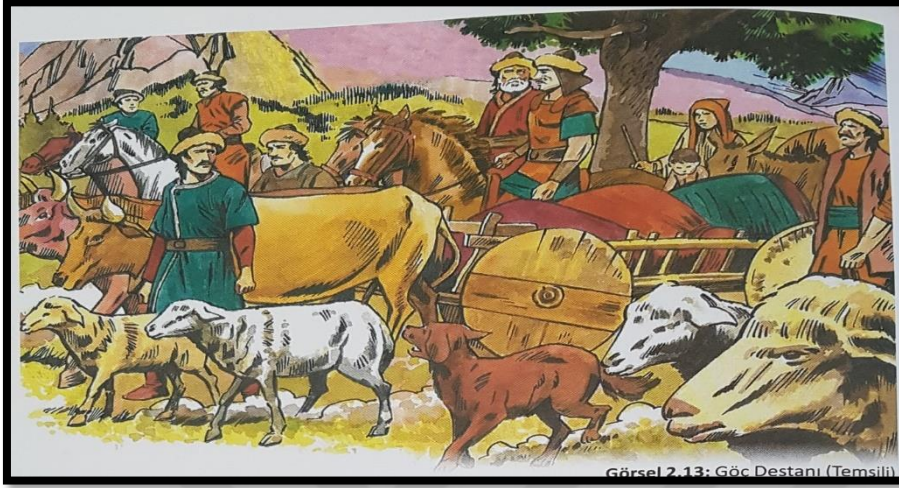
Şekil 90. Göçebe yaşam. Yılmaz, H., G., Bayraktar, H., Özden, M., K., Akpınar, M. ve Evin, Ö. (2018). *Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu Sosyal Bilgiler 6*. İstanbul: Netbil.

2018 6.sınıf sosyal bilgiler ders kitabında göçebe yaşam temsilen, göçebe insanların konakladıkları çadırlar ve çadırların içlerinin bulunduğu görseller Şekil 90’da verilmiştir.

Şekil 91. Hunların göç sebepleri. Genç, E., Polat, M., M., Başol, S., Kaya, N., Azer, H., Gökçe, S., Koyuncu, M., Gök, A., Yıldız, A. Yılmaz, D. ve Özcan, A. (2006). *İlköğretim Sosyal Bilgiler 6*. İstanbul: Milsan.

Şekil 91’de 2006 6. Sınıf sosyal bilgiler ders kitabından alınan görselde Orta Asya’dan gerçekleşen göçlerde halkın ağzından konuşma baloncuklarına yer verilerek yapılan göçün sebeplerine değinilmiştir.

Şekil 92. Göç Destanı temsili görseli. Yılmaz, H., G., Bayraktar, H., Özden, M., K., Akpınar, M. ve Evin, Ö. (2018). *Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu Sosyal Bilgiler 6*. İstanbul: Netbil.

2018 6.sınıf sosyal bilgiler ders kitabında Göç Destanı’nı temsilen görsel Şekil 92’de verilmiştir.

İL	NÜFUSU	ALDIĞI GÖÇ	VERDİĞİ GÖÇ	NET GÖÇ
BAYBURT	80.417	5.648	15.820	-10.172
GÜMÜŞHANE	170.173	18.795	27.348	-8.553
AĞRI	536.285	15.088	32.479	-17.391
MUŞ	404.544	13.094	22.243	-9.149

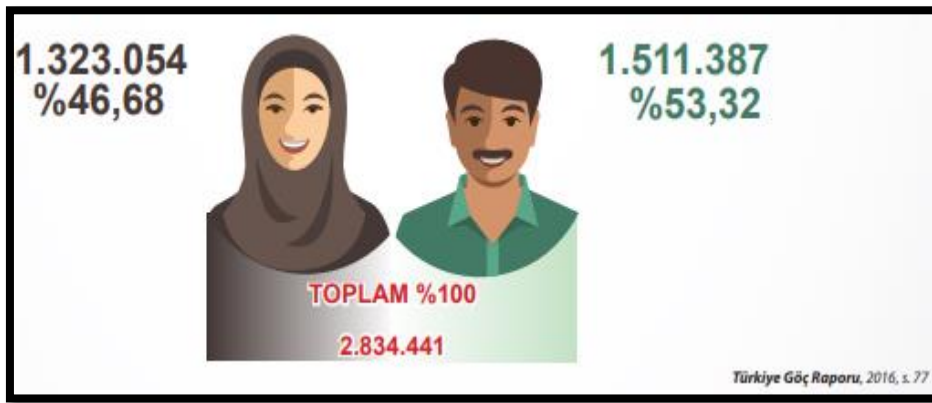
Şekil 93. İllerin aldığı-verdiği göç. Açıl, Ö., Güvenç, H., Hayta, A. ve Kılıç, S. (2019). *Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu Sosyal Bilgiler 7*. İzmir: Çağlayan.

2019 7.sınıf sosyal bilgiler ders kitabında Bayburt, Gümüşhane, Ağrı, Muş gibi farklı profillerde olan iller için ilin verdiği ve aldığı göç, nüfusu ve buna göre net göç hesaplarının tablosu Şekil 93'te verilmiştir.

Şekil 94. Orta Asya'dan göçler. Yıldırım, C., Kaplan, F., Kuru, H. ve Yılmaz, M. (2019). Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu Sosyal Bilgiler 6. İzmir: Çağlayan.

2020 6.sınıf sosyal bilgiler ders kitabında Orta Asya'dan göçen Türklerin göç yolları harita üzerinde Şekil 94'te gösterilmiştir.

Şekil 95. Türkiye göç raporu. Açıl, Ö., Güvenç, H., Hayta, A. ve Kılıç, S. (2021). Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu Sosyal Bilgiler 7. EBA.

2021 7.sınıf sosyal bilgiler ders kitabında Türkiye’ye dışardan gelen göçün cinsiyete göre oranı ve sayıları Şekil 95’te verilmiştir.

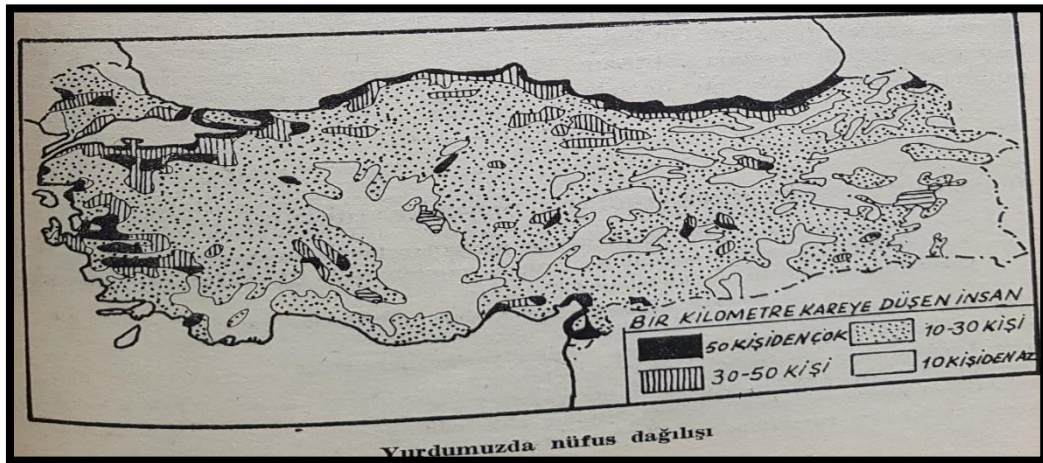
2021 7.sınıf sosyal bilgiler ders kitabında “Neden Göç Ediyoruz” başlığı altında “Göç insanların varoluşundan beri devam etmektedir” ifadesine yer verilmiş ve göçlerin sebepleri “ekonomik, sosyal, doğal, siyasi nedenler” olarak dört ana başlıkta incelenmiştir (Açıl, Güvenç, Hayta ve Kılıç, 2021, s. 105, 106, 107, 108, 109, 110).

4.4.2. Nüfus Dağılışı

Bu bölümde nüfusun dağılışı temasına ait nüfusun dağılımı ve nüfus yoğunluğu kodlarına ait sosyal bilgiler ders kitabı içeriklerine yer verilmiştir.

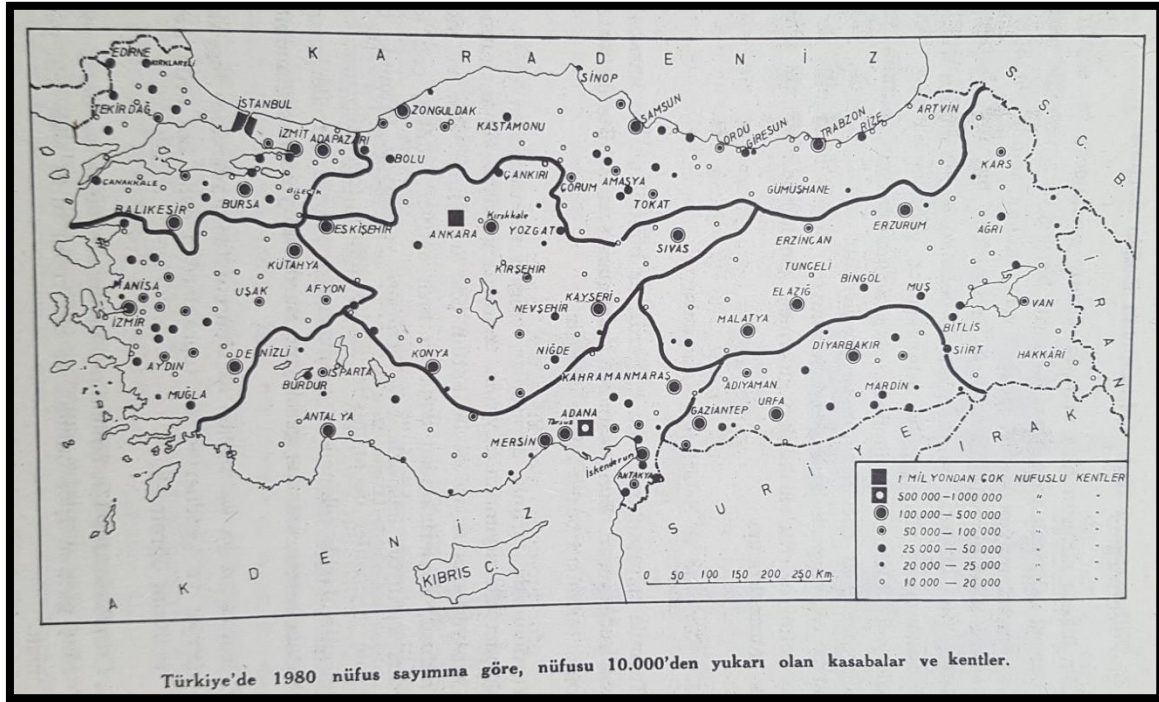
4.4.2.1. Nüfusun Dağılımı

2011 6.sınıf sosyal bilgiler ders kitabında “Dünyada nüfusun dağılışını iklim, yeryüzü şekilleri, yükselti gibi doğal faktörler, madenler, toprak, su gibi doğal kaynaklar ile ekonomik faaliyetler etkiler” ifadesine yer verilmiştir (Komisyon, 2011, s. 132).

Şekil 96. Türkiye’de nüfus dağılışı. Tekişik, H., H. (1973). *İlkokul Sosyal Bilgiler 4*. Ankara: Rehber.

Şekil 96'da Türkiye nüfusunun dağılışı haritası verilmiştir. Kilometrekareye düşen insan sayısı noktalar ile gösterilmiştir.

Şekil 97. Türkiye’de kent ve kasabalara göre nüfusun dağılışı. Sanır, F., Asal, T. ve Akşit, N. (1987). *İlkokullar İçin Sosyal Bilgiler 4*. İstanbul: Milli Eğitim.

Şekil 97’de Türkiye’de kent ve kasabalara göre nüfusun dağılışı harita üzerinde noktalarla gösterilmiştir. Bu noktaların büyüklüğü nüfusun miktarını ifade etmektedir.

1990 5.sınıf sosyal bilgiler ders kitabında “Yurdumuzda nüfusun dağılışı” başlığı altında;

1985 yılında yapılan en son nüfus sayımına göre, yurdumuzda 50,6 milyon kişi yaşamaktadır. Bu nüfus, 814, 578 kilometrekare yüzölçümüne sahip ülkemizin her yerine eşit dağılmamıştır. Bazı yerler çok kalabalık, bazı yerler tenha, bazı yerler ise boştur. Ekime, dikime, yerleşmeye ve ulaşım elverişli düz alanlar, nüfusun yoğunlaştığı yerlerdir. Ayrıca madencilğin, endüstrinin ve ticaretin geliştiği yerler ile kıyılarımızın bazı kesimleri de nüfusun daha çok toplandığı alanlardır. Buna karşılık yerleşmeye, ekime, dikime elverişli olmayan dağlık alanlar, yurdumuzun tenha ve boş alanlarını oluşturmaktadır (Komisyon, 1990, s. 78, 79).

1985 yılı verilerine göre nüfus sayısı ve yüzölçümü verilen ülkemizde nüfusun eşit dağılmadığı ve buna neden olan sebepler ifade edilmiştir. 1993 5.sınıf sosyal bilgiler ders kitabında da aynı başlık altında aynı konulara değinilmiştir. 2001 6.sınıf sosyal bilgiler

Bitki Örtüsü: Gür ormanların bulunduğu alanlarda insanların yerleşme ve çeşitli faaliyetlerde bulunması zordur. Karadeniz bölgesinin doğusu ve batısında nüfusun seyrek olmasında ormanların geniş yer kaplamasının etkisi vardır.

Su Kaynakları: Su, yaşamın temel ihtiyaçlarından biridir. Suyun bol olduğu yerlerde yerleşmeler ve nüfus daha yoğundur. İç Anadolu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerimizde su kaynaklarının az olduğu yerlerde nüfus seyrek.

BEŞERÎ ETKENLER:

Sanayi: Sanayi tesislerinin çok olduğu yerde iş imkanları da çoktur. Bu durum sanayileşmiş alanların göç almasına neden olur. İstanbul, Kocaeli, Sakarya illerinde bulunan sanayi tesisleri bu yörenin kalabalık nüfuslu olmasına neden olmuştur.

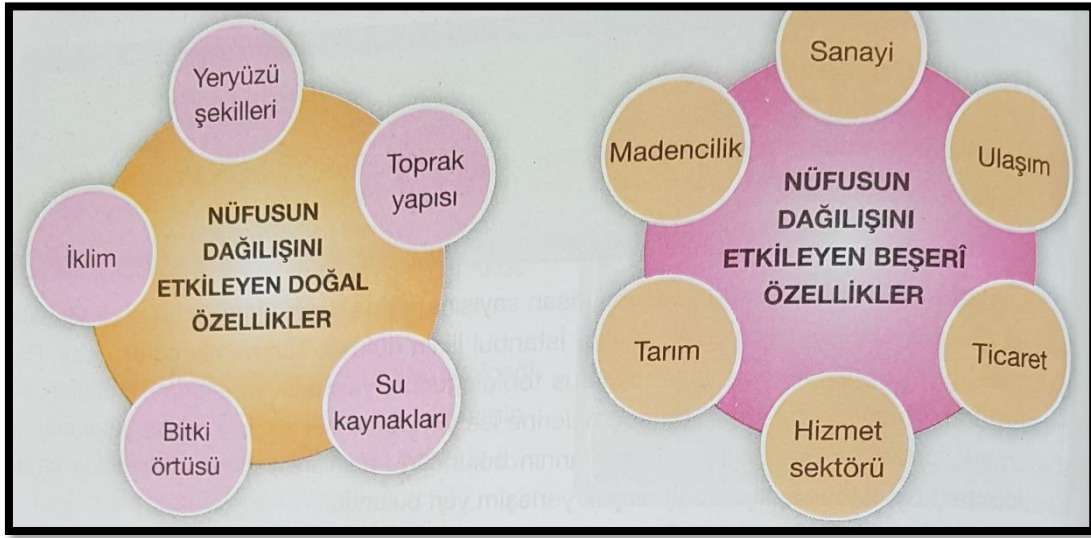
Tarım: İnsanların en eski ekonomik faaliyetlerinden biridir. İklim şartlarının da uygun olduğu, yılda birden fazla ürün alınan ve çok çeşitli ürünlerin yetiştiği, kıyı ovalarımızda nüfus yoğundur.

Turizm: Turizm giderek gelişen önemli bir ekonomik faaliyettir. Hizmet sektöründe çalışanlara iş imkânı sağlar, ticareti canlandırır. Bu nedenle deniz turizminin yoğunlaştığı Akdeniz ve Ege kıyılarımızda nüfus fazladır.

Ulaşım: Konumu nedeniyle önemli ve işlek yolların kavşak noktalarında kurulan yerleşmeler daha hızlı gelişir. İstanbul bu durumun en güzel örneğidir. Asya ve Avrupa kıtalarını birbirine bağlayan boğazın iki yakasında kurulması kara, deniz, demir ve hava yolları ile önemli merkezlere bağlı olması kentin gelişmesini hızlandırmıştır. Ayrıca deniz kenarında yer alan Mersin, Antalya, İzmir, Samsun, Trabzon gibi kentlerimizin iç kesimlerle kara ve demiryolu bağlantıları vardır. Bu kentlerin gelişmelerinde ve nüfusların artmasında kara ve demir yollarının önemi büyüktür.

Yer altı Kaynakları: İşletmeye açılan maden yatakları ve enerji kaynaklarının bulunduğu yerlerde iş imkanları oluşur. Bu durum nüfusu artırır. Ülkemizde Zonguldak, Manisa, Batman gibi kentlerin gelişmesinde enerji kaynakları zenginliği etkili olmuştur.

Sosyal ve Kültürel Etkenler: Yükseköğretim ve diğer eğitim kurumları, sinema ve tiyatro gibi kültürel faaliyetler, spor, sergi ve fuar organizasyonları ile hastaneler nüfusu artıran diğer etkenlerdendir. Büyük kentlerimiz bu etkinliklerin yapıldığı yerlerdir. Kalabalık nüfusları ile ticaretin canlı olduğu bu merkezlerin gelişmesinde, sosyal ve kültürel faaliyetler de önemli rol oynamaktadır (Komisyon, 2012, s. 35; Komisyon, 2016, s. 35).

Şekil 99. Nüfusun dağılışını etkileyen doğal ve beşerî faktörler. Şahin, E. (2018). *Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu Sosyal Bilgiler 5*. Ankara: Anadol.

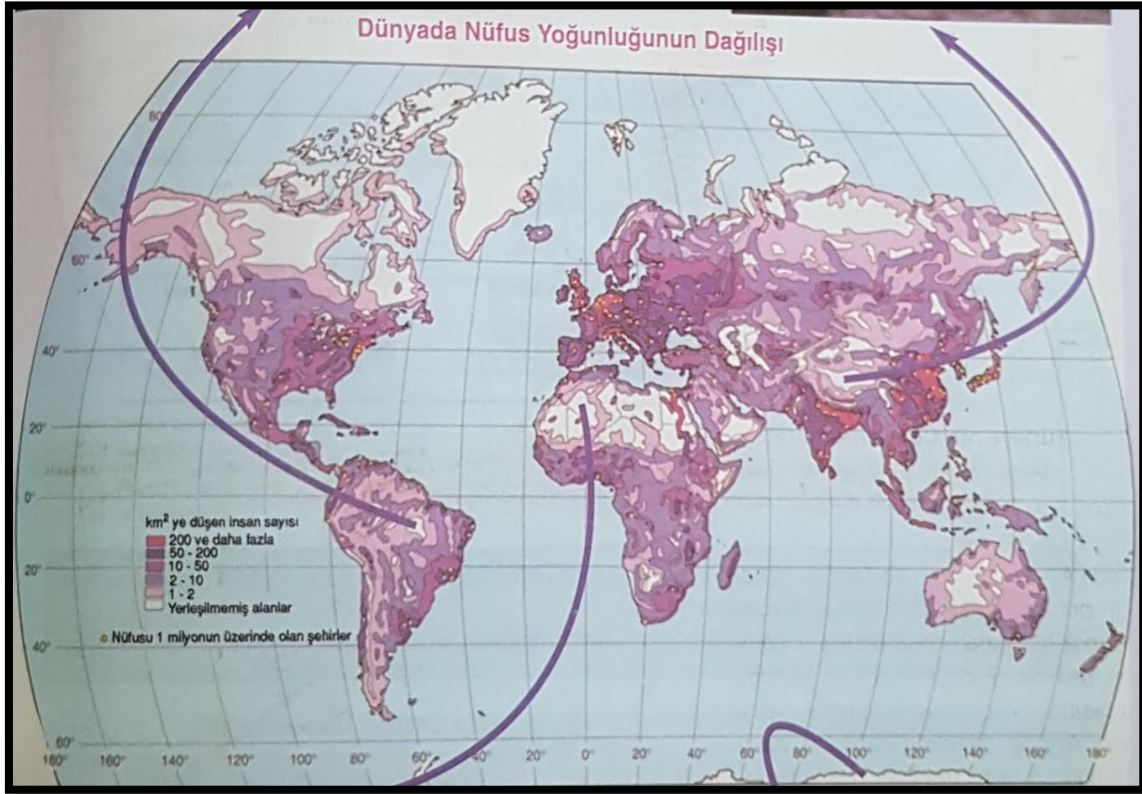
Şekil 99’da nüfusun dağılışını etkileyen beşerî ve doğal faktörler verilmiştir.

Şekil 100. Türkiye’nin nüfus dağılışı. Yıldırım, C., Kaplan, F., Kuru, H. ve Yılmaz, M. (2019). *Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu Sosyal Bilgiler 6*. İzmir: Çağlayan.

Şekil 100’de illerin nüfus haritası noktalar halinde verilmiştir. Noktaların büyüklüğü, ildeki nüfusun miktarını ifade etmektedir.

4.4.2.2. Nüfus Yoğunluğu

Şekil 101. Dünya nüfus yoğunluğunun dağılışı. Kolukisa, E., A., Tokcan, H. ve Akbaba, B. (2006). *İlköğretim Sosyal Bilgiler 6*. Ankara: A.

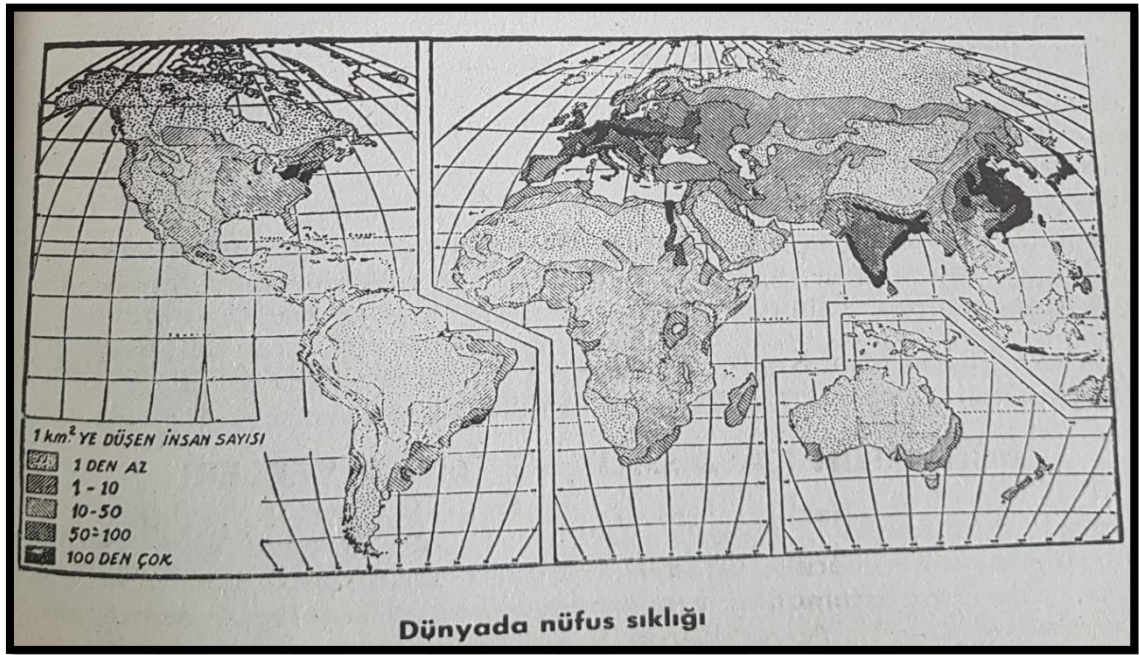
2006 6.sınıf sosyal bilgiler ders kitabında “Dünyadaki kara parçalarına insanlar aynı oranda yerleşmemiştir. Dünyada bazı yerlerde nüfus yoğunluğu az, bazı yerlerde çoktur. Bazı yerlerde ise hiç nüfus yoktur”, “Dünyadaki karaların hepsinde yaşamak imkansızdır. Bu yüzden insanlar yaşamlarını devam ettirebilmek için en uygun sahaları seçmişlerdir” ifadelerine yer verilmiştir (Kolukisa, Tokcan ve Akbaba, 2006, s. 123, 124).

En Çok ve En Az Nüfus Yoğunluğuna Sahip Başlıca Ülkeler (2005)			
Nüfus Yoğunluğu Fazla Olanlar		Nüfus Yoğunluğu Fazla Olanlar	
Ülke	km ² de nüfus yoğunluğu	Ülke	km ² de nüfus yoğunluğu
Bangladeş	1002	Moğolistan	1.8
Güney Kore	492	Nabibya	2.4
Hollanda	395	Avustralya	2.6
Belçika	337	Moritanya	3
Japonya	329	Libya	3.3
Hindistan	319	Kanada	3.3
El Salvador	340	Kazakistan	6
Sri Lanka (Seylan)	306	Orta Afrika Cum.	5.6
İngiltere	247	Bolivya	8
Almanya	231	Rusya	8.4

Kaynak: "The world factbook 2004-2005"

Şekil 102. Dünya’da en çok ve en az nüfus yoğunluğuna sahip olan ülkeler. Kolukısa, E., A., Tokcan, H. ve Akbaba, B. (2006). *İlköğretim Sosyal Bilgiler 6*. Ankara: A.

Şekil 102’de 2006 6.sınıf sosyal bilgiler kitabına ait bir tablo verilmiştir. Bu tabloda Dünya’da nüfus yoğunluğu en az ve en çok olan ülkeler 2004-2005 verilerine göre düzenlenmiştir.

Şekil 103. Dünya nüfus sıklığı haritası. Kırbaş, O., Sırmatel, Z., Kırbaş, M. ve Sırmatel, Z., T. (1990). *İlkokul Öğrencilerine Birleştirilmiş Sınıflar için Sosyal Bilgiler 2. Yıl*. Ankara: Koza.

Şekil 103'te 1990 Birleştirilmiş Sınıflar için Sosyal Bilgiler 2. Yıl ders kitabına ait görselde kilometrekareye düşen insan sayısı dünya haritası üzerinde gösterilmiştir.

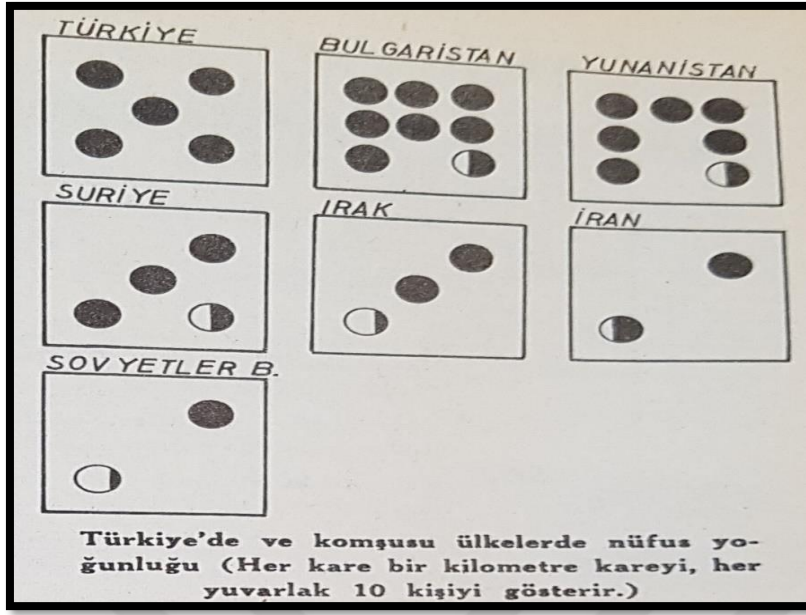
Şekil 104. Dünyanın nüfus yoğunlukları farklı olan bölgeleri. Genç, E., Polat, M., M., Başol, S., Kaya, N., Azer, H., Gökçe, S., Koyuncu, M., Gök, A., Yıldız, A., Yılmaz, D. ve Özcan, A. (2006). *İlköğretim Sosyal Bilgiler 6*. İstanbul: Milsan.

Şekil 104'te 2006 6.sınıf sosyal bilgiler ders kitabına ait görselde Antartika, Avustralya ve Tokyo'dan görüntüler paylaşılmış ve Dünya nüfus yoğunluğunun farklı yerlere ve koşullara göre değişebileceği konusu üzerinde durulmuştur.

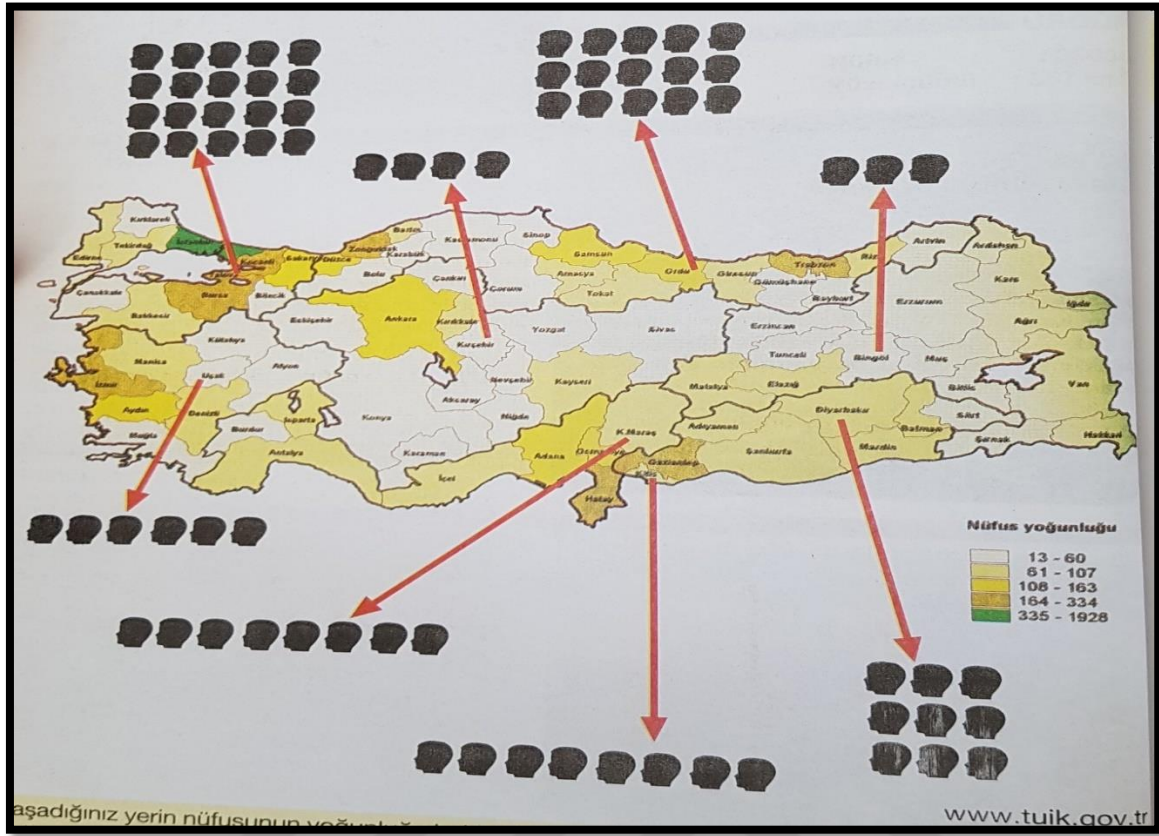
Şekil 105. Dünya nüfus yoğunluğu haritası. Genç, E., Polat, M., M., Başol, S., Kaya, N., Azer, H., Gökçe, S., Koyuncu, M., Gök, A., Yıldız, A., Yılmaz, D. ve Özcan, A. (2006). *İlköğretim Sosyal Bilgiler 6*. İstanbul: Milsan.

2006 6.sınıf sosyal bilgiler ders kitabında Şekil 105'te verilen kilometrekareye düşen insan sayısı gösterilmektedir.

Şekil 106. Türkiye ve Türkiye’nin komşu ülkelerinde nüfus yoğunluğu. Sanır, F., Asal, T. ve Akşit, N. (1975). *İlkokullar için Sosyal Bilgiler IV. Sınıf*. İstanbul: Milli Eğitim.

1975 4.sınıf sosyal bilgiler ders kitabına ait Şekil 106’da verilen görselde Türkiye’nin komşu olduğu ülkelerin nüfus yoğunlukları verilmiştir. Görselin hemen altında nokta ve karelerin neyi ne kadar temsil ettiği açıklanmıştır.

Şekil 107. Türkiye nüfus yoğunluğu. Genç, E., Polat, M., M., Azer, H., Kaya, N., Koyuncu, M. ve Özcan, A. (2006). *İlköğretim Sosyal Bilgiler 7*. Ankara: Devlet Kitapları.

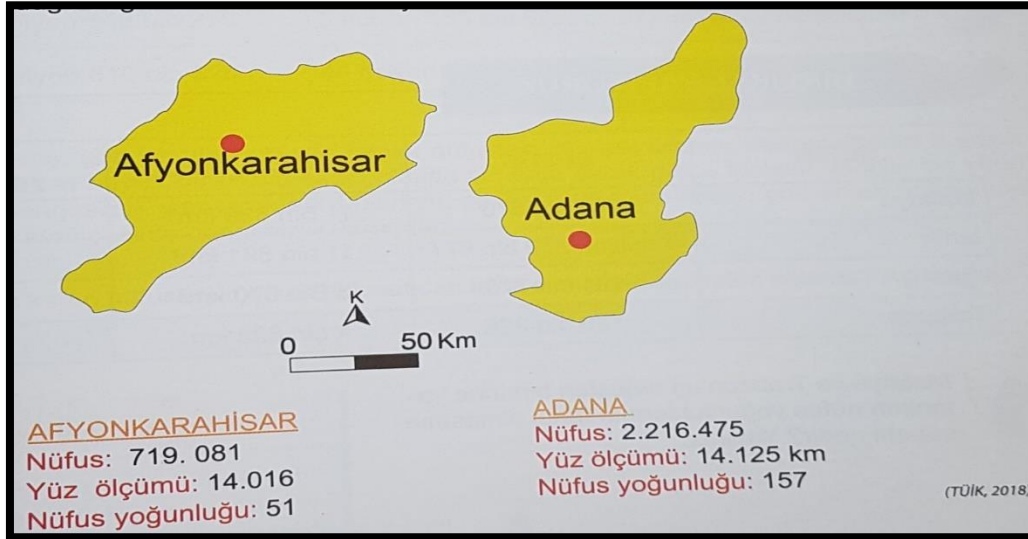
Şekil 107’de 2006 7.sınıf sosyal bilgiler ders kitabında yer alan görselde bazı illere ait nüfus yoğunluğu verilmiştir. Kullanılan simgelerde her bir simge 10 kişiyi temsil etmektedir. Aynı görsel 2007 ve 2010 sosyal bilgiler 7.sınıf ders kitaplarında da kullanılmıştır.

Nüfus Yoğunluğu Tablosu (km ²) 2008-2017										
	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
 Türkiye Ortalaması	93	94	96	97	98	100	101	102	104	105
Ankara	186	190	195	199	203	206	210	215	218	222
Antalya	90	93	95	99	101	104	107	110	112	114
Gaziantep	236	243	249	257	264	270	277	283	290	294
İstanbul	2444	2486	2551	2622	2666	2725	2767	2821	2849	2892
İzmir	316	322	329	330	333	338	342	347	352	356
Samsun	136	138	138	138	138	139	140	141	143	145
Van	52	53	54	53	55	55	56	57	57	57

Tablo 3.3 (TÜİK Nüfus ve Demografi İstatistiklerinden Düzenlenmiştir.)

Şekil 108. Türkiye nüfus yoğunluğu 2008-2017. Gültekin, G., Akpınar, M., Nohutcu, M., Özerdoğan, P. ve Aygün, S. (2018). *Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu Sosyal Bilgiler 7*. İstanbul: Netbil.

2018 7.sınıf sosyal bilgiler ders kitabında Şekil 108’de yer alan görsel verildikten sonra altına boşluk doldurma cümleleri verilerek, Türkiye nüfus yoğunluğunun artıp, artmadığı, tabloda verilen illerden en az ve en çok nüfus yoğunluğuna sahip olanı sorulmuştur.

Şekil 109. Afyon ve Adana nüfus yoğunluğu. Açıl, Ö., Güvenç, H., Hayta, A. ve Kılıç, S. (2019). *Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu Sosyal Bilgiler 7*. İzmir: Çağlayan.

2019 7.sınıf sosyal bilgiler ders kitabında Şekil 109’da verilen görselde, Afyonkarahisar ve Adana illerinin nüfus ve yüzölçümü verilmiştir. Hemen altında verilen yazılı metinde nüfus yoğunluğu formülü ve Adana’nın, Afyonkarahisar’dan yüzölçümlerinin hemen hemen aynı olmasına rağmen neden daha yoğun nüfusa sahip olduğu açıklanmıştır.

Şekil 110. Türkiye nüfus yoğunluğu haritası. Açıl, Ö., Güvenç, H., Hayta, A. ve Kılıç, S. (2019). *Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu Sosyal Bilgiler 7*. İzmir: Çağlayan.

Şekil 110’daki görsel verildikten sonra Türkiye’nin iç kesimlerinin neden az nüfus yoğunluğuna sahip olduğunun sebepleri soru olarak yöneltilmiştir.

ŞEHİR	NÜFUS	YÜZ ÖLÇÜMÜ	NÜFUS YOĞUNLUĞU
Malatya	786 bin 676	11 Bin 839 km ²	66
İzmir	4 milyon 279 bin 677	11 bin 891 km ²	360
İğdır	194 bin 775	3 Bin 570 km ²	54
Trabzon	786 bin 326	4 bin 628 km ²	170

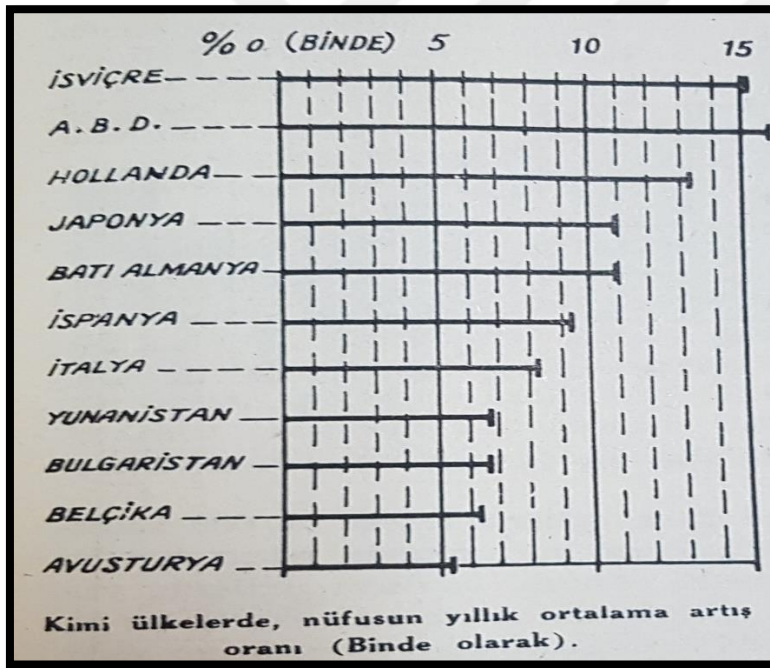
Şekil 111. İller nüfus yoğunluğu tablosu. Açıl, Ö., Güvenç, H., Hayta, A. ve Kılıç, S. (2019). *Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu Sosyal Bilgiler 7*. İzmir: Çağlayan.

Şekil 113'te Türkiye illerinin nüfus yoğunlukları renklendirilmiş haritada verilmiştir. İç kesimlerde ve ülkenin doğusunda nüfus yoğunluğunun azlığı yeşil renkle belirtilmiştir. Nüfusu yoğun olan iller sarı ve turuncu tonlarda gösterilmiştir.

4.4.3. Nüfus Artışı

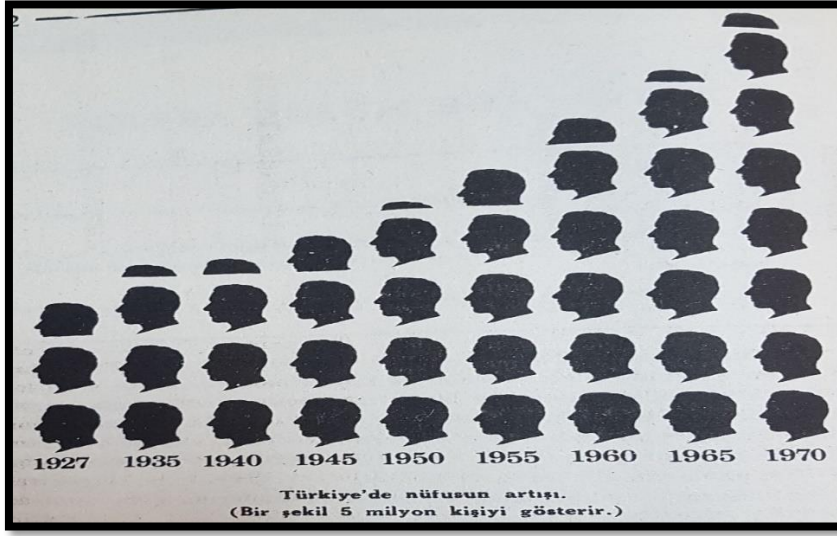
Bu bölümde nüfusun artışı temasına ait nüfusun artışı, nüfus artış hızı, doğal nüfus artışı, nüfus artışından kaynaklanan sorunlar kodlarına ait sosyal bilgiler ders kitabı içeriklerine yer verilmiştir.

4.4.3.1. Nüfusun Artışı

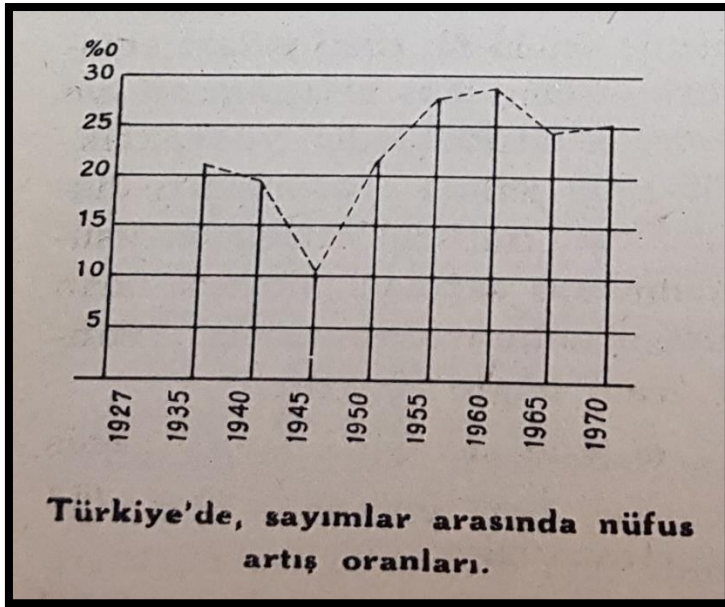
Şekil 114. Diğer ülkelerde nüfus artışı. Asal, T., Akşit, N. ve Sanır, F. (1976). *Ortaokullar için Sosyal Bilgiler 3*. İstanbul: Milli Eğitim.

1976 Sosyal Bilgiler 3 ders kitabında Şekil 114'te verilen ülkelerin nüfuslarının yıllık ortalama artış oranı verilmiştir.

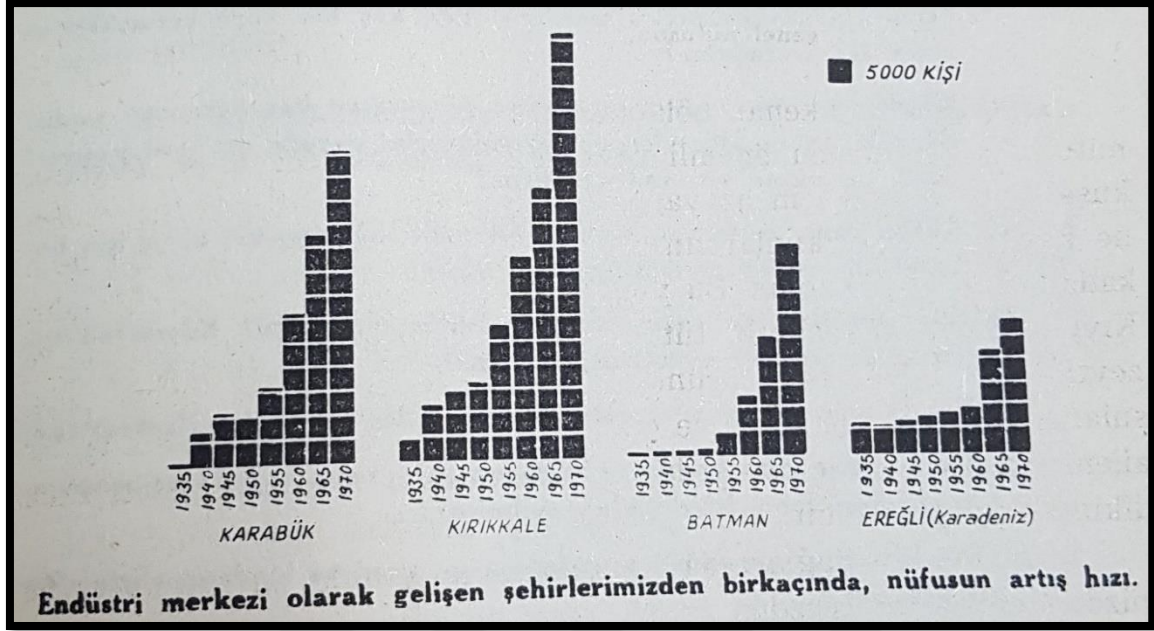
Şekil 115. Türkiye'de nüfus artışı. Asal, T., Akşit, N. ve Sanır, F. (1976). *Ortaokullar için Sosyal Bilgiler 3*. İstanbul: Milli Eğitim.

1976 Sosyal Bilgiler 3 ders kitabında Şekil 115'te verilen görsel Türkiye Nüfusunun yıllık olarak artışı sembollerle gösterilmiştir. Her bir sembol 5 milyon kişiyi temsil ettiği ifade edilir.

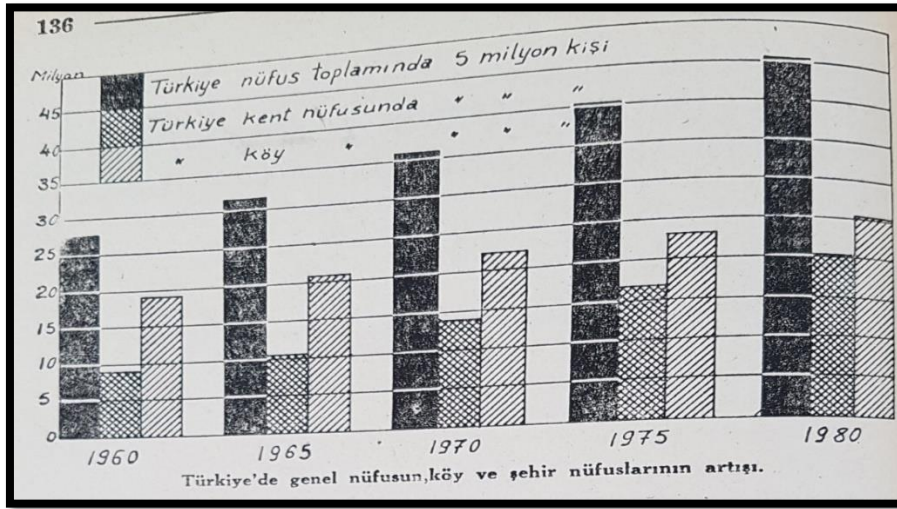
Şekil 116. Türkiye'de genel nüfus sayımları arasındaki nüfus artışı oranları grafiği. Asal, T., Akşit, N. ve Sanır, F. (1976). *Ortaokullar için Sosyal Bilgiler 3*. İstanbul: Milli Eğitim.

1976 Sosyal Bilgiler 3 ders kitabında Şekil 116'da verilen görselde Türkiye nüfusunun 1927-1970 yıllarında artış oranı verilmiştir. 1960 yılında tepe noktayı göstermektedir.

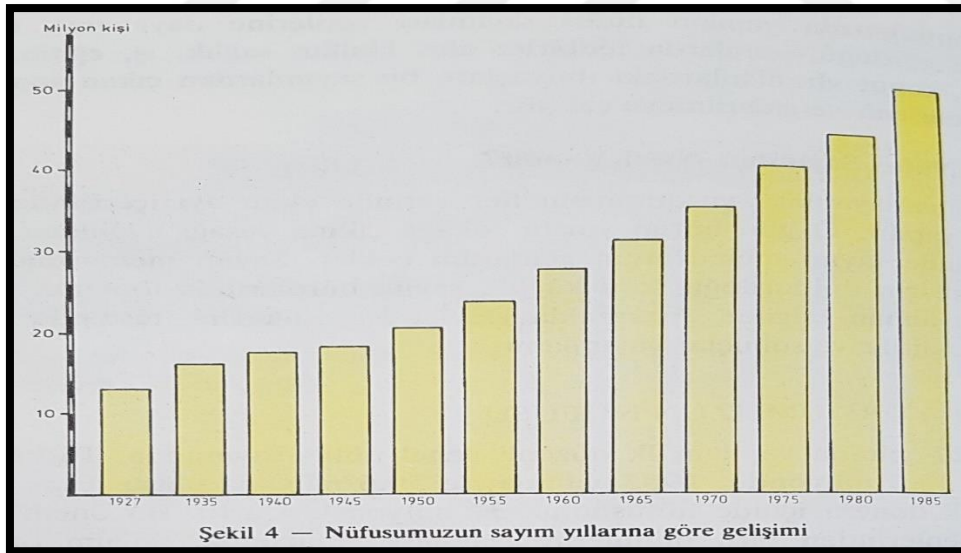
Şekil 117. Endüstri merkezleri olan şehirlerde nüfus artışı. Asal, T., Akşit, N. ve Sanır, F. (1976). *Ortaokullar için Sosyal Bilgiler 3*. İstanbul: Milli Eğitim.

Şekil 117'de 1976 Sosyal Bilgiler 3 ders kitabında endüstri merkezi olarak gösterilen Karabük, Kırıkkale, Batman ve Ereğli'nin 1935-1970 yıllarında nüfus artışları verilmiştir.

Şekil 118. Türkiye genel nüfusu ve köy-şehir nüfuslarının artışı. Asal, T., Akşit, N. ve Sanır, F. (1983). *Ortaokul Sosyal Bilgiler 3*. İstanbul: Milli Eğitim.

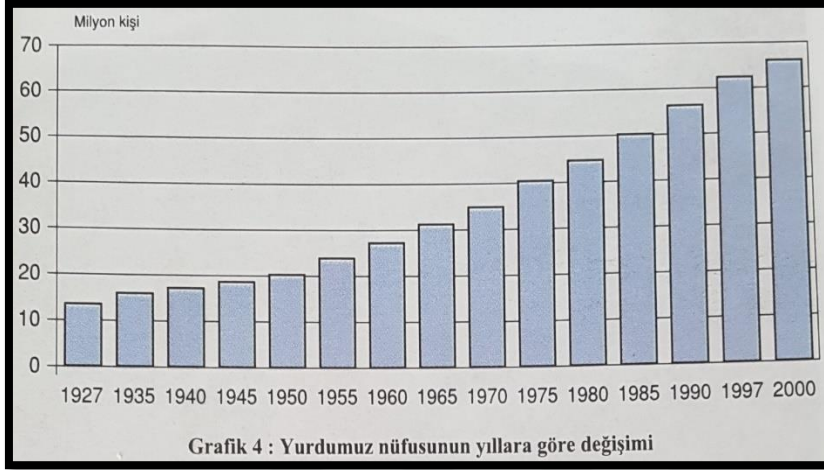
1983 Sosyal Bilgiler 3 ders kitabında köy ve şehir nüfuslarının 1960-1980 yıllarındaki artışının verildiği görsel Şekil 118'de gösterilmiştir.

Şekil 119. Türkiye nüfusunun sayım yıllarına göre gelişimi. Komisyon. (1990). *İlkokullar için Sosyal Bilgiler 5*. Ankara: Türk Tarih Kurumu.

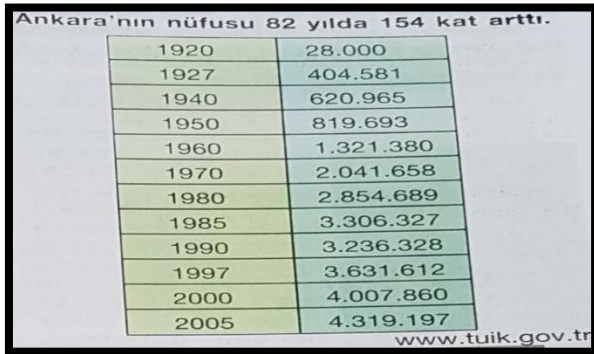
1990 5.sınıf sosyal bilgiler ders kitabında Şekil 119'da 1927-1985 aralığında nüfus artışı sütun grafiği ile gösterilmiştir.

1993 5.sınıf sosyal bilgiler ders kitabında nüfus artışının faydalarından şöyle bahsedilmektedir: “Nüfus artışının yurt savunması ve iş gücü sağlamasında yararları vardır” ifadesine yer verilmiştir (Komisyon, 1993, s. 72).

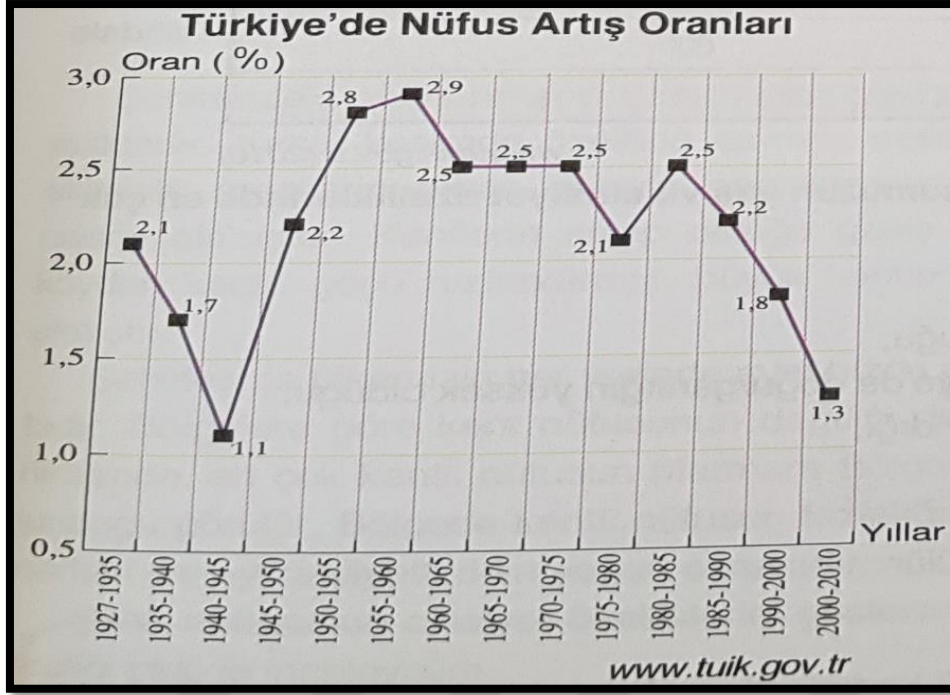
Şekil 120. Türkiye nüfusunun yıllara göre gelişimi. Şenünver, G., Karabulut, E., Kesim, H., S., Turgut, R., Ercan, N., Küçükbaycan, M., Uslu, H. ve Akay, A. (2004). *İlköğretim Sosyal Bilgiler 4*. İstanbul: Milli Eğitim.

2004 4.sınıf sosyal bilgiler ders kitabında Şekil 120'de 1927-2000 yılları aralığında nüfus artışını gösteren sütun grafiği verilmiştir.

Şekil 121. Ankara'da yıllara göre nüfus artışı. Genç, E., Polat, M., M., Kaya, N., Azer, H., Koyuncu, M. ve Özcan, A. (2006). *İlköğretim Sosyal Bilgiler 7*. Ankara: Devlet Kitapları.

2006 7.sınıf sosyal bilgiler ders kitabında Şekil 121’de Ankara’nın 1920 yılından 2005 yılına kadar olan nüfus miktarı verileri verilmiştir. 1920-2005 yılları arasında nüfustaki artış gösterilmiştir.

Şekil 122. Türkiye’nin yıllara göre nüfus artış oranları grafiği. Komisyon. (2012). *İlköğretim Sosyal Bilgiler 7*. Ankara: Başak.

2012 7.sınıf sosyal bilgiler ders kitabında Şekil 122’de verilen grafikte Türkiye’de yıllara göre nüfus artış oranları verilmiştir. Nüfus artış oranlarının son yıllarda düştüğü ifade edilir.

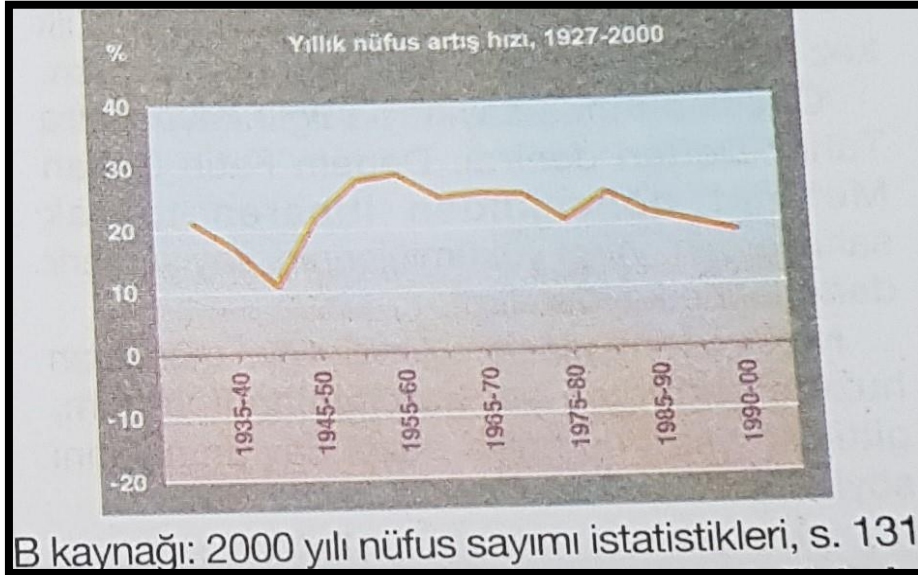
YILLARA GÖRE NÜFUS VE NÜFUS ARTIŞI		
Yıllar	Nüfus	Nüfus artış oranı % 0
1927	13.600.000	-
1935	16.100.000	21,1
1940	17.800.000	19,5
1945	18.700.000	10,5
1950	20.900.000	21,7
1955	24.000.000	27,8
1960	27.700.000	28,5
1965	31.300.000	24,6
1970	35.600.000	25,2
1975	40.300.000	25
1980	44.700.000	20,6
1985	51.400.000	27,8
1990	56.900.000	26

Şekil 4. Nüfusumuzun sayım yıllarına göre artışı.

Şekil 123. Türkiye'nin yıllara göre nüfus artışı. Karlı, E., Düzgün, A. ve Çetin, A. (1995). *İlköğretim Sosyal Bilgiler 5*. İstanbul: Başarı.

1995 5.sınıf sosyal bilgiler ders kitabında Şekil 123'te Türkiye'nin nüfus miktarı ve nüfus artış oranları tablo halinde verilmiştir.

4.4.3.2. Nüfus Artış Hızı

Şekil 124. Türkiye yıllık nüfus artışı hızı 1927-2000. Genç, E., Polat, M., M., Kaya, N., Azer, H., Koyuncu, M. ve Özcan, A. (2006). *İlköğretim Sosyal Bilgiler 7*. Ankara: Devlet Kitapları.

2006 7.sınıf sosyal bilgiler ders kitabında Şekil 124 için verilen metinde;

“Yandaki grafik, ülkemizdeki yıllık nüfus artış hızını göstermektedir. Ancak ülkemizde bazı yerleşim yerlerinin nüfusları yıldan yıla sürekli artarken bazı yerlerin nüfusları mevsimlik olarak artar. Ülkemizde büyük şehirlerin dışındaki yerleşim yerlerinin nüfus artış nedeni doğumlardır. Ancak büyük şehirlerde doğumlardan daha fazla artış olmaktadır. Bu artışta o şehrin sahip olduğu özellikler belirleyici olur. Örneğin; Antalya’nın nüfusu yazın 1 milyonu aşarken kışın 300 bine düşer”

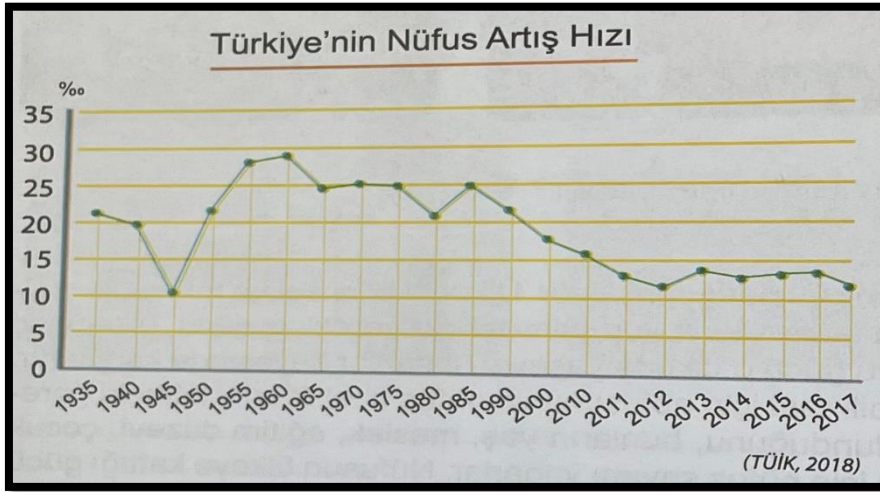
İfadesine yer verilerek nüfus artışının farklı nedenlerle meydana gelebileceği, şehirlerin büyüklük ve özelliklerine göre farklılık gösterebileceği ifade edilir. Son olarak Antalya örneği verilerek öğrencilere bu şehirdeki nüfus değişiminin sebepleri sorulmuştur (Genç, Polat, Kaya, Azer, Koyuncu ve Özcan, 2006, s. 35).

	2008-2009	2009-2010	2010-2011	2011-2012	2012-2013	2013-2014	2014-2015	2015-2016	2016-2017
Türkiye Ortalaması	14,5	15,9	13,5	12,0	13,7	13,3	13,4	13,5	12,4
Ankara	22,1	25,7	24,7	15,1	15,9	13,3	13,4	13,5	12,4
Antalya	32,0	30,1	32,4	23,7	30,9	20,6	23,1	14,3	18,3
Gaziantep	25,4	28,1	30,6	25,9	24,6	29,4	29,2	17,4	15,3
İstanbul	17,0	26,0	27,4	16,8	21,8	24,1	22,2	21,7	15,7
İzmir	18,9	20,6	4,1	10,1	13,8	15,2	19,3	10,0	15,1
Samsun	13,2	2,1	-0,7	0	8	12,7	13,4	13,1	13,2
Van	17,7	12,7	-12,5	28,4	17,1	14,3	9,9	3,5	6,1

Tablo 3.2 (TÜİK Nüfus ve Demografi İstatistiklerinden Düzenlenmiştir.)

Şekil 125. İllerin nüfus artışı tablosu. Gültekin, G., Akpınar, M., Nohutcu, M., Özerdoğan, P. ve Aygün, S. (2018). *Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu Sosyal Bilgiler 7*. İstanbul: Netbil.

2018 7.sınıf sosyal bilgiler ders kitabında Şekil 125’te verilen 2008-2017 arasında olan nüfus artışı tablosunun altında şu ifadelere yer verilmiştir; “yukarıdaki tabloda bazı illerimizin nüfus artış hızı verilmiştir. Nüfus artış hızı incelendiğinde artışların her zaman aynı oranda olmadığı görülür” ifadesine yer verilmiştir (Gültekin, Akpınar, Nohutcu, Özerdoğan ve Aygün, 2018, s. 107).

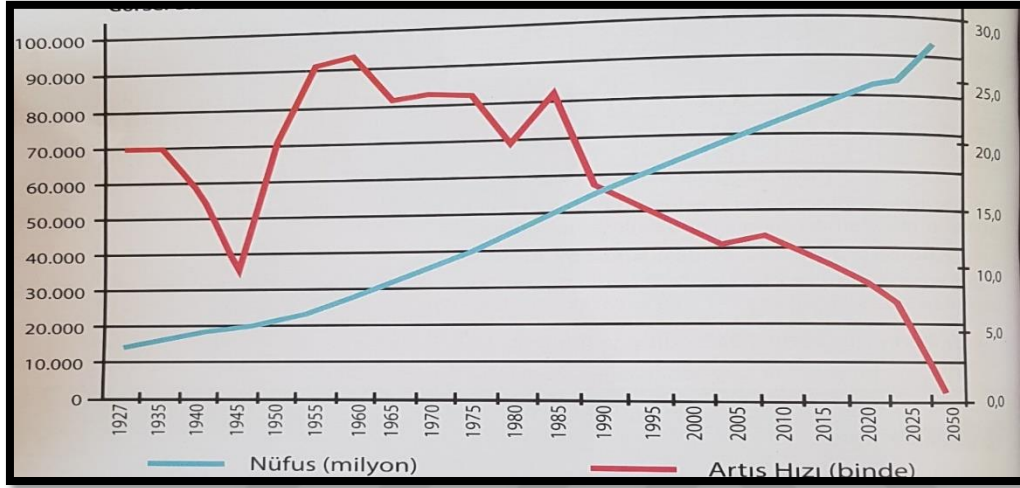
Şekil 126. Türkiye'nin yıllara göre nüfus artış hızı. Açıl, Ö., Güvenç, H., Hayta, A. ve Kılıç, S. (2020). *Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu Sosyal Bilgiler 7*. Ankara: Özgün.

2020 7.sınıf sosyal bilgiler ders kitabında Şekil 126'da verilen grafiğin hemen yanında yer alan metinde: "Nüfustaki doğum oranı ile ölüm oranı arasındaki farka nüfus artış hızı denir. Nüfus artış hızı ile nüfus artışını birbirine karıştırmamak gerekir. Nüfus artış hızının düşmesi, nüfusun azalması anlamına gelmez sadece nüfusun yavaş arttığı anlamına gelir" ifadesine yer verilmiştir ve nüfus artış hızı ile nüfus artış arasındaki ayrımı açıklamıştır (Açıl, Güvenç, Hayta, Kılıç, 2020, s. 96).

ŞEHİR	2015-2016 NÜFUS ARTIŞ HIZI	2016-2017 NÜFUS ARTIŞ HIZI
Ağrı	-9,1	-11,1
Ardahan	-9,4	-12,7
Artvin	-1,8	-11,5
Kars	-9,9	-7,4
Muş	-5,5	-4,8

Şekil 127. Şehirlere göre nüfus artış hızı. Açıl, Ö., Güvenç, H., Hayta, A. ve Kılıç, S. (2020). *Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu Sosyal Bilgiler 7*. Ankara: Özgün.

2020 7.sınıf sosyal bilgiler ders kitabında Şekil 127’de görülen tablo verilerek “yukarıdaki tabloda yer alan şehirlerimizde nüfus artış hızının eksi olmasının sebeplerini nüfusun dağılışını etkileyen faktörleri göz önünde bulundurarak açıklayınız” nüfus artış hızının eksi olmasını nüfusun dağılışına etki eden sebepleri göz önünde bulundurarak öğrencilerden cevaplamaları istenmiştir (Açıl, Güvenç, Hayta ve Kılıç, 2020, s. 96).

Şekil 128. Türkiye nüfus artış hızı 1927-2050. Gültekin, G., Akpınar, M., Nohutcu, M., Özerdoğan, P. ve Aygün, S. (2018). *Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu Sosyal Bilgiler 7*. İstanbul: Netbil.

2018 7.sınıf sosyal bilgiler ders kitabında Şekil 128’de verilen grafik için Şekil 129’da verilen doğru yanlış etkinliği oluşturulmuştur.

Veriler	Doğru
1927 yılından bu yana Türkiye nüfusu, altı katından fazla oranda artış göstermiştir.	
Nüfus artış hızında yıllar itibarıyla yavaşlama yaşanmaktadır.	
Toplam nüfus miktarında sürekli bir artış gözlenmektedir.	
Türkiye’de nüfus artış hızının en yüksek seviyeye ulaştığı yıl 1960’tır.	
Son yıllarda nüfus artış hızı artmaktadır.	
Nüfus artış hızında bir azalma yaşansa da nüfusun artışı devam etmektedir.	
Nüfusun 2050 yılında yaklaşık olarak 95 milyon seviyesine ulaşması bekleniyor.	

Şekil 129. Türkiye nüfus artış hızı 1927-2050 doğru yanlış soruları. Gültekin, G., Akpınar, M., Nohutcu, M., Özerdoğan, P. ve Aygün, S. (2018). *Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu Sosyal Bilgiler 7*. İstanbul: Netbil.

4.4.3.3. Doğal Nüfus Artışı

2001 6.sınıf sosyal bilgiler ders kitabında “doğumların ölümlerden fazla olması, nüfus artışına yol açar. Bu şekildeki nüfus artışına doğal nüfus artışı denir” ifadesi verilerek doğal nüfus artışının tanımı yapılmıştır (Şahin, Yamanlar ve Göze, 2001, s. 105).

Şekil 130. Doğal nüfus artışı. Genç, E., Polat, M., M., Başol, S., Kaya, N., Azer, H., Gökçe, S., Koyuncu, M., Gök, A., Yıldız, A., Yılmaz, D. ve Özcan, A. (2006). *İlköğretim Sosyal Bilgiler 6*. İstanbul: Milsan.

2006 6.sınıf sosyal bilgiler ders kitabında 1000 kişilik bir ülke üzerinden ölüm, doğum oranları anlatılmıştır. Şekil 130’da 1000 kişilik ülkede doğumlar, ölümlerden fazladır. Dolayısıyla doğal nüfus artışı gerçekleşeceği ifade edilir.

2012, 2016 7.sınıf sosyal bilgiler ders kitabında doğal nüfus artışı ile ilgili şu ifadeler yer verilmiştir; “bir ülke nüfusunun artmasında veya azalmasında doğumlar ve ölümler belirleyici rol oynar. Eğer bir ülkede doğumlar, ölümlerden fazla olursa nüfus artar. Bu doğal nüfus artışıdır” ifadesinde doğumların ölümlere oranla fazla olmasının nüfusta meydana getirdiği artışa doğal nüfus artışı denildiği ifade edilir (Komisyon, 2012, s. 39; Komisyon, 2016, s. 39).

4.4.3.4. Nüfus Artışından Kaynaklanan Sorunlar

1975, 1981, 1987 4.sınıf sosyal bilgiler ders kitabında “nüfusun hızlı artmasından doğan sorunlar” başlığı altında;

Bir ülkede nüfusun hızlı artması, elbette sevinilecek bir şeydir. Fakat her yıl, çalışacak yaşa giren 7-8 yüz bin kişiye iş bulmak, okul çağına giren 1 milyon kadar çocuğa, yeni okullar açmak ve öğretmen yetiştirmek gerekir. Nüfusumuz hızlı arttığı için, bu türlü harcamalar da gittikçe artmaktadır. Yurdumuzda iş bulamayan ya da geçinecek kadar kazanamayan yüz binlerce vatandaşımız, yabancı ülkelere işçi olarak gidiyor. Yüzlerce köyümüzde, okul açılmadığı için, okuma yazma bile öğrenemeyen çocuklarımız ve gençlerimiz var. Liselerde, yüksekokullarda ve üniversitelerde yer bulunmuyor. Birçok ürünümüz de isteğimize yetmiyor. Bu eksiklikleri gidermek için hükümetimiz aralıksız olarak çalışmaktadır (Sanır, Asal, Akşit, 1975, s. 102; Sanır, Asal, Akşit, 1981, s. 102; Sanır, Asal, Akşit, 1987, s. 102).

İfadelerine yer verilerek nüfusun hızlı artmasından kaynaklanan sorunlara değinilmiştir.

1983 3.sınıf sosyal bilgiler ders kitabında şehirlerdeki nüfus artışından kaynaklanan sorunlara şöyle değinilmiştir;

Şehirlerimizin hemen hepsi, ülke halkının büyük çoğunluğunun henüz köylerde ve çiftliklerde yaşadığı çağlarda kurulmuştur. Sonra nüfus, ticaret, sanat, ulaşım ve endüstri geliştikçe, büyüyüp genişlemişlerdir. Bu yüzden şehir merkezi dediğimiz bölüm, dar gelmeye başlamıştır. Çağdaş taşıtların ortaya çıkması ve sayıca çok fazla artması, caddelerde büyük sıkışıklığa yol açmıştır. Arsalar, akıl almayacak ölçüde pahalalanmış, yıllar geçtikçe daha yüksek (çok katlı) yapılar ortaya çıkmıştır. Üstelik on binlerce insanın toplandığı şehir merkezlerinde, kirli hava, dayanılmaz gürültü, sürekli gidişgel, güneş ışığından yoksun iş yerleri, insan sağlığı üzerinde olumsuz etkiler yapmıştır (Asal, Akşit, Sanır, 1983, s. 141).

İfadesine yer verilmiş, şehirlerde artan nüfusun olumsuz etkileri üzerinde durulmuştur.

1992 Milli Coğrafya I ders kitabında “Nüfus çokluğunun, yurt savunmasında, iş gücü sağlanmasında ve özellikle ekonomik gelişmede büyük payı vardır. Ancak günümüzde nüfusumuzun hızlı artışı, ekonomimizi olumsuz yönde etkilemektedir. Artan nüfusun beslenmesi, barındırılması, eğitimi, sağlığının korunması ile bu nüfusa iş sağlanması gibi konular, ekonomik kalkınmamızın hızını azaltmaktadır” ifadesi verilerek, nüfusun hızlı artışının ülke ekonomisinin dengesini bozduğu, milli gelirden pay alacak kişi sayısının

artmasının bütçeyi çok zorladığı ve ülkenin ekonomik anlamda atılım yapmasını engellediği konusu üzerinde durulmuştur (Komisyon, 1992, s. 62).

2001 6.sınıf sosyal bilgiler ders kitabında hızlı nüfus artışı ile ilgili “ülkemizde bir yandan hızlı nüfus artışı, öte yandan tarım topraklarının daha çok insan tarafından bölüşülmek zorunda kalınması, kırdan kente göç hareketleri ile işsizlik sorunu yaşanmaktadır” ifadelerine yer verilmiş ve yine aynı ders kitabında yer alan işsizlikle ilgili şu ifadelerine yer verilmiştir “işsiz insan, çalışabilir durumda olduğu halde işten yoksun olan ve karşılığında para kazanacağı bir iş arayan kimsedir” ifadesine yer verilerek nüfusun hızlı artışından kaynaklanan sorunların en önemlilerinden birisi olan işsizlik tanımı yapılmıştır (Şenünver, Karabulut, Kesim, Turgut, Ercan, Küçükbaycan, Uslu ve Akay, 2001, s. 56).

2001 6.sınıf sosyal bilgiler ders kitabında nüfusun hızlı artmasının getirdiği sorunlar;

Ülkemizde hızla artan nüfusun neden olduğu sorunlar vardır. Bunların başlıcaları; kalkınma hızının düşmesi, işsizlik, geçim sıkıntısı, gelir dağılımındaki dengesizlik, göç, sağlık hizmetlerinin aksaması, eğitim hizmetlerinin aksaması ve konut yetersizliğidir. Ayrıca hızla artan nüfus, doğal kaynakların daha çabuk tükenmesine, neden olmakta ve çeşitli çevre sorunlarına yol açmaktadır” ifadelerine yer verilmiştir (Şahin, Yamanlar ve Göze, 2001, s. 106).

İnsan hayatına etkisi olan problemler özetlenmiştir.

4.4.4. Nüfus Sayısı

Bu bölümde nüfus sayısı temasına ait nüfus genel sayımı, nüfus miktarı kodlarına ait sosyal bilgiler ders kitabı içeriklerine yer verilmiştir.

4.4.4.1. Nüfus Genel Sayımı

1990 Birleştirilmiş Sınıflar için Renkli Test Uygulamalı Sosyal Bilgiler 2.Yıl ders kitabında genel nüfus sayımları ile ilgili “genel nüfus sayımları sayım gününde yerleşim

merkezlerinde bulunan insan sayısı ile bunların sosyal ve ekonomik özelliklerini eksiksiz olarak öğrenmek için yapılır” ifadesi verilmiştir (Gündoğan, 1990, s. 55).

Şekil 131. Nüfus sayımı temsili görsel. Gündoğan, E. (1990). *Birleştirilmiş Sınıflar için Renkli Test Uygulamalı Sosyal Bilgiler 2.Yıl*. Ankara: Bilim ve Kültür.

Şekil 131’de temsili olarak 1990 yılına ait birleşmiş sınıflar için sosyal bilgiler 2.yıl ders kitabında seçim günü görseli verilmiştir.

1990, 1993 5.sınıf ve 2001, 2003 6.sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarında “yurdumuzda genel nüfus sayımları” başlığı altında;

Yurdumuzun nüfusunu belirlemek amacı ile belli aralıklarla nüfus sayımları yapılmaktadır. Çünkü bir ülkeyi yaşatan, koruyan ve yücelten en önemli unsur insandır. Ülkelerin ekonomilerinin gelişmesinde yalnız doğal zenginliklerin bulunması yeterli değildir. Bunları işletecek insanın varlığı çok önemlidir. Ülkelerin askeri ve siyasi gücü insan unsuruna bağlıdır. Bu bakımdan bir ülkede yaşayan insan sayısının bilinmesi gerekir. Bu amaçlar dünyanın birçok ülkesinde olduğu gibi yurdumuzda da belirli aralıklarla nüfus sayımları yapılır.

Yurdumuzda, düzenli nüfus sayımları Cumhuriyetin ilanından sonra yapılmaya başlanmıştır. Bunlardan ilki 1927’de, ikincisi 1935’te yapılmıştır. Bu sayımlar 1935’ten 1990 yılına kadar her beş yılda bir tekrarlanmıştır. 1990 yılından sonraki sayımlar ise on yılda bir yapılacaktır (Komisyon, 1990, s. 76; Komisyon, 1993, s. 70; Şenünver, Karabulut, Kesim, Turgut, Ercan, Küçükbaycan, Uslu ve Akay, 2001, s. 103, 104; Şenünver, Karabulut, Kesim, Turgut, Ercan, Küçükbaycan, Uslu ve Akay, 2003, s. 103, 104)

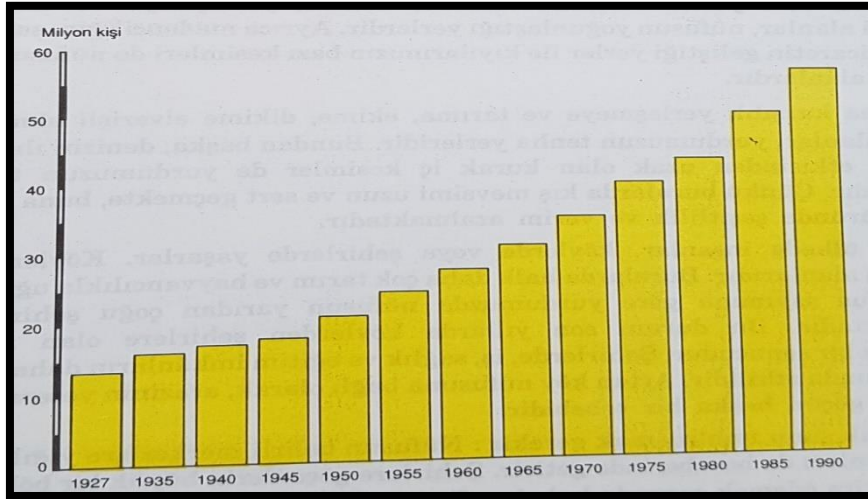
İfadesine yer verilmiştir. Bu kısımda çoğunlukla nüfus sayımının önemi, nüfusun ülke için önemi, nüfus sayımlarının Türkiye’de kaç yılda bir yapıldığı ve 1990 sonrasında alınan kararla 10 yılda bir yapılacağı ifadelerine yer verilmiştir.

1990, 1993 5.sınıf sosyal bilgiler ders kitabında “nüfus sayımları niçin yapılır” başlığı altında;

Nüfus sayımları şehirlerimizde ve köylerimizde yaşayan insan sayısını belirlemek amacıyla yapılır. Bu sayımlarla, nüfusumuzun yaş ve cinsiyet durumu, okur-yazar olanlarla olmayanlar tespit edilir. Ayrıca nüfusun öğrenim durumu, çalışanlarla çalışmayanların sayısı, medeni durumlar ve daha birçok özelliği de bu sayımlarla ortaya çıkar (Komisyon, 1990, s. 76; Komisyon, 1993, s. 71).

İfadesine yer verilmiştir.

1990, 1993 5.sınıf sosyal bilgiler ders kitabında “Yurdumuzun nüfusu” başlığı altında; “1927 yılında yapılan ilk düzenli genel nüfus sayımında Türkiye’nin nüfusu 13,6 milyondur. 1985 yılında ise 50,6 milyona ulaştı. Buna göre 58 yıllık dönem içinden nüfusumuz 37 milyon kişi arttı” ifadesine yer verilmiş ve nüfusun geçen sürede ne kadar arttığı konusuna değinilmiştir (Komisyon, 1990, s. 77; Komisyon, 1993, s. 71).

Şekil 132. Türkiye nüfusunun sayım yıllarına göre gelişimi. Komisyon. (1993). *İlkokullar için Sosyal Bilgiler 5*. İstanbul: Milli Eğitim.

Şekil 132’de nüfusun sayım yıllarına göre yıllar içindeki değişimi grafik ile gösterilmiştir.

The screenshot shows an Internet Explorer browser window. The title bar reads "Internet Explorer". The address bar shows "http://www...". The main content area displays a news article with the headline "İlk nüfus sayımında 'evde hapis' tarihi karışacak". The article text mentions the Ministry of the Interior and the National Population Survey. The browser's taskbar at the bottom shows the "Başlat" (Start) button and several open applications.

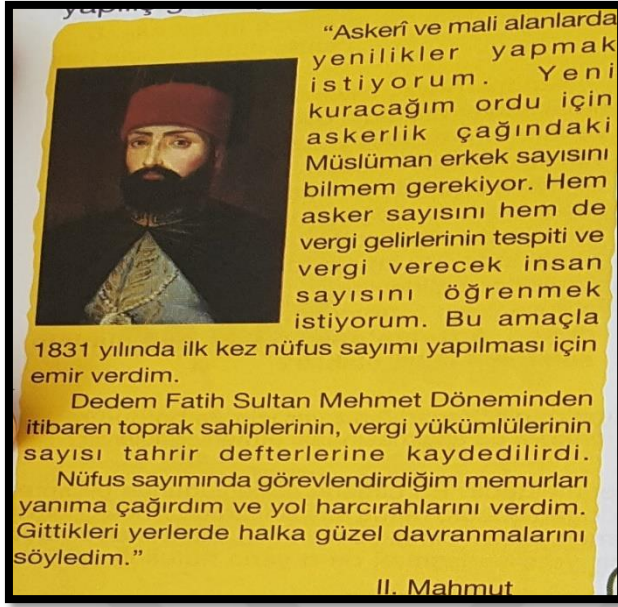
İlk nüfus sayımında 'evde hapis' tarihi karışacak

Devlet Bakanı, adres sistemi ile vatandaşlık numarasını birlikte kullanmaya ve bu anlamda nüfus kayıt sistemini oluşturmaya çalıştıklarını belirterek, "Bundan sonra, bütün ülkeyi evine hapsederek bir nüfus sayımı tarihi karışacak" dedi.

Araştırmacılar Derneği'nce İstanbul Hilton'da düzenlenen "9. Araştırma Zirvesi"nin açılışında konuşan Atalay, adres ve vatandaşlık numarasının birleştirileceğini belirterek, "Bunun için iyi bir mekanizma kurulması gerekiyor. TÜİK, bununla ilgili denemeler yapıyor" dedi.

Internet haberi, 05.04.2006

2006 7.sınıf sosyal bilgiler ders kitabında Şekil 133'te verilen internet haberinde nüfus sayımının şekli ile ilgili eski bir uygulamanın son bulacağı ifade edilir.

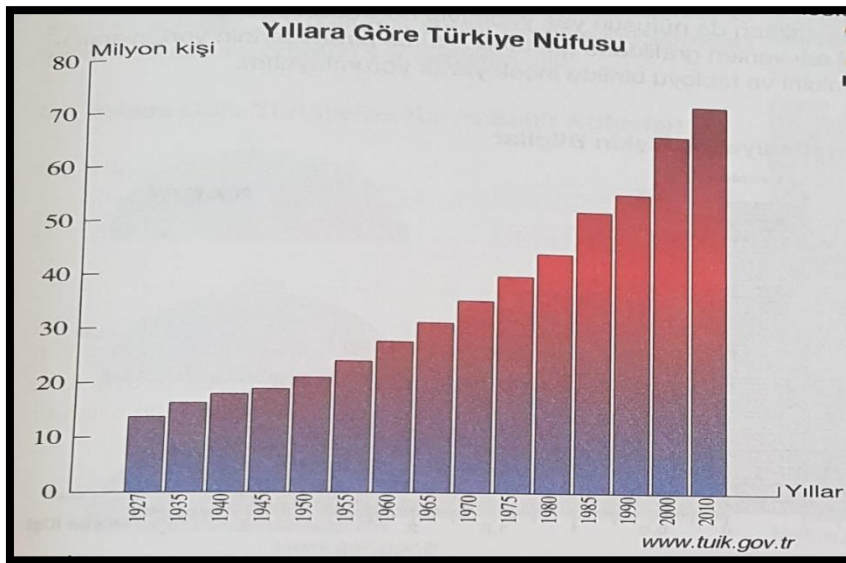
Şekil 134. II. Mahmut döneminde ilk nüfus sayımı. Polat, M., M., Kaya, N., Koyuncu, M. ve Özcan, A. (2007). *İlköğretim Sosyal Bilgiler 7*. İstanbul: Doğan.

2006, 2007, 2010 7.sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarında yer alan Şekil 134'te verilen görselde II. Mahmut'un askeri ve mali konularda yapacağı yenilikler için nüfus sayımı yaptığı vurgusu yapılmıştır.

2012, 2016 7.sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarında;

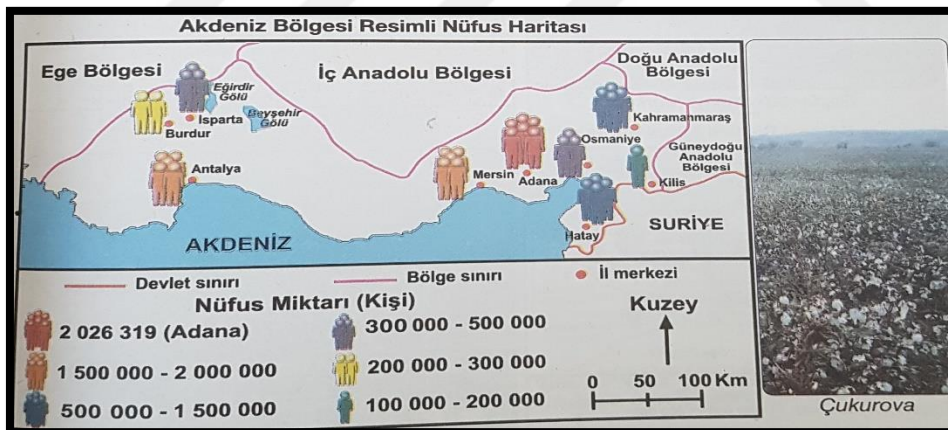
Ülkemizde Cumhuriyetin ilanından sonra ilk nüfus sayımı 1927 yılında yapılmıştır. Daha sonraki nüfus sayımı 1935'te ve bundan sonra sonu sıfır ve beş ile biten yıllarda yapılmıştır. 1990 yılından sonra 10 yılda bir sayım yapılması kararlaştırılmıştır. Ancak ihtiyaca bağlı olarak 1997 yılında ara sayım, 2000 yılında da son kez genel sayım yapılmıştır. 2007 yılından itibaren de Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemine (ADKNS) geçilmiştir. Artık nüfusumuzun özellikleri Türkiye Cumhuriyeti Kimlik Numarası uygulamasıyla elektronik olarak tespit edilmektedir (Komisyon, 2012, s. 39; Komisyon, 2016, s. 39).

Yukarıda verilen metinden sonra bir grafik verilmiştir. Bu grafik Şekil 135'te görüldüğü üzere 1927 ve 2010 yılları arasındaki Türkiye nüfusunu sütun grafik ile göstermiştir.

Şekil 135. Yıllara göre Türkiye nüfusu. Komisyon. (2012). *İlköğretim Sosyal Bilgiler 7*. Ankara: Başak.

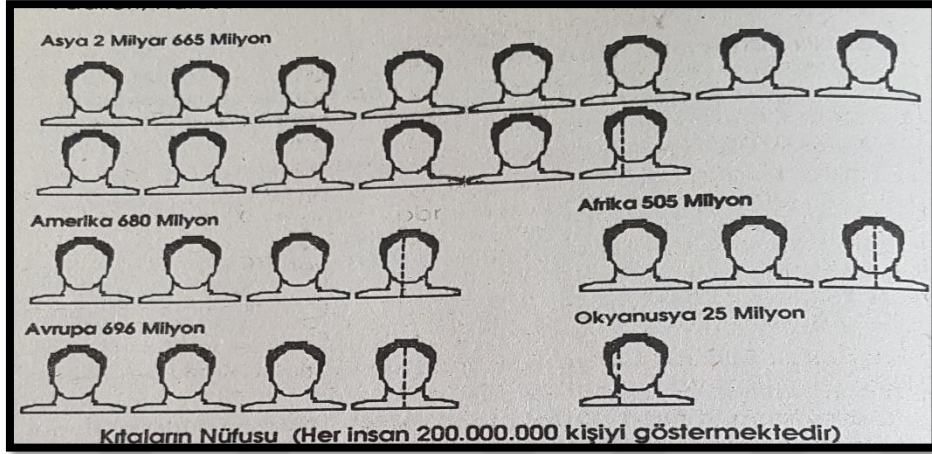
4.4.4.2. Nüfus Miktarı

Şekil 136. Akdeniz bölgesi nüfus haritası. Başol, S., Ünal, F., Azer, H., Yıldız, A. ve Evirgen, Ö., F. (2010). *İlköğretim Sosyal Bilgiler 5*. İstanbul: Bediralp.

2010 5.sınıf sosyal bilgiler ders kitabında Şekil 136’da bir örneği gösterilen Türkiye’nin diğer bölgelerinin de yer aldığı nüfus haritaları verilmiştir. Akdeniz bölgesine ait nüfus

verilerini içeren nüfus haritasında, Akdeniz bölgesindeki illerin nüfus miktarları verilmiştir.

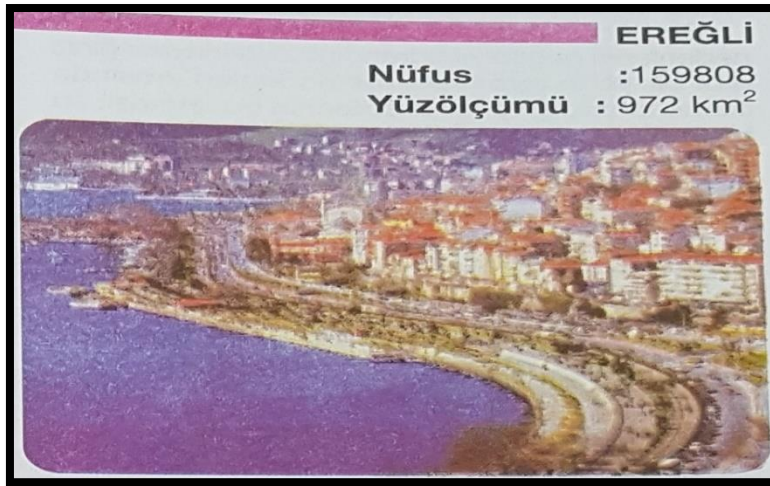
Şekil 137. Kıtalarla göre nüfus sayıları. Gündoğan, E. (1990). *Birleştirilmiş Sınıflar için Renkli Test Uygulamalı Sosyal Bilgiler 2.Yıl*. Ankara: Bilim ve Kültür.

Şekil 137’de 1990 birleştirilmiş sınıflar için sosyal bilgiler 2.yıl ders kitabında bulunan dünya kıtalarına ait nüfus miktarları verilen görsele yer verilmiştir. Şekil 137’de verilen her bir tane insan kafası 200 milyon kişiyi gösterdiği ifade edilir.

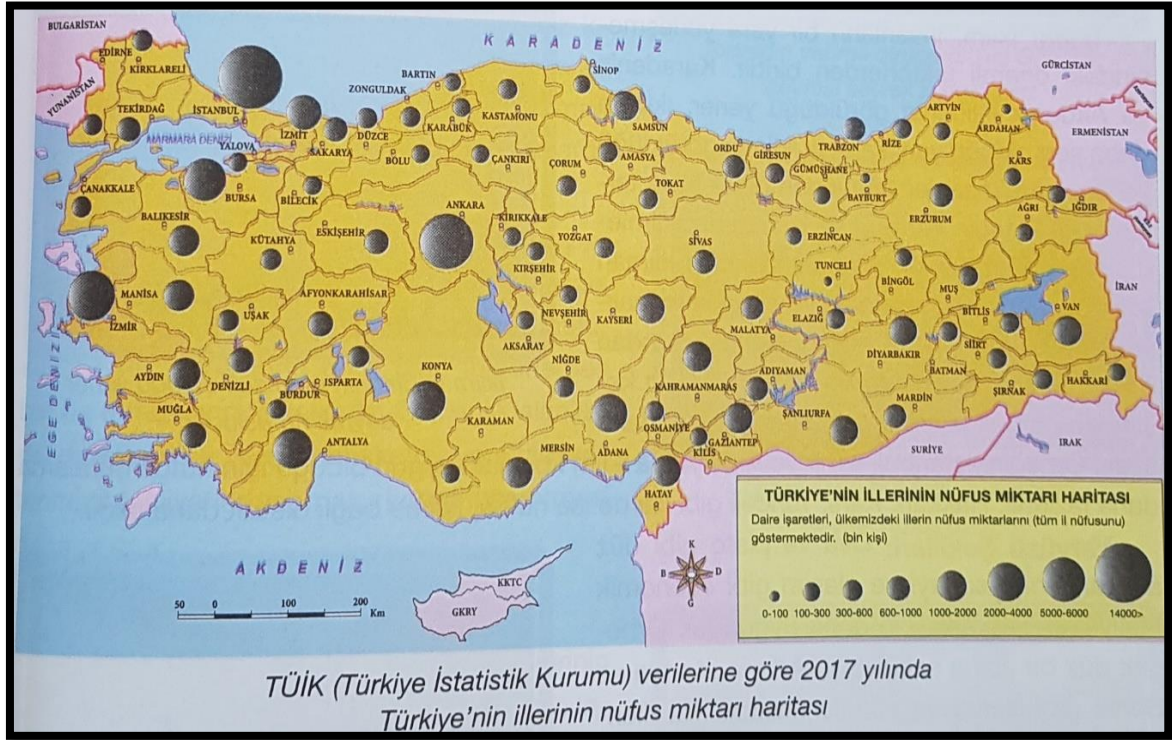
Şekil 138. Türkiye’de illerin nüfus büyüklüklerine göre sıralanışı. Karagöz, D., Tekerek, M., Kaya, N., Azer, H., Alıç, M., D., Yılbat, B., Koyuncu, M. ve Ulusoy, K. (2005). *İlköğretim Sosyal Bilgiler 5*. Ankara: İmaj.

Şekil 138’de 2005 5.sınıf sosyal bilgiler ders kitabına ait görselde Türkiye’deki şehirlerin nüfuslarının miktarlarına göre büyüklüklerini belirten renklendirilmiş harita verilmiştir.

Şekil 139. Ereğli ilçesi nüfus ve yüzölçümü. Polat, M., M., Kaya, N., Koyuncu, M. ve Özcan, A. (2007). *İlköğretim Sosyal Bilgiler 7*. İstanbul: Doğan.

2007 7.sınıf sosyal bilgiler ders kitabında “nerelerde yaşıyoruz” başlığı altında verilen ilçeler arasında Ereğli’nin yüzölçümü ve nüfus miktarı Şekil 139’da verilmiştir.

Şekil 140. Türkiye iller nüfus haritası. Şahin, E. (2018). *Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu Sosyal Bilgiler 5*. Ankara: Anadol.

Türkiye illerinin nüfus miktarının verildiği harita 2018 5.sınıf sosyal bilgiler ders kitabında verilmiştir. Şekil 140’ta görüldüğü üzere TÜİK 2017 verilerine göre hazırlanan haritada İstanbul, Ankara ve İzmir nüfus miktarında diğer illere oranla çok daha fazla olduğu söylenebilir.

Azerbaycan Cumhuriyeti Bağımsızlık Tarihi: 30 Ağustos 1991 Başkenti: Bakü Yüzölçümü: 86.600 km Nüfusu: 7.908.224 İklimi: Karasal Ekonomi: Ülkemizle ekonomik, sosyal ve kültürel alanlarda iyi ilişkiler içindedir. Petrol ve petrol ürünleri, pamuk, pamuk ipliği, elektronik aletler önemli ticari ürünlerdir.		Kazakistan Cumhuriyeti Bağımsızlık Tarihi: 16 Aralık 1991 Başkenti: Astana Yüzölçümü: 2.717.000 km Nüfusu: 16.824.825 İklimi: Karasal Ekonomi: Tarım ürünleri, maden kaynaklar ve hayvansal ürünler ticaretin içinde önemli bir yer tutar. Ülkemiz ticari alanda gelişme içinde olan Kazakistan ile bankacılık alanında iş birliği yapmaktadır.	
---	---	--	---

Şekil 141. Azerbaycan ve Kazakistan nüfus ve özellikleri. Genç, E., Polat, M., M., Başol, S., Kaya, N., Azer, H., Gökçe, S., Koyuncu, M., Gök, A., Yıldız, A., Yılmaz, D. ve Özcan, A. (2006). *İlköğretim Sosyal Bilgiler 6*. İstanbul: Milsan.

2006 6.sınıf sosyal bilgiler ders kitabında Türk Dünyası Devletlerinin yer aldığı bölümde Azerbaycan ve Kazakistan'a ait ülke özellikleri ve nüfus miktarları Şekil 141'de verilmiştir.

5. İtalya	
Yüzölçümü	: 301.260 km ²
Yönetim Biçimi	: Cumhuriyet
Başkenti	: Roma
Dili	: İtalyanca
Para Birimi	: Lire
Nüfusu (yaklaşık)	: 58 milyon
Önemli Şehirleri	: Napoli, Milano, Torino, Cenova, Floransa.

Şekil 142. İtalya nüfus ve özellikleri. Gündoğan, E. (1990). *Birleştirilmiş Sınıflar için Renkli Test Uygulamalı Sosyal Bilgiler 2.Yıl*. Ankara: Bilim ve Kültür.

1990 Birleştirilmiş sınıflar için sosyal bilgiler 2.yıl ders kitabında “en çok alışveriş yaptığımız ülkeler” başlığı altında verilen ülkelerden biri olan İtalya'nın ülke özellikleri ve nüfusunun bulunduğu bilgi kartı Şekil 142'de verilmiştir.

4.5. 1934-2021 Yılları Arasında Okutulan Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarındaki Nüfus ile ilgili Diğer Kavramlara ait Tema, Kodlar ve Kitap İçerikleri

Bu bölümle nüfus ile ilgili diğer kavramlara ait, tema, kodlar ve kitaplardan elde edilen veriler yer almaktadır.

Tablo 24

Nüfus ile ilgili Diğer Kavramlara ait Tema ve Kodlar

Tema	Kodlar
Nüfus Kavramları	Demografi
	Nüfus Projeksiyonu
	Aile Planlaması
	Nüfus Sayımı Yapan Kurumlar
	Nüfus Kurumları

Tablo 24’te verilen tema ve kodlarla ilgili sosyal bilgiler ders kitaplarındaki metin ve görseller, her kod için ayrı ayrı sunulmuştur.

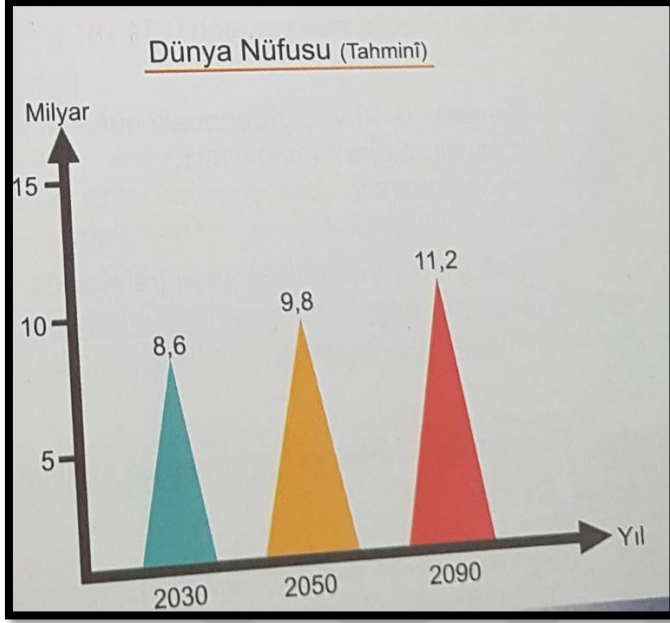
4.5.1. Nüfus Kavramları

Bu bölümde nüfus kavramları temasına ait demografi, insan topluluğu, nüfus projeksiyonu, aile planlaması, nüfus sayımı yapan kurumlar, nüfus kaydı kodlarına ait sosyal bilgiler ders kitabı içeriklerine yer verilmiştir.

4.5.1.1. Demografi

2019, 2020, 2021 7.sınıf sosyal bilgiler ders kitabında demografinin tanımına “nüfus ve yerleşme” ünitesinde anahtar kelimeler kısmında şöyle yer verilmiştir; “insan nüfusunu yapı, gelişme ve dağılım açısından inceleyen bilimdir” (Açıl, Güvenç, Hayta ve Kılıç, 2019, s. 95; Açıl, Güvenç, Hayta ve Kılıç, 2020, s. 95; Açıl, Güvenç, Hayta ve Kılıç, 2021, s. 95).

4.5.1.2. Nüfus Projeksiyonu

Şekil 143. 2030-2090 Dünya nüfus projeksiyonu. Açıl, A., Güvenç, H., Hayta, A. ve Kılıç, S. (2019). *Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu Sosyal Bilgiler 7*. İzmir: Çağlayan.

2019, 2020, 2021 7.sınıf sosyal bilgiler ders kitabında Şekil 143'te 2030-2090 yılları arasını kapsayan bir grafik verilmiştir. Bu grafik ile ilgili metinde;

Birleşmiş Milletlerin Ekonomik ve Sosyal İşler Dairesinin 2017'de yayımladığı Dünya Nüfus Tahminleri Raporu'na göre dünya nüfusu son 12 yılda 1 milyar artarak 7,6 milyara ulaştı. Dünya nüfusunun 2030 yılında 8,6 milyara, 2050 yılında 9,8 milyara ve yüzyıl sonunda 11,2 milyara ulaşması bekleniyor. Dünya genelinde 2010-2015 yılları arasında kadın başına 2,5 olan çocuk doğurma oranının 2025-2030 yıllarında 2,4'e, 2095-2100 yıllarında ise 2'ye gerileyeceği ve nüfus artışının durma noktasına geleceği öngörülüyor (Açıl, Güvenç, Hayta ve Kılıç, 2019, s. 99; Açıl, Güvenç, Hayta ve Kılıç, 2020, s. 99; Açıl, Güvenç, Hayta ve Kılıç, 2021, s. 99).

İfadesi verilmiştir.

4.5.1.3. Aile Planlaması

Şekil 144. Aile planlaması okuma parçası ve anne-çocuk görseli. Şenünver, G., Karabulut, E., Kesim, H., S., Turgut, R., Ercan, N., Küçükbaycan, M., Uslu, H. ve Akay, A. (2001). *İlköğretim Sosyal Bilgiler 6*. İstanbul: Milli Eğitim.

2001, 2003 6.sınıf sosyal bilgiler ders kitabında Şekil 144'te görseli bulunan okuma parçasında aile planlamasına ait Sağlık Bakanlığı, Ana Çocuk Sağlığı ve Aile Planlaması Genel Müdürlüğü bilgi notlarından bir metin yer almaktadır. Bu metinde;

Aile planlaması; ailelerin istedikleri zaman bakabilecekleri sayıda çocuk sahibi olmalarıdır. Bu hizmet ailedeki kişi sayısını sınırlandırma anlamı taşımaz. Çocuk yapmada aileler, tamamen serbest olup kendi iradeleri ile bakabilecekleri sayıda çocuk sahibi olabilirler. Türkiye'de 1.4.1965 tarih ve 557 sayılı yasa ile aile planlaması çalışmaları başlamış, 665 sayılı yasa ile Nüfus Planlaması Genel Müdürlüğü kurulmuştur. Ana çocuk sağlığının ayrılmaz bir bölümü olan aile planlaması çalışmaları, etkin gebeliği önleme yöntemleri ile ilgili eğitim ve uygulamaları, ülkenin en uç yerlerine kadar ulaştırmayı amaçlamıştır (Şenünver, Karabulut, Kesim, Turgut, Ercan, Küçükbaycan, Uslu ve Akay, 2001, s. 147; Şenünver, Karabulut, Kesim, Turgut, Ercan, Küçükbaycan, Uslu ve Akay, 2003, s. 147).

Metinde yer alan ifadelerden hareketle, ailelerin bakabilecekleri sayıda çocuk sahibi olmaları ve bağımlı nüfusun kontrolü ile ilgili çalışmaların yer aldığı ifade edilir. Bu çalışmaların ve hizmetlerin ülke genelinde devam ettiği ifade edilir.

4.5.1.4. Nüfus Sayımı Yapan Kurumlar

1973 4.sınıf sosyal bilgiler, 1994 5.sınıf sosyal bilgiler, 1995 Birleştirilmiş Sınıflar için Sosyal Bilgiler 2.Yıl ders kitaplarında; “Yurdumuzda yaşayan insan sayısını ve çeşitli durumlarını öğrenmek için yapılan sayıma genel nüfus sayımı denir. Sayım işleriyle Devlet İstatistik Kurumu uğraşır” ifadesine yer verilmiştir (Tekışık ,1973, s. 156; Kılavuz, 1994, s. 77; Tekışık, 1995, s. 50).

1999, 2001, 2004 4.sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarında;

Genel nüfus sayımları, yurdumuzda yaşayanların sayısını, sosyal ve ekonomik durumlarını öğrenmek için yapılır. Yurdumuzda yaşayan kadın ve erkeklerin, köy ve kentlerde yerleşmiş olanların, okuma yazma bilenlerin, çalışanların ve işsizlerin sayıları bu sayımlarla belirlenir. Bu çalışma, Devlet İstatistik Enstitüsü (DİE) tarafından yapılır (Şenünver, Karabulut, Kesim, Turgut, Ercan, Küçükbaycan, Uslu ve Akay, 1999, s. 78; Şenünver, Karabulut, Kesim, Turgut, Ercan, Küçükbaycan, Uslu ve Akay, 2001, s. 80; Şenünver, Karabulut, Kesim, Turgut, Ercan, Küçükbaycan, Uslu ve Akay, 2004, s. 80).

İfadesine yer verilerek nüfus sayımlarının yapılış amacı ve nüfus sayımı yapan kurumu ifade etmektedir.

2006, 2007, 2010 7.sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarında TÜİK için ayrılan kısımda;

1926 yılında Atatürk’ün direktifleriyle kurulan DİE (Devlet İstatistik Enstitüsü) adı 2005 yılında çıkarılan bir kanunla TÜİK (Türkiye İstatistik Kurumu) olarak değiştirilmiştir. TÜİK nüfus sayımından başka ülkemizin ihtiyaç duyduğu ekonomik, sosyal, siyasal kültürel alanlarda istatistikler, anketler, sayımlar yaparak sonuçlarını değerlendirir. Elde edilen bilgiler ülkemizin kalkınması için yapılacak plan ve programlara dayanak oluşturur (Genç, Polat, Kaya, Azer, Koyuncu ve Özcan, 2006, s. 36; Polat, Kaya, Koyuncu ve Özcan, 2007, s. 36; Polat, Kaya, Koyuncu ve Özcan, 2010, s. 36).

TÜİK ile ilgili kurumun yaptığı çalışmalar ve kuruluşundan isim değişikliğine kadar bilgilere yer verilmiştir.

4.5.1.5. Nüfus Kurumları

1941, 1945 Yurt Bilgisi II ders kitabında nüfus ile ilgili devlet kurumları tanıtılırken Nüfus Umum Müdürlüğü hakkında “bu umum (genel) müdürlük memleket nüfusunun artıp eksilmelerini, doğum, ölüm, evlenme, boşanma gibi işleri takip eder” ifadesine yer verilmiştir. Aynı zamanda “hüviyet (kimlik) cüzdanı çıkarmak her vatandaş için mecburidir” ifadesi yer almaktadır (Taşkiran, 1941, s. 83; Taşkiran, 1945, s. 79).

1948 4.sınıf Yurt Bilgisi, 1957 4.sınıf Yurttaşlık Bilgisi ders kitabında nüfus idaresi ile ilgili “doğan bir çocuğun veya ölen bir insanın hemen hükümete haber verilmesi lazımdır. Evinde doğum veya ölüm vakası olanlar nüfus idaresine başvurur ve durumu bildirirler. Her vatandaş, hükümetin nüfus kütüğüne yazılıdır. Nüfus kütüğüne yazılanlara birer cüzdan verilir” ifadesine yer verilmiştir (Ermat ve Ermat, 1948, s. 57).

1951 Yurt Bilgisi IV.Sınıf ders kitabında ilçe teşkilatı için;

İlçede nüfus dairesi vardır. Burada büyük defterler bulunur. Nüfus memuru ve yardımcısı bu defterlere yeni doğan çocukları, evlenenleri, askerliğini yapanları ve ölenleri yazarlar. İlçe merkezinde, bucaklarda ve köylerde yaşayan halkın hepsi bu nüfus kütüğü denilen defterlere yazılıdır. Her yıl yeni doğanlarla ölenlerin toplamını bu defterlerden çıkarabiliriz (Kurtuluş, 1951, s. 59).

İfadelerine yer verilerek ilçede nüfus kaydı hakkında bilgi verilmiş ve görev tanımı yapılmıştır.

1990 4.sınıf sosyal bilgiler ders kitabında İl Nüfus ve Vatandaşlık Müdürlüğü için “il sınırları içinde ne kadar vatandaşın yaşadığını tespit eder. Ayrıca evlenme, boşanma, doğum, ölüm, askerlik gibi olayları nüfus kütüğüne kaydeder. Vatandaşlara nüfus cüzdanı verir” ifadelerine yer verilmiştir (Komisyon, 1990, s. 62).

Verilen tüm tanım ve ifadelerde nüfusa kaydedilmiş vatandaşların birer kimlik kartına sahip oldukları ifade edilir. 2009 5.sınıf sosyal bilgiler ders kitabında “yaşadığımız toplumda farklı alanlarda faaliyet gösteren birçok kulüp, dernek ya da vakfa üye olabiliriz. Bu kuruluşlara üye olduğumuz andan itibaren bize kimlik belgesi verilir” ifadesine yer verilmiştir. “Kimlik belgeleri içerisinde en önemlisi nüfus cüzdanıdır. Nüfus cüzdanımız Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olduğumuzu gösterir. Nüfus cüzdanında biz ve ailemizle ilgili tanıtıcı bilgiler yer alır” ifadesine yer verilmiştir (Tekerek, Kaya, Alıç, Yılbat, Yıldırım, Koyuncu, Ulusoy, 2009, s. 20). Bu ifadelerden hareketle bir kişinin vatandaşı ülkeye ait kimlik kartı olması gerektiği konusu üzerinde durulduğu söylenebilir. Şekil 145 ‘te nüfus cüzdanı görseli verilmiştir.

Şekil 145. Türkiye Cumhuriyeti nüfus cüzdanı. Tekerek, M., Kaya, N., Alıç, M., D., Yılbat, B., Yıldırım, T., Koyuncu, M. ve Ulusoy, K. (2009). *İlköğretim Sosyal Bilgiler 7*. İstanbul: İhlâs.

Şekil 146. Osmanlı'nın ilk nüfus cüzdanı. Tüysüz, S. (2018). *İlkokul Sosyal Bilgiler 4*. Ankara: Tuna.

Bununla birlikte Şekil 146'da verilen görselde bulunan Osmanlı'da kullanılan ilk nüfus cüzdanı “Biliyor Muydunuz?” bölümünde “Ülkemizde ilk resmi kimlik belgesi Osmanlı Devleti zamanında 1882 yılında düzenlendi. Halk arasında kimlik, kafa kâğıdı, kafa koçanı, nüfus kâğıdı gibi adlarla anılan bu belge “Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye Tezkiresi” adıyla kullanılmaya başlandı. 130 yıldan daha uzun bir geçmişi bulunan nüfus cüzdanlarının biçimi günümüze kadar 6 kez değiştirildi (Tüysüz, 2018, s. 12)

2017 4.sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarında bulunan Şekil 147 ve Şekil 148’de verilen görsellerde, güncel olarak ülkemizde kullanılan yeni kimlik kartları gösterilmiştir.

BÖLÜM V

SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

Araştırmanın bu bölümünde, bulgular ve alt problemlere dayalı olarak sonuç, tartışma ve öneriler yer almaktadır.

5.1. Sonuç ve Tartışma

Araştırmanın her alt problemine ilişkin sonuç ve tartışmalar aşağıda sunulmuştur.

5.1.1. 1934-2021 Yılları Arasında Okutulan Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarındaki Nüfus ile ilgili Kavramlar Nelerdir?

1934-2021 yılları arasında okutulan sosyal bilgiler eğitime yönelik ve sosyal bilgiler ders kitaplarındaki görseller ve metinler incelendiğinde, nüfus kavramına ve nüfus ile ilgili kavramlara yer verildiği görülmektedir. Bu kavramlar; nüfusun niteliği, nüfusun niceliğine ve nüfus ile ilgili diğer kavramlar olarak 3 başlık halinde verilmiştir. Nüfusun niteliğine yönelik olarak verilen kavramlar 10 tanedir ve bunlar; “Nüfus Yaş Yapısı, Nüfus Piramidi, Kadın Nüfusu, Erkek Nüfusu, Genç Nüfus, Yaşlı Nüfus, Kır-Kent Nüfusu, Bağımlı Nüfus, Aktif Nüfus, İşsizlik” olarak verilmiştir. Nüfusun niceliğine yönelik olarak verilen kavramlar 27 tanedir ve bunlar; “Nüfus Artışı, Doğal Nüfus Artışı, Nüfus Artış Hızı, Ölüm

Oranı, Doğum Oranı, Nüfus Yoğunluğu, Tarımsal Nüfus Yoğunluğu, Tarımsal Nüfus Oranı, Seyrek Nüfus, Yoğun Nüfus, Nüfus Miktarı, Nüfus Sayısı, Göç, Göçebe, Kavimler Göçü, Beyin Göçü, Gönüllü Göç, Zorunlu Göç, Sürekli Göç, Geçici Göç, Mevsimlik Göç, İç Göç, Dış Göç, Kırdan Kente Göç, Kentten Kıra Göç, Kentten Kente Göç, Kırdan Kıra Göç” olarak verilmiştir. Nüfus ile ilgili diğer kavramlar başlığı altında verilen kavramlar ise 15 tanedir, bunlar; “Nüfus Sayımı, Genel Nüfus Sayımı, Devlet İstatistik Kurumu, Türkiye İstatistik Kurumu, İnsan Topluluğu, Aile Planlaması, Nüfus Projeksiyonu, Nüfus Tahmini, Demografi, Mülteci, Nüfus Dairesi, Nüfus Müdürlüğü, Kimlik Belgesi, T.C. Nüfus Cüzdanı, T.C. Kimlik Kartı” olarak verilmiştir.

1934-2021 yılları arasındaki kitaplarda yer alan bu kavramlardan bazıları zaman içerisinde farklı şekillerde söylenmeye başlanmış veya isim değiştirmiştir. Örnek olarak nüfus yoğunluğu kavramı günümüzde kullanılırken, öncesinde nüfus sıklığı olarak kitaplarda yer almıştır. Bununla birlikte ders kitaplarında isim değiştiren kurumların günümüzdeki isimleri yer almıştır. Buna örnek olarak Devlet İstatistik Kurumu (DEİ), Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) olarak isim değiştirdiği ifade edilir. T.C. Nüfus cüzdanı, günümüzde T.C. Kimlik Kartı olarak değiştiği de ifade edilir.

5.1.2. 1934-2021 Yılları Arasında Okutulan Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarındaki Nüfus Kavramına Yer Verilen Ünite, Öğrenme Alanları ve Konular Nelerdir?

Söz konusu ders kitaplarında yer alan ünite ve öğrenme alanları, konular kitaplar baştan sonra incelenerek, nüfus kavramına dair görsel ve metin yer alan ünite ve öğrenme alanları bu ünite ve öğrenme alanları içerisinde yer alan konulardan oluşturulan Tablo 10’da verilmiştir. “1934 İlk Mektep Kitapları: IV.Sınıf Yurt Bilgisi, 1934 İlk Mektep Kitapları: V.Sınıf Yurt Bilgisi, 1937 İlk Mektep Kitapları: V.Sınıf Yurt Bilgisi, 1938 İlk Mektep Kitapları: V.Sınıf Yurt Bilgisi” bu 4 ders kitabında sadece üniteler yer almaktadır. Geri

kalan 105 ders kitabında ünite ve öğrenme alanları da konular da yer almaktadır. “1941 İlkokul Kitapları Yurt Bilgisi Dersleri IV.Sınıf, 1945 İlkokul Kitapları Yurt Bilgisi Dersleri V.Sınıf, 1947 İlkokul Kitapları Yurt Bilgisi Dersleri V.Sınıf, 1948 İlkokul Kitapları Yurt Bilgisi Dersleri IV. Sınıf, 1951 İlkokul Kitapları Yurttaşlık Bilgisi Dersleri IV.Sınıf, 1957 İlkokul Kitapları Yurttaşlık Bilgisi Dersleri IV.Sınıf” sosyal bilgiler eğitimine yönelik ders kitaplarında üniteler ve öğrenme alanlarına bir isim verilmemiştir, sadece bölüm ve sıra sayısı olarak verilmiştir. Verilen ünite ve öğrenme alanları çoğunlukla coğrafya ile ilişkili olsa da, yönetim ve idari konular ve tarih ile ilgili ünite ve öğrenme alanlarında da nüfus ile ilgili görsel ve metinler yer almaktadır. Yönetim ve idari konular içerisindeki görsel ve metinler çoğunluk olarak nüfus ile ilgili kurumlar, bir ülkenin vatandaşı olduğunu belirten nüfus belgesi gibi, tarih konularında ise çoğunluk olarak göç kavramına yer verilmiştir.

5.1.3. 1934-2021 Yılları Arasında Okutulan Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarındaki Nüfusun Niteliğine Yönelik Kavramlara ait Tema, Kodlar ve Kitap İçerikleri Nelerdir?

Bu bölümde nüfusun niteliği temasına ait olan nüfus yaş yapısı, nüfus piramidi, kadın-erkek nüfusu, genç-yaşlı nüfus, nüfusun yerleşimi, bağımlı nüfus, aktif nüfus, nüfusun eğitimi, işsizlik gibi kodlara yer verilmiştir. Bu tema ve kodlar kitaplar incelendikten sonra elde edilen kavramlardan hareketle oluşturulmuştur. Nüfusun yaş yapısı koduna ait içeriklerde, çoğunlukla genç nüfusun artmasının ülkenin politikalarının genç nüfusa yönelik olması konusunda vurgu yapılmıştır. Bunlara örnek olarak; daha çok ilkokul, ortaokul, lise ve yükseköğretim kurumlarının açılmasına yönelik ve iş imkanlarının çoğaltılmasına yönelik metinler bulunmaktadır. Nüfusun yaş yapısında yine nüfus piramitlerinden faydalanılmıştır. Kitaplarına yıllarına bağlı olarak, en son nüfus verilerinden faydalanılarak hazırlanan bu nüfus piramitleri, konunun öğretimi için oldukça önemlidir. Aynı zamanda bu piramitler ile verilen etkinlik tarzı soruların öğrenciden dönüt

almaya yönelik bir avantaj sağladığı söylenebilir. Nüfus piramitleri için ayrıca bir kod daha bulunmaktadır. Kadın erkek nüfuslarının yaşlarını ve yaş gruplarını inceleyen nüfus piramitleri dönemin en son nüfus verilerinden faydalanılarak hazırlanmıştır. Nüfus piramitlerinin yer aldığı kitaplarda ülkelerin gelişmişlik düzeylerinin, nüfus ile bağlantısı konusunda da bilgiler verilmiştir. Bununla birlikte diğer bir kod olan genç-yaşlı nüfus kodunda çocuk nüfus oranının en yüksek ve en düşük olduğu iller bazında TÜİK verilerinin bulunduğu tablo kullanılmıştır. Aynı zamanda “Türkiye yaşıyor mu?” başlığı altında nüfusun artış hızının azalmasıyla birlikte ve sağlık hizmetlerinin de katkısıyla, nüfusun yıllar içerisinde yaşlanma eğiliminde olduğu konusuna dikkat çekilmiştir. Nüfusun yerleşimi kodunda ise, kent nüfuslar, köy nüfusları, kasaba nüfusları ve tanımları üzerinde durulmuş, 2018 programı sonrasında hazırlanan sosyal bilgiler kitaplarında ilk yerleşme örneklerine de yer verilmiştir. 1934 tarihli yurt bilgisi kitabında da köy yerleşmelerine örnekleri sunulmuştur. Çoğunlukla köy, kasaba ve şehirler için anlatımı kuvvetlendirmek adına temsili olarak görseller kullanılmıştır. Bununla birlikte köy, kasaba ve şehirlerde yaşayan nüfusun oranları da verilmiştir. Bağımlı nüfus kodunda ise bağımlı nüfusun hangi yaş grubuna denk geldiği konusu tanımlanmıştır. Bununla birlikte ülke nüfusu içerisinde ne kadar bir orana denk geldiği metinlerde belirtilmiştir. Aynı zamanda aktif nüfus kodu sosyal bilgiler ve sosyal bilgiler eğitime yönelik ders kitaplarında yer almıştır. Aktif nüfusun tanımı verilmiş ve açıklanmıştır. Aktif nüfusun ülke için önemine değinilmiş, üretken bir yaş grubu olduğu konusu vurgulanmıştır. Yine bağımlı nüfusta olduğu gibi, aktif nüfusta da oranlara, dönem kitaplarında en son nüfus verilerinden faydalanılarak metin ve görsellerde yer verilmiştir. Aktif nüfusun iş alanlarına dağılımı da oranlarla ve temsili görsellerle açıklanmıştır. Bu bölümde sadece Türkiye özelinde değil diğer ülkelerde de aktif nüfusun hangi iş alanlarında çalıştığı konusuna değinilmiştir. Nüfusun eğitimi kodunda okuyan öğrenci ve okul sayısı üzerinde durulmuştur. Okuryazarlık oranları çeşitli grafiklerle ve tablolarla dönemin güncel verilerinden faydalanılarak hazırlanmıştır. Bununla birlikte cinsiyete göre de okuryazarlık oranlarının ayrımı yapılmıştır. İşsizlik

kodunda ise çoğunlukla işsizliğin insan ve toplum üzerindeki etkisi üzerinde durulmuştur. Elde edilen veriler ışığında, nüfus ile ilgili literatürde yer alan bu kavramlar nüfusun niteliğine yönelik kavramlar olarak bilinmektedir.

Araştırmada elde edilen bulgular; Aydınli ve Çiftçi (2015) “Türkiye’de Kır-Kent Kavramlarının Değişen Niteliği ve Mevzuatın Sürecine Etkisi”, Trewartha (1969) “A Geography of Population: World Patterns”, Clarke (1975) “Population Geography: 2nd Edition”, Topal (2004) “Kavramsal Olarak Kent Nedir ve Türkiye’de Kent Neresidir?”, Witherick (1995) “Population Geography”, Kızılçaoğlu (2005) “Demografik Bilgilerin Yorumlanması: Nüfus Piramidi Becerilerinin Geliştirilmesine Yönelik Aktivite Örneği”, Hoşgörür (2014) “Eğitimin Toplumsal Temelleri”, Ekinci (2014) “Eğitimin Ekonomik Temelleri”, Şahin (2020) “Geçmiş, Günümüz ve Gelecekte Nüfus Gerçeği”, Zeybek-Birhan (2006) “Türkiye’de Yaşlı Nüfusun Demografik ve Sosyo-Ekonomik Belirleyicilere Göre Coğrafi Analizi” adlı çalışmalar tarafından desteklenmektedir.

5.1.4. 1934-2021 Yılları Arasında Okutulan Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarındaki Nüfusun Niceliğine Yönelik Kavramlara ait Temalar, Kodlar ve Kitap İçerikleri Nelerdir?

Bu bölümde nüfusun niceliğine ait 4 tema oluşturulmuştur. Bu temalar; nüfus hareketleri, nüfus dağılışı, nüfus artışı ve nüfus sayısı olarak belirtilmiştir. Nüfus hareketleri temasında yer alan kodlar; ölümler, doğumlar ve göç kodlarıdır. Nüfus dağılışı temasında yer alan kodlar; nüfusun dağılımı, nüfus yoğunluğu kodlarıdır. Nüfus artışı temasında yer alan kodlar; nüfusun artışı, nüfus artış hızı, doğal nüfus artışı ve nüfus artışından kaynaklanan sorunlar kodlarıdır. Nüfus sayısı temasında yer alan kodlar; nüfus genel sayımı ve nüfus miktarı kodlarıdır. Bu temalar ve kodlar kitaplar incelendikten sonra elde edilen kavramlardan hareketle oluşturulmuştur. Nüfus hareketleri temasında yer alan kodlardan ölümler kodunda yer alan içeriklerde ölüm oranını anlatmak için sayıların basite

indirgendiği örnekler verilmiştir ve görsellerden faydalanılmıştır. Aynı zamanda nüfus kaybına neden olan doğal ve beşerî nedenlerle ilgili görseller kitaplarda yer almıştır. Doğumlar kodunda ise yine ölümler kodunda olduğu gibi doğum oranını anlatmak için sayıların basite indirgendiği örnekler verilmiştir. Göç kodunda ise nüfus ile ilgili konu ve öğrenme alanları dışında da tarih ile ilgili bölümlerde de içeriklere yer verilmiştir. Göç türlerinin yer aldığı tabloda oluşum nedeni, süresi, mesafesi ve yapıldığı yerin özelliğine göre tüm göç türlerine yer verilmiştir. Bununla birlikte göçebe bir yaşam tarzını benimsemiş olan toplulukların yaşamlarında dair görsellere yer verilmiştir. Tarihte önemli yeri olan göç olayları için de görsel ve metinler sosyal bilgiler ders kitaplarında yer almıştır. Beyin göçü tanımı ve akılda kalıcı bir temsili görsel 2005 programına yönelik olarak hazırlanmış olan ders kitabında yer almıştır. Yine göç temalı film afişine yer verilmiştir. Göç için itici ve çekici faktörlerin yer aldığı bir görsel de yer almaktadır. Nüfusun dağılışı temasında, nüfusun dağılımı kodu için yer alan içerikler çoğunlukla haritalar üzerinde nüfus noktalar halinde gösterilmiştir. Köylere ve kasabalara dağılışı, şehirlere dağılışına yönelik haritalar yer almaktadır. Bununla birlikte nüfusun dağılışı ile ilgili renklendirilmiş haritalar bulunmaktadır. Nüfusun dağılışına etki eden doğal ve beşerî faktörler üzerinde duran açıklayıcı bir metne ve görsele de yer verilmiştir. Nüfus yoğunluğu kodunda ise dünyada nüfus yoğunluğunun dağılışı üzerine bir görsel verilmiştir. Dünya da bazı bölgelerde çok, bazı bölgelerde az nüfus olduğu konusu vurgulanmıştır. Yine nüfusu yüzölçümüne oranla çok veya az olan ülkelerin tablosu verilmiştir. Nüfus yoğunluğu kavramının önceki kullanımının nüfus sıklığı olduğu görülmektedir. Türkiye'nin ve Türkiye'nin komşularına ait nüfus yoğunluklarının verildiği görsel bulunmaktadır. Yıllara oranla illerin nüfus yoğunluklarının bulunduğu bir tablo verilmiştir. Nüfus yoğunluğu kavramına açıklık getirmek için bir de yüzölçümleri hemen hemen birbirine yakın iki il olan Afyonkarahisar ve Adana örneği üzerinde nüfus yoğunluğu anlatılmıştır. Nüfus artışı temasında, nüfusun artışı kodunda ise dünya ülkelerinin nüfus artış oranlarına yer verilen grafiklerden faydalanılmıştır. Bununla birlikte Türkiye için

hazırlanan yıllara oranla nüfus artışının yer aldığı grafiklerde bulunmaktadır. Çoğunlukla verilen grafikler nüfus sayım yıllarına göre baştan sona doğru dönemin en güncel verilerinden faydalanılarak hazırlandığı görülmektedir. Nüfus artış hızı koduna ait içeriklerde çoğunlukla yıllara göre hazırlanmış grafiklerden faydalanılmıştır. Doğal nüfus artışı koduna ait içeriklerde yine ölüm ve doğum oranlarının anlatımında faydalanılan basite indirgenmiş nüfus verilerinden yola çıkarak hazırlanmış olan görsel ve metinlerden faydalanılmıştır. Nüfus artışından kaynaklanan sorunlar koduna ait içeriklerde nüfusun kontrolsüz artışı vurgusunda bulunulmuş ve bunun toplumsal olarak ne tür sorunlara yol açacağı konusuna değinilen metinlere yer verilmiştir. Nüfus sayısı temasında, nüfus genel sayımı kodunda çoğunlukla nüfus sayımı hakkında bilgi verilen metinler yer almış ve temsili görseller verilmiştir. Bununla birlikte Türkiye'nin ilk nüfus sayımından başlayarak dönemin en son elde edilen nüfus verilerinden hareketle hazırlanan nüfus sayımı grafiklerine yer verilmiştir. Bununla birlikte bu bölümde internet haberlerinden de yararlanılmıştır. Tarihte ilk nüfus sayımları ile ilgili metinler de verilmiştir. Nüfus miktarı kodunda ise Türkiye'nin bölgelerine ait nüfus miktarları görseller eşliğinde verilmiştir. Dünya kıtalarındaki nüfus miktarları da yine dönemin güncel nüfus verilerinden faydalanılarak hazırlanan şekillerle verilmiştir. Yine ülkelerin bilgi kartlarında nüfus miktarı verileri çoğu sosyal bilgiler ve sosyal bilgiler eğitime yönelik ders kitabında en çok kullanılan nüfus verisi olarak göze çarpmaktadır. Elde edilen verilerden hareketle, nüfus ile ilgili literatürde bu kavramlar nüfusun niceliğini gösteren kavramlar olarak bilinmektedir.

Araştırmada elde edilen bulgular; Witherick (1995) "Population Geography", Şahin (2020) "Geçmiş, Günümüz ve Gelecekte Nüfus Gerçeği", Tümertekin ve Özgüç (2019) "Beşeri Coğrafya; İnsan, Kültür ve Mekan", Trewartha (1969) "A Geography of Population: World Patterns", Trewartha (1970), "Geography and the Study of Population", Clarke (1975) "Population Geography: 2nd Edition", Doğanay, Özdemir ve Şahin (2020), "Genel Beşeri ve Ekonomik Coğrafya", Çağlar (2018) "Göç Çalışmaları İçin Kavramsal Bir Çerçeve",

Sezer ve Şanlı (2017) “Coğrafya Öğretim Programında ve Ders Kitaplarında Göç Olgusu”, Erol ve Ersever (2014) “Göç Krizi ve Göç Krizine Müdahale”, Bayraklı (2007) “Dış Göçün Sosyo-Ekonomik Etkileri: Görece Göçmen Konutları’nda (İzmir) Yaşayan Bulgaristan Göçmenleri Örneği”, Günay, Atılgan ve Serin (2017) “Dünya’da ve Türkiye’de göç yönetimi”, Malthus (1998) “An Essay on the Principle of Population”, Güneş (2009) “İktisat Tarihi Açısından Nüfus Teorileri ve Politikaları”, Boylu (2010) “Türkiye’de Hızlı Nüfus Artışı ve İstihdam Sorunları”, Durand (1970) “Population Growth: History, Theory, and Policy”, Bekdemir (2020) “Türkiye Beşeri Coğrafyası”, Doğan (2015) “Cumhuriyet Döneminde Türkiye Nüfusunda Meydana Gelen Değişimler ve Okul Öncesi Eğitim Sistemine Yansımaları”, Birinci (2017) “Türkiye’de Göç Etkinliği, Nüfus Devinimi ve Nüfus Değişimi (2014-2015)” adlı çalışmalar tarafından desteklenmektedir.

5.1.5. 1934-2021 Yılları Arasında Okutulan Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarındaki Nüfus ile ilgili Diğer Kavramlara ait Tema, Kodlar ve Kitap İçerikleri Nelerdir?

Bu bölümde nüfus ile ilgili diğer kavramlara ait olan nüfus kavramları temasında yer alan kodlar; demografi, nüfus projeksiyonu, aile planlaması, nüfus sayımı yapan kurumlar, nüfus kurumları kodlarıdır. Bu tema ve kodlar kitaplar incelendikten sonra elde edilen kavramlardan hareketle oluşturulmuştur. Nüfus kavramları temasında, demografi kodunda 2018 programı sonrasında hazırlanan sosyal bilgiler ders kitaplarında demografinin tanımı verilmiştir. Nüfus projeksiyonu ile ilgili 2030-2090 yılları arasını da kapsayan bir grafik verilmiştir. Dünya nüfusunun geçmiş yıllara göre artış miktarı ve gelecekte ne kadar bir nüfus miktarına ulaşacağı konusunda bir metne yer verilmiştir. Aile Planlaması kodunda ise aile planlamasının tanımı yapılmış ve yanlış bilinen doğrular konusunda bir aydınlatma metnine yer verilmiştir. Nüfus sayımı yapan kurumlar kodunda ise genel nüfus sayımını

yapan dönemin Devlet İstatistik Enstitüsü hakkında bilgi verilmiş ve sonrasında isim değişikliğine gittiği ve Türkiye İstatistik Kurumu adını aldığı bilgisi verilmiştir. Nüfusun kurumları kodunda ise devlet kurumları ve devlet resmi dairelerine bağlı olan nüfus ile ilgili departmanlar hakkında bilgi verilmiştir. Bu departmanların insanları nüfusa kaydederken, nüfusa kayıtlı bir vatandaş olduklarını temsilen bir de kimlik kartı verildiği bu kimlik kartının yıllar içerisindeki şekilsel ve isim olarak değişimine yönelik görsellere yer verilmiştir.

Araştırmada elde edilen bulgular; Trewartha (1969) “A Geography of Population: World Patterns”, Clarke (1975) “Population Geography: 2nd Edition”, Kocaman (2002) “Plan Nüfus Projeksiyon Yöntemleri”, UN (Birleşmiş Milletler) (2019) “World Population Prospects 2019”, TÜİK (2018) “Nüfus Projeksiyonları, 2018-2080”, Canbaba (2018) “Ortaöğretim Öğrencilerinin Nüfus ve Göç Kavramına İlişkin Algılarının Metafor Yöntemi ile İncelenmesi” adlı çalışmalar tarafından desteklenmektedir.

5.2. Öneriler

Araştırmacılar için öneriler; nüfus ile ilgili etkinliklerin, görsel ve metinlerin dönemine göre güncelliği konusu irdelenebilir. Bununla birlikte aynı öğretim programına dahil olan öğretim süreçleri içerisinde kullanılmaya devam edilen kitapların değişen görselleri, metinleri araştırılabilir. Söz konusu ders kitaplarında yer alan kavramların öğretim süreçleri sonunda öğrenciler tarafından ne kadar anlaşıldığı konusu araştırılabilir. Ortaöğretim coğrafya ders kitaplarında bulunan nüfus ile ilgili kavramlar incelenebilir. Kitaplar için öneriler ise ders kitaplarında kullanılan tablo verilerinin daha sade ve öğrencinin rahat anlayabileceği şekilde yapılandırılabilir. Kavramlar ve konularla ilgili açıklamalar ve örnekler çoğaltılabilir. Örnek olarak nüfus artışı ve nüfus artış hızı kavramlarının arasındaki ayrım ve ilişki verilen örnekler ve açıklamalarla çeşitlendirilebilir. Nüfus yoğunluğu kavramının alt kavramlarına daha çok yer verilebilir.

KAYNAKLAR

- Açıl, Ö., Güvenç, H., Hayta, A. ve Kılıç, S. (2019). *Ortaokul ve imam hatip ortaokulu sosyal bilgiler 7*. İzmir: Çağlayan.
- Açıl, Ö., Güvenç, H., Hayta, A. ve Kılıç, S. (2020). *Ortaokul ve imam hatip ortaokulu sosyal bilgiler 7*. Ankara: Özgün.
- Açıl, Ö., Güvenç, H., Hayta, A. ve Kılıç, S. (2021). *Ortaokul ve imam hatip ortaokulu sosyal bilgiler 7*. EBA.
- Akpınar, A. ve Kaymakçı, S. (2012). Ülkemizde sosyal bilgiler öğretiminin genel amaçlarına karşılaştırmalı bir bakış, *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 20(2), 605-626.
- Akşit, N. (1986). *Ortaokullar için milli tarih I*. İstanbul: Milli Eğitim.
- Anıl, B. ve Beğen, İ. (1963). *Ortaokul yurttaşlık bilgisi I*. İstanbul: İnkılap ve Aka.
- Arslan, A. ve Staub, S. (2015). Kuşak teorisi ve iç girişimcilik üzerine bir araştırma, *Kafkas Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 6(11), 1-24.
- Asal, T., Akşit, N. ve Sanır, F. (1976). *Ortaokullar için sosyal bilgiler 2*. İstanbul: Milli Eğitim.
- Asal, T., Akşit, N. ve Sanır, F. (1976). *Ortaokullar için sosyal bilgiler 3*. İstanbul: Milli Eğitim.
- Asal, T., Akşit, N. ve Sanır, F. (1983). *Ortaokul sosyal bilgiler 3*. İstanbul: Milli Eğitim.
- Aydınlı, H., İ. ve Çiftçi, S. (2015). Türkiye’de kır-kent kavramlarının değişen niteliği ve mevzuatın sürecine etkisi. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 14(54), 192-200.

- Bayraklı, C. (2007). *Dış göçün sosyo-ekonomik etkileri: görece göçmen konutları'nda (İzmir) yaşayan Bulgaristan göçmenleri örneği*. Yüksek Lisans Tezi, Adnan Menderes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aydın.
- Başol, S., Ünal, F., Azer, H., Yıldız, A. ve Evirgen, Ö., F. (2010). *İlköğretim sosyal bilgiler 5*. İstanbul: Bediralp.
- Bekdemir, Ü. (2020). Türkiye coğrafyası ve jeopolitiği. Yazıcı, H. ve Koca, N. (Ed.). (9. bs.). *Türkiye beşeri coğrafyası içinde* (s. 165-229). Ankara: Pegem.
- Berber, H., S. (2019). *Ortaokul sosyal bilgiler ders kitaplarının okuryazarlıklar bakımından incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.
- Bianet. (2001). *Sığınmacı*, <https://m.bianet.org/bianet/insan-haklari/2953-multeci-siginmaci-gocmen-nedir> sayfasından erişilmiştir.
- Birinci, S. (2017). Türkiye'de göç etkinliği, nüfus devinimi ve nüfus değişimi (2014-2015). *Türk Coğrafya Dergisi*, (69), 81-88.
- Blyn, G. (1970). *Population geography: a reader*. Demko, G., J, Rose, H., M. ve Schnell, G., A. (Ed.). *Population and resources içinde* (s. 473-476). U.S.A: McGraw-Hill.
- Boylu, E. (2010). *Türkiye'de hızlı nüfus artışı ve istihdam sorunları*. Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Boyraz, Z. (2015). Türkiye'de göçmen sorununa örnek Suriyeli mülteciler. *Journal of World of Turks*, 7(2), 35-58.
- Büyüköztürk, Ş., Çakmak, E. K., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş., ve Demirel, F. (2018). *Bilimsel araştırma yöntemleri* (25. bs.). Ankara: Pegem.
- Canbaba, Z. (2018). *Ortaöğretim öğrencilerinin nüfus ve göç kavramına ilişkin algılarının metafor yöntemi ile incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Clarke, J., I. (1975). *Population geography: 2nd edition*. U.K: Pergamon.

- Çağlar, T. (2018). Göç çalışmaları için kavramsal bir çerçeve. *Toros Üniversitesi İİSBF Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(8), 26-49.
- Çakmak, F. (2006). *İlköğretim 6. sınıf öğrencilerinin sosyal bilgiler dersi nüfus ve yerleşme konusunda geçen kavramları anlama düzeyleri ve kavram yanlışları*. Yüksek Lisans Tezi, Afyonkarahisar Kocatepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyonkarahisar.
- Çamurcu, H. (2005). Dünya nüfus artışı ve getirdiği sorunlar. *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 8(13), 87-105.
- Çelik, T. ve İncili, Ö., F. (2019). Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının algılarında nüfus ve harita bilgisi konusu: bir metafor çalışması. *Muallim Rifat Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1(1), 22-41. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/626476> sayfasından erişilmiştir.
- Çetinkaya, K. (2020). X, y, z kuşağı... peki ya ötesi?. *Bilim Genç TÜBİTAK*, <https://bilimgenc.tubitak.gov.tr/makale/x-y-z-kusagi-peki-ya-otesi> sayfasından erişilmiştir.
- Demko, G., J, Rose, H., M. ve Schnell, G., A. (1970). *Population geography: a reader*. Demko, G., J, Rose, H., M. ve Schnell, G., A. (Ed.). *Geography and the study of population* içinde (s. 1-5). U.S.A: McGraw-Hill.
- Doğan, M. (2011). Türkiye’de uygulanan nüfus politikalarına genel bakış. *Marmara Coğrafya Dergisi*, (23), 293-307.
- Doğan, S. (2015). *Cumhuriyet döneminde Türkiye nüfusunda meydana gelen değişimler ve okul öncesi eğitim sistemine yansımaları*. Yüksek Lisans Tezi, Uludağ Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Bursa.
- Doğanay, A. (2008). Çağdaş sosyal bilgiler anlayışı ışığında yeni sosyal bilgiler programının değerlendirilmesi. *Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 17(2), 77-96.

- Doğanay, H. (2017). *Coğrafya bilim alanları sözlüğü*. Altaş, N., T. (Ed). (2. bs.). Ankara: Pegem.
- Doğanay, H., Özdemir, Ü. ve Şahin, İ., F. (2020). *Genel beşeri ve ekonomik coğrafya* (11. bs.). Ankara: Pegem.
- Durand, J., D. (1970). *Population geography: a reader*. Demko, G., J, Rose, H., M. ve Schnell, G., A. (Ed.). *Population growth: history, theory, and policy* içinde (s. 38-43). U.S.A: McGraw-Hill.
- Earth Habitat. (2010). *World map*.
<https://earthhabitat.files.wordpress.com/2010/02/temperaturepopulationdensity2000.jpg> sayfasından erişilmiştir.
- Ekinci, E. (2014). Eğitim Bilimine Giriş. Demirel, Ö. ve Kaya, Z. (Ed.). *Eğitimin ekonomik temelleri* içinde (s. 161-197). Ankara: Pegem.
- Erol, M. ve Ersever, O., G. (2014). Göç krizi ve göç krizine müdahale. *KHO Bilim Dergisi*, 24(1), 47-68.
- Ermat, B. ve Ermat, K. (1948). *İlkokul kitapları yurt bilgisi IV.sınıf*. İstanbul: Milli Eğitim.
- Ermat, B. ve Ermat, K. (1957). *İlkokul kitapları yurttaşlık bilgisi IV.sınıf*. İstanbul: Milli Eğitim.
- Evirgen, Ö., F., Özduval, Z., Özkan, J. Ve Öztürk, S. (2017). *İlkokul sosyal bilgiler 4*. Ankara: Saray.
- Genç, E., Polat, M., M., Başol, S., Kaya, N., Azer, H., Gökçe, S., Koyuncu, M., Gök, A., Yıldız, A., Yılmaz, D. ve Özcan, A. (2006). *İlköğretim sosyal bilgiler 6*. İstanbul: Milsan.
- Genç, E. Polat, M., M., Kaya, N., Azer, H., Koyuncu, M. ve Özcan, A. (2006). *İlköğretim sosyal bilgiler 7*. Ankara: Devlet Kitapları.
- Gültekin, G., Akpınar, M., Nohutcu, M., Özerdoğan, P. ve Aygün, S. (2018). *Ortaokul ve imam hatip ortaokulu sosyal bilgiler 7*. İstanbul: Netbil.

- Gültekin, G., Akpınar, M., Nohutcu, M., Özerdoğan, P. ve Aygün, S. (2021). *Ortaokul ve imam hatip ortaokulu sosyal bilgiler 7. EBA*.
- Günay, E., Atılgan, D. ve Serin, E. (2017). Dünya’da ve Türkiye’de göç yönetimi. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 7(2), 37-60.
- Gündüz, M., Kutlar, A., Gündüz, F. ve Esgin, A. (2005). *Nüfus sorunu: eğitim ve sosyo ekonomik dönüşüm bağlamında Türkiye’de doğurganlık* (? bs.). Ankara: Anı. https://www.researchgate.net/publication/349849848_NUFUS_SORUNU_Egitim_ve_Sosyo-Ekonomik_Donusum_Baglaminda_Turkiye%27de_Dogurganlik sayfasından erişilmiştir.
- Gündoğan, E. (1990). *Birleştirilmiş sınıflar için renkli test uygulamalı sosyal bilgiler 2.Yıl*. Ankara: Bilim ve Kültür.
- Gürbüz, S. (2015). Kuşak farklılıkları: mit mi, gerçek mi?. *İş ve İnsan Dergisi*, 2(1), 39-57.
- Güneş, H., H. (2009). İktisat tarihi açısından nüfus teorileri ve politikaları. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 8(28), 126-138.
- Hoşgörür, V. (2014). Eğitim bilimine giriş. Demirel, Ö. ve Kaya, Z. (Ed.). *Eğitimin toplumsal temelleri içinde* (s. 129-160). Ankara: Pegem.
- İleri, İ. (1956). *Yurttaşlık Bilgisi IV.Sınıf*. İstanbul: Çeltüt.
- Karaca, A., Karakuş, U. (2020). Türkiye’de uygulanan nüfus politikalarının coğrafya dersindeki nüfus konularının öğretilmesine yansımaları. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 24(3), 641-655. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/812522> sayfasından erişilmiştir.
- Karabıyık, E., Ü. (1993). *Birleştirilmiş sınıflar için sosyal bilgiler 1.sınıf*. Ankara: Üner.
- Karagöz, D., Tekerek, M., Kaya, N., Azer, H., Alıç, M., D., Yılbat, B., Koyuncu, M. ve Ulusoy, K. (2005). *İlköğretim sosyal bilgiler 5*. Ankara: İmaj.
- Karlı, E., Düzgün, A. ve Çetin, A. (1995). *İlköğretim sosyal bilgiler 5*. İstanbul: Başarı.

- Kaya, K. (2019). Yeni sosyal bilgiler programı ve ders kitaplarında turizm kavramı. *Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (43), 173-194. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/681498> sayfasından erişilmiştir.
- Kılavuz, N. (1994). *İlköğretim okulları için sosyal bilgiler 5*. İstanbul: Önde.
- Kırbaş, O., Sırmatel, Z., Kırbaş, M. ve Sırmatel, Z., T. (1990). *İlkokul öğrencilerine birleştirilmiş sınıflar için sosyal bilgiler 2. Yıl*. Ankara: Koza.
- Kılınç, M. (2019). Sosyal bilgilerin temelleri. Kara, C. (Ed.). *Sosyal bilgilere evrensel ve ulusal düzeyde genel bakış: sosyal bilimler ve sosyal bilgiler ilişkisi içinde* (s. 1-20). Ankara: Pegem.
- Kızılçaoğlu, A. (2005). Demografik bilgilerin yorumlanması: nüfus piramidi becerilerinin geliştirilmesine yönelik aktivite örneği. *Marmara Coğrafya Dergisi*, (12), 65-76.
- Kocaman, T. (2002). Plan nüfus projeksiyon yöntemleri. *Sosyal Sektörler ve Koordinasyon Genel Müdürlüğü*. http://www.baskent.edu.tr/~matemel/courses/nufus_tahmin_yontemleri_kalkinma.pdf sayfasından erişilmiştir.
- Kolukısa, E., A., Tokcan, H. ve Akbaba, B. (2006). *İlköğretim sosyal bilgiler 6*. Ankara: A. Komisyon. (1989). *Ortaokullar için milli coğrafya I*. Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- Komisyon. (1992). *Ortaokullar için milli coğrafya I*. Ankara: Sanem.
- Komisyon. (1993). *İlkokullar için sosyal bilgiler 5*. İstanbul: Milli Eğitim.
- Komisyon. (1990). *İlkokullar için sosyal bilgiler 5*. Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- Komisyon. (2011). *İlköğretim sosyal bilgiler 6*. Ankara: Saray.
- Komisyon. (2012). *İlköğretim sosyal bilgiler 7*. Ankara: Başak.
- Komisyon. (2016). *İlköğretim sosyal bilgiler 7*. Ankara: Başak.
- Kurtuluş, F. (1951). *İlkokul kitapları yurttaşlık bilgisi dersleri IV. sınıf*. İstanbul: Milli Eğitim.
- Maarif Vekaleti. (1934). *İlk mektep kitapları yurt bilgisi V. sınıf*. İstanbul: Türk.
- Maarif Vekaleti. (1937). *Yurt bilgisi dersleri V. sınıf*. İstanbul: Maarif.

- Maarif Vekaleti. (1938). *Yurt bilgisi dersleri V. sınıf*. İstanbul: Maarif.
- Maarif Vekaleti. (1939). *Yurt bilgisi dersleri V. sınıf*. İstanbul: Maarif.
- MacroTrends. (2021). *World population growth rate 1950-2021*.
<https://www.macrotrends.net/countries/WLD/world/population-growth-rate>
sayfasından erişilmiştir.
- Malthus, T. (1998). An essay on the principle of population. *Electronic Scholarly Publishing Project*, London.
<http://www.esp.org/books/malthus/population/malthus.pdf> sayfasından erişilmiştir.
- MEB (2005). *İlköğretim sosyal bilgiler dersi öğretim programı ve kılavuzu*. Ankara: Talim ve Terbiye.
- MEB (2018). *Sosyal bilgiler dersi öğretim programı*. Ankara: Talim ve Terbiye.
- Onoğur, C. (1969). *Testli yurttaşlık bilgisi II*. İstanbul: İnkılap ve Aka.
- Onoğur, C. (1969). *Testli yurttaşlık bilgisi I*. İstanbul: İnkılap ve Aka.
- Onoğur, C. (1972). *Testli yurttaşlık bilgisi I*. İstanbul: İnkılap ve Aka.
- Öğün, V. (1996). *Birleştirilmiş sınıflar için sosyal bilgiler 2.yıl*. Ankara: Öğün.
- Özmehmet, E. (2008). Dünyada ve Türkiye sürdürülebilir kalkınma yaklaşımları. *Journal of Yaşar University*, 3(12), 1853-1876.
- Özmen, C. (2015). Sosyal bilgiler öğretimi. Safran, M. (Ed.). *Dünyada ve ülkemizde sosyal bilgiler içinde* (s. 3-21). Ankara: Pegem.
- Öztürk, C. (2015). Sosyal bilgiler: toplumsal yaşama disiplinlerarası bir bakış. Öztürk, C. (Ed.). *Sosyal bilgiler öğretimi ve demokratik vatandaşlık eğitimi içinde* (s. 1-31). Ankara: Pegem.
- Polat, M., M., Kaya, N., Koyuncu, M. ve Özcan, A. (2007). *İlköğretim sosyal bilgiler 7*. İstanbul: Doğan.
- Polat, M., Kaya, N., Koyuncu, M. ve Özcan, A. (2007). *İlköğretim sosyal bilgiler 5*. İstanbul: Doğan.

- Polat, M., M., Kaya, N., Koyuncu, M. ve Özcan, A. (2010). *İlköğretim sosyal bilgiler 7*. Ankara: Saray.
- Polat, S. ve Aksoy, B. (2021). Kuramdan uygulamaya sosyal bilgiler öğretiminde çağdaş öğrenme ve öğretme yaklaşımları. Polat, S. ve Aksoy, B. (Ed.). *Sosyal bilgiler öğretimi* içinde (s.1-19). Ankara: Pegem.
- Safran, M. (2015). Özel öğretim yöntemleriyle sosyal bilgiler öğretimi. Tay, B. (Ed.). *Sosyal bilgiler öğretimine bakış* içinde (s. 1-18). Ankara: Pegem.
- Sanır, F., Asal, T. ve Akşit, N. (1974). *İlkokullar için sosyal bilgiler V. sınıf (İkinci Bölüm)*. Ankara: Başbakanlık.
- Sanır, F., Asal, T. ve Akşit, N. (1975). *İlkokullar için sosyal bilgiler IV. sınıf*. İstanbul: Milli Eğitim.
- Sanır, F., Asal, T. ve Akşit, N. (1978). *İlkokullar için sosyal bilgiler V. sınıf*. İstanbul: Milli Eğitim.
- Sanır, F., Asal, T. ve Akşit, N. (1981). *İlkokullar için sosyal bilgiler IV. sınıf*. İstanbul: Milli Eğitim.
- Sanır, F., Asal, T. ve Akşit, N. (1987). *İlkokullar için sosyal bilgiler 4*. İstanbul: Milli Eğitim.
- Sanır, F., Asal, T. ve Akşit, N. (1988). *İlkokul sosyal bilgiler 5*. İstanbul: Milli Eğitim.
- Sezer, A. ve Şanlı, C. (2017). Coğrafya öğretim programında ve ders kitaplarında göç olgusu. *Marmara Coğrafya Dergisi*, (36), 16-25.
- Statisticstimes. (2021). *World Urban Population*. <https://statisticstimes.com/demographics/world-urban-population.php> sayfasından erişilmiştir.
- Şahin, C., Yamanlar, E. ve Göze, H. (2001). *İlköğretim sosyal bilgiler 6*. İstanbul: Ders Kitapları Anonim.
- Şahin, M. (1990). *Birleştirilmiş sınıflar için sosyal bilgiler 2. yıl*. İstanbul: Vebsan.
- Şahin, E. (2018). *Ortaokul ve imam hatip ortaokulu sosyal bilgiler 5*. Ankara: Anadol.

- Şahin, S. (2020). *Geçmiş, günümüz ve gelecekte nüfus gerçeği*. (5. bs.). Ankara: Pegem.
- Şenünver, G., Karabulut, E., Kesim, H., S., Turgut, R., Akay, A., Uslu, H., Kılıç, M., Küçükbaycan, M., Toker, A., İnan, İ., Gürer, B. (1995). *İlkokullar için sosyal bilgiler 4*. İstanbul: Milli Eğitim.
- Şenünver, G., Karabulut, E., Kesim, H., S., Turgut, R., Ercan, N., Küçükbaycan, M., Uslu, H. ve Akay, A. (1999). *İlköğretim sosyal bilgiler 4*. İstanbul: Milli Eğitim.
- Şenünver, G., Karabulut, E., Kesim, H., S., Turgut, R., Ercan, N., Küçükbaycan, M., Uslu, H. ve Akay, A. (2001). *İlköğretim sosyal bilgiler 4*. İstanbul: Milli Eğitim.
- Şenünver, G., Karabulut, E., Kesim, H., S., Turgut, R., Ercan, N., Küçükbaycan, N., Uslu, H. ve Akay, A. (2001). *İlköğretim sosyal bilgiler 6*. İstanbul: Milli Eğitim.
- Şenünver, G., Karabulut, E., Kesim, H., S., Turgut, R., Ercan, N., Küçükbaycan, M., Uslu, H. ve Akay, A. (2003). *İlköğretim sosyal bilgiler 6*. İstanbul: Milli Eğitim.
- Şenünver, G., Karabulut, E., Kesim, H., S., Turgut, R., Ercan, N., Küçükbaycan, M., Uslu, H. ve Akay, A. (2004). *İlköğretim sosyal bilgiler 4*. İstanbul: Milli Eğitim.
- Taşkıran, T. (1941). *Ortaokul kitapları yurt bilgisi II*. İstanbul: Maarif.
- Taşkıran, T. (1945). *Ortaokul kitapları yurt bilgisi II*. İstanbul: Milli Eğitim.
- Taşkıran, T. (1948). *Ortaokul kitapları yurt bilgisi II*. İstanbul: Milli Eğitim.
- Taşkıran, T. (1950). *Ortaokul kitapları yurt bilgisi II*. Ankara: Milli Eğitim.
- Tay, B. (2018). Sosyal bilgilerin temelleri. Turan, R. ve Ulusoy, K. (Ed.). *Sosyal bilgiler öğretiminin dünü, bugünü ve yarını içinde* (s. 2-18). Ankara: Pegem.
- Telatar, O., M. ve Terzi, H. (2010). Nüfus ve eğitimin ekonomik büyümeye etkisi: Türkiye üzerine bir inceleme. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 24(2), 197-214.
- Tekışık, H., H. (1973). *İlkokul sosyal bilgiler 4*. Ankara: Rehber.
- Tekerek, M., Kaya, N., Alıç, M., D., Yılbat, B., Yıldırım, T., Koyuncu, M. ve Ulusoy, K. (2009). *İlköğretim sosyal bilgiler 7*. İstanbul: İhlas.
- Tekışık, H., H. (1988). *Birleştirilmiş sınıflar için sosyal bilgiler 2.yıl*. Ankara: Veb.

- Tekışık, H., H. (1995). *İlköğretim birleştirilmiş sınıflar sosyal bilgiler ikinci yıl*. Ankara: Tekışık.
- Tıraş, H., H. (2012). Sürdürülebilir kalkınma ve çevre: teorik bir inceleme. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 2(2), 57-73.
- Topal, A., K. (2004). Kavramsal olarak kent nedir ve Türkiye’de kent neresidir?. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(1), 276-294.
- Tosun, Karakurt E. (2009). Sürdürülebilirlik olgusu ve kentsel yapıya etkileri. *PARADOKS Ekonomi, Sosyoloji ve Politika Dergisi (e-dergi)*, 5(2).
- Tüysüz, S. (2018). *İlkokul sosyal bilgiler 4*. Ankara: Tuna.
- Ders Kitabı. (t.y.). *Türk Dil Kurumu* içinde <https://sozluk.gov.tr/> sayfasından erişilmiştir.
- Kavram. (t.y.). *Türk Dil Kurumu* içinde <https://sozluk.gov.tr/> sayfasından erişilmiştir.
- Nüfus. (t.y.). *Türk Dil Kurumu* içinde <https://sozluk.gov.tr/> sayfasından erişilmiştir.
- TTK. (2019). *Ders kitabı*. <https://ttkb.meb.gov.tr/> sayfasından erişilmiştir.
- TÜİK. (2018). *Nüfus projeksiyonları, 2018-2080*. <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Nufus-Projeksiyonlari-2018-2080-30567> sayfasından erişilmiştir.
- TÜİK. (2021). *Adrese dayalı nüfus kayıt sistemi sonuçları, 2021*. <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Adrese-Dayali-Nufus-Kayit-Sistemi-Sonuclari-202145500#:~:text=T%C3%BCrkiye'de%202020%20y%C4%B1l%C4%B1nda%20%93,6%2C8'e%20d%C3%BC%C5%9Ft%C3%BC.&text=%C4%B0stanbul'un%20n%C3%BCfusu%2C%20bir%20%C3%B6nceki,840%20bin%20900%20ki%C5%9Fi%20oldu> sayfasından erişilmiştir.
- TÜİK. (2021). *İşgücü istatistikleri, 2021*. <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Isgucu-Istatistikleri-2021-45645> sayfasından erişilmiştir.

- Tümertekin, E. ve Özgüç, N. (2019). *Beşeri coğrafya; insan, kültür ve mekan* (18. bs.). İstanbul: Çantay.
- Trewartha, G., T. (1969). *A geography of population: world patterns*. U.S.A: John Wiley & Sons.
- Trewartha, G., T. (1970). *Population geography: a reader*. Demko, G., J, Rose, H., M. ve Schnell, G., A. (Ed.). *geography and the study of population* içinde (s. 5-26). U.S.A: McGraw-Hill.
- Rona, T., E. (1941). *İlkokul kitapları yurt bilgisi IV.sınıf*. İstanbul: Maarif.
- Rona, T., E. (1941). *İlkokul kitapları yurt bilgisi V.sınıf*. İstanbul: Maarif.
- Ulu-Kalın, Ö. (2020). Eğitim tarihi. Köçer ve Koçoğlu (Ed.). *Antik dönemde (eskiçağ) eğitim (Mısır-Mezopotamya-Anadolu-Hitit ve Roma uygarlıklarında eğitim)* içinde (s. 17-47). Ankara: Pegem.
- Uluslararası Göç Örgütü. (?). Göç terimleri sözlüğü, No:31. Perruchoud, R. ve Redpath-Cross, J. (Ed.).
- United Nations. (2019). *World Population Prospects 2019*. <https://population.un.org/wpp/Graphs/DemographicProfiles/Line/900> sayfasından erişilmiştir.
- Ünal, O. ve Karaoğuz, C., T. (1987). *Ortaokullar için milli coğrafya I*. İstanbul: Milli Eğitim.
- Yanardağ, Ö. M. ve Özgen, Ü. (2003). Nüfus kavramı ve Türkiye’de nüfusun gelişim sürecinin değerlendirilmesi. *Mevzuat Dergisi*, 6(66), 1-17. <https://www.mevzuatdergisi.com/2003/06a/02.htm> sayfasından erişilmiştir.
- Yaylı, H. (2012). Çevre etiği bağlamında kalkınma, çevre ve nüfus. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (15), 151-169.
- Yeşilçayır, C. (2014). Thomas Hobbes’un geleneksel siyaset felsefesine karşı çıkışı. *MAVİ ATLAS GŞÜ Edebiyat Fakültesi Dergisi*, (2), 62-72. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/84142> sayfasından erişilmiştir.

- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2018). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. (11. bs) Ankara: Seçkin.
- Yılmaz, H., G., Bayraktar, H., Özden, M., K., Akpınar, M. ve Evin, Ö. (2018). *Ortaokul ve imam hatip ortaokulu sosyal bilgiler 6*. İstanbul: Netbil.
- Yıldırım, C., Kaplan, F., Kuru, H. ve Yılmaz, M. (2019). *Ortaokul ve imam hatip ortaokulu sosyal bilgiler 6*. İzmir: Çağlayan.
- Zeybek-Birhan, F. (2006). *Türkiye’de yaşlı nüfusun demografik ve sosyo-ekonomik belirleyicilere göre coğrafi analizi*. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Wetherick, M., E. (1995). *Population geography*. Longman Modular Geography Series, England.
- Worldometer. (2020). *World Population by Year*. <https://www.worldometers.info/world-population/world-population-by-year/> sayfasından erişilmiştir.

EKLER

Ek-1. İzin Formu

Evrak Tarih ve Sayısı: 24.12.2021-E.246856

**T.C.
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
Öğrenci İşleri Daire Başkanlığı**

Sayı : E-17311665-044-246856
Konu : Anketler (Muhammed Zeki
GÜZ)

24.12.2021

EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

İlgi : a) 29.09.2021 tarihli ve 80287700-399- 178970 sayılı yazı.
b) 22.12.2021 tarihli ve E-49614598-605.01-39616707 sayılı yazı.

Enstitünüz Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Anabilim Dalı, Sosyal Bilgiler Eğitimi Bilim Dalı yüksek lisans öğrencisi Muhammed Zeki GÜZ'ün, Prof. Dr.Turhan ÇETİN danışmanlığında yürüttüğü "Cumhuriyetten Günümüze Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarının Nüfus ve Nüfus ile İlgili Kavramlar Açısından İncelenmesi" başlıklı tez çalışması kapsamında 1934-2021 yılları arasında okutulan MEB tarafından yayınlanan ve onaylanan; Sosyal Bilgiler, Yurt Bilgisi ve Yurttaşlık Bilgisi ders kitaplarında İnceleme yapmasına izin verilmesine dair ilgi (a) yazınız Millî Eğitim Bakanlığına iletilmiş olup alınan ilgi (b) cevabı yazı ilişikte gönderilmiştir.

Bilgilerinizi ve gereğini rica ederim.

Prof. Dr. Bekir BULUÇ
Rektör Yardımcısı

Ek:İlgi (b) yazı (1 sayfa)

Bu belge

Ek-2. İzin Formu

Evrak Tarih ve Sayısı: 24.12.2021-E.246856

Evrak Tarih ve Sayısı: 23.12.2021-E.246711

T.C.
MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞI
Strateji Geliştirme Başkanlığı

Sayı : E-49614598-605.01-39616707
Konu : Araştırma Uygulama İzin Talebi

22.12.2021

DAĞITIM YERLERİNE

- İlgi: a) Gazi Üniversitesi Rektörlüğü'nün 08/10/2021 tarihli ve 17311665-044.08.01-E.186855 sayılı yazısı.
b) Millî Eğitim Bakanlığı'nın 21/01/2020 tarihli ve 2020/2 Nolu Araştırma Uygulama İzinleri Genelgesi.

İlgi (a) yazı ile Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Anabilim Dalı Yüksek Lisans Programı öğrencisi Muhammed Zeki GÜZ'ün "Cumhuriyetten Günümüze Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarının Nüfus ve Nüfus ile İlgili Kavramlar Açısından İncelenmesi" konulu çalışmasına veri sağlamak amacıyla kitap incelemesi yapma izin talebine ilişkin ilgi yazı ve ekleri Bakanlığımız tarafından incelenmiştir.

Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı ve Destek Hizmetleri Genel Müdürlüğüne bağlı kütüphanelerde, Covid-19 tedbirlerine uyulması ve denetimi ilgili Başkanlık ve Genel Müdürlükte olmak üzere Ferit Ragıp Tuncor Arşiv ve Dökümantasyon Kütüphanesi ile Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı Kütüphanesinde kitap incelemesi yapılmasına ilgi (b) Genelge doğrultusunda izin verilmiştir.

Gereğini bilgilerinize arz / rica ederim.

Mehmet Fatih LEBLEBİCİ
Bakan a.
Başkan

Dağıtım:
Gereği:
Destek Hizmetleri Genel Müdürlüğüne
Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığına

Bilgi:
Gazi Üniversitesi Rektörlüğüne

Bu belge güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

Bu belge,güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

GAZİLİ OLMAK AYRICALIKTIR..